

**MÜHASİBLƏR ÜÇÜN BEYNƏLXALQ ETİK
STANDARTLAR ŞURASI ®**

**PEŞƏKAR MÜHASİBLƏRİN
ETİKA MƏCƏLLƏSİ**

2014-cü il nəşri

Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyası®
10017 ABS, Nyu York
Nyu York, Beşinci avenyu, 529, 6-cı mərtəbə

Bu nəşr Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyası (IFAC) tərəfindən həyata keçirilmişdir. Federasiyanın missiyası yüksək keyfiyyətli standartların və təlimatların hazırlanmasına töhfə verməklə, yüksək keyfiyyətli standartların və təlimatların qəbulunu və icrasını asanlaşdırmaqla, güclü peşəkar muhasibat təşkilatlarının və muhasibat firmalarının və peşəkar muhasiblər tərəfindən yüksək keyfiyyətli təcrübələrin inkişafına töhfə verməklə və bütün dünyada peşəkar muhasiblərin dəyərinin təşviq edilməsi və ictimai maraq məsələləri haqqında danışmaqla ictimai marağa xidmət etməkdir. Bu nəşri, şəxsi məqsədlə istifadə etmək və ya Muhasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasından® (IESBA)® almaq üçün aşağıdakı veb-saytdan yükləmək olar: www.ethicsboard.org

Peşəkar Muhasiblərin Etika Məcəlləsi™, İlk sənədlər, Məsləhətvərmə sənədləri və digər IESBA® nəşrləri IFAC® tərəfindən dərc edilir və onun müəlliflik hüququna daxildir. Təsdiq olunmuş mətn İngilis dilində dərc olunur.

IESBA və IFAC diqqətsizlik üzündən və ya başqa şəkildə baş verməsindən asılı olmayaraq, bu nəşrdəki material əsasında hərəkət edən və ya bu cür hərəkətdən çəkinən istənilən şəxsə üz verməsi itkiyə görə məsuliyyət daşımır.

IESBA loqosu, “Muhasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları®”, yəni “IESBA”, “Peşəkar Muhasiblərin Etika Məcəlləsi”, IFAC loqosu, “Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyası®” və “IFAC” IFAC-ın ticarət və ya qeydiyyatdan keçmiş əmtəə və xidmət nişanlarıdır.

İyul 2014-cü il © Müəlliflik hüququ Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyasına (IFAC) məxsusdur. Bütün hüquqlar qorunur. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, bu sənədi yenidən hazırlamaq, saxlamaq və ya ötürmək, yaxud digər oxşar şəkildə istifadə etmək üçün Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyasından yazılı icazə tələb olunur. Bu ünvanla əlaqə saxlamaq olar: permissions@ifac.org.
ISBN: 978-1-60815-174-5

Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikasının
Auditorlar Palatası arasında imzalanmış 2014-cü il 14 yanvar tarixli memorandumu
əsasən, Muhasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının (IESBA) “Peşəkar Muhasiblərin Etika Məcəlləsi”si (2014-cü
il nəşri) tərcümə edilmişdir.

Layihənin rəhbəri:

Vahid NOVRUZOV,

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədri,
iqtisad elmləri doktoru, professor

Məsləhətçi:

Qəşəm BAYRAMOV

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası Aparatının rəhbəri

İxtisas redaktəsi üzrə işçi qrupu:

Vəli RƏHİMOV

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının maliyyə və təsərrüfat idarəsinin rəisi,
“JPA Azərbaycan” MMC-nin direktor-auditoru

Nəcəf TALİBOV

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədrinin elmi-metodik məsələlər üzrə müşaviri,

Altay CƏFƏROV

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası Şurasının üzvü, sərbəst auditor

Namiq ABBASLI

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının Şurası yanında Beynəlxalq standartlar üzrə komitənin sədri,
”ANR Audit” MMC-nin direktoru

İlham HACIƏZİZOV

Sərbəst auditor

Yığım operatoru:

F. Novruzova

PEŞƏKAR MÜHASİBLƏRİN ETİKA MƏCƏLLƏSİ

2014-cü il nəşri

Bu Məcəllənin məzmunu bölmələrdən ibarətdir:	Səh
Mühasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurası. Giriş®	5
Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının rolu	6
Bu Məcəllənin əhatə dairəsi	7
Məcəllənin 2013-cü il nəşrinin məzmununa edilmiş dəyişikliklər	8
Mündəricat	9
Ön söz	11
Hissə A- Məcəllənin ümumi tətbiqi	12
Hissə B – İctimai sektorda peşəkar mühasiblər.....	23
Hissə C- Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər.....	132
Anlayışlar	144
Qüvvəyə minmə tarixi	151

Müəlliflik hüququ və tərcümə

Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyası (IFAC) Mühasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının (IESBA) təlimatlarını, standartlarını və digər nəşrləri dərc edir və onlara dair müəlliflik hüquqlarına malikdir.

Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyası (IFAC) ingilis dilli olmayan ölkələrdə maliyyə hesabatlarını hazırlayanlar və istifadə edənlər, auditorlar, tənzimləyicilər, vəkillər, akademiya, tələbələr və digər maraqlı qrupların bu standartları öz ana dillərində əldə etmələrinin vacibliyini qəbul edir və öz nəşrlərinin yenidən hazırlanmasını, yaxud tərcümə və ya yenidən hazırlanmasını təşviq edərək, buna şərait yaradır.

Onları tərcümə və çap etməklə bağlı IFAC-ın nəşrlərin müəlliflik hüququ ilə müdafiə edilən siyasəti Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyası tərəfindən nəşr edilmiş standartların tərcümə və çap olunması siyasətində və Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyası nəşrlərinin yenidən çap olunması və ya tərcümə edilərək çap olunması siyasətində ifadə edilmişdir. Bu toplunu yenidən çap etmək və ya tərcümə edərək çap etmək arzusunda olan tərəflər müvafiq razılaşma üçün permissions@ifac.org elektron ünvanına müraciət etməlidirlər.

BU SƏHİFƏ BİLƏRƏKDƏN BOŞ SAXLANILIB

MÜHASİBLƏR ÜÇÜN BEYNƏLXALQ ETİKA STANDARTLARI ŞURASI GİRİŞ®

Mühasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurası®, beynəlxalq səviyyədə müvafiq Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsini™ (Məcəllə) işləyib hazırlayan, standartları hazırlayan müstəqil qurumdur.

Mühasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasının (IESBA) məqsədi, onun Texniki Şərtlərində qeyd edildiyi kimi, peşəkar mühasiblər üçün yüksək keyfiyyətli etika standartlarını qəbul edərək, ictimai marağa xidmət etməkdir. IESBA-nın uzunmüddətli məqsədi auditorun müstəqillik standartları, tənzimləyicilər və milli standartları qəbul edənlər tərəfindən təqdim edilənlər daxil olmaqla, peşəkar mühasiblər üçün Məcəllənin etika standartlarına uyğunlaşdırılmasıdır. Standartlar toplusuna uyğunlaşma bütün dünyada peşəkar mühasiblər tərəfindən göstərilən xidmətlərin keyfiyyətini və davamlılığını artırma və qlobal kapital bazarlarının səmərəliliyini yüksəldə bilər.

IESBA 9-dan çox olmayan təcrübəçidən və 3-dən az olmayan ictimai üzvlərdən (geniş ictimai marağı təmsil edəcək və ya təmsil etməsi gözləniləcək şəxslər) ibarət olmaqla, dünyanın hər yerindən olan 18 şura üzvündən ibarətdir. Üzvlər, IFAC Təyinatmə Komitəsinin tövsiyələrinə əsasən və IESBA-nın fəaliyyətinə nəzarət edən İctimai Marağa Nəzarət Şurasının (PIOB) razılığı ilə IFAC Şurası tərəfindən təyin olunurlar.

IESBA-nın standart-hazırlama prosesinə IESBA-nın standartlarının və təlimatlarının işlənilib hazırlanmasına dair ictimai marağ məlumatlarını təmin edən İctimai Marağa Nəzarət Şurasının (PIOB) və IESBA-nın Məsləhət-Konsultasiya Qrupunun (CAG) cəlb olunması daxildir.

Standartları işləyib hazırlayan zaman IESBA-dan öz fəaliyyətində şəffaf olmaq və İctimai Marağa Nəzarət Şurası (PIOB) tərəfindən təsdiq edildiyi kimi, lazımı prosesə riayət etmək tələb olunur. Şuranın iclasları, eləcə də telekonfrans üsulu ilə keçirilən yığıncaqlar ictimaiyyət üçün açıqdır və gündəlik sənədləri internet səhifəsində yerləşdirilir.

Ətraflı məlumat üçün www.ethicsboard.org saytına daxil olun.

GİRİŞ

BEYNƏLXALQ MÜHASİBLƏR FEDERASIYASININ ROLU

Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyası (IFAC) güclü və dayanıqlı təşkilat kimi, bazar və təsərrüfatların inkişafına tohfə verərək ictimaiyyətin marağına xidmət edir. O, maliyyə hesabatlarının şəffaflığı, hesabatlılıq və rəqabət qabiliyyətini təbliğ edir; mühasibatlıq üzrə bilik və bacarıqların artırılmasına kömək edir; habelə muhasiblərin əhəmiyyət və dəyərini qlobal maliyyə infrastrukturuna çatdırır. 1977-ci ildə təsis edilmiş BMF hazırda 130 ölkə və yurisdiksiyada fəaliyyət göstərən 179 tamhüquqlü və assosiativ uzvdən ibarət olub, ictimai-hüquqi təcrübə, təhsil, dövlət xidməti, sənaye və kommersion sahəsində təxminən 2,5 milyon muhasibi təmsil edir.

İctimai maraqlar naminə, öz mandatı çərçivəsində BMF hər şeydən əvvəl, Mühasiblər üçün Beynəlxalq Etika Standartları Şurasını (IESBA) dəstəkləmək yolu ilə yüksək keyfiyyətli beynəlxalq etika standartların hazırlanması, qəbul edilməsi və tətbiqinə tohfə verir. BMF bu müstəqil normativ şuraya insan resursları, idarəetmə vasitələri təqdim edir, kommunikasiya dəstəyi göstərir və maliyyələşdirir, direktorlar şurasının üzvlüyünə namizədlərin irəli surulması və seçilməsi prosesini yüngülləşdirir.

IESBA özünün planlarını müəyyən edir, öz nəşrlərini lazımi hüquqi prosedur əsasında və BMF-nin iştirakı olmadan təsdiq edir. BMF plan və ya nəşrlərə təsir göstərmək imkanına malik deyildir. BMF təlimat, standart və digər nəşrləri dərc edir və onlara dair müəlliflik hüququna malikdir.

IESBA –nın müstəqilliyi aşağıdakı bir sıra yollarla mühafizə olunur:

- İctimai Marağa Nəzarət Şurası tərəfindən ictimaiyyətlə məsləhətləşmələr əsasında lazımi ciddi hüquqi prosesi əks etdirən standart hazırlanması üzrə rəsmi, müstəqil ictimai marağa nəzarət (ətraflı məlumat üçün bax: www.ipiob.org);
- İctimai Marağa Nəzarət Şurası tərəfindən ictimaiyyətin namizədlərin irəli sürülmə prosesinə çağırılması və namizədlərin irəli sürülməsi/seçilməsi prosesinə rəsmi, müstəqil nəzarət;
- həm standart hazırlanması üzrə lazımi hüquqi proses baxımından, həm də ictimaiyyətin gündəlik materiallarına, iclaslara və hər bir yekun standartı əks etdirən nəticələr üzrə dərc edilmiş bir bazaya çıxış imkanı baxımından tam şəffaflıq;
- standart-hazırlama prosesinə Məsləhət-Konsultasiya Qrupunun və müşahidəçilərin cəlb olunması;
- IESBA üzvlərinin, habelə, namizəd irəli sürən/işəgötürən təşkilatların şurasının müstəqilliyi, bütövlüyü və ictimai maraq missiyasına sadıq olması üzrə qoyulmuş tələb.

Əlavə məlumat üçün Beynəlxalq Muhasiblər Federasiyasının (IFAC) saytına daxil olun: www.ifac.org

**STANDART-HAZIRLAMA PROSESİNDƏ İFAC-IN ROLU
BU MƏCƏLLƏNİN ƏHATƏ DAİRƏSİ**

2014-CÜ İL NƏŞRİ

Bu Məcəllə Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının (İFAC) rolu haqqında davamlı istinad edilən məlumatları və IESBA tərəfindən təqdim olunan Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsinin (Məcəllənin) rəsmi mətnini əks etdirir.

MƏCƏLLƏNİN 2013-CÜ İL NƏŞRİNİN MƏZMUNUNA EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİKLƏR

Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsi

Bu Məcəllə *Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsinin* 2013-cü il nəşrini əvəz edir.

Dəyişikliklər

Məcəllənin 2014-cü il nəşri Məcəlləyə edilən aşağıdakı dəyişikliklərdən ibarətdir.

“İdarəetməyə məsul şəxslər” anlayışı

IESBA, “İdarəetməyə məsul şəxslər” termininin anlayışını Audit və Keyfiyyətə Təminat Standartları üzrə Beynəlxalq Şuranın (IAASB) *İdarəetməyə görə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə xəbərdarlıq*, 260 sayılı Beynəlxalq Audit Standartına (BAS) daha dəqiq uyğunlaşdırmaq üçün yenidən işləmişdir.

IESBA, həmçinin 100.25-ci yeni bəndi əlavə etmiş və audit komitəsi kimi, müəssisənin İdarəetməyə məsul şəxslər yarımqrupunun idarəetmə orqanına yığıncaqda öz vəzifə və öhdəliklərində kömək edə biləcəyini aydınlaşdırmaq üçün 290.28-ci bəndə dəyişiklik edilmişdir. Belə hallarda, peşəkar mühasib və ya firma həmin yarımqrupla əlaqə saxlayarsa, Məcəllə peşəkar mühasibdən və ya firmadan İdarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqənin onların müvafiq qaydada məlumatlandırılması üçün zəruri olub- olmadığını müəyyənləşdirməyi tələb edir.

“İdarəetməyə məsul şəxslər” ifadəsinin yenidən işlənmiş anlayışı və Məcəlləyə edilən əlaqədar dəyişikliklər 1 İyul 2014-cü il tarixində qüvvəyə minir. Dəyişikliklər 2013-cü ilin Sentyabr ayında, IESBA saytında dərc olunmuşdur.

Dəyişikliklərin yenicə müəyyən edilmiş terminə əsasən Məcəllənin A Hissəsinə uyğunlaşdırılması “Peşəkar fəaliyyət”

IESBA-nın 2013-cü ilin mart ayında təqdim etdiyi maraqların toqquşmasına ünvanlanmış Məcəlləyə edilən dəyişikliklərdən irəli gələn, yenicə müəyyənləşdirilmiş “peşəkar fəaliyyət” termininə əsasən 100.5(c), 100.9, 100.12(b), 120.2, 130.1(b), və 130.6-cı bəndlərə uyğun dəyişikliklər edilmişdir.

30 iyun 2014-cü il tarixindən sonrakı müddət ərzində dərc edilmiş Məcəlləyə edilən dəyişikliklər və İlkin sənədlər

Son hadisələrə dair məlumat və 30 iyun, 2014-cü ildən sonrakı müddət ərzində dərc edilmiş yekun bəyanatları və ya köhnə ilkin sənədləri əldə etmək üçün aşağıdakı veb sahifəyə bax: www.iaasb.org.

**PEŞƏKAR MÜHASİBLƏRİN
ETİKA MƏCƏLLƏSİ
MÜNDƏRİCAT**

	Səh
ÖN SÖZ	11
HİSSƏ A – MƏCƏLLƏNİN ÜMUMİ TƏTBİQİ	12
100 Giriş və fundamental prinsiplər.....	13
110 Tamlıq	19
120 Obyektivlik	19
130 Peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma	19
140 Məxfilik	20
150 Peşəkar davranış	22
HİSSƏ B – İCTİMAİ SEKTORDA ÇALIŞAN PEŞƏKAR MÜHASİBLƏR.....	23
200 Giriş	24
210 Peşəkar təyinat	28
220 Maraqların toqquşması	31
230 İkinci variant	36
240 Haqlar və digər mükafatlar	36
250 Marketing üzrə peşəkar xidmətlər	38
260 Hədiyyə və qonaqpərvərlik....	39
270 Müştəri aktivlərinə nəzarət	39
280 Obyektivlik – Bütün xidmətlər	40
290 Müstəqillik – Audit və yoxlama tapşırıqları	42
291 Müstəqillik – Digər əminlik tapşırıqları	107
Təfsir 2005 – 01	

HİSSƏ C – BİZNES SAHƏSİNDƏ PEŞƏKAR MÜHASİBLƏR.....	131
300 Giriş	132
310 Maraqların toqquşması	135
320 Məlumatların hazırlanması və təqdimi.....	138
330 Lazımi səriştə ilə fəaliyyət göstərmə	139
340 Maliyyə hesabatlarında və qərarların qəbul edilməsində maliyyə maraqları, Kompensasiyalar və həvəsləndirici əlaqələr, maliyyə hesabatları və qərar qəbuletmə prosesi ilə əlaqəli irəli çəkilmələr	140
350 Stimullar.....	142
ANLAYIŞLAR	144
QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ	151

ÖN SÖZ

IESBA, öz səlahiyyətləri çərçivəsində bütün dünyada peşəkar mühasiblər tərəfindən istifadə üçün *Peşəkar Mühasiblərin Etika Məcəlləsini* (Məcəlləni) işləyib hazırlayır və təqdim edir.

IFAC-ın üzv qurumu və ya firma bu Məcəllədə qeyd olunanlardan daha az sərt standartları tətbiq etməməlidir. Belə ki, əgər üzv qurum və ya firmanın qanuna və ya qaydalara əsasən, bu Məcəllənin müəyyən hissələrinə əməl etməsi qadağan olunarsa, bu zaman onlar Məcəllənin bütün digər hissələrinə əməl etməlidir.

Bəzi yurisdiksiyaların bu Məcəllədə qeyd olunanlardan fərqli tələbləri və göstərişləri ola bilər. Həmin yurisdiksiyaların peşəkar mühasibləri bu fərqlərdən xəbərdar olmalı, qanun və qaydalara əsasən qadağan olunmazsa, daha ciddi tələblərə və göstərişlərə əməl etməlidir.

HİSSƏ A— MƏCƏLLƏNİN ÜMUMİ TƏTBİQİ

Səhifə

Bölmə 100 Giriş və fundamental prinsiplər.....	13
Bölmə 110 Tamlıq.....	19
Bölmə 120 Obyektivlik.....	19
Bölmə 130 Peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma.....	19
Bölmə 140 Məxfilik.....	20
Bölmə 150 Peşəkar davranış.....	22

BÖLMƏ 100

Giriş və fundamental prinsiplər

100.1 Mühasib peşəsinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri ictimai maraq naminə çıxış etmək məsuliyyətinin qəbul edilməsidir. Buna görə də peşəkar mühasibin məsuliyyəti və vəzifəsi yalnız fərdi müştərinin və ya işəgötürənin ehtiyaclarını ödəmək deyil. İctimai maraq naminə fəaliyyət göstərən zaman peşəkar mühasib bu Məcəllənin tələblərinə əməl etməlidir. Əgər peşəkar mühasibin bu Məcəllənin müəyyən hissələrinə əməl etməsi qanuna və ya qaydalara əsasən, qadağan olunarsa, o, həmin Məcəllənin bütün digər hissələrinə əməl etməlidir.

100.2 Bu Məcəllə üç hissədən ibarətdir. Hissə A peşəkar mühasiblər üçün peşə etikasının fundamental prinsiplərini müəyyənləşdirir və peşəkar mühasiblərin aşağıdakılar üçün tətbiq edəcəyi konseptual əsasları təmin edir:

- (a) fundamental prinsiplərə təhdidlərin və ya təhlükələrin müəyyənləşdirilməsi;
- (b) müəyyənləşdirilmiş təhdidlərin və ya təhlükələrin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi; və
- (c) bu təhdid və təhlükələrin aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyə qədər aşağı salınması üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi. Peşəkar mühasib təhdidlərin və ya təhlükələrin əsaslı səviyyədə olmadığını hesab etdikdə və həmin vaxt peşəkar mühasib üçün tətbiq edilən bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, məlumatlı olan üçüncü tərəfin fundamental prinsiplərə əməl edilməməsi qənaətinə gəldikdə, təhlükəsizlik tədbirlərinin yerinə yetirilməsi zəruridir.

Peşəkar mühasib bu konseptual əsasları tətbiq edən zaman peşəkar mühakimədən və qərardan istifadə etməlidir.

100.3 Hissə B və C konseptual əsasların müəyyən situasiyalarda necə tətbiq edildiyini təsvir edir. Bu hissələr, fundamental prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqədar təhdidlərə qarşı müvafiq təhlükəsizlik tədbirlərinin nümunələrini təmin edir. Onlar, həmçinin müvafiq təhlükəsizlik tədbirlərinin bu təhdidlərə qarşı mövcud olmadığı situasiyaları və nəticədə, təhdidləri yaradan hallardan və ya münasibətlərdən yayınılmalı olduğunu təsvir edir. Hissə B ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblərə tətbiq edilir. Hissə C, biznes sahəsində çalışan peşəkar mühasiblərə tətbiq edilir. İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər həmçinin Hissə C-nin onların xüsusi hallarına uyğun olduğunun şahidi ola bilərlər.

100.4 Bu Məcəllədə “olmalıdır” sözündən istifadə, peşəkar mühasibin və ya firmanın “olmalıdır/ etməlidir” sözünün istifadə edildiyi müvafiq müddəaya əməl etməsi tələbini müəyyənləşdirir. Bu Məcəlləyə əsasən istisna hallara yol verilmədikdə, müddəalara əməl edilməsi tələb olunur.

Fundamental prinsiplər

100.5 Peşəkar mühasib aşağıdakı fundamental prinsiplərə və əsaslara əməl etməlidir:

- (a) tamlıq – bütün peşəkar və işgüzar münasibətlərdə düzgün və vicdanlı olmaq;
- (b) obyektivlik – peşəkar və işgüzar qərarlarda yanlışlığa yol verməmək üçün qərəzliliyə, maraqların toqquşmasına və ya başqalarına lazımsız şəkildə təsir göstərilməsi hallarına yol verməmək;
- (c) peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma- müştərinin və ya işəgötürənin praktikada mövcud tendensiyalara, qanunvericiliyə və üsullara əsaslanan səriştəli peşəkar xidmət qəbul etməsini təmin etmək üçün tələb olunan səviyyədə peşəkar bilik və bacarıqlara malik olmaq, səylə tətbiq olunan texniki və peşəkar standartlara müvafiq olaraq fəaliyyət göstərmək;
- (d) məxfilik – peşəkar və işgüzar münasibət və əlaqələr nəticəsində əldə olunan məlumatların məxfiliyinə hörmətlə yanaşmaq, bununla da məlumatları açıqlamaq üçün qanuni və ya peşəkar hüquq və ya vəzifəyə malik olunmazsa, xüsusi və müvafiq icazə olmadan və səlahiyyət verilmədən həmin məlumatları hər hansı üçüncü tərəflərə açıqlamamaq, həm də peşəkar mühasibin və ya üçüncü tərəflərin şəxsi maraqları üçün bu məlumatlardan istifadə etməmək.;
- (e) peşəkar davranış – müvafiq qanunlara və qaydalara əməl etmək və peşəni şübhə altına alan və ya hörmətdən salan hər hansı hərəkətə yol verməmək.

Bu fundamental prinsiplərin hər biri 110-150-ci Bölmələrdə daha ətraflı nəzərdən keçirilir.

Konseptual əsaslar

100.6 Peşəkar mühasiblərin fəaliyyət göstərdiyi şərait və hallar fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün xüsusi təhdid və ya təhlükələrin yaranmasına səbəb ola bilər. Fundamental əsaslara və prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhdid və təhlükələrin yarandığı hər bir situasiyanı müəyyənləşdirmək və müvafiq tədbirləri təyin etmək mümkün deyil. Bundan əlavə, tapşırıqların və iş tapşırıqlarının xüsusiyyəti fərqli ola bilər və nəticədə müxtəlif tədbirlərin tətbiqini tələb edən fərqli təhlükələr və təhdidlər yarana bilər. Buna görə də bu Məcəllə, peşəkar mühasibdən fundamental prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqəli mövcud ola biləcək təhdidlərin və təhlükələrin müəyyənləşdirilməsini, qiymətləndirilməsini və onlara qarşı müvafiq tədbirlər görülməsini tələb edən konseptual əsasları yaradır. Konseptual əsaslar bu Məcəllənin etik tələblərinə əməl edilməsində və onların ictimai maraq naminə fəaliyyət göstərmək məsuliyyətinin yerinə yetirilməsində peşəkar mühasiblərə kömək edir. Həmin konseptual əsaslar peşəkar mühasibi, xüsusi olaraq qadağan olunmazsa, fundamental prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqədar təhlükələrin və təhdidlərin yaranmasına səbəb olan və hər hansı situasiyanın həyata keçirilməsindən yayındıran hallar üzrə müvafiq dəyişikliklərə uyğunlaşdırır.

100.7 Peşəkar mühasib fundamental prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqədar təhdidlərin və ya təhlükələrin olmasını müəyyənləşdirərsə və həmin təhdidlərin qiymətləndirilməsinə əsaslanaraq, onların qəbul edilən səviyyədə olmadığını aydınlaşdırarsa, peşəkar mühasib təhlükələri və təhdidləri aradan qaldırmaq və ya onları məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlərin mövcudluğunu və tətbiq edilə biləcəyini müəyyənləşdirməlidir. Bunu müəyyənləşdirdikdən sonra, peşəkar mühasib müvafiq qərarı həyata keçirməli və məlumatlı üçüncü tərəfin, həmin vaxt mövcud olan bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, fundamental əsaslara və prinsiplərə əməl edilməsinin güzəştə gedilməməsi halında, müvafiq tədbirlərin tətbiq edilməsi ilə təhlükələrin və təhdidlərin aradan qaldırılacağına və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılacağına dair böyük ehtimalı nəzərə almalıdır.

100.8 Fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə xələl yetirəcək hallar və ya münasibətlər peşəkar mühasibə məlum olduqda və ya ona məlum olması əsaslı olaraq gözlənildikdə, o, fundamental prinsiplər üzrə hər hansı təhdidləri və ya təhlükələri qiymətləndirməlidir.

100.9 Peşəkar mühasib, təhdid və ya təhlükələrin əhəmiyyətini qiymətləndirən zaman keyfiyyət, eləcə də kəmiyyət amillərini nəzərə almalıdır. Konseptual əsasları tətbiq edən zaman peşəkar mühasib ya təhlükənin həddən artıq əhəmiyyətli olması, ya da müvafiq tədbirlərin olmaması və ya tətbiq edilməməsi səbəbindən onların aradan qaldırılma bilməməsi və ya məqbul səviyyəyə qədər azaldıla bilməməsi situasiyalarını nəzərə almalıdır. Belə hallarda və situasiyalarda peşəkar mühasib xüsusi peşəkar fəaliyyətdən və ya xidmətdən imtina etməli və ya ona davam etməməlidir, lazım gəldikdə, tapşırıqdan (peşəkar mühasibin ictimai sektorda olması halında) və ya işəgötürən təşkilatdan (peşəkar mühasibin biznes sahəsində olması halında) imtina etməlidir.

100.10 Peşəkar mühasib Məcəllənin müstəqillik müddələrinin pozulmasını aşkar edərsə, 290 və 291 –ci Bölmələr onun əməl etməli olduğu müddələrdən ibarətdir. Əgər peşəkar mühasib bu Məcəllənin hər hansı digər müddəsinin pozulmasını müəyyənləşdirərsə, bu zaman peşəkar mühasib bu müddənin pozulmasının əhəmiyyətini və onun mühasibin fundamental prinsiplərə əməl etmək qabiliyyətinə göstərdiyi təsiri qiymətləndirməlidir. Mühasib, müddələrin pozulmasının nəticələrinə dair müvafiq qaydada tədbirlər görmək üçün mümkün olan ən qısa zaman ərzində mövcud ola biləcək tədbirləri yerinə yetirməlidir. Mühasib müddələrin pozulması ilə təsirlənən tərəflərə, üzv quruma, müvafiq tənzimləyiciyə və ya nəzarət orqanına məlumat verilib – verilməyəcəyini müəyyənləşdirməlidir.

100.11 Peşəkar mühasib Məcəllənin hər hansı xüsusi tələbinin tətbiq edilməsinin qeyri-müvafiq nəticəyə və ya ictimai marağa uyğun olmayacaq hər hansı nəticəyə səbəb olacağı qeyri-adi hallarla qarşılaşarsa, bu zaman peşəkar mühasibin üzv qurum və ya müvafiq tənzimləyici ilə məsləhətləşməsi tövsiyyə olunur.

Təhdidlər və tədbirlər

100.12 Təhdidlər geniş əhatəli münasibətlər və hallarla yarana bilər. Hər hansı münasibət və ya hal təhlükə və təhdid doğursa, bu zaman həmin təhdid peşəkar mühasibin fundamental prinsiplərə əməl edilməsini güzəştə gedəcək və ya onun güzəştə getməsi güman olunacaqdır. Hər hansı bir hal və ya münasibət fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə təsir göstərə bilər. Təhdid və ya təhlükələr aşağıdakı kateqoriyalardan birinə və ya bir neçəsinə ayrıla bilər:

- (a) şəxsi maraq təhdidi – maddi və ya digər xarakterli marağın peşəkar mühasibin qərarına və ya davranışına qeyri-müvafiq şəkildə təsir göstərəcək təhdid;
- (b) özünənəzarət və ya təhlil təhdidi – mühasibin hazırkı fəaliyyətini yerinə yetirməyinin və ya cari xidmətin təmin edilməsinin bir hissəsi olaraq qərar qəbul edən zaman güvənə və arxalana biləcəyi, peşəkar mühasibin əvvəlcədən qəbul edilmiş qərarın nəticələrini və ya peşəkar mühasib, yaxud peşəkar mühasib firması və ya işəgötürən təşkilat daxilində hər hansı digər şəxs tərəfindən yerinə yetirilən fəaliyyət və ya xidmətin müvafiq qaydada qiymətləndirilməyəcəyi təhdid;
- (c) havadarlıq təhdidi – peşəkar mühasibin müştərinin və ya sahibkarın mövqeyini peşəkar mühasibin obyektivliyini şübhə altına alacaq nöqtəyə qədər təşviq ediləcəyi təhdid;
- (d) tanışlıq təhdidi – müştəri və ya işəgötürən ilə uzun və ya sıx əlaqə səbəbindən peşəkar mühasibin onların maraqlarına həddən artıq maraq göstərəcəyi və ya onların işini qəbul etməyə həddən artıq cəhd göstərəcəyi təhdid; və
- (e) hədə-qorxu təhdidi – peşəkar mühasibə lüzumsuz olaraq təsir göstərmək hərəkətinin icrası cəhdləri daxil olmaqla, həqiqi və ya düşünülmüş təzyiqlər səbəbindən peşəkar mühasibin obyektiv olaraq fəaliyyət göstərməkdən yayınacağı təhdid.

Bu Məcəllənin B və C Hissələri təhdidlərin bu kateqoriyalarının müvafiq olaraq ictimai sektorda və biznes sahəsində çalışan peşəkar mühasiblər üçün necə ola biləcəyini izah edir. İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər həmçinin Hissə C-nin onların xüsusi hallarına uyğun olması ilə rastlaşa bilərlər.

100.13 Müvafiq tədbirlər təhdidləri aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün həyata keçirilən fəaliyyət və ya digər tədbirlərdir. Onlar iki geniş kateqoriyaya ayrılır:

- (a) peşə, qanunvericilik və ya qaydalar ilə yaranan tədbirlər;
- (b) iş mühitində yaradılan tədbirlər.

100.14 Peşə, qanunvericilik və ya qaydalar ilə yaranan tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

- Peşə fəaliyyətinə daxil olmaq üçün təhsil, təlim və təcrübə tələbləri;
- Peşəkar inkişaf tələblərinə davam edilməsi;
- Korporativ idarəetmə qaydaları;
- Peşə standartları;
- Peşə və ya tənzimləyici monitoring və nizam-intizam prosedurları;

- Peşəkar mühasib tərəfindən hazırlanan hesabatların, gəlirlərin, yazışmaların və ya məlumatların hüquqi olaraq səlahiyyət verilmiş üçüncü şəxs tərəfindən kənar yoxlanılması və ya təhlili.

100.15 Bu Məcəllənin B və C Hissələrində müvafiq olaraq ictimai sektorda və biznes sahəsində fəaliyyət göstərən peşəkar mühasiblər üçün iş mühitində müvafiq tədbirlərdən bəhs edilir.

100.16 Müəyyən tədbirlər qeyri-etik davranışların müəyyənləşdirilməsi və ya onların qarşısının alınması ehtimalını artırma bilər. Mühasib peşəsinə, qanunvericiliyə, qaydalara əsasən və ya işəgötürən təşkilat tərəfindən yaradıla bilən həmin tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

- Həmkarlara, işçilərə və ictimaiyyətin üzvlərinə diqqəti qeyri-peşəkar və ya qeyri-etik davranışa yönəltmək imkanı verən işəgötürən təşkilat, peşə və ya tənzimləyici tərəfindən işlədilən səmərəli və şəffaf şikayət etmə sistemləri;
- Etik tələblərin pozulması haqqında məlumat vermək üçün aydın şəkildə ifadə edilmiş vəzifə.

Maraqların toqquşması

100.17 Peşəkar mühasib peşəkar fəaliyyətini həyata keçirən zaman maraqların toqquşması ilə qarşılaşa bilər. Maraqların toqquşması obyektivlik üçün təhdidlərin və digər fundamental prinsiplər üçün təhdidlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Belə təhdidlər aşağıdakı hallarda yarana bilər:

- Peşəkar mühasib həmin məsələ ilə əlaqədar maraqları toqquşan iki və ya daha çox tərəf üçün xüsusi hal və ya məsələ ilə əlaqəli peşəkar fəaliyyətini yerinə yetirdikdə; və ya
- Xüsusi məsələ ilə əlaqəli peşəkar mühasibin maraqları və peşəkar mühasibin bu məsələ ilə əlaqədar peşəkar fəaliyyəti yerinə yetirdiyi tərəfin maraqları toqquşduqda.

100.18 Bu Məcəllənin B və C hissələri, müvafiq olaraq, ictimai sektorda və biznes sahəsində çalışan peşəkar mühasiblər üçün maraqların toqquşmasını və ya ziddiyyətini təsvir edir.

Etik konflikt və münaqişələrin həlli

100.19 Peşəkar mühasibdən fundamental prinsiplərə əməl edən zaman konfliktləri həll etmək tələb oluna bilər.

100.20 Rəsmi və ya qeyri- rəsmi konflikt və ya münaqişələrin həll edilməsi prosesinə başladığında, aşağıdakı amillər ya ayrı-ayrılıqda, ya da digər amillər ilə birlikdə konfliktlərin həll edilməsi prosesinə müvafiq ola bilər:

- Müvafiq faktlar ;
- Cəlb olunan etik məsələlər;
- Haqqında söhbət gedən məsələ ilə əlaqəli fundamental prinsiplər;

- (d) Müəyyənləşdirilmiş daxili prosedurlar; və
- (e) Fəaliyyətin alternativ istiqamətləri.

Müvafiq amilləri nəzərə alaraq, peşəkar mühasib fəaliyyətin hər bir mümkün gedişatının nəticələrinə diqqət yetirməklə, müvafiq fəaliyyət istiqamətini müəyyənləşdirməlidir. Əgər bu məsələ həll olunmamış vəziyyətdə qalarsa, peşəkar mühasib məsələnin həll olunmasına nail olmağa kömək etmək üçün firma və ya işəgötürən təşkilat daxilində digər müvafiq şəxslər ilə məsləhətləşmək istəyə bilər.

100.21 Hər hansı bir hal və ya məsələ təşkilat daxilində müəyyən ziddiyyət və ya konfliktə səbəb olursa, bu zaman peşəkar mühasib direktorlar şurası və ya idarə heyəti, yaxud audit komitəsi kimi təşkilatın İdarəetməyə məsul şəxsləri ilə məsləhətləşmənin vacibliyini müəyyənləşdirməlidir.

100.22 Məsələnin əhəmiyyətli tərəflərini, aparılan hər hansı müzakirələrin detallarını və həmin məsələ ilə əlaqədar qəbul edilən qərarları sənədləşdirmək peşəkar mühasibin maraqlarına uyğun olmalıdır.

100.23 Əgər əhəmiyyətli konflikt və ya münaqişə həll edilə bilmirsə, bu zaman peşəkar mühasib müvafiq peşəkar qurumdan və ya hüquq məsləhətçilərindən peşəkar məsləhətlərin alınmasını nəzərə ala bilər. Əgər bu məsələ müvafiq peşəkar qurum və ya hüquq məsləhətçisi ilə anonim əsaslarla hüquqi imtiyazlar qorunaraq müzakirə olunarsa, peşəkar mühasib ümumiyyətlə, məxfiliyə dair fundamental prinsipləri pozmadan etik məsələlərə dair təlimatları qəbul edə bilər. Peşəkar mühasibin hüquqi məsləhət almaq istədiyi hallar müxtəlifdir. Məsələn, peşəkar mühasib, haqqında məlumat verilməsi məxfilik ilə əlaqədar olaraq peşəkar mühasibin məsuliyyətini pozacaq dələduzluq və ya saxtakarlıq halı ilə rastlaşa bilər. Peşəkar mühasib, məlumat verməyin tələb olunduğunu müəyyənləşdirmək lazım gələn hallarda hüquqi məsləhət alınmasını nəzərdən keçirə bilər.

100.24 Əgər bütün müvafiq imkanlardan istifadə etdikdən sonra etik konfliktlər hələ də həll olunmamış vəziyyətdə qalarsa, bu zaman peşəkar mühasib, mümkün hallarda, konflikti yaradan məsələ ilə əlaqədar hərəkətdən imtina etməlidir. Bu hallarda peşəkar mühasib tapşırıq qrupundan və ya xüsusi tapşırıqdan geri çəkilməyin və ya tamamilə fəaliyyətdən, firmadan və ya işəgötürən təşkilatdan imtina etməyin müvafiqliyini müəyyənləşdirməlidir.

İdarəetməyə məsul şəxslər ilə əlaqə

100.25 Bu Məcəllənin müddəalarına əsasən, İdarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqə saxlayan zaman peşəkar mühasib və ya firma, məlumat verilməli halların və ya məsələlərin xarakteri və əhəmiyyəti ilə əlaqədar olaraq, məlumat verilməli müəssisənin idarəetmə strukturu daxilində olan müvafiq şəxsi (ləri), məsələn, audit komitəsini və ya hər hansı şəxsi müəyyənləşdirməlidir, eyni zamanda, peşəkar

mühasib İdarəetməyə məsul şəxslər ilə əlaqənin onları müvafiq qaydada məlumatlandırmanın zəruriliyini müəyyənləşdirməlidir.

BÖLMƏ 110

Tamliq

110.1 Tamliq prinsipi, peşəkar mühasiblərin bütün peşəkar və işgüzar münasibətlərdə düzgün və vicdanlı olmaq öhdəliyini nəzərdə tutur. Tamliq, həmçinin, ədalətli rəftar və ya davranışı, doğruluq və düzgünlüyü nəzərdə tutur.

110.2 Peşəkar mühasib məlumatların aşağıdakı kimi olduğuna inandığı hallarda onun hesabatlar, gəlirlər, yazışmalar və ya digər məlumatlar ilə bilərəkdən əlaqəsi olmamalıdır:

- (a) Əhəmiyyətli dərəcədə yalnış və ya aldadıcı bəyanatdan ibarət olduğuna;
- (b) Bəyanatların və ya məlumatların əsassız olaraq və düşünülmədən təqdim edildiyinə; və ya
- (c) Daxil edilməsi tələb olunan məlumatlar buraxıldıqda və ya gizlədildikdə, belə ki, bu hallar yalnış anlaşılmaya səbəb olacaqdır.

Peşəkar mühasib mühasibin həmin məlumatlar ilə əlaqədar olduğundan məlumatlı olduqda, bu zaman onun həmin məlumatlar ilə əlaqəsinin kəsilməsi üçün müvafiq tədbirləri görməlidir.

110.3 Əgər peşəkar mühasib 110.2 paragrafında qeyd olunan məsələ ilə əlaqədar dəyişdirilmiş hesabat təqdim edərsə, bu zaman peşəkar mühasibin 110.2 paragrafının müddəalarını pozmuş hesab olunmur.

BÖLMƏ 120

Obyektivlik

120.1 Obyektivlik prinsipi bütün peşəkar mühasiblər üçün qərəzli və ya qeyri-obyektivlik, maraqların toqquşması və ya başqalarının lüzumsuz təsiri səbəbindən öz peşəkar və ya işgüzar qərarında güzəştə getməmək öhdəliyini nəzərdə tutur.

120.2 Peşəkar mühasib obyektivliyə xələl yetirə biləcək situasiyalara məruz qala bilər. Bütün belə situasiyaların və vəziyyətlərin müəyyənləşdirilməsi və nəzərə alınması qeyri- mümkündür. Əgər hər hansı bir hal və ya münasibət həmin xidmət ilə əlaqədar olaraq mühasibin peşəkar qərarına lüzumsuz şəkildə təsir göstərərsə və ya qeyri-obyektivliyə yol verərsə, bu zaman peşəkar mühasib peşə fəaliyyətini və ya xidmətini yerinə yetirməməlidir.

BÖLMƏ 130

Peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma

130.1 Peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma prinsipi bütün peşəkar mühasiblər üçün aşağıdakı öhdəlikləri nəzərdə tutur:

- (a) Müştərilərin və ya işəgötürənlərin müvafiq peşəkar xidmətləri qəbul etmələrini təmin etmək üçün tələb olunan səviyyədə peşəkar bilik və bacarıqlara malik olmaq; və
- (b) Peşəkar fəaliyyətləri yerinə yetirən və ya peşəkar xidmətləri göstərən zaman, tətbiq olunan texniki və peşə standartlarına müvafiq olaraq səylə və çalışqanlıqla fəaliyyət göstərmək.

130.2 Səriştəli peşəkar xidmətlər, həmin xidmətlərin yerinə yetirilməsində peşəkar bilik və bacarıqları tətbiq edən zaman doğru və düzgün qərarın icrasını tələb edir. Peşəkar səriştəni iki mərhələyə bölmək olar:

- (a) Peşəkar səriştənin əldə edilməsi və qazanılması; və
- (b) Peşəkar səriştənin qorunub saxlanması.

130.3 Peşəkar səriştənin qorunub saxlanması davamlı məlumatlılığı və müvafiq texniki, peşəkar və işgüzar yeniliklərin anlaşılmasını tələb edir. Davamlı inkişaf peşəkar mühasibə işgüzar mühitdən bacarıqlı və savadlı şəkildə istifadə etmək üçün imkanları inkişaf etdirməyə və qorumağa imkan yaradır.

130.4 Çalışqanlıq, tapşırıqların tələblərinə müvafiq olaraq, diqqətlə, dəqiqliklə və vaxtında fəaliyyət göstərmək məsuliyyətini nəzərdə tutur.

130.5 Peşəkar mühasib, səriştəli şəkildə öz səlahiyyəti çərçivəsində işləyənlərin müvafiq təlim və nəzarətə malik olmasını təmin etmək üçün müvafiq tədbirlər görməlidir.

130.6 Müvafiq hallarda, peşəkar mühasib müştəriləri, işəgötürənləri və ya mühasibin peşəkar xidmətlərindən və ya fəaliyyətlərindən istifadə edən digər istifadəçiləri xidmətlər və ya fəaliyyətlər ilə əlaqəli məhdudiyətlərdən xəbərdar etməlidir.

BÖLMƏ 140

Məxfilik

140.1 Məxfilik prinsipi, bütün peşəkar mühasiblər üçün aşağıdakılardan yayınmaq və ya çəkinmək öhdəliyini nəzərdə tutur:

- (a) Müvafiq və xüsusi səlahiyyəti olmadan və ya məlumatları açıqlamaq hüququ, peşə hüququ və öhdəliyi olmazsa, peşəkar və işgüzar əlaqə və münasibətlər nəticəsində əldə olunan məxfi məlumatların firma və ya işəgötürən təşkilatdan kənar açıqlanması; və
- (b) Peşəkar və işgüzar əlaqə və münasibətlər nəticəsində əldə olunan məxfi məlumatların öz şəxsi marağı və ya üçüncü tərəflərin maraqları üçün istifadə edilməsi.

140.2 Peşəkar mühasib sosial mühitdə xüsusilə yaxın iş həmkarına və ya qohumuna, yaxud ailə üzvünə bilmədən məlumatların açıqlanmasının mümkünliyündən xəbərdar olaraq, məlumatların məxfiliyini qorumalıdır.

140.3 Peşəkar mühasib ehtimal edilən müştəri və ya işəgötürən tərəfindən açıqlanan məlumatların məxfiliyini qorumalıdır.

140.4 Peşəkar mühasib firma və ya işəgötürən təşkilat daxilində məlumatların məxfiliyini qorumalıdır.

140.5 Məsləhəti və köməyi əldə olunan, peşəkar mühasibin nəzarətində olan heyətin və şəxslərin peşəkar mühasibin məxfilik öhdəliklərinə hörmətlə yanaşmasını təmin etmək üçün peşəkar mühasib bütün əsaslı tədbirləri yerinə yetirməlidir.

140.6 Məxfilik prinsipinə əməl etmək ehtiyacı, hətta peşəkar mühasib və müştəri və ya işəgötürən arasında olan əlaqə və münasibətlərin başa çatmasından sonra belə davam edir. Peşəkar mühasib, işəgötürmədə dəyişiklik edərsə və ya yeni müştəri cəlb edərsə, bu zaman peşəkar mühasibin əvvəlki təcrübədən istifadə etmək hüququ var. Peşəkar mühasib, bununla belə, peşəkar və ya işgüzar əlaqə və münasibət nəticəsində əldə olunan və ya qəbul edilən hər hansı məxfi məlumatdan istifadə etməməli və ya onu açıqlamamalıdır.

140.7 Peşəkar mühasiblərdən məxfi məlumatların açıqlanması tələb olunan və ya tələb oluna bilən, yaxud həmin açıqlamaların müvafiq olacağı hallar aşağıdakılardır:

- (a) Məlumatların açıqlanmasına qanunla, müştəri və ya işəgötürən tərəfindən icazə verilərsə;
- (b) Məlumatların açıqlanması qanunla tələb olunur, məsələn:
 - (i) Sənədlərin və ya hüquqi icraat gedişində dəlillərin digər müddələrinin hazırlanması; və ya
 - (ii) Yaranan qanun pozuntularının müvafiq dövlət orqanlarına açıqlanması; və
- (c) Qanunla qadağan olunmadıqda, məlumatların açıqlanması üçün peşəkar hüquq və ya öhdəlik mövcuddur:
 - (i) Üzv qurumun və ya peşəkar orqanın keyfiyyət yoxlamasına əməl etmək;
 - (ii) Üzv qurum və ya tənzimləyici orqan tərəfindən sorğuya və ya araşdırmaya cavab vermək;
 - (iii) Məhkəmə icraatında peşəkar mühasibin peşə maraqlarını qorumaq və ya
 - (iv) Texniki standartlara və etik tələblərə əməl etmək.

140.8 Məxfi məlumatların açıqlanıb-açıqlanmamasına qərar verən zaman nəzərə alınmalı amillərə aşağıdakılar daxildir:

- Peşəkar mühasib tərəfindən məlumatların açıqlanmasına müştəri və ya işəgötürən razılıq verərsə, üçüncü tərəf də daxil olmaqla, bütün tərəflərin maraqlarına xələl yetirilib – yetirilməməsi;
- Bütün müvafiq məlumatların tətbiq edilən dərəcədə məlum və əsaslandırılmış olub – olmaması; situasiya və ya vəziyyət əsaslandırılmamış faktları, natamam məlumatları və ya əsaslandırılmamış nəticələri cəlb edərsə, bu zaman, əgər varsa, edilən açıqlamaların növünün müəyyənləşdirilməsində peşəkar qərar və ya mülahizələrdən istifadə edilməlidir;
- Gözlənilən və ya nəzərdə tutulan xəbərdarlıq və ya məlumatlandırmanın növü və onun kimə ünvanlandığı;
- Verilən məlumatların ünvanlandığı tərəflərin müvafiq istifadəçilər olub – olmaması.

BÖLMƏ 150

Peşəkar davranış

150.1 Peşəkar davranış prinsipi peşəkar mühasiblərin müvafiq qanunlara və qaydalara əməl etmək və peşəkar mühasibin peşəsini nüfuzdan sala biləcək, bildiyi və ya bilməli olduğu hər hansı hərəkətdən yayınmaq öhdəliyini müəyyənləşdirir. Buraya, həmin vaxt peşəkar mühasib üçün mövcud olan xüsusi faktları və halları nəzərə almaqla, əsaslı və məlumatlı üçüncü tərəfin peşənin yüksək nüfuzuna mənfi şəkildə təsir göstərəcək fəaliyyətləri daxildir.

150.2 Öz fəaliyyətlərinin və işlərinin marketinqi və təşviq edilməsi zamanı peşəkar mühasiblər öz peşələrinə xələl gətirməməli və onu nüfuzdan salacaq heç bir hərəkət etməməlidir. Peşəkar mühasiblər şərəfli, düzgün olmalı və aşağıdakılara yol verməməlidir:

- a) Onların təklif edəcəyi xidmətlər, malik olduqları bilik və bacarıqlar və ya qazandıqları təcrübə üçün şişirdilmiş tələb və iddialar irəli sürmək, yaxud
- b) Alçaldıcı istinadlar və ya başqalarının işi ilə əsassız müqayisələr.

HİSSƏ B – İCTİMAİ SEKTORDA ÇALIŞAN PEŞƏKAR MÜHASİBLƏR

	Səhifə
Bölmə 200 Giriş	24
Bölmə 210 Peşəkar tapşırıq.....	28
Bölmə 220 Maraqların toqquşması	31
Bölmə 230 İkinci rəylər	36
Bölmə 240 Haqlar və digər mükafatlar	36
Bölmə 250 Marketing üzrə peşəkar xidmətlər	38
Bölmə 260 Hədiyyə və qonaqpərvərlik	39
Bölmə 270 Müştəri aktivlərinə nəzarət	39
Bölmə 280 Obyektivlik – bütün xidmətlər	40
Bölmə 290 Müstəqillik – Audit və yoxlama tapşırıqları	42
Bölmə 291 Müstəqillik – Əminliyi təmin edən digər tapşırıqlar.....	97
Təfsir 2005 – 01	128

BÖLMƏ 200

GİRİŞ

200.1 Məcəllənin bu Hissəsi A Hissəsində qeyd olunan konseptual əsasların müəyyən vəziyyətlərdə ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər üçün necə tətbiq ediləcəyini təsvir edir. Bu Hissə, fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükə törədən və ya törədə biləcək ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin rast gələcəyi bütün halları və münasibətləri təsvir etmir. Buna görə də, peşəkar mühasiblərə ictimai sektorda həmin hallardan və münasibətlərdən xəbərdar olmaları tövsiyə olunur.

200.2 İctimai təcrübədə olan peşəkar mühasib peşəsinin tamlığına, obyektivliyinə və ya yüksək nüfuzuna xələl yetirəcək və nəticədə fundamental prinsiplərə uyğun gəlməyəcək hər hansı iş və ya fəaliyyət ilə bilərəkdən məşğul olmamalıdır.

Təhlükələr və tədbirlər

200.3 Fundamental prinsiplərə uyğunluq potensial olaraq təfərrüatlı hallar və münasibətlər ilə təhdid edilə bilər. Təhdidlərin xarakteri və əhəmiyyəti, onların audit sifarişçisinə göstərilən xidmətlər ilə əlaqədar meydana gəlib-gəlməməsindən və audit sifarişçisinin ictimai əhəmiyyətli qurum olub-olmamasından asılı olaraq fərqlənə bilər.

Təhdidlər aşağıdakı kateqoriyalardan birinə və ya bir neçəsinə bölünür:

- (a) Şəxsi maraq;
- (b) Özünənəzarət;
- (c) Havadarlıq;
- (d) Tanışlıq;
- (e) Hədə-qorxu.

Bu təhdidlər daha ətraflı Məcəllənin A Hissəsində əks olunmuşdur.

200.4 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər üçün şəxsi maraq təhdidləri yaradan hallara dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tapşırıq qrupunun məlumatlarının düzgünlüyünün təsdiqini istəyən Sifarişçidə birbaşa maliyyə maraqları olan üzvü
- Tapşırıq qrupunun məlumatların düzgünlüyünün təsdiqini istəyən Sifarişçi ilə sıx biznes əlaqəsi olan üzvü
- Əhəmiyyətli sifarişçinin itirilməsi mümkünlüyü haqqında narahat olan firma
- Audit sifarişçisi ilə iş danışıqları aparən audit qrupunun üzvü
- Təsdiqləmə tapşırığı ilə əlaqədar şərti haqların razılaşmasına daxil olan firma

- Peşəkar mühasib firmasının üzvü tərəfindən yerinə yetirilən əvvəlki peşəkar xidmətin nəticələrini qiymətləndirən zaman ciddi səhv aşkar edən peşəkar mühasib.

200.5 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər üçün özünənəzarət təhdidləri yaradan hallara dair nümunələr:

- Sistemlərin yaradılmasından və ya həyata keçirilməsindən sonra maliyyə sistemlərinin işinin səmərəliliyinə dair əminlik hesabatı verən firma;
- Əminlik tapşırığının predmeti olan qeydləri hazırlamaq üçün istifadə olunan ilkin məlumatları hazırlayan firma;
- Sifarişçinin direktoru, məmuru olan və ya olmuş əminlik qrupunun üzvü;
- Tapşırığın predmetinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən vəzifədə sifarişçi tərəfindən işə götürülən və ya yeni götürülmüş əminlik qrupunun üzvü;
- Əminlik tapşırığının predmet məlumatlarına birbaşa təsir edən əminlik sifarişçisi üçün xidmətləri yerinə yetirən firma.

200.6 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib üçün havadarlıq təhdidi yaradan hallara dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Audit sifarişçisinin Səhmlərini təşviq edən firma;
- Üçüncü tərəflərlə məhkəmə çəkişməsi və ya mübahisəli məsələlərdə audit sifarişçisinin adından vəkil kimi çıxış edən peşəkar mühasib.

200.7 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib üçün tanışlıq təhdidi yaradan hallara dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçinin direktoru, işçisi, yaxın əlaqəli qohumu və ya birbaşa ailə üzvü olan tapşırıq qrupunun üzvü;
- Tapşırığın predmetinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcək vəzifədə olan sifarişçinin işçisi, yaxın əlaqəli qohumu və ya birbaşa ailə üzvü olan tapşırıq qrupunun üzvü;
- Tapşırıq tərəfdaşı kimi yenidən xidmət göstərən, tapşırığın predmetinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcək vəzifədə olan sifarişçinin direktoru və ya işçisi;
- Dəyəri mənasız, cüzi və ya önəmsiz olmazsa, sifarişçidən hədiyyələr və ya güzəştli vasitələr qəbul edən peşəkar mühasib;
- Əminlik sifarişçisi ilə uzunmüddətli əlaqəyə malik yüksək vəzifəli heyət.

200.8 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib üçün hədə-qorxu təhlükələri yaradan hallara dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçinin tapşırığından çıxarılması ilə təhdid olunan firma;
- Əgər firma xüsusi əməliyyat üzrə sifarişçinin uçot məsələləri ilə razılaşmamağa davam edərsə, bu zaman onun firmaya planlaşdırılmış qeyri-təminat müqaviləsi verməyəcəyini bildirən audit sifarişçisi;
- Sifarişçi tərəfindən məhkəmə prosesi ilə hədələnən firma;
- Haqları azaltmaq üçün yerinə yetirilən işlərin əhatə dairəsinin qeyri-müvafiq şəkildə azaldılması üçün təzyiq göstərilən firma.;
- İşçinin, söhbət gedən məsələ üzrə daha çox təcrübəsi olması səbəbindən, peşəkar mühasibin sifarişçinin işçisinin qərarı ilə razılaşmaq üçün təsirə məruz qalması hissi;

- Mühasib audit sifarişçisinin qeyri-müvafiq uçot prosesi ilə razılaşmazsa, firmanın partnyoru tərəfindən peşəkar mühasibin planlaşdırılmış vəzifə artımının tutmayacağına dair məlumatlandırılması;

200.9 Təhdidləri məqbul səviyyəyə qədər azaldacaq və ya aradan qaldıracaq tədbirlər iki kateqoriyaya bölünür:

- (a) Peşə, qanunvericilik və ya qaydalara əsasən yaranan tədbirlər; və
- (b) İş mühitində olan tədbirlər.

Peşə, qanunvericilik və ya qaydalara əsasən yaranan tədbirlərə dair nümunələr Məcəllənin A Hissəsinin 100.14-cü paragrafında təsvir olunur.

200.10 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib qəbul edilən səviyyədə olmayan təhdidlərə qarşı ən yaxşı tədbirlərin görülməsini müəyyənləşdirmək, təhdidləri məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq və ya aradan qaldırmaq üçün tədbirlərin tətbiq edilməsi, müvafiq tapşırığın dayandırılması və ya azaldılması üçün qərarı icra etməlidir. Bu qərarın icrası zamanı, peşəkar mühasib ictimai sektorda məlumatlı üçüncü tərəfin həmin vaxt peşəkar mühasib üçün mövcud olduğu bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, tədbirlərin tətbiqi ilə təhdidlərin qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılacağına mümkünliyünü nəzərə almalıdır, belə ki, fundamental prinsiplərə riayət etməlidir. Bu mülahizəyə təhdidlərin əhəmiyyəti, tapşırığın xarakteri və firmanın struktur quruluşu kimi məsələlər təsir edir.

200.11 İş mühitində müvafiq tədbirlər situasiyalardan və vəziyyətlərdən asılı olaraq dəyişəcəkdir. İş mühiti tədbirləri firmadaxili tədbirlərdən və tapşırıq üçün spesifik olan tədbirlərdən ibarətdir.

200.12 İş mühitində firmadaxili tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Fundamental prinsiplərə əməl edilməsinin vacibliyini vurğulayan firma rəhbərliyi;
- Əminlik qrupunun üzvlərinin ictimai marağa uyğun fəaliyyət göstərəcəyi gözləntisini müəyyənləşdirən firma rəhbərliyi;
- Tapşırıqlara keyfiyyət nəzarətini həyata keçirmək üçün qaydalar və prosedurlar;
- Fundamental prinsiplərə uyğunluq təhdidlərinin müəyyənləşdirilməsi, həmin təhdidlərin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi və təhdidlər qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılması və ya aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi, müvafiq tədbirlər mövcud olmadıqda, tətbiq edilmədikdə müvafiq tapşırığın dəyəndirilməsi və ya ləğv edilməsi ilə əlaqədar hazırlanmış qaydalar;
- Fundamental prinsiplərə əməl edilməsini tələb edən sənədləşdirilmiş daxili qaydalar və prosedurlar;
- Firma və ya tapşırıq qruplarının üzvləri və sifarişçilər arasında maraqların və ya münasibətlərin müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradacaq qaydalar və prosedurlar;

- Əgər zəruri olarsa, tək bir sifarişçidən qəbul edilən gəlirlərdən asılılığa nəzarət edilməsi və onun idarə edilməsi üçün qaydalar və prosedurlar;
- Əminlik sifarişçisi üçün qeyri-əminlik xidmətlərinin göstərilməsində ayrıca hesabat xətti ilə tapşırıq qruplarından və müxtəlif tərəfdaşlardan istifadə;
- Tapşırıq komandasının üzvü olmayan fərdlərin tapşırığın nəticəsinə qeyri-müvafiq şəkildə təsir göstərmələrinin qarşısının alınması üçün qaydalar və prosedurlar;
- Firma qaydaları və prosedurlarının, eləcə də onlara edilən dəyişikliklərin vaxtında bütün tərəfdaşlara və peşəkar heyətə bildirilməsi və həmin qaydalara və prosedurlara dair müvafiq təlimlərin keçirilməsi;
- Firmanın keyfiyyətə nəzarət sisteminin müvafiq qaydada fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün məsuliyyət daşıyan ali idarəetmə üzvünün təyin edilməsi.
- Müstəqillik tələb olunan əminlik sifarişçilərinin və əlaqədar müəssisələrin tərəfdaşlarına və peşəkar heyətinə tövsiyə verilməsi;
- Qaydalara və prosedurlara əməl edilməsini təşviq etmək üçün intizam mexanizmi;
- Onlara aid olan fundamental prinsiplərə əməl edilməsi ilə əlaqədar hər hansı məsələni firma daxilində yuxarı səviyyəyə çatdırmaq üçün heyətin həvəsləndirilməsi üçün dərc edilmiş qaydalar və prosedurlar.

200.13 İş mühitində tapşırığa aid tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Zəruri olduqda, yerinə yetirilən və ya digər şəkildə tövsiyə olunan qeyri-əminliyi təmin edən işi yoxlamaq üçün qeyri-əminliyi təmin edən xidmətə cəlb olunmamış peşəkar mühasibə malik olmaq;
- Zəruri olduqda, yerinə yetirilən və ya digər şəkildə tövsiyə olunan əminliyi təmin edən işi yoxlamaq üçün əminliyi təmin edən qrupun üzvü olmayan peşəkar mühasibə malik olmaq;
- Müstəqil Direktorlar Şurası, peşəkar tənzimləyici orqan və ya digər peşəkar mühasib kimi müstəqil üçüncü tərəflə məsləhətləşmək;
- Sifarişçi və ya müştəri idarəetməsinə məsul şəxslər ilə etik məsələləri müzakirə etmək.
- Sifarişçi və ya müştəri idarəetməsinə görə cavabdeh olan məsul şəxslərə göstərilən xidmətlərin xarakteri və tutulan haqların miqdarı barədə məlumat vermək;
- Tapşırığın müəyyən hissəsini yerinə yetirilməsi və ya yenidən yerinə yetirilməsi üçün digər firmanı cəlb etmək;
- Yüksək əminliyi təmin edən qrup heyətini dəyişdirmək.

200.14 Tapşırığın xarakterindən asılı olaraq, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib həmçinin sifarişçinin yerinə yetirəcəyi tədbirlərə etibar edə bilər. Bununla belə, təhdidləri qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tək-cə həmin tədbirlərə etibar etmək və güvənmək mümkün deyil.

200.15 Sifarişçi sistemlərində və əməliyyatlarında mövcud olan tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçi, rəhbərlikdən başqa digər şəxslərdən tapşırığı yerinə yetirmək üçün firmanın tapşırığını ratifikasiya etməyi və ya təsdiqləməyi tələb edir.
- Sifarişçinin idarəetmə qərarlarını qəbul etmək üçün təcrübəyə və üstünlüyə malik müvafiq səriştəli işçiləri vardır.
- Sifarişçi, qeyri-əminliyi təmin edən tapşırıqların yoxlanılmasında obyektiv seçimlərin edilməsini təmin edən daxili əməliyyatları həyata keçirir.
- Sifarişçi, firmanın xidmətləri ilə əlaqədar olaraq müvafiq nəzarəti və məlumatları təmin edən korporativ idarəetmə strukturuna malikdir.

BÖLMƏ 210

Peşəkar təyinat

Sifarişçi və ya müştərinin qəbulu

210.1 Yeni müştərini qəbul etməzdən əvvəl peşəkar mühasib ictimai sektorda fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün qəbulun hər hansı təhlükə və ya təhdid yaradıb – yaratmayacağını müəyyənləşdirməlidir. Tamlığa və ya peşəkar davranışa dair potensial təhlükələr, məsələn, müştəri (onun sahibləri, rəhbərliyi və ya fəaliyyəti) ilə əlaqədar söhbət gedən şübhəli məsələlər yarana bilər.

210.2 Fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükə törədə biləcək müştəri sualları əgər məlum olarsa, məsələn, müştərinin qeyri-qanuni fəaliyyətlərə cəlb olunması (çirkli pulların yuyulması), qeyri-dəqiq və ya şübhəli maliyyə hesabatları praktikası daxildir.

210.3 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hər hansı təhdidlərin əhəmiyyətliliyini qiymətləndirməli və onların aradan qaldırılması və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılması zəruri olduqda, lazımi tədbirlər görməlidir.

Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müştərinin, onun rəhbərlərinin, menecerlərinin, idarəetmə və biznes fəaliyyətlərinə məsul olan şəxslərin bilik və məlumat əldə etməsi; və ya
- Korporativ idarəetmə təcrübələrini və ya daxili nəzarət vasitələrini təkmilləşdirmək üçün sifarişçinin öhdəliyinin təmin edilməsi.

210.4 Təhdidləri qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq mümkün olmadıqda, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib müştəri ilə əlaqələrin qurulmasından imtina etməlidir.

210.5 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin təkrarlanan müştəri tapşırıqları üçün müntəzəm olaraq qəbul qərarlarını yoxlaması tövsiyə olunur.

Tapşırıqda iştirak

210.6 Peşəkar səriştənin və müvafiq yanaşmanın fundamental prinsipi ictimai sektorda çalışan yalnız peşəkar mühasibin səlahiyyətli olduğu xidmətləri göstərmək öhdəliyini

müəyyənləşdirir. Xüsusi müştəri tapşırığını qəbul etməzdən əvvəl, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib qəbulun fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün hər hansı təhdidin yaranıb-yaranmayacağını müəyyənləşdirməlidir. Məsələn, əgər tapşırıq qrupu tapşırığı müvafiq qaydada yerinə yetirmək üçün bilik və bacarıqlara və səlahiyyətə malik olmazsa və ya onları əldə etməzsə, bu zaman peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün təhdid və təhlükə yarana bilər.

210.7 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, lazım gəldikdə, təhdidləri aradan qaldırmaq və ya onları lazımı səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təhdidlərin əhəmiyyətliyini qiymətləndirməli və müvafiq tədbirlər görməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müştərinin biznes fəaliyyətinin xarakterinə, onun əməliyyatlarının mürəkkəbliyinə, tapşırığın xüsusi tələblərinə və yerinə yetirilməli işin məqsədinə, xarakterinə və əhatə dairəsinə dair müvafiq məlumatlara malik olmaq;
- Müvafiq sahələrə dair məlumatların və ya predmetlərin qəbul edilməsi;
- Müvafiq tənziqləmə və ya hesabatvermə tələblərinə uyğun təcrübəyə malik olmaq və ya təcrübə qazanmaq;
- Lazımı səlahiyyətlərə və bacarıqlara malik müvafiq heyətin təyin edilməsi;
- Lazım gəldikdə ekspertlərdən istifadə etmək;
- Tapşırığın yerinə yetirilməsi ilə real zaman çərçivəsində razılaşmaq; və ya
- Xüsusi tapşırıqların, yalnız onların müvafiq qaydada yerinə yetirilə bildiyi zaman qəbul edilməsinin əsaslı əminliyini təmin etmək üçün nəzərdə tutulan keyfiyyətə nəzarət qaydalarına və prosedurlarına əməl etmək.

210.8 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib ekspertin işinə və ya tövsiyəsinə güvənmək istədikdə, o, həmin güvənə zəmanət verilib-verilmədiyini müəyyənləşdirməlidir. Nəzərə alınmalı amillərə aşağıdakılar daxildir: nüfuz və etibar, təcrübə, resursların mövcudluğu və tətbiq olunan peşəkar və etik standartlar. Həmin məlumatlar ekspertlər ilə əvvəlki əlaqələrdən və ya digərləri ilə məsləhətləşmədən əldə oluna bilər.

Peşəkar təyinatda dəyişikliklər

210.9 İctimai sektorda digər peşəkar mühasibi əvəz etməsi xahiş olunan və ya ictimai praktikada digər peşəkar mühasibin hazırda məşğul olduğu tapşırıq üçün tender müsabiqəsini nəzərə alan ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, tədbirlərin tətbiq edilməsi ilə aradan qaldırıla və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldıla biləcək fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə dair təhdidləri yaradan hallar kimi tapşırıqların qəbul edilməməsi üçün hər hansı peşəkar və ya digər əsaslı səbəblərin olub –olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Məsələn, əgər ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib bütün müvafiq faktları və məlumatları bilməzdən əvvəl tapşırığı qəbul edərsə, bu zaman peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün təhdidlər ola bilər.

210.10 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hər hansı təhdidlərin əhəmiyyətini qiymətləndirməlidir. Tapşırığın xarakterindən asılı olaraq ictimai sektorda çalışan

peşəkar mühasibin tapşırığı qəbul etməyin müvafiq olub-olmadığına dair qərar qəbul edə bilmək üçün təklif olunan dəyişikliklər ilə əlaqəli faktları və halları müəyyənləşdirmək üçün mövcud mühasib ilə birbaşa əlaqəni tələb edir. Məsələn, təyinatda mövcud olan dəyişikliklər üçün açıq aşkar səbəblər faktlarda tam şəkildə əks olunmur və onlar təyinatı qəbul etmək haqqında qərara təsir göstərə biləcək mövcud mühasib ilə narazılıqları göstərə bilər.

210.11 Tədbirlər hər hansı təhdidləri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq tələb olunduqda, tətbiq edilməlidir. Belə tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tenderdə tapşırığı qəbul etməzdən əvvəl təyinatın nə üçün qəbul edilməli olmasının hər hansı peşəkar və ya digər səbəblərinin olub –olmamasını müəyyənləşdirmək üçün sorğuların aparılmasına müvafiq olaraq, mövcud mühasib ilə əlaqə tələb olunacaqdır;
- Tapşırığı qəbul edib – etməməyə dair qərar qəbul etməzdən əvvəl mövcud mühasibin fikrincə təklif olunan mühasibin məlumatlı olduğu hər hansı faktlara və ya hallara dair bəlli məlumatların mövcud mühasib tərəfindən təmin olunmasının tələb edilməsi; və ya
- Digər mənbələrdən zəruri məlumatların əldə edilməsi. Təhdidlər müvafiq tədbirlərin tətbiqi ilə qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldıla və ya aradan qaldırıla bildikdə, digər vasitələr ilə zəruri faktlara dair məmnunluq olmazsa, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib tapşırıqdan imtina etməlidir.

210.12 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibdən mövcud mühasibin işinin əlavəsi və ya tamamlayıcısı olan işi yerinə yetirmək tələb oluna bilər. Həmin hallar, məsələn, məlumatların olmaması və ya natamamlığı nəticəsində peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün təhdid və ya təhlükələr yarada bilər. Hər hansı təhdidlərin və ya təhlükələrin əhəmiyyətliliyinin qiymətləndirilməsi və təhdidləri aradan qaldırmaq və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün lazım gəldikdə, müvafiq tədbirlər yerinə yetirilməlidir. Həmin tədbirlərə misal olaraq, işlərin müvafiq qaydada yerinə yetirilməsi üçün mövcud mühasibə lazım olan hər hansı müvafiq məlumatları təmin etmək imkanı verəcək təklif olunan iş haqqında mövcud mühasibə məlumat verməkdir.

210.13 Mövcud mühasib məxfiliyi qoruyub saxlamalıdır. Həmin peşəkar mühasibdən müştəri ilə əlaqəli məsələləri təklif olunan mühasib ilə müzakirə edib-etməməsi tapşırığın növündən və aşağıdakılardan asılıdır:

- (a) Bunu etmək üçün müştəridən icazə alınıb – alınmamağı; və ya
- (b) Yurisdiksiyaya əsasən dəyişə biləcək həmin belə məlumatlar və açıqlamalar ilə əlaqədar olaraq hüquqi və ya etik tələblər.

Peşəkar mühasibdən məxfi məlumatları açıqlaması tələb olunan və ya oluna biləcək hallarda və ya həmin məlumatların digər şəkildə müvafiq olduğu hallar Məcəllənin A Hissəsinin 140-cı Bölməsində qeyd olunur.

210.14 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib ümumiyyətlə mövcud mühasib ilə danışıqlara və müzakirələrə başlamaq üçün yazılı şəkildə müştərinin icazəsini almalıdır. İcazə alındıqdan sonra mövcud mühasib həmin tələb və sorğuları tənzimləyən müvafiq hüquqi və digər qaydalara əməl etməlidir. Mövcud mühasib məlumatları təmin etdikdə, onlar ədalətli və qərəzsiz olmalıdır. Əgər təklif olunan mühasib mövcud mühasib ilə əlaqə saxlaya bilməzsə, bu zaman təklif olunan mühasib, üçüncü tərəflər ilə aparılan sorğular və ya yuxarı rəhbərlik, yaxud müştərilərin idarəetməyə məsul şəxslər haqqında ilkin araşdırmalar kimi digər vasitələr ilə hər hansı mümkün təhlükələr və ya təhdidlər haqqında məlumat əldə etmək üçün əsaslı addımlar atmalıdır.

BÖLMƏ 220

Maraqların toqquşması

220.1 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib xidmət göstərən zaman maraqların toqquşması ilə qarşılaşa bilər. Maraqların toqquşması obyektivlik üçün təhlükə və ya təhdid yaradır və digər fundamental prinsiplər üçün təhlükələr yarada bilər. Həmin təhlükələr aşağıdakı hallarda yarana bilər:

- Peşəkar mühasib müvafiq məsələ ilə əlaqədar maraqları toqquşan və ya ziddiyyətli olan iki və ya daha çox müştəri üçün həmin məsələ ilə əlaqədar peşəkar xidmət göstərsə; və ya
- Peşəkar mühasibin həmin məsələ ilə əlaqədar xidmət göstərdiyi müştərilərin maraqları və xüsusi məsələ ilə əlaqədar peşəkar mühasibin maraqları toqquşduqda və ya ziddiyyətli olduqda.

Peşəkar mühasib peşəkar və ya işgüzar qərar qəbul etmək üçün maraqların toqquşmasına yol verməməlidir.

Peşəkar əminlik təmin edən xidmət olduqda, obyektivliyin fundamental prinsiplərinə əməl edilməsi də, həmçinin müvafiq qaydada 290 və ya 291 –ci Bölmələrə əsasən əminliyi təmin edən müştərilərin müstəqil olmasını tələb edir.

220.2 Maraqların toqquşduğu situasiyalara dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Əməliyyata uyğun olacaq auditor yoxlamasının gedişində firma məxfi məlumatları əldə etdikdə, firmanın audit obyektini cəlb etməyə çalışan müştəriyə əməliyyat üzrə məsləhət xidmətlərinin göstərilməsi;
- Məsləhət xidmətlərinin tərəflərin rəqabət mövqelərinə müvafiq olacağı hallarda, eyni zamanda eyni şirkəti əldə etmək üçün rəqabət aparən iki müştəriyə məsləhət verilməsi;
- Eyni əməliyyatla əlaqədar həm satıcı, həm də alıcı üçün xidmətlər göstərilməsi;
- Aktivlərlə əlaqədar əks mövqedə olan iki tərəf üçün aktivlərin qiymətləndirilməsi;

- Məsələn, boşanma proseduru və ya tərəfdaşlığın ləğv edilməsi zamanı bir-biri ilə hüquqi mübahisədə olan eyni məsələ ilə əlaqədar olaraq iki müştərinin təqdim edilməsi;
- Ödəniləcək məbləğlərin düzgünlüyü haqqında lisenziya alana məlumat verən zaman, lisenziya sazişinə əsasən ödənilməli qonorar və ya royaltilər üzrə lisenziya verən üçün əminliyi təmin edən hesabatın təqdim edilməsi;
- Məsələn, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin həyat yoldaşının maddi marağı olduğu biznes sahəsinə investisiya qoymaq üçün müştəriyə məsləhət verilməsi;
- Birgə müəssisə və ya müştərinin əsas rəqibi ilə oxşar maraqlara malik olduqda, rəqib mövqedə olan müştəriyə strateji məsləhət verilməsi;
- Firmanın marağı olduğu biznesin əldə edilməsinə dair müştəriyə məsləhət verilməsi;
- Xidmətin potensial satıcılarından biri ilə royalti və ya komissiyon sazişinə malik olan zaman xidmətin satın alınmasına dair müştəriyə məlumat verilməsi.

220.3 Maraqların toqquşmasına səbəb ola biləcək halları və əlaqələri müəyyənləşdirən və qiymətləndirən və müvafiq tədbirləri həyata keçirən zaman, lazım gəldikdə, fundamental prinsiplərə əməl edilməsi təhlükələrini aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib qərarı icra etməli və həmin vaxt peşəkar mühasibə məlum olan bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, müvafiq və məlumatlı üçüncü tərəfin fundamental prinsiplərə əməl edilməsi nəticəsinə gələcəyini nəzərə almalıdır.

220.4 Firma və ya şəbəkə daxilində məlumatların açıqlanması və ya yayılması və üçüncü tərəflərin təlimatlarının axtarılması daxil olmaqla, maraqların toqquşması məsələsinə müraciət edən zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib məxfiliyin fundamental prinsiplərindən xəbərdar olmalıdır.

220.5 Əgər maraqların toqquşması və ya ziddiyyəti səbəbindən yaranan təhlükələr qəbul edilən səviyyədə deyilsə, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib həmin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görməlidir. Əgər müvafiq tədbirlər təhlükələri qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmazsa, bu zaman peşəkar mühasib maraqların toqquşması ilə nəticələnəcək peşəkar xidmətləri yerinə yetirməkdən imtina etməli və ya həmin xidmətləri dayandırmalıdır; və ya təhlükələri aradan qaldırmaq və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq və əlaqələri və maraqları dayandırmalıdır.

220.6 Yeni müştəri əlaqəsini, tapşırığını və ya işgüzar əlaqəni qəbul etməzdən əvvəl ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, aşağıdakıların müəyyənləşdirilməsi daxil olmaqla, maraqların ziddiyyətinə və ya toqquşmasına səbəb olacaq halları müəyyənləşdirmək və ayırd etmək üçün əsaslı tədbirlər həyata keçirməlidir:

- İştirak edən və cəlb olunan tərəflər arasında müvafiq maraqların və əlaqələrin xüsusiyyəti; və
- Müvafiq tərəflər üçün xidmətin və onun məqsədinin xüsusiyyəti.

Xidmətlərin xüsusiyyəti, müvafiq maraqlar və əlaqələr tapşırığının gedişində dəyişə bilər. Bu isə xüsusilə peşəkar mühasibdən onu cəlb edən tərəflərin ilk olaraq mübahisəyə başlamaması halında belə, mənfi təsir göstərə biləcək situasiyada tapşırığın yerinə yetirilməsi tələb edildikdə doğrudur.

Peşəkar mühasib maraqların toqquşmasına və ya ziddiyyətinə səbəb ola biləcək halların müəyyənləşdirilməsi məqsədilə həmin dəyişikliklərdən hər zaman xəbərdar olmalıdır.

220.7 Maraqların toqquşmasına səbəb ola biləcək halların və əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə konflikti effektiv müəyyənləşdirmə prosesinə malik olmaq ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibə tapşırığı qəbul etməzdən əvvəl və ya tapşırığın gedişində onu qəbul edib–etməməyi müəyyənləşdirməzdən əvvəl həqiqi və ya potensial maraqların toqquşması halını müəyyənləşdirməkdə kömək edəcəkdir. Buna, məsələn, müştərilər və ya potensial müştərilər kimi kənar tərəflərin müəyyənləşdirdiyi məsələlər daxildir. Həqiqi və ya potensial maraqların toqquşması halı nə qədər tez müəyyənləşdirilərsə, peşəkar mühasibin müvafiq tədbirlər tətbiq etməyə, obyektivlik üçün təhlükələrin və ya digər fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün hər hansı təhlükənin aradan qaldırılmasına və ya onların qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılmasına qadir olması daha çox ehtimal oluna bilər. Həqiqi və ya potensial maraqların toqquşması halının müəyyənləşdirilməsi prosesi aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Göstərilən peşəkar xidmətlərin növü;
- Firmanın həcmi;
- Müştəri bazasının həcmi və növü;
- Firmanın strukturu, məsələn, ofislərin sayı və coğrafi yerləşməsi.

220.8 Əgər firma hər hansı bir şəbəkənin üzvü olarsa, bu zaman ziddiyyətin müəyyənləşdirilməsinə ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin şəbəkə üzvü olan firmanın maraqları və əlaqələri səbəbindən hansı maraqların toqquşması halının mövcud olacağı və ya yaranacağı daxildir. Şəbəkə firmanı cəlb edən, həmin maraqları və əlaqələri müəyyənləşdirmək üçün əsaslı addımlar göstərilən peşəkar xidmətlərin növü, şəbəkənin xidmət etdiyi müştərilər və bütün müvafiq tərəflərin coğrafi yerləşməsi kimi amillərdən asılı olacaqdır.

220.9 Əgər maraqların toqquşması halı müəyyənləşdirilərsə, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib aşağıdakıları qiymətləndirməlidir:

- Müvafiq maraqların və ya əlaqələrin əhəmiyyəti və
- Peşəkar xidmət və ya xidmətlərin göstərilməsi ilə yaranan təhlükələrin əhəmiyyəti. Ümumiyyətlə, peşəkar xidmət və tərəflərin maraqlarının ziddiyyətli olduğu hallar arasında birbaşa əlaqə nə qədər çox olarsa, obyektivlik və digər fundamental prinsiplərə əməl edilməsi təhlükələri də bir o qədər əhəmiyyətli olacaqdır.

220.10 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, zəruri olduqda, maraqların toqquşmasının səbəb olduğu fundamental prinsiplərə əməl edilməsi təhlükələrini aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görməlidir. Bu tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

- Həmin məsələ ilə əlaqədar olaraq maraqları toqquşan və ya ziddiyyətdə olan iki və ya daha artıq müştəri üçün xüsusi məsələ ilə əlaqəli peşəkar xidmətlərin yerinə yetirilməsi zamanı, məxfi məlumatların səlahiyyətsiz şəkildə açıqlanmasının qarşısını almaq üçün mexanizmlərin icrası və həyata keçirilməsi. Buraya aşağıdakılar daxildir:
- Məxfiliyin qorunub saxlanılmasına dair qaydalar və prosedurlar ilə təmin olunan ayrıca tapşırıq qruplarından istifadə edilməsi;
- Firma daxilində bir təcrübə sahəsindən digər sahəyə məxfi müştəri məlumatlarının ötürülməsinə maneə olan firmadaxili ixtisas funksiyaları üçün ayrıca təcrübə sahələrinin yaradılması;
- Müştəri fayllarından istifadəni, firmanın işçiləri və tərəfdaş arasında imzalanan məxfilik sazişlərindən istifadəni və /və ya məxfi məlumatların fiziki və elektron ayrılmasını məhdudlaşdıran qaydaların və prosedurların müəyyənləşdirilməsi;
- Müştəri tapşırığına və ya tapşırıqlarına cəlb olunmayan üst səviyyəli fərdlər ilə tədbirlərin tətbiqinin müntəzəm olaraq yoxlanılması;
- Xidmətlərin göstərilməsinə cəlb edilməyən və ya digər şəkildə ziddiyyətli olmayan peşəkar mühasibə malik olmaqla, əsas qərarların və nəticələrin müvafiq olub –olmamasını qiymətləndirmək üçün yerinə yetirilən işlərin yoxlanılması;
- Peşəkar qurum, hüquqi məsləhətçi və ya digər peşəkar mühasib kimi üçüncü tərəflər ilə məsləhətləşmək.

220.11 Bundan əlavə, o, təhlükələri qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin xidmətləri yerinə yetirməsinə razılığın əldə edilməsi üçün müvafiq tədbirlərin və maraqların toqquşmasının xarakterini açıqlamaq üçün zəruridir. Məlumatların açıqlanması və razılıq müxtəlif formalarda ola bilər, məsələn:

- Ümumi kommersiya təcrübəsinə uyğun olaraq, peşəkar mühasibin müştərinin müvafiq olaraq ümumi razılığı təmin etməsi üçün hər hansı bir müştəri üçün (məsələn, xüsusi bazar sektorunda xüsusi xidmət sahəsi üzrə) müstəsna olaraq, xidmətlərin təmin edilmədiyi hallar və ya vəziyyətlər barədə müştərilərə ümumi məlumatları açıqlaması. Məsələn, həmin açıqlamalar tapşırıq üçün peşəkar mühasibin standart şərtlərində qeyd edilə bilər;
- Situasiyanın müfəssəl təqdimatı və hər hansı planlaşdırılmış tədbirlərin və risklərin ətraflı izahı daxil olmaqla, müvafiq məsələ ilə əlaqədar olaraq məlumatlandırılmış qərarın qəbul edilməsinə və müvafiq olaraq, lazımı razılığa nail olunmasına imkan yaratmaq üçün əlverişli olan xüsusi ziddiyyətli hallardan təsirlənən müştərilərə edilən xüsusi açıqlamalar;
- Müəyyən hallarda, peşəkar mühasibin müştərilərin müvafiq hallardan əvvəlcədən məlumatlı olmalarını və maraqların toqquşmasını qəbul etdiyini bilərsə, ziddiyyətlərin mövcudluğuna dair heç bir etiraz qaldırmazsa, bu zaman müştərinin davranışı ilə razılıq əldə oluna bilər.

Peşəkar mühasib maraqların toqquşmasının xarakteri və əhəmiyyətinin xüsusi açıqlamalarını və müvafiq razılığın zəruri olmasına müvafiq olub –olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Bu məqsədlə, peşəkar mühasib, təsirə məruz qalacaq tərəflər, yarana biləcək məsələlərin xarakteri və gözlənilməz qaydada inkişaf edəcəyi xüsusi hal üçün şərait daxil olmaqla, maraqların toqquşmasına səbəb olacaq halların qiymətləndirilməsinin nəticələrini nəzərə alaraq peşəkar qərarı icra etməlidir.

220.12 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib müştəridən müvafiq razılığı tələb etdikdə və həmin razılıq müştəri tərəfindən imtina edildikdə, peşəkar mühasib maraqların toqquşması ilə nəticələnəcək peşəkar xidmətləri yerinə yetirməkdən imtina etməli və ya onları dayandırmalıdır; yaxud müvafiq əlaqələri dayandırmalı və ya lazım gələrsə, hər hansı əlavə tədbirlərin tətbiq edilməsindən sonra həmin razılığın əldə edilməsi üçün təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq maraqları bildirməlidir.

220.13 Açıqlamalar şifahi olduqda və ya razılıq şifahi şəkildə əldə olunduqda, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib maraqların toqquşmasına səbəb olan halların növünü, təhlükələrin qəbul edilən səviyyəyə qədər azaldılması üçün tətbiq olunan tədbirləri sənədləşdirmək tapşırılır .

220.14 Müəyyən hallarda, müvafiq razılığın əldə olunması məqsədilə xüsusi açıqlamaların edilməsi məxfilik qaydalarının pozulması ilə nəticələnəcəkdir. Həmin hallara dair misallara aşağıdakılar daxil ola bilər:

- Firmanın digər müştərisinin qəsdən ələ keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq müştəri üçün əməliyyat ilə əlaqəli xidmətlərin göstərilməsi;
- Dələduzluq faktına cəlb oluna biləcək digər müştəri üçün peşəkar xidmətləri yerinə yetirməklə firmanın məxfi məlumatları əldə etdiyi şübhəli hesab olunan dələduzluq halı ilə əlaqədar olaraq müştəri üçün məhkəmə istintaqının aparılması.

Firma, aşağıdakı şərtlərə əməl edilmədiyi hallarda tapşırığı qəbul etməməli və ya dayandırmalıdır:

- Firmadan eyni məsələ ilə əlaqədar olaraq digər müştəriyə qarşı mənfi mövqedə olmağın nəzərə alınması tələb edildikdə, bir müştəri üçün firma müdafiə rolunda çıxış etməyi tələb etmir;
- İki müştəriyə xidmət göstərən tapşırıq qrupları arasında məxfi məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün xüsusi mexanizmlər mövcuddur; və
- Firma, həmin vaxt ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib üçün bütün xüsusi halları və faktları nəzərə alaraq, müştərilər və digər üçüncü tərəflər üçün qeyri-müvafiq mənfi nəticələr yaradacağı xidmətləri göstərməkdən ötəri firmanın qabiliyyətinə məhdudiyət qoyulduğuna görə üçüncü tərəfin firmanın qəbul etməsi və ya tapşırığa davam etməsinin müvafiq olması nəticəsinə gələcəyi ehtimal olunur.

Peşəkar mühasibin üzərinə götürdüyü vəzifə, iki müştəriyə xidmət edən tapşırıq qrupları arasındakı məlumatların açıqlanmasının qarşısını alınması üçün mövcud

olan xüsusi mexanizmlər və tapşırığı qəbul edilməsinə müvafiq olan nəticə üçün səbəb daxil olmaqla, vəziyyətlərin və halların növünü sənədləşdirməlidir.

BÖLMƏ 230

İkinci rəylər

230.1 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibdən müştəri olmayan şirkət və ya müəssisənin adından uçot, audit, hesabatvermə və ya digər standartların və prinsiplərin xüsusi hallara və ya əməliyyatlara tətbiqinə dair ikinci rəyi təmin etmək tələb olunan situasiyalar fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yarada bilər. Məsələn, mövcud mühasib üçün təmin edilmiş eyni faktlara əsaslanmayan və ya qeyri-müvafiq dəlillərə əsaslanan hallarda peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün təhlükələr ola bilər. Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti tələb olunan hallardan və peşəkar qərarın ifadə edilməsinə müvafiq olan bütün digər mövcud faktlardan asılı olacaqdır.

230.2 Belə bir rəyi təmin etmək tələb olunduqda, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hər hansı təhlükənin əhəmiyyətini qiymətləndirməli və təhdidləri aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq lazım gəldikdə, müvafiq tədbirləri tətbiq etməlidir.

Həmin tədbirlərə dair nümunələrə mövcud mühasib ilə əlaqə saxlamaq üçün müştərinin icazəsinin alınması, müştəri ilə əlaqələr zamanı hər hansı rəyi əhatə edən məhdudiyətlərin təsvir edilməsi və mövcud mühasibi rəyin bir nüsxəsi ilə təmin etməsi daxildir.

230.3 Əgər şirkət və ya müəssisə mövcud mühasib ilə əlaqə saxlanılmasına icazə verməyəcək rəyin əldə edilməsinə çalışarsa, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib bütün halları nəzərə almaqla, gözlənilən rəyin təmin edilməməsinin müvafiq olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir.

BÖLMƏ 240

Haqlar və digər mükafatlar

240.1 Peşəkar xidmətlər ilə əlaqədar olaraq danışıqlar aparan zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hansı haqqın müvafiq hesab olunacağını təyin edə bilər. İctimai sektorda bir peşəkar mühasibin digərindən daha aşağı haqq təyin etməsi özlüyündə qeyri-etikdir. Buna baxmayaraq, təyin olunan haqların səviyyəsinə görə yaranan fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yarana bilər. Məsələn, əgər təyin olunan haqq o dərəcədə çox aşağı olar ki, həmin qiymət üçün tətbiq olunan texniki və peşəkar standartlara əsasən tapşırığın yerinə yetirilməsi çətin olarsa, bu zaman peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün yaranan təhlükələr.

240.2 Yaranan hər hansı təhlükələrin mövcudluğu və əhəmiyyəti təyin olunan haqqın və onun tətbiq olunduğu xidmətlərin səviyyəsi kimi amillərdən asılı olacaqdır. Hər

hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və zəruri olduqda, təhlükələri aradan qaldırmaq və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər tətbiq edilməlidir.

Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tapşırığın şərtlərindən, xüsusilə də haqların təyin olunduğu və təyin olunan haqlara əsasən xidmətlərin göstərildiyi əsaslar haqqında müştərinin məlumatlı olması ;və ya
- Tapşırıq üçün müvafiq vaxtın və ixtisaslı kadrın təyin olunması.

240.3 Şərti haqlar qeyri- əminliyi təmin edən tapşırıqların müəyyən növləri üçün geniş şəkildə istifadə edilir.¹ Buna baxmayaraq, onlar müəyyən hallarda fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yarada bilər. Onlar obyektivlik üçün şəxsi maraq təhlükələrini yarada bilər. Həmin təhlükələrin mövcudluğu və əhəmiyyəti aşağıdakılar daxil olmaqla, müəyyən amillərdən asılı olacaqdır:

- Tapşırığın xarakteri;
- Mümkün haqların norması;
- Haqların müəyyənləşdirilməsinin əsasları ;
- Əməliyyatın nəticəsinin müstəqil üçüncü tərəfin yoxlanılıb-yoxlanılmadığının müəyyənləşdirilməsi.

240.4 Hər hansı belə təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımı səviyyəyə qədər azaltmaq zəruri olduqda, müvafiq tədbirlər görülməlidir.

Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Haqların əsasları kimi müştəri ilə ilkin yazılı razılaşma;
- İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib tərəfindən yerinə yetirilən işlərin nəzərdə tutulan istifadəçisinə edilən açıqlamalar və haqların əsasları;
- Keyfiyyətə nəzarət qaydaları və prosedurları; və ya
- İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin yerinə yetirdiyi işi müstəqil üçüncü tərəfin yoxlaması.

240.5 Müvafiq hallarda ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib müştəri ilə əlaqəli haqq və ya komisiyon ala bilər. Məsələn, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib tələb olunan xüsusi xidməti göstərmədikdə, bu zaman ictimai sektorda çalışan haqq alına bilər. İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib malların və ya xidmətlərin müştəriyə satışı ilə əlaqədar olaraq üçüncü tərəfdən (məsələn, proqram satıcısı) komisiyon haqq ala bilər. Həmin haqqı və komisiyonu qəbul etmək obyektivlik, peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün şəxsi maraq və ya mənafə təhlükəsi yarada bilər.

¹ Audit müştərilərinə və digər əminliyi təmin edən müştərilərə göstərilən qeyri- əminliyi təmin edən tapşırıqlar üçün şərti haqlar Məcəllənin 290 və 291-ci Bölmələrində qeyd olunur.

240.6 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, həmçinin, məsələn, müştərinin ictimai sektorda çalışan digər peşəkar mühasibin müştərisi olmağa davam etməsi, lakin mövcud mühasib tərəfindən təklif olunmayan mütəxəssis xidmətlərini tələb etməsi halında, müştəri qazanmaq üçün tövsiyə haqqını ödəyə bilər. Həmin tövsiyə haqqının ödənilməsi də həmçinin obyektivlik, peşəkar səriştə və müvafiq yanaşma üçün şəxsi maraq təhlükələrini yarada bilər.

240.7 Təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün lazım gəldikdə, müvafiq tədbirlər görülməlidir.

Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tövsiyə edilən iş üçün digər peşəkar mühasibə tövsiyə haqqının ödənilməsi üçün sifarişçiyə hər hansı razılaşma haqqında məlumat verilməsi;
- Müştərinin ictimai sektorda çalışan digər peşəkar mühasibə tövsiyə edilməsi üçün tövsiyə haqqının qəbul olunmasından ötrü üçün müştəriyə hər hansı razılaşma haqqında məlumat verilməsi; və ya
- Malların və ya xidmətlərin üçüncü tərəfin müştəriyə satışı ilə əlaqədar olaraq komisiyon sazişləri üçün müştəridən ilkin razılığın əldə olunması.

240.8 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib əvvəllər firmaya və ya onların varislərinə borclu olan fərdlərə ödənişlərin ediləcəyi əsaslar ilə digər firmanın bütün və ya müəyyən hissəsini ələ keçirə bilər. Həmin ödənişlər yuxarıdakı 240.5 - 240.7-ci bəndlərin məqsədi üçün komisiyon və ya tövsiyə haqları kimi qəbul edilməyəcəkdir.

BÖLMƏ 250

Marketing üzrə peşəkar xidmətlər

250.1 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib reklam və ya digər marketing formaları ilə yeni işini təqdim etdikdə, burada fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə dair təhlükələr yarana bilər. Məsələn, əgər xidmətlər, nailiyyətlər və ya məhsullar həmin prinsiplərə qeyri- müvafiq şəkildə bazara çıxarılsa, bu zaman peşəkar davranışın prinsiplərinə uyğunluq üçün şəxsi maraq təhlükələri yarana bilər.

250.2 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, peşəkar xidmətlərin marketingi zamanı öz peşəsini nüfuzdan salmamalıdır. İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib düzgün və şərəfli olmalı və aşağıdakılara yol verməməlidir:

- (a) Təklif olunan xidmətlər, mövcud ixtisaslar və ya qazanılan təcrübə üçün şişirdilmiş tələb və ya iddia irəli sürmək və ya
- (b) Başqasının işinə dair alçaldıcı istinadların və ya əsassız müqayisələrin edilməsi.

Əgər ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib reklam və ya marketingin təklif olunan formasının uyğun olub –olmamasına şübhə edərsə, bu zaman o, müvafiq peşəkar qurum ilə məsləhətləşməni nəzərdən keçirməlidir.

BÖLMƏ 260

Hədiyyə və qonaqpərvərlik

260.1 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibə və ya birbaşa yaxud yaxın ailə üzvünə müştəri tərəfindən hədiyyələr təklif oluna və ya qonaqpərvərlik göstərilə bilər. Həmin təkliflər fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yarada bilər. Məsələn, əgər müştəridən hədiyyə alınarsa, bu zaman obyektivlik üçün şəxsi maraq və ya tanışlıq təhlükəsi yarana bilər; həmin təkliflərin hamıya məlum olmasının mümkünlüyü nəticəsində obyektivlik üçün təhdidlər və ya təhlükələr yarana bilər.

260.2 Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti təklifin növündən, dəyərindən və məqsədindən asılı olacaqdır. Əsaslı və məlumatlı üçüncü tərəfin, bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, əhəmiyyətsiz və qeyri- müvafiq hesab edəcəyi halda, hədiyyələr təklif olunarsa, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib belə nəticəyə gələ bilər ki, təklif qərarın qəbul etmə prosesinə təsir göstərmək və ya məlumatları əldə etmək üçün xüsusi məqsəd olmadan normal biznes zamanı edilir. Həmin hallarda, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib belə qənaətə gələ bilər ki, fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə dair hər hansı təhlükə qəbul edilən səviyyədədir.

260.3 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hər hansı təhlükənin əhəmiyyətini qiymətləndirməli və həmin təhdidləri aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Təhlükələr müvafiq tədbirlərin görülməsi ilə aradan qaldırıla bilmədikdə və ya lazımi səviyyəyə qədər azaldılmadıqda, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib həmin təklifi qəbul etməməlidir.

BÖLMƏ 270

Müştəri aktivlərinə nəzarət

270.1 İctimai sektorda peşəkar mühasib, qanunla icazə verilməzsə, müştərinin pullarını və ya digər aktivlərini nəzarətə götürməməlidir, lakin bunu edərsə, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib üçün müəyyənləşdirilən həmin aktivlərin tutulmasına dair hər hansı əlavə hüquqi vəzifələrə əməl etməlidir.

270.2 Müştəri aktivlərinin tutulması fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yaradır; məsələn, burada peşəkar davranış üçün şəxsi maraq təhlükələri var və müştəri aktivlərinin tutulması nəticəsində obyektivlik üçün şəxsi maraq təhlükələri yarana bilər. Başqalarına məxsus olan pulun (və ya digər aktivlərin) həvalə edildiyi ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib aşağıdakıları etməlidir:

- (a) Həmin aktivləri şəxsi və ya firma aktivlərindən ayrı saxlamalı;
- (b) Həmin aktivlərdən yalnız onların nəzərdə tutulduğu məqsədlər üçün istifadə etməli;

- (c) Hər zaman həmin aktivlərin və hər hansı gəlirin, dividendlərin və ya qazanılmış pulların hesabını hər hansı səlahiyyətli şəxslər üçün aparmalı; və
- (d) Həmin aktivlərin tutulması və onların hesabının aparılması üçün bütün müvafiq qanun və qaydalara əməl etmək.

270.3 Müştəri aktivlərinin tutulmasına cəlb olunan xidmətlər üçün müştərinin və tapşırığın qəbul edilməsi prosedurlarının bir hissəsi kimi, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib həmin aktivlərin mənbələri haqqında müvafiq sorğular aparmalı və hüquqi və normativ öhdəlikləri nəzərə almalıdır. Məsələn, əgər aktivlər, məsələn, çirkli pulların yuyulması kimi qeyri-qanuni fəaliyyətlərdən əldə edilmişdirsə, bu zaman fundamental prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükələr yarana bilər. Belə hallarda peşəkar mühasib hüquqi məsləhətlər ala bilər.

BÖLMƏ 280

Obyektivlik — bütün xidmətlər

280.1 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib, xidmət göstərən zaman müştəri və ya onun direktoru və işçiləri ilə əlaqə və onların maraqları nəticəsində obyektivliyin fundamental prinsiplərinə əməl edilməsi təhlükələrinin olub –olmamasını müəyyənləşdirməlidir. Məsələn, obyektivlik üçün tanışlıq təhlükəsi ailə və yaxın şəxsi və ya iş əlaqəsi nəticəsində yarana bilər.

280.2 Əminliyi təmin edən xidmət göstərən, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib əminliyi təmin edən müştəridən asılı olmamalıdır. Düşüncə və görünüş müstəqilliyi ictimai sektorda peşəkar mühasibin qərəzsiz, ziddiyyətli maraqlar və ya başqalarının lazımsız təsiri olmadan nəticə bildirməsinə imkan yaratmaq üçün zəruridir. 290 və 291-cı Bölmələr əminliyi təmin edən tapşırıqları yerinə yetirən zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblər üçün xüsusi təlimatları və ya müstəqillik tələblərini təmin edir.

280.3 Hər hansı peşəkar xidməti təmin edən zaman obyektivlik üçün təhlükələrin mövcudluğu ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin yerinə yetirəcəyi tapşırığın xüsusi hallarından və işin növündən asılı olacaqdır.

280.4 İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib təhlükələrin əhəmiyyətini qiymətləndirməli və onları aradan qaldırmaq və ya qəbul edilən səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri olan tədbirlər görməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tapşırıq qrupunun çıxarılması;
- Nəzarət prosedurları;
- Təhlükələrin yaranmasına səbəb olan maliyyə və ya iş əlaqələrinə xitam verilməsi;
- Firma daxilində rəhbərliyin yuxarı səviyyələri ilə məsələlərin müzakirə edilməsi; və ya

- Müştəri ilə əlaqəli məsələlərin idarə edilməsinə görə cavabdehlik daşıyan məsul şəxslərlə məsələlərin müzakirə edilməsi.

Əgər tədbirlər təhlükələri aradan qaldıra və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməzsə, bu zaman peşəkar mühasib müvafiq tapşırıqdan imtina edə və ya həmin tapşırığa xitam verə bilər.

BÖLMƏ 290

MÜSTƏQİLLİK – AUDIT VƏ YOXLAMA TAPŞIRIQLARI

MÜNDƏRİCAT

	Paraqraf
Bölmənin strukturu	290.1
Müstəqilliyə konseptual əsaslarla yanaşma..	290.4
Şəbəkələr və şəbəkə firmalar	290.13
İctimai əhəmiyyətli qurumlar	290.25
Əlaqədar müəssisələr	290.27
İdarəetməyə məsul şəxslər	290.28
Sənədlər	290.29
Tapşırıq müddəti	290.30
Birləşmələr və satınalmalar.....	290.33
Bu Bölmənin müddəalarının tələblərinin pozulması	290.39
Müstəqilliyə konseptual əsaslarla yanaşmanın tətbiqi.....	290.100
Maddi (maliyyə) maraqlar.....	290.102
Kreditlər və zəmanətlər.....	290.117
İşgüzar münasibətlər	290.123
Ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər.....	290.126
Audit müştərisi ilə iş	290.132
Müvəqqəti işçi heyətinin təyinatı	290.140
Audit müştərisinə göstərilən ən son xidmət	290.141
Audit müştərisinin direktoru və ya məmuru qismində xidmət göstərmək	290.144
Əsas heyətin (tərəfdaş rotasiyası daxil olmaqla) audit müştərisi ilə uzunmüddətli əlaqəsi	290.148
Audit müştərisinə qeyri - əminliyi təmin edən xidmətlərin göstərilməsi....	290.154
İdarəetmə öhdəlikləri	290.159
Mühasibat qeydlərinin və maliyyə hesabatlarının hazırlanması.....	290.164
Qiymətləndirmə xidmətləri	290.172
Vergiqoyma xidmətləri	290.178
Daxili audit xidmətləri	290.192

İT sistemlərinə dair xidmətlər	290.198
İddiaya əsaslanan xidmətlər.....	290.204
Hüquqi xidmətlər	290.206
Yeni üzvlərin cəlb edilməsi xidmətləri	290.211
Korporativ maliyyə xidmətləri.....	290.213
Xidmət haqları.....	290.217
Haqlar — nisbi ölçü	290.217
Müddəti keçmiş -haqlar	290.220
Şerti haqlar	290.221
Kompensasiya və qiymətləndirmə siyasəti.....	290.225
Hədiyyələr və qonaqpərvərlik	290.227
Faktiki və ya hədələyici iddialar.....	290.228
İstifadə və yayımla bağlı məhdudiyyətin daxil olduğu hesabatlar.....	290.500

Bölmənin strukturu

290.1 Bu Bölmə ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin maliyyə hesabatlarına dair fikir bildirdiyi, əminliyi təmin edən tapşırıqlar olan audit və yoxlama tapşırıqları üçün müstəqillik tələblərindən bəhs edir. Həmin tapşırıqlar tam maliyyə hesabatları və bir maliyyə hesabatına dair hesabat vermək üçün audit və yoxlama tapşırıqlarından ibarətdir. Audit və ya yoxlama tapşırıqları olmayan, əminliyi təmin edən tapşırıqlar üçün müstəqillik tələblərindən 291-ci Bölmədə bəhs olunur.

290.2 Audit hesabatından istifadəyə və yayıma qarşı məhdudiyyətlərin daxil olduğu və müəyyən şərtlərə cavab verildiyi halda, audit tapşırıqlarını cəlb edən xüsusi hallarda bu Bölmədə qeyd olunan müstəqillik tələbləri 290.500 – 290.514-cü bəndlərdə qeyd olunduğu kimi dəyişdirilə bilər. Dəyişikliklər edilməsinə qanun və qaydalara əsasən tələb olunan maliyyə hesabatlarının auditi zamanı icazə verilmir.

290.3 Bu Bölmədəki terminlər aşağıdakı mənaları kəsb edir:

- (a) “Audit”, “audit qrupu”, “audit tapşırığı”, “audit müştərisi” və “audit hesabatı” terminlərinə yoxlama, yoxlama qrupu, yoxlama tapşırığı, yoxlama müştərisi və yoxlama hesabatı mənaları aiddir; və
- (b) “Firma” termininə isə digər şəkildə göstərilən hallar istisna olmaqla, şəbəkə firması daxildir.

Müstəqilliyə konseptual əsaslarla yanaşma

290.4 Audit tapşırıqları zamanı audit qruplarının, firmaların və şəbəkə firmaların üzvlərinin audit müştərilərindən asılı olmaması ictimai maraq kəsb edir və buna görə də, o, bu Məcəlləyə əsasən tələb olunur.

290.5 Bu bölmənin obyektivliyi, müstəqilliyə nail olmaq və onu qoruyub saxlamaq üçün audit qruplarının üzvlərinə və firmalara aşağıda təsvir edilən konseptual əsaslarla yanaşmanın tətbiq edilməsində kömək etməkdir.

290.6 Müstəqillik aşağıdakılardan ibarətdir:

(a) Düşüncə müstəqilliyi.

Peşəkar qərardan ibarət olan, təsirlərə məruz qalmayan fikrin və ya nəticənin bildirilməsinə imkan verən, bununla da, fərdin tamlıq prinsipi ilə çıxış etməsinə, obyektivliyi və peşəkar skeptisizmi icra etməyə imkan yaradan düşüncə vəziyyəti.

(b) Zahiri müstəqillik

Firmanın və ya audit qrupu üzvünün tamlıq, obyektivlik və ya peşəkar skeptisizm prinsiplərini güzəştə getdiyi bütün xüsusi faktları nəzərə alaraq məlumatlı üçüncü tərəfin nəticə əldə edə biləcəyi əhəmiyyətli faktlardan və hallardan yayınması.

290.7 Konseptual əsaslarla yanaşma peşəkar mühasiblər tərəfindən aşağıdakıları yerinə yetirmək üçün tətbiq edilməlidir:

- (a) Müstəqillik üçün təhlükələri müəyyənləşdirmək;
- (b) Müəyyənləşdirilmiş təhlükələrin əhəmiyyətini qiymətləndirmək; və
- (c) Lazım gəldikdə, təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirləri görmək.

Peşəkar mühasib təhlükələri aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlərin olmadığını və ya tətbiq edilə bilmədiyini müəyyənləşdikdə, o, həmin təhlükələri yaradan halları və ya münasibətləri aradan qaldırmaqlı və ya audit tapşırığından imtina etməli, yaxud onu dayandırmalıdır.

Peşəkar mühasib bu konseptual əsasların tətbiq edilməsində peşəkar qərardan istifadə etməlidir.

290.8 Bir çox müxtəlif hallar və ya bir neçə halın birləşməsi müstəqillik üçün təhlükələrin qiymətləndirilməsində uyğun ola bilər. Müstəqillik üçün təhlükə yaradan hər situasiyanı aydınlaşdırmaq və müvafiq tədbiri müəyyənləşdirmək çox çətinlikdir. Buna görə də bu Məcəllə, firmalardan və audit qrupunun üzvlərindən müstəqillik təhlükələrini müəyyənləşdirməyi, qiymətləndirməyi və onlara dair tədbirlər görməyi tələb edən konseptual əsasları formalaşdırır. Konseptual əsaslarla yanaşma, iş başında olan peşəkar mühasiblərə bu Məcəllədə qeyd olunan etik tələblərə əməl etməkdə kömək edir. O, müstəqillik üçün təhlükə yaradan hallarda bir çox fərqləri müəyyənləşdirir və əgər xüsusi olaraq, qadağan edilməzsə, peşəkar mühasibin vəziyyətin icazə verilməsi nəticəsinə gəlməsinin qarşısını alır.

290.9 290.100-cü və ondan sonrakı bəndlər müstəqillik üçün konseptual əsaslarla yanaşmanın necə tətbiq edilməli olduğunu təsvir edir. Bu bəndlər müstəqillik üçün təhlükələr yaradan və ya yarada biləcək bütün halları və münasibətləri qeyd etmir.

290.10 Tapşırığı qəbul edib-etməməyə və ya tapşırığa davam edib-etməməyə, yaxud xüsusi bir şəxsin audit qrupunun üzvü ola bilib-bilməyəcəyinə dair qərar qəbul edən zaman firma müstəqillik təhlükələrini müəyyənləşdirməli və qiymətləndirməlidir. Əgər təhlükələr qəbul edilən səviyyədə olmazsa və tapşırığın qəbul edilib-edilməməsinə və ya müəyyən bir şəxsin audit qrupuna daxil edilib-edilməməsinə dair qərar qəbul edilməli olarsa, bu zaman firma təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlərin görülmə-görülməməsini müəyyənləşdirməlidir. Əgər tapşırığa davam edib-etməmək haqqında qərar qəbul edilərsə, bu zaman firma təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün mövcud tədbirlərin effektiv və səmərəli olub-olmadığını və ya digər tədbirlərin tətbiq edilməsinə ehtiyac olub-olmadığını, yaxud tapşırığa xitam verilməli olduğunu müəyyənləşdirməlidir. Tapşırıq zamanı firmanın diqqətinə müstəqillik təhlükələri haqqında yeni məlumatlar çatdırıldıqda, firma konseptual əsaslarla yanaşmaya müvafiq olaraq, təhlükələrin əhəmiyyətini qiymətləndirməlidir.

290. 11 Bu Bölmədə müstəqillik təhlükələrinin əhəmiyyəti qeyd olunur. Təhlükələrin əhəmiyyətini qiymətləndirən zaman keyfiyyət, eləcə də, kəmiyyət amilləri nəzərə alınmalıdır.

290.12 Bu Bölmə, əksər hallarda, müstəqillik ilə əlaqəli tədbirlər üçün firma daxilindəki fərdlərin xüsusi məsuliyyətini nəzərdə tutmur, çünki vəzifə və məsuliyyətlər firmanın həcmi, strukturu və təşkilatın formasından asılı olaraq fərqli ola bilər. *Keyfiyyətə Nəzarət üzrə Beynəlxalq Standartlar* (ISQC) firmadan müvafiq etik tələblərə əsasən tələb olunduqda, onu müstəqilliyin qorunub saxlanılmasına dair əsaslı əminlik ilə təmin etmək üçün nəzərdə tutulan qaydaları və prosedurları müəyyənləşdirməyi tələb edir. Bundan əlavə, *Beynəlxalq Audit Standartları* (ISA) tapşırıq tərəfdaşından tapşırığa tətbiq olunan müstəqillik tələblərinə əməl edərək nəticəyə gəlməyi tələb edir.

Şəbəkələr və şəbəkə firmalar

290.13 Əgər firmanın şəbəkə firma olması güman edilərsə, bu zaman firma şəbəkə daxilindəki digər firmaların audit müştərilərindən asılı olmamalıdır (bu Məcəllədə digər şəkildə qeyd olunmazsa). Şəbəkə firmaya aid edilən, bu bölmədə qeyd olunan müstəqillik tələbləri, məsləhətçi / konsaltinq təcrübəsi və ya peşəkar hüquqi təcrübə kimi, müəssisənin özünün firma anlayışını əhatə edib – etməməsindən asılı olmayaraq, şəbəkə firma anlayışına uyğun olan istənilən müəssisəyə aid edilir.

290.14 Peşəkar xidmətlər göstərmək üçün öz imkanlarını genişləndirmək üçün firmalar tez – tez digər firma və müəssisələr ilə daha böyük strukturlar formalaşdırırlar. Bu böyük strukturun şəbəkə yaradıb – yaratmaması xüsusi faktlardan və hallardan asılıdır, lakin o, firmaların və müəssisələrin hüquqi baxımdan ayrı və müstəqil olmasından asılı deyil. Məsələn, daha böyük struktur işlərin yönəldilməsinin asanlaşdırılması məqsədini daşıyır, hansı ki, bu da öz növbəsində şəbəkənin yaradılması üçün zəruri olan meyarlara cavab vermir. Alternativ olaraq, daha böyük struktur elə ola bilər ki, o, əməkdaşlıq məqsədi daşısın və firmalar ümumi brend adına, ümumi keyfiyyətə nəzarət sisteminə və ya əhəmiyyətli peşəkar resurslara malik olsun və nəticə etibarilə, onların şəbəkə əmələ gətirməsi ehtimal edilsin.

290.15 Böyük strukturun şəbəkə olub-olmamasına dair qərar, müəssisələrin şəbəkənin mövcud olduğu formada əlaqədar olduğu bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, əsaslı və məlumatlı üçüncü tərəfin çıxaracağı nəticənin fonunda qəbul edilməlidir. Bu qərar, şəbəkə daxilində müvafiq şəkildə tətbiq edilməlidir.

290.16 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədi daşdıqda və o, aydın şəkildə, struktur daxilindəki müəssisələr arasında mənfiyyətin və ya xərclərin bölüşdürülməsi məqsədini daşdıqda, o, şəbəkə sayılır. Lakin qeyri – maddi xərclərin bölüşdürülməsi öz-özlüyündə şəbəkəni yaratmır. Bundan əlavə, əgər xərclərin bölüşdürülməsi yalnız audit metodologiyalarının, təlimatlarının işlənilib hazırlanması və ya təlim kursları ilə əlaqəli xərclər ilə məhdudlaşdırılırsa, o zaman bu öz-özlüyündə şəbəkə yaratmayacaqdır. Bundan əlavə, firma və digər əlaqəsiz müəssisə arasındakı əlaqə birlikdə xidmətlər göstərməsi və ya məhsulları hazırlama da özlüyündə şəbəkəni yaratmır.

290.17 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədini daşdıqda və struktur daxilindəki müəssisələr ümumi mülkiyyət, nəzarət və ya rəhbərliyə malik olduqda, bu zaman o şəbəkə hesab olunur. Buna müqavilə və ya digər vasitələrlə nail olmaq olar.

290.18 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədi daşdıqda və struktur daxilindəki müəssisələr ümumi keyfiyyətə nəzarət qaydalarına və prosedurlarına malik olduqda, o, şəbəkə hesab olunur. Bu məqsədlə ümumi keyfiyyətə nəzarət qaydaları və prosedurları böyük struktur üçün nəzərdə tutulanlar, icra olunanlar və nəzarət edilənlərdir.

290.19 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədi daşdıqda və struktur daxilindəki müəssisələr ümumi biznes strategiyasına malik olduqda o, şəbəkə hesab olunur. Ümumi biznes strategiyasına malik olmaq ümumi strateji məqsədlərə nail olmaq üçün müəssisələr tərəfindən imzalanan razılaşmanı bildirir. Müəssisə o zaman şəbəkə firma hesab olunmur ki, o, digər müəssisə ilə yalnız peşəkar xidmətlərin göstərilməsinə dair sorğuya birlikdə cavab vermək üçün əməkdaşlıq edir.

290.20 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədi daşdıqda və strukturlar daxilindəki müəssisələr ümumi brend adından istifadə etdikdə, o şəbəkə hesab olunur. Firmanın ümumi brend adından istifadə etməsi o zaman güman olunur ki, o, məsələn, firmanın partnyoru audit hesabatını imzalayan zaman onun firma adının bir hissəsi kimi və ya onunla birlikdə ümumi brend adını qeyd edir.

290.21 Firma şəbəkəyə məxsus olmasa və öz firma adının bir hissəsi kimi ümumi brend adından istifadə etməsə belə, o, öz dəftərxana və ya reklam materiallarında firmalar assosiasiyasının bir üzvü olmağına dair istinad edərsə, şəbəkəyə məxsus olmasına dair bir işarə verə bilər. Müvafiq olaraq, əgər firmanın həmin üzvlüyü necə təsvir etməsinə diqqət yetirilməzsə, bu zaman firmanın şəbəkəyə məxsus olmasına dair fikir formalaşa bilər.

290.22. Əgər firma təcrübəsinin hər hansı bir komponentini satarsa, bu zaman müəyyən hallarda satış müqaviləsi məhdud müddət ərzində elə nəzərdə tutur ki, onun artıq firma ilə əlaqədar olmamasına baxmayaraq, komponent firmanın adından və ya onun adının müəyyən elementindən istifadə edə bilər. Bu zaman iki müəssisə eyni ad altında fəaliyyət göstərə bilsə belə, fakt odur ki, onlar əməkdaşlıq məqsədi daşıyan böyük struktura məxsus deyillər və buna görə də, şəbəkə firma hesab edilmir. Həmin müəssisələr özlərini kənar şəxslərə təqdim edən zaman şəbəkə firma olmadıqlarını necə bildirəcəklərini müəyyənləşdirməlidirlər.

290.23 Böyük struktur əməkdaşlıq məqsədi daşdıqda və struktur daxilindəki müəssisələr peşə resurslarının əhəmiyyətli hissəsini paylaşdıqda, o, şəbəkə hesab olunur. Peşə resurslarına aşağıdakılar daxildir:

- Firmalara məlumat mübadiləsi aparmağa imkan verən ümumi sistemlər, məsələn, müştəri məlumatları, hesablaşma və vaxt qeydləri;
- Tərəfdaş və heyət;
- Texniki və ya sənaye yönümlü məsələlər, əməliyyatlar və ya əminliyi təmin edən tapşırıqlar üzə hallara dair məsləhət verən texniki şöbələr;
- Audit metodologiyası və ya audit təlimatları; və
- Təlim kursları və vasitələri.

290.24 Ümumi peşə resurslarının əhəmiyyətli olub-olmamasının və buna görə də firmaların şəbəkə firma olub-olmamasının müəyyənləşdirilməsi müvafiq faktlara və hallara əsaslanır. Paylaşılan resurslar ümumi audit metodologiyası və ya audit təlimatları ilə məhdudlaşdıqda, heç bir heyət və ya müştəri, yaxud bazar məlumatlarına dair mübadilə edilmədikdə, paylaşılan resursların əhəmiyyətli olduğu ehtimal edilmir. Eyni qayda ümumi təlim proseslərinə də aid edilir. Lakin paylaşılan resurslar insanların və ya məlumatların mübadiləsini cəlb etdikdə, məsələn, işçi heyət ümumi götürüldükdə və ya iştirakçı firmaların əməl etməli olduğu texniki məsləhətlər ilə təmin etmək üçün böyük strukturda ümumi texniki departament yaradıldıqda, əsaslı və məlumatlı üçüncü tərəfin paylaşılan resursların əhəmiyyətli olduğu qənaətinə gəlməsi daha müvafiqdir.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar

290.25 290-cı Bölmə, müəyyən müəssisələrdə ictimai marağın əhatə dairəsini əks etdirən əlavə müddəalardan ibarətdir. Bu Bölmənin məqsədləri üçün ictimai əhəmiyyətli qurumlar aşağıdakılardır:

- (a) Bütün qeyd olunan müəssisələr; və
- (b) Aşağıdakı xüsusiyyətlərə malik istənilən müəssisə:
 - (i) Qanunvericilik ilə ictimai əhəmiyyətli qurum kimi müəyyənləşdirilən və ya
 - (ii) Qeyd olunan müəssisələrə və ya qurumlara tətbiq olunan eyni müstəqillik tələblərinə əməl etməklə, audit yoxlamasının aparılması qanunvericiliyə əsasən tələb olunan müəssisələr. Həmin qaydalar audit tənzimləyicisi daxil olmaqla, hər hansı müvafiq tənzimləyici tərəfindən elan edilə bilər.

290.26 Firmalar və üzv qurumlar əlavə müəssisələrə və ya müəyyən kateqoriyalı müəssisələrə ictimai əhəmiyyətli qurumlar kimi baxılıb-baxılmamasını müəyyənləşdirmək üçün həvəsləndirirlər, çünki onlar çoxsaylı və geniş əhatəli maraqlı tərəflərə malikdirlər. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınmalıdır:

- İşin və ya biznes fəaliyyətinin növü, məsələn, daha çox maraqlı tərəflər üçün etibarlı idarəetmədə aktivlərə malik olmaq. Nümunələrə maliyyə qurumları, yəni banklar və sığorta şirkətləri və pensiya fondları daxil ola bilər;
- Həcm; və
- İşçilərin sayı.

Əlaqədar müəssisələr

290.27 Audit müştərisinin qeyd olunan müəssisə olması halında, bu bölmədə audit müştərisinə edilən istinaqlara müştərinin əlaqədar müəssisələri daxildir (digər hal qeyd olunmazsa). Bütün digər audit müştəriləri üçün, bu Bölmədə audit müştərisinə edilən istinaqlara müştərinin birbaşa və ya dolayı yolla nəzarətə malik olduğu əlaqədar müəssisələr daxildir. Audit qrupu müştərinin digər əlaqədar müəssisəni cəlb edən əlaqələrin və ya halların firmanın müştəridən asılı olmamasının qiymətləndirilməsinə müvafiq olarsa, bu zaman müstəqillik üçün təhlükələri müəyyənləşdirən, qiymətləndirən və müvafiq tədbirləri görən zaman audit qrupuna əlaqədar müəssisə daxil edilməlidir.

İdarəetməyə məsul şəxslər

290.28 Hətta Məcəlləyə, tətbiq olunan audit standartlarına, qanun və qaydalara əsasən tələb olunmadıqda belə, firmanın fikrincə, müstəqillikdən əsaslı olaraq asılı ola biləcək münasibətlərlə əlaqədar, audit müştərisinin idarəetməyə məsul şəxsləri və firma arasında müntəzəm əlaqələr təşviq edilir. Həmin əlaqələr idarəetməyə məsul şəxslərə aşağıdakıları həyata keçirmək imkanını verir:

- (a) Müstəqillik təhlükələrinin müəyyənləşdirilməsində və qiymətləndirilməsində firmanın qərarının nəzərə alınması;
- (b) Təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün görülən tədbirlərin müvafiqliyinin nəzərə alınması; və
- (c) Müvafiq tədbirlər görülməsi.

Belə bir yanaşma, xüsusilə qohumluq və tanışlıq təhlükələri ilə əlaqədar olaraq faydalı ola bilər.

İdarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqə qurmaq üçün bu Bölmədə olan tələblərə əməl edərək, firma, xüsusi hallar, məsələlərin növü və əhəmiyyəti ilə əlaqədar olaraq, əlaqə saxlanılacaq müəssisənin idarəetmə strukturu daxilindəki müvafiq şəxsi (ləri) müəyyənləşdirməlidir. Əgər firma həmin idarəetməyə məsul şəxslərin yarımqrupu, məsələn, audit komitəsi və ya hər hansı bir şəxslə əlaqə saxlayarsa, bu zaman firma idarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqənin zəruri olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir ki, onlar müvafiq qaydada məlumatlandırılınsın.

Sənədlər

290.29 Sənədlər müstəqillik tələblərinə əməl edilməsi ilə əlaqədar nəticənin əldə olunmasında peşəkar mühasibin qərarlarına dair dəlilləri təmin edir. Sənədlərin olmaması nə firmanın xüsusi məsələləri nəzərə alıb-almamasının, nə də onun müstəqil olub-olmamasının göstəricisi deyil. Peşəkar mühasib müstəqillik tələblərinə əməl etməklə əlaqədar nəticələri dəstəkləyən hər hansı müvafiq müzakirələrin əhəmiyyətini sənədləşdirməlidir. Buna müvafiq olaraq:

- (a) Təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tədbirlər görülməsi tələb olunduqda, peşəkar mühasib təhlükələrin və yerində olan və mövcud təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tətbiq edilən tədbirlərin növünü sənədləşdirməlidir; və
- (b) Təhlükə tədbirlərinin zəruri olub-olmadığını və peşəkar mühasib təhlükələrin qəbul edilən səviyyədə olması səbəbindən onların olmadığı nəticəsinə gəldiyini müəyyənləşdirmək üçün mühüm təhlillərin aparılmasını tələb etdikdə, peşəkar mühasib təhlükələrin növünü və nəticə üçün səbəbləri sənədləşdirməlidir.

Tapşırıq müddəti

290.30 Audit müştərisindən müstəqillik həm tapşırıq müddətində, həm də maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi müddətdə tələb olunur. Tapşırıq müddəti audit qrupunun

audit xidmətlərini yerinə yetirməyə başladığı müddətdən başlayır. Tapşırıq müddəti, audit hesabatı təqdim edildikdən sonra başa çatır. Tapşırıq təkrarlanan və ya yenilənən xarakterə malik olduqda, o, tərəflərdən birinin peşə əlaqəsinə xitam verməsinə və ya yekun audit hesabatının təqdim edilməsinə dair bildirişin verilməsindən sonra başa çatır.

290.31 Firmanın rəy bildirəcəyi maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi müddət ərzində və ya həmin müddətdən sonra müəssisə audit müştərisi olduqda, firma müstəqilliklə əlaqəli hər hansı təhlükənin aşağıdakılar nəticəsində yaranıb-yaranmamasını müəyyənləşdirməlidir:

- (a) Maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi müddət ərzində və ya ondan sonra, lakin audit tapşırığının qəbul edilməsindən əvvəl audit müştərisi ilə maliyyə və ya biznes əlaqələri; və ya
- (b) Audit müştərisinə göstərilmiş əvvəlki xidmətlər.

290.32 Əgər qeyri-əminliyi təmin edən xidmət maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi müddət ərzində və ya həmin müddətdən sonra, lakin audit qrupunun audit xidmətlərini yerinə yetirməyə başlamasından əvvəl audit müştərisi üçün təmin edilmişdirsə və xidmətin audit tapşırığının müddəti ərzində yerinə yetirilməsinə icazə veriləməmişdirsə, bu zaman firma həmin xidmətlər nəticəsində yaranan müstəqillik təhlükələrini qiymətləndirməlidir. Əgər təhlükələr qəbul edilən səviyyədə olmazsa, bu zaman audit tapşırığı yalnız o halda qəbul edilməlidir ki, təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər tətbiq edilsin. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Audit qrupunun üzvləri kimi qeyri-əminliyi təmin edən personalı daxil etməmək;
- Peşəkar mühasibin auditi və qeyri-əminliyi təmin edən işi müvafiq qaydada yoxlaması; və ya
- Qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərin nəticəsini qiymətləndirmək üçün digər firmanın cəlb edilməsi və ya xidmətlər üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürməyə imkan yaratmaq üçün zəruri olan dərəcədə digər firmanın qeyri-əminliyi təmin edən xidmətləri yerinə yetirməsi.

Birləşmələr və satınalmalar

290.33 Birləşmə və satınalma nəticəsində müəssisə audit müştərisinin əlaqədar müəssisəsi olduqda, müvafiq tədbirləri nəzərə alaraq, firma onun müstəqilliyinə və bununla da birləşmə və satınalmanın qüvvəyə minmə tarixindən sonra audit tapşırığına davam etmək qabiliyyətinə təsir göstərə biləcək əvvəlki və cari maraqları, əlaqədar müəssisə ilə olan əlaqə və münasibətləri müəyyənləşdirməli və qiymətləndirməlidir.

290.34 Firma birləşmə və satınalmaların qüvvəyə minmə tarixinə qədər bu Məcəlləyə əsasən icazə verilməyən hər hansı hazırkı maraqları və ya əlaqələri yekunlaşdırmaq üçün bütün zəruri işləri yerinə yetirməlidir. Bununla belə, əgər həmin cari maraq və ya əlaqələr, məsələn, əlaqədar müəssisənin qüvvəyə minmə tarixinə qədər firma

tərəfindən göstərilən qeyri-əminliyi təmin edən xidmətin digər xidmət təminatçısına müvafiq qaydada keçməsinin qüvvəyə minməyə qadir olmaması səbəbilə, əsaslı olaraq birləşmə və ya satınalmaların qüvvəyə minmə tarixinə qədər yekunlaşdırıla bilməzsə, firma həmin maraqlara və ya münasibətlərə əsasən yaranan təhlükələri qiymətləndirməlidir. Təhlükələr nə qədər əhəmiyyətli olarsa, firmanın obyektivliyi də bir o qədər çox pozulmuş olacaqdır və o, auditor qismində çıxış etməyə qadir olmayacaqdır. Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Maraq və əlaqələrin növü və əhəmiyyəti;
- Əlaqədar müəssisə əlaqələrinin növü və əhəmiyyəti (məsələn, əlaqədar müəssisənin əsas və ya törəmə müəssisə olub –olmaması); və
- Maraq və ya əlaqələrə əsaslı olaraq xitam verilə bilməsinə qədər olan müddət.

Firma, idarəetməyə məsul şəxslərlə maraqların və ya əlaqələrin nə üçün əsaslı olaraq birləşmə və satınalmaların qüvvəyə minmə tarixinə qədər yekunlaşdırıla bilməməsinin səbəblərini və təhlükələrin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi məsələsini müzakirə etməlidir.

290.35 Əgər idarəetməyə məsul şəxslər firmadan auditor kimi fəaliyyətə davam etməyi tələb etsələr, bu zaman aşağıdakı hallar müşahidə olunarsa, firma bunu etməlidir:

- (a) Maraqlara və ya əlaqələrə mümkün olan ən qısa zaman ərzində və bütün hallarda birləşmə və ya satınalmaların qüvvədə olma tarixindən sonra altı ay ərzində xitam veriləcəkdir;
- (b) Bu Bölməyə əsasən icazə verilməyən qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərin yerinə yetirilməsi vasitəsilə yaranan hal daxil olmaqla, həmin maraq və ya əlaqələrə malik hər hansı şəxs audit üzrə tapşırıq qrupunun üzvü və ya tapşırıqın keyfiyyətinə nəzarətin yoxlanılması üçün məsul şəxs olmayacaqdır; və
- (c) Müvafiq keçid tədbirləri lazım olduqda tətbiq ediləcək və idarəetməyə məsul şəxslərlə müzakirə ediləcəkdir. Keçid tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:
 - Peşəkar mühasibin müvafiq qaydada auditi və ya qeyri-əminliyi təmin edən işi yoxlaması;
 - Maliyyə hesabatlarına dair rəy bildirən firmanın üzvü olan peşəkar mühasibin tapşırıqın keyfiyyətinə nəzarət təhlilinə ekvivalent olan təhlili yerinə yetirməsi; və ya
 - Qeyri-əminliyi təmin edən xidmətin nəticələrini qiymətləndirmək üçün digər firmanın cəlb edilməsi və ya digər firmanın xidmətlər üçün öhdəliyin götürülməsinə imkan yaradan zəruri dərəcədə qeyri-əminliyi təmin edən xidmətləri yenidən yerinə yetirməsi.

290.36 Firma birləşmə və ya satınalmaların qüvvəyə minmə tarixindən əvvəl audit üzrə əhəmiyyətli işləri tamamlaya bilər və qısa müddət ərzində qalan audit prosedurlarını tamamlamağa qadir ola bilər. Belə hallarda, əgər idarəetməyə görə cavabdeh olan məsul şəxslər firmadan auditi 290.22-ci bənddə müəyyənləşdirilən

maraq və ya əlaqələrə davam edərək tamamlamağı tələb edərsə, bu zaman aşağıdakı hallar müşahidə olunarsa, firma bunu edəcəkdir:

- (a) Həmin maraq və ya əlaqə nəticəsində yaranan təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilmiş və İdarəetməyə məsul şəxslərlə qiymətləndirmə müzakirə edilmişdir;
- (b) 290.35(b)–(c) yarımbəndlərinin tələblərinə əməl edilməsi və
- (c) Audit hesabatının verilməsindən gec olmayaraq auditor auditə olmağa davam etmir.

290.37 290.33 - 290.36-cı bəndlərlə əhatə olunan əvvəlki və cari maraqlara istinad edən zaman firma, hətta bütün tələblərə cavab verilsə belə, maraqların və əlaqələrin obyektivliyə xələl yetirəcək dərəcədə əhəmiyyəti olacaq təhlükələri yaradıb-yaratmayacağını müəyyənləşdirməlidir, əgər belə olarsa, firma audit aparmağa davam etməyəcəkdir.

290.38 Peşəkar mühasib, birləşmə və ya satınalmaların qüvvədə olma tarixinə kimi başa çatacaq, 290.34 və 36-cı bəndlərlə əhatə olunan hər hansı maraqları və ya münasibətləri və onların nə üçün başa çatacağı səbəbləri, tətbiq olunan keçid tədbirləri, idarəetməyə məsul şəxslərlə aparılan müzakirələrin nəticələri, əvvəlki və hazırkı maraqların və əlaqələrin obyektivliyə xələl yetirəcək dərəcədə əhəmiyyətli olacaq təhlükələri yaratmamasının səbəblərini sənədləşdirməlidir.

Bu Bölmənin müddələrinin tələblərinin pozulması

290.39 Bu bölmənin müddələrinin tələblərinin pozulması firmanın müstəqilliyin qorunub saxlanmasına dair onu əsaslı əminliklə təmin etmək üçün nəzərdə tutulan qaydalara və prosedurlara malik olmasına baxmayaraq, baş verə bilər. Müddələrin pozulması audit tapşırığına xitam verilməsi ilə nəticələnə bilər.

290.40 Firma müddələrin pozulması halının baş verdiyi qənaətinə gəldikdə, o, pozulma halına səbəb olacaq maraq və ya münasibətləri dayandırmalı, onlara xitam verməli və ya onları aradan qaldırmalı, onun nəticələrinə dair tədbirlər görməlidir.

290.41 Müddələrin pozulması halı müəyyənləşdirildikdə, firma həmin hal ilə əlaqədar tətbiq edilən hər hansı hüquqi və ya tənzimləyici tələblərin olub – olmadığını nəzərə almalı və həmin tələblərə əməl etməlidir. Əgər bu hesabat ümumi praktiki olarsa və ya xüsusi yurisdiksiyada tələb olunarsa, bu zaman firma müddələrin pozulması haqqında üzv quruma, müvafiq tənzimləyiciyə və ya nəzarət orqanına hesabat verməlidir.

290.42 Müddələrin pozulması halı müəyyənləşdirilərsə, firma öz qayda və prosedurlarına əsasən, dərhal bu pozuntu halları barədə tapşırıq tərəfdaşını, müstəqilliklə əlaqəli qaydalar və prosedurlar üçün məsul şəxsləri, firmadakı digər müvafiq heyəti, müvafiq hallarda şəbəkə firmanı və müvafiq tədbirləri yerinə yetirməli olan müstəqillik tələblərinə məsul şəxsləri məlumatlandırmalıdır. Firma həmin pozuntu halının əhəmiyyətini və onun firmanın obyektivliyinə olan təsirini və audit hesabatı vermək qabiliyyətini qiymətləndirməlidir. Müddələrin pozulmasının əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Pozuntu halının növü və müddəti;

- Hazırkı audit tapşırığı ilə əlaqədar olaraq hər hansı əvvəlki pozuntu hallarının sayı və növü;
- Audit qrupunun üzvünün pozuntu halına səbəb olan maraq və ya münasibətlər haqqında məlumatla malik olub-olmaması;
- Müddəaların pozulmasına səbəb olan şəxsin audit qrupunun üzvü və ya müstəqillik tələbləri müəyyənləşdirilən digər şəxs olub-olmaması;
- Əgər müddəaların pozulması audit qrupunun üzvü ilə əlaqəli olarsa, bu zaman həmin şəxsin vəzifəsi;
- Əgər müddəaların pozulmasına peşəkar xidmətlərin göstərilməsi səbəb olarsa, bu zaman uçot qeydlərində və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarında qeyd olunan məbləğlərə dair xidmətlərin təsiri; və
- Şəxsi maraq, vəkillik, qohumluq və ya müddəaların pozulması nəticəsində yaranan digər təhlükələrin dərəcəsi və əhatə dairəsi.

290.43 Müddəaların pozulmasının əhəmiyyətindən asılı olaraq, audit tapşırığına xitam vermək zəruri ola bilər və ya pozulma halının nəticələrinə istinad etmək üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi mümkün ola bilər. Firma həmin tədbirlərin yerinə yetirilib-yetirilməməsini və bu halda müvafiq olub-olmamasını müəyyənləşdirməlidir. Bunu müəyyən edən zaman firma peşəkar qərarı icra etməli və müddəaların pozulmasının əhəmiyyətini, yerinə yetirilməli olan müvafiq tədbirləri və həmin vaxt peşəkar mühasib üçün mövcud olan bütün xüsusi faktları və halları nəzərə alaraq, əsaslı və məlumatlı üçüncü tərəfin firmanın obyektivliyinə xələl yetirəcəyi və buna görə də, firma audit hesabatının verilməsi imkanına malik olmayacağı qənaətinə gəlib – gəlməməsini nəzərə almalıdır.

290.44 Firmanın nəzərə alacağı tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müvafiq şəxsin audit qrupundan çıxarılması;
- Təsirlənən audit işinin əlavə təhlilinin aparılması və ya digər halda müxtəlif işçi heyətdən istifadə edərək, işlərin lazımi dərəcədə yenidən yerinə yetirilməsi;
- Audit müştərisinin təsirlənən audit işini lazımi dərəcədə yoxlaması və ya yenidən yerinə yetirməsi üçün digər firmanı işə cəlb etməsinə dair tövsiyə verilməsi; və
- Müddəaların pozulması uçot qeydlərinə və ya maliyyə hesabatlarında qeyd olunan məbləğə təsir edən qeyri - əminliyi təmin edən xidmətlə əlaqəli olduqda, qeyri- əminliyi təmin edən xidmətin nəticələrini qiymətləndirmək üçün digər firmanın cəlb edilməsi və ya xidmətlər üçün məsuliyyət və digər firmanın öhdəliyinin götürülməsinə imkan vermək üçün zəruri dərəcədə qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərin yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi.

290.45 Əgər firma tədbirlərin müvafiq pozuntu hallarının nəticələrinə ünvanlamaq üçün yerinə yetirilə bilmədiyini müəyyənləşdirərsə, bu zaman firma idarəetməyə məsul şəxsləri mümkün olan ən qısa zaman ərzində məlumatlandırmalı və audit tapşırığının yekunlaşdırılması üçün tətbiq olunan hər hansı hüquqi və ya normativ tələblərə əməl edərək, audit tapşırığına xitam vermək üçün lazımi tədbirləri yerinə

yetirməlidir. Xitam verilməyə qanunla icazə verilmədikdə, firma hər hansı hesabatvermə və ya məlumatların açıqlanması tələblərinə əməl etməlidir.

290.46 Əgər firma pozuntu hallarının nəticələrinə ünvanlamaq üçün müvafiq tədbirlərin yerinə yetirilə biləcəyini müəyyənləşdirərsə, bu zaman firma müddəaların pozulmasını və onun yerinə yetirəcəyi və ya idarəetməyə məsul şəxslərə yerinə yetirmək üçün təklif edilən tədbirləri müzakirə etməlidir. Firma, idarəetməyə məsul şəxslər hesabatvermə üçün alternativ vaxtı müəyyənləşdirməzsə, müddəaların pozulmasını və tədbirləri mümkün olan ən qısa müddət ərzində müzakirə etməlidir. Müzakirə olunmalı məsələlərə aşağıdakılar daxildir:

- Növü və müddəti daxil olmaqla, müddəaların pozulmasının ciddiliyi;
- Müddəaların pozulmasının necə baş verməsi və onun müəyyən edilməsi;
- Yerinə yetirilən tədbir və ya yerinə yetirilməsi təklif olunan tədbirlər, tədbirlərin nə üçün müvafiq olaraq müddəaların pozulması nəticələrinə müraciət etməklə yerinə yetirilməsinə dair firmanın səbəbləri;
- Firmanın peşəkar qərarına əsasən, obyektivliyə xələl yetirilməsinin nəticəsi və həmin nəticə üçün səbəblər; və
- Firmanın digər pozuntu halının baş verməsi riskindən yayınmaq üçün yerinə yetirdiyi və ya yerinə yetirmək üçün təklif etdiyi istənilən tədbirlər.

290.47 Firma 290.46-cı bəndə müvafiq olaraq müzakirə edilən bütün məsələləri idarəetməyə məsul şəxslərə yazılı şəkildə bildirməli və pozuntu hallarının nəticələrinə dair müvafiq tədbirlərin yerinə yetirilməsi üçün idarəetməyə məsul şəxslərin razılığını almalıdır. Məlumatlara, pozuntu hallarına müvafiq olaraq müstəqilliyin qorunub saxlanıldığına və firmanın digər pozulma risklərinin azaldılması, onlara yol verilməməsi, yerinə yetirilməsi və ya yerinə yetirilməsini təklif etdiyi hər hansı tədbirlərə dair əsaslı əminlik ilə təmin edən firma qaydalarının və prosedurlarının təsviri daxildir. Əgər idarəetməyə məsul şəxslər tədbirlərin müvafiq olaraq pozuntu hallarının nəticələrinə ünvanlanmasına dair razılaşımlarsa, bu zaman firma, qanun və qaydalara əsasən icazə verilən hallarda, audit tapşırığının yekunlaşdırılması ilə əlaqəli tətbiq olunan hər hansı hüquqi və ya normativ tələblərə müvafiq olaraq, audit tapşırığına son vermək üçün zəruri tədbirləri görməlidir. Bu yekunlaşdırmaya qanunla icazə verilməzsə, bu zaman firma hər hansı hesabatvermə və ya məlumatların açıqlanması tələblərinə əməl etməlidir.

290.48 Əgər müddəaların pozulması əvvəlki audit hesabatının verilməsindən əvvəl baş vermişdirsə, bu zaman firma pozulmanın əhəmiyyətini, onun firmanın obyektivliyinə olan təsirini və cari dövrdə audit hesabatını vermək üçün qabiliyyətini qiymətləndirən zaman bu Bölməyə əməl etməlidir. Firma, pozuntu halının əvvəlcədən verilmiş hər hansı audit hesabatı ilə əlaqədar olduğunun firmanın obyektivliyinə təsirini və həmin audit hesabatlarının geri götürülməsi mümkünlüyünü nəzərə almalı və bu məsələni idarəetməyə məsul şəxslərlə müzakirə etməlidir.

290.49 Firma pozuntu halını, yerinə yetirilən tədbiri, qəbul edilməli əsas qərarları və bütün digər məsələləri idarəetməyə məsul şəxslərlə və üzv qurumlarla, müvafiq

tənzimləyici və ya nəzarət orqanı ilə müzakirə etməlidir. Firma audit tapşırığına davam etdikdə, sənədləşdirilməli məsələlərə, həmçinin firmanın peşəkar qərarına əsasən, obyektivliyə xələl yetirilmədiyinə dair fikirlərə və pozuntu hallarının nəticələrinə müvafiq olaraq ünvanlanan tədbirlərin səbəbləri daxil edilməlidir ki, firma audit hesabatını verə bilsin.

290.50 - 290.99-cu bəndlər bilərəkdən buraxılmışdır.

Müstəqilliyə konseptual əsaslarla yanaşmanın tətbiqi

290.100 290.102 – 290. 228-ci paraqraflar müstəqillik üçün təhlükələr yaradan və ya yarada biləcək xüsusi halları və münasibətləri müəyyənləşdirir. Bu paraqraflar potensial təhlükələri və təhlükələrin aradan qaldırılması və ya onların lazımi səviyyəyə qədər azaldılması üçün müvafiq olacaq tədbirlərin növlərini təsvir edir və heç bir tədbirin təhlükələri qəbul edilən səviyyəyə qədər azalda bilmədiyi halları və situasiyaları müəyyənləşdirir. Bəndlər müstəqillik üçün təhlükə yaradan və ya yarada biləcək bütün halları və münasibətləri təsvir etmir. Firma və audit qrupunun üzvü oxşar deyil, fərqli halların və əlaqələrin nəticələrini qiymətləndirməli və 200.12-200.15-ci bəndlərdə qeyd olunan tədbirlər daxil olmaqla, tədbirlərin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri olduqda tətbiq oluna bilmələrini müəyyənləşdirməlidir.

290.101 290.102 - 290.125-ci bəndlər maddi maraqların əhəmiyyətinə, kredit və zəmanət və ya işgüzar əhəmiyyətinə ciddiliyinə edilən istinadlardan ibarətdir. Həmin marağın bir şəxs üçün əhəmiyyətli olub –olmamasının müəyyənləşdirilməsi məqsədilə, həmin şəxsin və onun ailə üzvlərinin ümumi yekun dəyəri nəzərə alınmalıdır.

Maddi (maliyyə) maraqlar

290.102 Audit müştərisinə dair maddi marağı olmaq şəxsi maraq və ya mənafə təhlükələrini yarada bilər. Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti aşağıdakılardan asılıdır:

- (a) Maddi marağı olan şəxsin vəzifəsi;
- (b) Maddi marağın birbaşa və ya dolaylı olması; və
- (c) Maddi marağın əhəmiyyəti.

290.103 Maddi maraqlara vasitəçi vasitəsilə malik olmaq olar (məsələn, kollektiv investisiya vasitəsi, mülk və ya birlik). Həmin maddi maraqların birbaşa və ya dolaylı olmasının müəyyənləşdirilməsi benefisiarın investisiya vasitəsi üzərində nəzarətə və ya investisiya qərarlarına təsir etmək qabiliyyətinə malik olub –olmamasından asılıdır. İntestisiya vasitəsi üzərində nəzarət və ya investisiya qərarlarına təsir etmək qabiliyyəti mövcud olduqda, bu Məcəllə birbaşa maddi maraq olduğunu müəyyənləşdirir. Bunun əksinə olaraq, maddi marağın benefisiar sahibi investisiya vasitəsi üzərində heç bir nəzarətə və ya investisiya qərarlarına təsir etmək

qabiliyyətinə malik olmadıqda, bu Məcəllə, dolay, maddi maraq olmasını müəyyənləşdirir.

290.104 Əgər audit qrupunun üzvü həmin fərdin ailə üzvünə və ya firma audit müştərisinə dair birbaşa maddi marağa və ya dolay yolla əhəmiyyətli maddi maraq olarsa, bu zaman şəxsi maraq təhlükəsi elə əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir tədbir təhlükəni lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməz. Buna görə də, aşağıdakıların heç biri birbaşa maddi marağı və ya müştəriyə dair əhəmiyyətli dolay yol ilə maddi marağı olmayacaqdır: audit qrupunun üzvü, həmin şəxsin ailə üzvü və ya firma.

290.105 Audit qrupunun üzvü, audit müştərisinə dair audit qrupu üzvünün birbaşa maddi marağı və ya dolay yol ilə əhəmiyyətli maddi maraq olduğunu bildiyi yaxın ailə üzvü olarsa, bu zaman şəxsi maraq təhlükəsi yaranır. Təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Audit qurumunun üzvü ilə və yaxın ailə üzvü arasındakı əlaqənin növü; və
- Yaxın ailə üzvü üçün maddi marağın ciddiliyi.

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri olduqda, müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Yaxın ailə üzvünün bütün maddi marağa malik olması və ya qalan hissənin əhəmiyyətli olmadığı dərəcədə dolay yol ilə əhəmiyyətli hissəsinə maddi maraqların olması;
- Peşəkar mühasibin audit qrupu üzvünün işini yoxlaması; və ya
- Audit qrupundan hər hansı şəxsin çıxarılması.

290.106 Əgər audit qrupunun üzvü, həmin şəxsin ailə üzvü və ya firma audit müştərisinə dair nəzarətədiçi marağı müəssisədə birbaşa və ya əhəmiyyətli dolay yol ilə maddi maraq olarsa və müştəri müəssisə üçün əhəmiyyətli olarsa, bu zaman şəxsi maraq təhlükəsi o dərəcədə əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir tədbir təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməz. Buna görə də aşağıdakılardan heç biri belə maddi marağı ola bilməz: Audit qrupu üzvünün; həmin şəxsin ailə üzvünün və firmanın.

290.107 Audit müştərisinə dair birbaşa və ya əhəmiyyətli dolay yol ilə maddi marağa firmanın pensiya təminatı planı ilə malik olmaq şəxsi maraq təhlükəsini yaradır. Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir.

290.108 Əgər tapşırıq tərəfdaşının audit tapşırığı ilə əlaqədar olaraq fəaliyyət göstərdiyi vəzifə üzrə digər tərəfdaşların və ya onların birbaşa ailə üzvlərinin həmin audit müştərisinə dair birbaşa maddi marağı və ya əhəmiyyətli dolay yol ilə maddi marağı olarsa, bu zaman yaranan şəxsi maraq təhlükəsi o dərəcədə ciddidi ki, heç bir tədbir təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilmir. Buna görə də nə həmin tərəfdaşların, nə də onların birbaşa ailə üzvlərinin audit müştərisinə dair hər hansı belə maddi marağı ola bilməz.

290.109 Tapşırıq tərəfdaşının audit tapşırığı ilə əlaqədar olaraq fəaliyyət göstərdiyi ofis zəruri olaraq tərəfdaşın təyin olunduğu ofis deyil. Müvafiq olaraq, tapşırıq

tərəfdaşı audit qrupunun digər üzvlərindən fərqli ofisdə olduqda, tərəfdaşın tapşırıqla əlaqədar olaraq hansı ofisdə fəaliyyət göstərdiyini müəyyənləşdirmək üçün peşəkar qərardan istifadə edilə bilər.

290.110 Əgər digər tərəfdaşların və audit müştərisinə qeyri-audit xidmətləri göstərən işçilərin, fəaliyyəti daha az olanlar istisna edilməklə, və ya onların birbaşa ailə üzvlərinin audit müştərisinə dair birbaşa maddi marağa və ya əhəmiyyətli dolaylı yol ilə maddi marağı olarsa, bu zaman şəxsi marağ təhlükəsi o dərəcədə əhəmiyyətli ola bilər ki, müvafiq tədbirlər onları lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməz. Müvafiq olaraq, nə personalın, nə də onların birbaşa ailə üzvlərinin həmin audit müştərisinə dair maddi marağı olmayacaqdır.

290.111 290.108 - 290.110 –cu bəndərə rəğmən, aşağıdakılar birbaşa ailə üzvü tərəfindən audit müştərisinə dair maddi marağı olmaq:

- (a) Tapşırıq tərəfdaşının audit tapşırığı ilə əlaqədar olaraq fəaliyyət göstərdiyi ofisdə olan tərəfdaşın; və ya
- (b) audit müştərisinə qeyri-audit xidmətlərini təmin edən tərəfdaşın və ya rəhbərlik işçisinin müstəqilliyə xələl yetirməsi o zaman ehtimal olunur ki, maddi marağ birbaşa ailə üzvünün məşğulluq hüquqları nəticəsində əldə olunsun (məsələn, təqaüd və ya pay opsiya planları) və lazım gəldikdə, müstəqillik təhlükələrini aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülsün.

Bununla belə, birbaşa ailə üzvünün maddi marağı olmağa dair hüquqları olduqda və ya fond opsiya halında, opsiya icra etmək hüququna malik olduqda, maddi marağ mümkün olan ən qısa zaman ərzində təqdim edilməlidir.

290.112 Əgər firmanın və ya audit qrupu üzvünün yaxud fərdin birbaşa ailə üzvü müəssisəyə dair maddi marağı olarsa və audit müştərisinin də həmçinin həmin müəssisədə maddi marağı olarsa, bu zaman şəxsi marağ və ya şəxsi mənafe təhlükəsi yarana bilər. Bununla belə, əgər bu maraqlar əhəmiyyətsiz olarsa və audit müştərisi müəssisə üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olmazsa, müstəqilliyə xələl yetirilməsi ehtimal olunmur. Əgər həmin marağ hər hansı tərəf üçün əhəmiyyətli olarsa və audit müştərisi digər müəssisə üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olarsa, bu zaman heç bir tədbir təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməz. Müvafiq olaraq, firmanın həmin maddi marağı olmamalı və həmin marağı hər hansı şəxs audit qrupunun üzvü olmazdan əvvəl aşağıdakılardan birini etməlidir:

- (a) marağdan azad olmalı; və ya
- (b) qalan marağın o dərəcə də əhəmiyyətli olmaması şərtilə, marağın əhəmiyyətli hissəsindən azad olmalıdır.

290.113 Şəxsi marağ, tanışlıq və ya qohumluq təhlükəsi o zaman yarana bilər ki, audit qrupunun üzvü, həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü və ya firma audit müştərisinin direktorunun, işçisinin və ya nəzarətəddici sahibinin də həmin müəssisədə maddi marağı olduğu məlum olduqda, müvafiq müəssisədə maddi marağı olsun. Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- audit qrupunda peşənin rolu;

- müəssisənin mülkiyyətinin yaxından və ya uzaqdan əlaqəsinin olub –olmaması;
- marağın investora müəssisəyə nəzarət etmək və ya ona əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmək imkanını verib-verməməsi;
- Maddi marağın əhəmiyyəti.

Hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Maddi marağı olan audit qrupu üzvünün audit qrupundan çıxarılması; və ya
- Peşəkar mühasibin audit qrupu üzvünün işini yoxlaması.

290.114 Firmanın, audit qrupu üzvünün və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvünün qəyyum və ya etibar edilən şəxs kimi audit müştərisinə dair birbaşa maddi marağ və ya dolayı yolla əhəmiyyətli maddi marağı olması şəxsi marağ təhlükəsini yaradır. Eynilə, şəxsi marağ təhlükəsi aşağıdakı hallarda yaranır:

- Tapşırıq tərəfdaşının auditlə əlaqədar olaraq fəaliyyət göstərdiyi ofisdəki tərəfdaş.
- Daha az iştirak edən və ya cəlb edilənlər istisna olmaqla, audit müştərisinə qeyri- əminliyi təmin edən xidmətlər göstərən digər tərəfdaşlar və idarəetmə işçiləri və ya qəyyum və ya etibar edilən şəxs kimi birbaşa maddi marağı və ya dolayı yolla əhəmiyyətli maddi marağı olan birbaşa ailə üzvləri.

Aşağıdakı hallar müşahidə olunmazsa, bu marağ olmayacaqdır:

- Nə qəyyum, nə də qəyyumun birbaşa ailə üzvü, yaxud da firma qəyyumun benefisiarları olmadıqda.
- Etibarnaməyə əsasən audit müştərisinə dair marağ etibarnamə üçün əhəmiyyətli olmadıqda.
- Etibar edilən şəxs və ya qəyyum audit müştərisi üzərində əhəmiyyətli təsirini icra etməyə qadir olmadıqda; və
- Qəyyum və ya etibar edilən şəxs, qəyyumun birbaşa ailə üzvü və ya firma audit müştərisinə dair maddi marağı hər hansı investisiya qərarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilmədikdə.

290.115 Audit qrupunun üzvləri şəxsi marağ və ya mənafenin, aşağıdakılar daxil olmaqla, digər şəxslərin də audit müştərisinə dair malik olduqları hər hansı məlum maddi maraqlar ilə yaranıb - yaranmamasını müəyyənləşdirməlidir:

- Yuxarıda qeyd olunanlardan başqa, tərəfdaşlar və firmanın peşəkar işçiləri və ya onların birbaşa ailə üzvləri; və
- Audit qrupunun üzvü ilə sıx şəxsi əlaqəsi olan şəxslər.

Bu maraqların şəxsi marağ və ya mənafə təhlükəsi yaradıb – yaratmaması aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Firmanın təşkilati, əməliyyat və hesabat strukturundan; və
- Şəxs və audit qrupunun üzvü arasındakı əlaqənin növündən.

İstənilən təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Şəxsi əlaqə və münasibətləri olan audit qrupu üzvünün audit qrupundan çıxarılması
- Audit qrupu üzvünü audit tapşırığı ilə əlaqəli hər hansı əhəmiyyətli qərar qəbul etmə prosesindən çıxarılması ; və ya
- Peşəkar mühasibin audit qrupu üzvünün işinin yoxlamasını təmin etməsi.

290.116 Əgər firma və ya firmanın tərəfdaşı yaxud işçisi və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü, məsələn, vərəsəlik, hədiyyə yolu ilə və ya birləşmə nəticəsində audit müştərisinə dair birbaşa maddi maraq və ya dolaylı yol ilə əhəmiyyətli maddi maraq qəbul edərsə və həmin marağa malik olmağa bu bölməyə əsasən icazə verilməzsə, bu zaman:

Əgər maraq firma tərəfindən qəbul edilərsə, maddi maraqlardan dərhal imtina edilməli və ya maddi marağın dolaylı yol ilə əhəmiyyətli hissəsindən imtina edilməlidir ki, yerdə qalan maraq o dərəcədə də əhəmiyyətli olmasın.

- (a) Əgər maraq audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü tərəfindən qəbul edilərsə, bu zaman maddi marağı qəbul edən şəxs dərhal maddi marağa xitam verməli və ya maddi marağın dolaylı yol ilə əhəmiyyətli hissəsindən imtina edilməlidir ki, yerdə qalan maraq o dərəcədə də əhəmiyyətli olmasın və ya
- (b) əgər maraq audit qrupunun üzvü olmayan şəxs və ya şəxsin birbaşa ailə üzvü tərəfindən qəbul edilərsə, bu zaman həmin marağa mümkün olan ən qısa zaman ərzində xitam verilməli və ya dolaylı yol ilə maddi marağın əhəmiyyətli hissəsindən imtina edilməlidir ki, yerdə qalan maraq o dərəcədə də əhəmiyyətli olmasın. Maddi marağın müvafiq qaydada tənzimlənməsi zamanı hansı tədbirlərin yerinə yetirilib – yetirilməməsinin zəruri olmasına dair qərar qəbul edilməlidir.

Kredit və zəmanətlər

290.117 Bank və ya oxşar müəssisə olan audit müştərisindən audit qrupunun üzvü, müvafiq şəxsin birbaşa ailə üzvü və ya firma üçün kredit və ya kredit zəmanəti müstəqillik üçün təhlükələr yarada bilər. Əgər kredit və ya zəmanət normal borcvermə prosedurlarına, şərtlərinə və qaydalarına əsasən təmin edilmərsə, bu zaman şəxsi maraq və ya mənafe təhlükələri yaranacaq, bunlar da o dərəcədə əhəmiyyətli olacaq ki, heç bir tədbir həmin təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməyəcəkdir. Müvafiq olaraq, nə audit qrupunun üzvü, nə də həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü, yaxud da firma həmin kredit və zəmanəti qəbul etməməlidir.

290.118 Əgər bank və ya oxşar müəssisə olan audit müştərisindən firma üçün kredit normal borcvermə prosedurlarına, şərtlərinə və qaydalarına əsasən verilsə və o, krediti alan audit müştərisi və ya firma üçün əhəmiyyətli olarsa, bu zaman o, şəxsi maraq və ya mənafe təhlükələrini lazımi səviyyəyə qədər azaltmaqdan ötrü müvafiq

tədbirlər görmək üçün mümkün ola bilər. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə nə audite cəlb olunmuş, nə də kredit almış şəbəkə firmadan peşəkar mühasib tərəfindən işlərin yoxlanılmasının təmin edilməsi daxildir.

290.119 Bank və ya oxşar müəssisə olan audit müştərisindən audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü üçün kredit və ya kredit zəmanəti o halda müstəqillik üçün təhlükə yaratmır ki, kredit və ya zəmanət normal borc vermə prosedurlarına, şərtlərinə və qaydalarına əsasən təmin edilmiş olsun. Həmin kreditlərə dair nümunələrə ipotekalar, bank kredit haqları, avtomobil kreditləri və kredit kart qalıqları daxildir.

290.120 Əgər firma, audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü bank və ya oxşar müəssisə olmayan audit müştərisindən kredit alarsa və ya onun tərəfindən zəmanət verilən borca malik olarsa, bu zaman şəxsi maraq və ya mənafe təhlükəsi o dərəcədə əhəmiyyətli olacaqdır ki, aşağıdakı hallarda, heç bir tədbir təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməyəcəkdir: kredit və ya zəmanət həm (a) audit qrupunun üzvü və firma, həm də birbaşa ailə üzvü və (b) müştəri üçün əhəmiyyətsiz olmasın.

290.121 Eynilə, əgər firma və ya audit qrupunun üzvü yaxud həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü audit müştərisinə kredit verərsə və ya buna dair zəmanət verərsə, bu zaman yaranan şəxsi maraq və ya mənafe təhlükəsi o dərəcədə əhəmiyyətli olacaq ki, aşağıdakı hallarda, heç bir tədbir təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməyəcəkdir: kredit və ya zəmanət həm (a) audit qrupunun üzvü və firma, həm də birbaşa ailə üzvü və (b) müştəri üçün əhəmiyyətsiz olmasın.

290.122 Əgər firma, audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü bank, broker və ya oxşar müəssisə olan audit müştərisi ilə depozitlərə və ya broker hesabına malik olarsa, bu zaman müstəqillik üçün təhlükə o halda yaranmır ki, depozit və ya hesab normal kommersiya şərtlərinə və qaydalarına əsasən saxlanılsın.

İşgüzar münasibətlər

290.123 Firma, audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü və audit müştərisi və ya onun rəhbərliyi arasındakı yaxın işgüzar münasibət kommersiya münasibətləri və ümumi maddi maraq nəticəsində yaranır və o, şəxsi maraq və ya mənafe təhlükələrini və ya təhdidlərini yarada bilər. Həmin əlaqə və münasibətlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Ya müştəri, ya da nəzarətedici sahibkar, direktor, işçi və ya həmin müştəri üçün ali idarəetmə fəaliyyətlərini yerinə yetirən digər şəxs ilə birgə müəssisə üzrə maddi marağa malik olmaq;
- Firmanın bir və ya bir neçə xidmət və ya məhsulunu müştərinin bir və ya bir neçə xidmət yaxud məhsulu ilə birləşdirmək və hər iki tərəfə istinad edən qablaşdırmanı bazara çıxarmaq üçün yerinə yetirilən müvafiq tədbirlər;
- Firmanın müştəri məhsullarını, xidmətlərini payladığı və ya bazara çıxardığı, müştərinin firma məhsullarını, xidmətlərini payladığı və ya bazara çıxardığı distributorluq və ya marketinq tədbirləri.

Hər hansı maddi marağ firma, müştəri və ya onun rəhbərliyi üçün əhəmiyyətsiz olmazsa və işgüzar əlaqə onlar üçün əhəmiyyətsiz olmazsa, bu zaman yaranan təhlükələr o dərəcədə əhəmiyyətli olacaqdır ki, heç bir tədbir həmin təhlükələri lazımi səviyyəyə qədər azaltmayacaqdır. Buna görə də maddi marağ, işgüzar əlaqə və münasibətlər əhəmiyyətsiz olmazsa, bu zaman işgüzar münasibətlər qurulmamalı və ya o, əhəmiyyətli səviyyəyə qədər azaldılmalı yaxud yekunlaşdırılmalıdır. Audit qrupunun üzvü ilə əlaqədar olaraq, hər hansı belə maddi marağ və münasibətlər həmin üzv üçün əhəmiyyətsiz olmazsa, bu zaman həmin şəxs audit qrupundan çıxarılmalıdır. Əgər audit qrupunun üzvü, onun birbaşa ailə üzvü və audit müştərisi və ya onun rəhbərliyi arasında işgüzar əlaqə və münasibət olarsa, bu zaman hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir.

290.124 Firma, audit qrupunun üzvü və ya fərdin birbaşa ailə üzvü tərəfindən marağın olmasını cəlb edən işgüzar münasibət, audit müştərisi və ya müştərinin direktoru və ya işçisi yaxud hər hansı qrup qapalı müəssisədə marağa malik olarsa, bu aşağıdakı hallarda müstəqillik üçün təhlükə yaratmır:

- (a) İşgüzar əlaqə və ya münasibət firma, audit qrupunun üzvü və birbaşa ailə üzvü və müştəri üçün əhəmiyyətsizdir;
- (b) Maddi marağ investor və ya investorlar qrupu üçün əhəmiyyətsizdir; və
- (c) Maddi marağ investora və ya investorlar qrupuna qapalı müəssisəyə nəzarət etmək funksiyasını yerinə yetirmir.

290.125 Firma, audit qrupunun üzvü və ya həmin şəxsin birbaşa ailə üzvü tərəfindən audit müştərisindən malların və ya xidmətlərin alınması, ümumiyyətlə müstəqillik üçün o zaman təhlükə yaratmır ki, əməliyyat normal biznes zamanında və müstəqil tərəflər ilə aparılmış olsun. Bununla belə, həmin əməliyyatlar şəxsi marağ və ya mənafe təhlükəsi yaradan xüsusiyyətdə və növdə ola bilər. Hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Əməliyyatın təsirini aradan qaldırmaq və ya azaltmaq; və ya
- Müvafiq şəxsi audit qrupundan çıxarmaq.

Ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər

290.126 Audit qrupunun üzvü və audit müştərisinin direktoru və ya əməkdaşı yaxud müəyyən işçisi (vəzifələrindən asılı olaraq) arasındakı ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər şəxsi marağ, tanışlıq və ya hədə -qorxu təhlükəsini yarada bilər. Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti, audit qrupunda şəxsin məsuliyyəti və öhdəlikləri, ailə üzvünün və ya digər şəxsin müştəri ilə olan rolunun və münasibətlərinin yaxınlığı daxil olmaqla bir sıra amillərdən asılıdır.

290.127 Audit qrupu üzvünün birbaşa ailə üzvü:

- (a) Audit müştərisinin direktoru və ya məmuru; və ya

(b) Müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan işçi olduqda və ya tapşırıq qrupu yaxud maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi istənilən dövr ərzində belə vəzifədə və ya mövqedə olduqda, müstəqillik üçün təhlükələr yalnız müvafiq şəxsin audit qrupundan çıxarılması ilə lazımı səviyyəyə qədər azaldıla bilər. Münasibət və əlaqələrin yaxınlığı elə bir vəziyyətdədir ki, heç bir digər tədbir təhlükələri qəbul edilən səviyyəyə qədər azalda bilmir.

290.128 Müstəqillik üçün təhlükələr audit qrupu üzvünün birbaşa ailə üzvü müştərinin maliyyə vəziyyətini, maliyyə göstəricilərinə və ya pul vəsaitlərinin hərəkətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə biləcək vəzifədə olan işçi olduqda yaranır. Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Birbaşa ailə üzvünün tutduğu vəzifə; və
- Audit qrupunda peşəkar rol və ya vəzifə.

Təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımı səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər tətbiq edilməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müvafiq şəxsi audit qrupundan çıxarmaq; və ya
- Peşəkar auditin birbaşa ailə üzvünün məsuliyyətində olan məsələlərlə məşğul olmaması üçün audit qrupunun vəzifə və öhdəliklərinin qruplaşdırılması.

290.129 Müstəqillik üçün təhlükələr audit qrupu üzvünün birbaşa ailə üzvü aşağıdakı şəxslərdən biri olduqda yaranır:

(a) Audit müştərisinin direktoru və ya məmuru; və ya

(b) Müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan işçi.

Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Audit qrupunun üzvü və birbaşa ailə üzvü arasındakı əlaqənin növü;
- Birbaşa ailə üzvünün tutduğu vəzifə; və
- Audit qrupunda peşəkar rol və ya vəzifə.

Təhlükələr ciddiliyi qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımı səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müvafiq şəxsin audit qrupundan çıxarılması; və ya
- Peşəkar auditin birbaşa ailə üzvünün məsuliyyətində olan məsələlərlə məşğul olmaması üçün audit qrupunun vəzifə və öhdəliklərinin qruplaşdırılması.

290.130 Müstəqillik üçün təhlükə o zaman yaranır ki, audit qrupunun üzvü birbaşa ailə üzvü olmayan, lakin müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan direktor, məmur və ya işçi olan şəxslə yaxın münasibət və əlaqə olsun. Bu cür əlaqə və münasibətə malik audit qrupunun üzvü firmanın qayda və prosedurlarına müvafiq olaraq davranmalıdır. Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Müvafiq şəxslə audit qrupunun üzvü arasındakı əlaqənin növü;
- Həmin şəxsin müştəri ilə münasibətdə tutduğu vəzifə; və
- Peşəkar mühasibin audit qrupunda rolu.

Təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Müvafiq şəxsin audit qrupundan çıxarılması; və ya
- Peşəkar auditin yaxın əlaqəsi və münasibəti olduğu fərdin məsuliyyəti çərçivəsində olan məsələlərlə məşğul olmaması üçün audit qrupunun vəzifə və öhdəliklərinin qruplaşdırılması.

290.131 Şəxsi maraq, tanışlıq və ya hədə - qorxu təhlükələri aşağıdakı tərəflər arasında şəxsi və ya ailə münasibətləri ilə yarana bilər: (a) audit qrupunun üzvü olmayan işçi və ya tərəfdaş və (b) Müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan direktor, məmur və ya işçi. Həmin əlaqə və münasibətlərdən xəbərdar olan firmanın işçiləri və ya tərəfdaşları firma qaydalarına və prosedurlarına müvafiq olaraq davranmalıdır. Hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Firmanın işçisi və ya tərəfdaşı, müştərinin işçisi və ya məmuru arasındakı əlaqənin növü;
- Firmanın işçisi və ya tərəfdaşı ilə audit qrupunun qarşılıqlı əlaqəsi;
- Tərəfdaşın və ya işçinin firma daxilindəki mövqeyi; və
- Müvafiq şəxsin müştəri ilə malik olduğu vəzifə.

Hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Audit tapşırığına dair hər hansı potensial təhlükələri azaltmaq üçün tərəfdaşların və ya işçinin məsuliyyət və öhdəliklərinin qruplaşdırılması; və ya
- Peşəkar mühasibin yerinə yetirilən müvafiq audit işini yoxlamasının təmin edilməsi.

Audit müştərisi ilə iş

290.132 Tanışlıq və ya hədə - qorxu təhlükələri o halda yarana bilər ki, audit müştərisinin direktoru və ya məmuru yaxud müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyəti təsirə malik olacaq mövqedə olan işçi audit qrupunun üzvü və ya firmanın tərəfdaşı olsun.

290.133 Əgər audit qrupunun keçmiş üzvü və ya firmanın partnyoru elə bir vəzifədə audit müştərisinə qoşulmuşsa, firma və həmin şəxs arasında əhəmiyyəti əlaqə olarsa, bu zaman təhlükə o dərəcədə əhəmiyyətlidir ki, heç bir müvafiq tədbir təhlükələri qəbul edilən səviyyəyə qədər azalda bilməz. Buna görə də müstəqilliyə o halda xələl yetirilməməsi ehtimal olunacaqdır ki, audit qrupunun keçmiş üzvü və ya tərəfdaşı

direktor və ya məmur yaxud müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan işçisi kimi audit müştərisinə qoşulsun:

- (a) əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş tədbirlərə müvafiq olmazsa, şəxsin firmadan hər hansı müavinət və ya ödənişlərə dair hüququ olmazsa və həmin şəxsə borclu olunan hər hansı məbləğ firma üçün əhəmiyyətli olmazsa; və
- (b) Şəxs firmanın işgüzar və ya peşəkar fəaliyyətlərində iştirak etməyə davam etməzsə.

290.134 Əgər audit qrupunun keçmiş üzvü və ya firmanın tərəfdaşı audit müştərisinə elə mövqedə və ya vəzifədə qoşulmuşdursa, firma və həmin şəxs arasında heç bir ciddi əlaqə olmazsa, bu zaman hər hansı tanışlıq və ya hədə - qorxu təhlükələrinin mövcudluğu aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Həmin şəxsin müştəri ilə əlaqədar olaraq malik olduğu vəzifə və ya mövqe;
- Həmin şəxsin audit qrupu ilə malik olduğu hər hansı iştirak və ya cəlb olunma prosesi;
- Həmin şəxsin audit qrupunun və ya firmanın tərəfdaşı olduğu müddətdən bəri keçən dövr; və
- Audit qrupu və ya firma daxilində həmin şəxsin əvvəlki vəzifəsi, məsələn, həmin şəxsin müştərinin rəhbərliyi və ya idarəetməyə məsul şəxslərlə müntəzəm əlaqəsinin saxlanması üçün məsuliyyət daşıyıb-daşmadığı.

Yaranan hər hansı təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onu aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Audit planının dəyişdirilməsi;
- Müştəriyə qoşulan şəxslə əlaqədar olaraq kifayət qədər təcrübəyə malik şəxslərin audit qrupuna təyin edilməsi; və ya
- Peşəkar mühasibin audit qrupunun keçmiş üzvünün işini yoxlamasının təmin edilməsi.

290.135 Əgər firmanın keçmiş tərəfdaşı müəssisəyə elə bir vəzifədə qoşulmuşdursa və müəssisə bundan sonra firmanın audit müştərisi olarsa, bu zaman müstəqillik üçün hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onu aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir.

290.136 Şəxsi maraq və ya mənafe təhlükəsi o zaman yaranır ki, audit qrupunun üzvü audit qrupu üzvünün gələcəkdə nə vaxtsa müştəriyə qoşulacağı və ya qoşula biləcəyini bilərəkdən audit tapşırığında iştirak edir. Firmanın qaydaları və prosedurları audit qrupunun üzvündən müştəri ilə məşğulluq və ya iş danışıqlarını aparan zaman firmanı məlumatlandırmağı tələb edir. Həmin məlumat və ya bildirişi qəbul etdikdən sonra təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Həmin şəxsin audit qrupundan çıxarılması; və ya

- Qrupda olan zaman həmin şəxs tərəfindən qəbul edilən hər hansı ciddi qərarın yoxlanılması.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olan audit müştəriləri

290.137 Tanışlıq və hədə - qorxu təhlükələri o zaman yaranır ki, əsas audit tərəfdaşı aşağıdakılar kimi ictimai əhəmiyyətli qurum olan audit müştərisinə qoşulur:

- (a) Müəssisənin direktoru və ya məmuru; və ya
- (b) Müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan işçi.

Müstəqilliyə xələl yetirilməsi o zaman ehtimal oluna bilər ki, tərəfdaşın əsas audit tərəfdaşı olmasına xitam verməsindən sonra ictimai əhəmiyyətli qurum on iki aydan az olmayan müddəti əhatə edən auditi aparılmış maliyyə hesabatlarını təqdim etməsin və tərəfdaş həmin maliyyə hesabatlarının auditi ilə əlaqədar olaraq audit qrupunun üzvü olmasın.

290.138 Hədə - qorxu təhlükəsi o zaman yaranır ki, firmanın ali və ya idarəedici tərəfdaşı (baş İcraçı və ya ekvivalenti) aşağıdakı kimi ictimai əhəmiyyətli qurum olan audit müştərisinə qoşulmuş olsun:

- (a) Müştərinin uçot qeydlərinin və ya firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında əhəmiyyətli təsirə malik olacaq mövqedə olan işçi; və ya
- (b) Müəssisənin direktoru və ya məmuru.

Müstəqilliyə o zaman xələl yetirilməsi ehtimal olunur ki, müvafiq şəxsin firmanın ali və ya idarəedici tərəfdaşı (baş icraçı və ya ekvivalenti) olmasından on iki gün keçməmiş olsun.

290.139 Müstəqilliyə o zaman xələl yetirilməsi ehtimal olunmur ki, işgüzar əlaqələr nəticəsində, əvvəlki əsas audit tərəfdaşı və ya firmanın keçmiş ali və ya idarəedici tərəfdaşı olan şəxs 290.137 və 290.138 –ci bəndlərdə qeyd olunduğu vəzifədə olsun və:

- (a) Vəzifə müəssisələrin birləşməsinin təhlilində yerinə yetirilmişdirsə;
- (b) Əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş tədbirlərə uyğun olaraq həyata keçirilməzsə və tərəfdaşa ödənilməli hər hansı məbləğ firma üçün əhəmiyyətli olmazsa, firmanın əvvəlki tərəfdaşına ödəməli hər hansı müavinət və ödənişlər tam şəkildə ödənilmişsə;
- (c) Keçmiş tərəfdaş firmanın biznes və ya peşəkar fəaliyyətlərində iştirak etməyə davam etməsə; və
- (d) Audit müştərisi ilə əlaqədə keçmiş tərəfdaşın tutduğu vəzifə idarəetməyə məsul şəxslərlə müzakirə olunursa.

Müvəqqəti işçi heyətinin təyinatı

290.140 Firma tərəfindən işçi heyətin audit müştərisinə verilməsi şəxsi maraq və ya mənafe təhlükəsini yarada bilər. Həmin kömək yalnız qısa müddət ərzində təmin edilə bilər və firmanın heyəti aşağıdakı işlərə cəlb edilməməlidir:

- (a) Bu Bölməyə əsasən icazə verilməyəcək qeyri - əminliyi təmin edən xidmətlərin göstərilməsi; və ya
- (b) İdarəetmə vəzifə və öhdəliklərinin icrası.

Bütün hallarda, audit müştərisi müvəqqəti götürülən işçi heyətin fəaliyyətinin istiqamətləndirilməsi və onlara nəzarət edilməsi üçün məsuliyyət daşmalıdır.

Hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onu aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Götürülən heyət tərəfindən yerinə yetirilən işin əlavə təhlilinin aparılması;
- Müvəqqəti işçi təyinatı zamanı işçi heyətini yerinə yetirdiyi hər hansı funksiya və ya fəaliyyət üçün götürülən heyətə audit məsuliyyətinin müəyyən edilməməsi; və ya
- Götürülən heyətin audit qrupunun üzvü kimi qəbul edilməməsi.

Audit müştərisinə göstərilən ən son xidmət

290.141 Şəxsi maraq, özünü qiymətləndirmə və ya tanışlıq təhlükələri o zaman yarana bilər ki, audit qrupunun üzvü audit müştərisinin direktoru, məmuru və ya işçisi kimi xidmət göstərsin. Bu, o zaman mümkün olacaqdır ki, məsələn, audit qrupunun üzvü müştəri ilə audit qrupunun üzvünün hazırladığı uçot qeydləri üzrə maliyyə hesabatlarının elementlərini qiymətləndirsin.

290.142 Əgər audit hesabatının əhatə etdiyi dövr ərzində audit qrupunun üzvü audit müştərisinin direktoru və ya məmuru kimi çıxış edərsə və ya firmanın rəy bildirəcəyi müştərinin uçot qeydləri və ya maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcək mövqedə və ya vəzifədə olan işçi olarsa, bu zaman yaranan təhlükə o dərəcədə əhəmiyyəti olacaqdır ki, heç bir tədbir onları lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməyəcəkdir. Nəticə etibarilə, həmin şəxslər audit qrupuna təyin edilməməlidir.

290.143 Şəxsi maraq, özünü qiymətləndirmə və ya tanışlıq təhlükələri o zaman yarana bilər ki, audit hesabatının əhatə etdiyi dövrdən əvvəl audit qrupunun üzvü audit müştərisinin direktoru və ya məmuru kimi çıxış etmiş və ya firmanın rəy bildirəcəyi müştərinin uçot qeydləri və ya maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcək mövqedə və ya vəzifədə olan işçi olmuşdur. Məsələn, həmin təhlükələr o zaman yarana bilər ki, müştəri tərəfindən işə götürüldükdə, əvvəlki dövr ərzində həmin şəxs tərəfindən qəbul edilən qərar və ya yerinə yetirilən iş cari audit tapşırığının bir hissəsi kimi cari dövrdə qiymətləndirilsin. Hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti və mövcudluğu aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Müştəri ilə əlaqədə həmin şəxsin tutduğu vəzifə;
- Həmin şəxsin müştərini tərk etməsindən sonrakı dövr; və
- Peşəkar auditorun audit qrupunda rolu.

Hər hansı təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onu lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə audit qrupunun üzvü kimi, müvafiq şəxs tərəfindən yerinə yetirilən işin təhlilinin aparılması daxildir.

Audit müştərisinin direktoru və ya məmuru /işçisi kimi xidmət göstərmək

290.144 Əgər firmanın tərəfdaşı və ya işçisi audit müştərisinin direktoru və ya məmuru kimi xidmət edərsə, bu zaman yaranan özünüqiymətləndirmə və şəxsi maraq təhlükələri o dərəcədə ciddi olacaqdır ki, heç bir tədbir onları lazımi səviyyəyə qədər azalda bilməyəcəkdir. Müvafiq olaraq heç bir tərəfdaş və ya işçi audit müştərisinin direktoru və ya məmuru kimi çıxış etməyəcəkdir.

290.145 Şirkətin katibi vəzifəsi müxtəlif yurisdiksiyalarda müxtəlif təsirlərə malikdir. Vəzifə və öhdəliklər heyətin idarə edilməsi və şirkət qeydlərinin və jurnallarının saxlanması kimi inzibati vəzifələrdən şirkətin qaydalara əməl etməsi və ya korporativ idarəetmə məsələlərinə dair məsləhət verməsini təmin etmək kimi vəzifələrə qədər fərqlənə bilər. Ümumiyyətlə, bu vəzifə müəssisə ilə yaxın əlaqəni nəzərdə tutur.

290.146 Əgər firmanın tərəfdaşı və ya işçisi audit müştərisi üçün şirkətin katibi vəzifəsində xidmət edərsə, bu zaman özünüqiymətləndirmə və müdafiə təhlükələri yaranır və onlar o dərəcədə ciddi olur ki, heç bir tədbir onları lazımi səviyyəyə qədər azalda bilmir. 290.144-cü bəndin müddəalarına rəğmən, bu təcrübəyə xüsusilə yerli qanunlara, peşə qanun və ya qaydalarına əsasən icazə verildikdə və rəhbərliyin bütün qərarları qəbul etməsi halında vəzifələr və fəaliyyətlər protokolların hazırlanması və normativ nəticələrin təmin edilməsi kimi rutin və inzibati xarakterli olanlarla məhdudlaşır. Bu hallarda, hər hansı təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri tədbirlər görülməlidir.

290.147 Şirkətin katiblik funksiyasını dəstəkləmək üçün inzibati xidmətlərin göstərilməsi və ya şirkətin katiblik administrasiyası məsələləri ilə əlaqəli məsləhət və tövsiyələrin verilməsi, ümumiyyətlə, müştərinin rəhbərliyinin bütün müvafiq qərarları qəbul etməsinə kimi müstəqillik üçün təhlükə yaratmır.

Əsas heyətin (tərəfdaş rotasiyası daxil olmaqla) audit müştərisi ilə uzunmüddətli əlaqəsi

Ümumi müddəalar

290.148 Tanışlıq və şəxsi maraq təhlükələri uzun müddət ərzində audit tapşırığında eyni əsas heyətdən istifadə etdikdə yaranır. Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Həmin şəxsin hansı müddətə audit qrupunun üzvü olması;
- Müvafiq şəxsin audit qrupunda vəzifəsi;
- Firmanın strukturu ;
- Audit tapşırığının növü;

- Müştərinin idarəetmə heyətinin dəyişib –dəyişməməsi; və
- Müştərinin uçot və hesabatvermə məsələlərinin növünün və ya mürəkkəbliyinin dəyişib-dəyişməməsi.

Təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Əsas heyətin audit qrupundan çıxarılması;
- Audit qrupunun üzvü olmayan peşəkar mühasibin əsas heyətin işini yoxlamasının təmin edilməsi ;və ya
- Tapşırığın müntəzəm olaraq müstəqil daxili və ya xarici keyfiyyət yoxlamaları.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olan audit müştəriləri

290.149 İctimai əhəmiyyətli qurum olan auditlə əlaqədar olaraq müvafiq şəxs yeddi ildən çox müddətə əsas audit tərəfdaşı olmamalıdır. Həmin dövrdən sonra müvafiq şəxs tapşırıq qrupunun üzvü və ya iki il ərzində müştəri üçün əsas audit tərəfdaşı olmamalıdır. Həmin müddət ərzində müvafiq şəxs müəssisənin auditinin aparılmasında iştirak etməməli, tapşırıq üçün keyfiyyətə nəzarət fəaliyyətini göstərməməli, texniki və ya istehsal yönümlü məsələlər, əməliyyatlar və ya hadisələr ilə əlaqədar tapşırıq qrupu və ya müştəri ilə məsələhətləşməməli və ya digər şəkildə tapşırığın nəticələrinə birbaşa təsir göstərməməlidir.

290.150 290.149- cu bəndin müddəalarına baxmayaraq, auditin keyfiyyəti üçün fəaliyyət davamlılığı xüsusilə əhəmiyyətli olan əsas audit tərəfdaşlarına nadir hallarda firmanın nəzarətindən kənar olan qarşısızalmaz hallar səbəbindən müstəqillik təhlükəsinin aradan qaldırılması və ya müvafiq tədbirləri görməklə, lazımi səviyyəyə qədər azaldılması üçün audit qrupunda əlavə bir il də fəaliyyət göstərməyə icazə verilir. Məsələn, əsas audit tərəfdaşı qarşısızalmaz hadisələr səbəbindən bu hallarda əlavə olaraq bir il kimi audit qrupunda qala bilər, bu zaman tələb edilən dəyişiklik mümkün olmur, çünki nəzərdə tutulan tapşırıq tərəfdaşlarının ciddi xəstəlik halı müşahidə oluna bilər.

290.151 İctimai əhəmiyyətli qurum olan audit müştərisi ilə digər tərəfdaş uzunmüddətli əlaqəsi tanışlıq və şəxsi maraq təhlükələrini yaradır. Təhlükələrin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Hər hansı belə tərəfdaşın audit müştərisi ilə uzun müddətə əlaqədar olması;
- Müvafiq şəxsin audit qrupunda rolu; və
- Müştərinin rəhbərliyi və ya idarəetməyə cavabdeh olan məsul şəxslər ilə həmin şəxsin əlaqələrinin xüsusiyyəti, müddəti və əhatə dairəsi.

Təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya lazımi səviyyəyə qədər azaltmaq üçün zəruri tədbirlər görülməlidir. Həmin tədbirlərə dair nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- Tərəfdaşın audit qrupunun dəyişdirilməsi və ya digər şəkildə tərəfdaşın audit müştərisi ilə olan əlaqəsinə xitam verilməsi; və ya
- Tapşırığın müntəzəm olaraq müstəqil daxili və ya xarici keyfiyyətinə nəzarət.

290.152 Audit müştərisi ictimai əhəmiyyətli qurum olduqda, müvafiq şəxsin müştərinin ictimai əhəmiyyətli qurum olmasından əvvəl əsas audit tərəfdaşı kimi audit müştərisinə xidmət göstərdiyi müddət rotasiya və ya dəyişiklik vaxtının müəyyənləşdirilməsində nəzərə alınmalıdır. Əgər müvafiq şəxs müştəri ictimai əhəmiyyətli qurum olduqda beş il və ya daha az müddətə əsas audit tərəfdaşı kimi audit müştərisi üçün xidmət göstərərsə, bu zaman həmin şəxsin müştəri üçün həmin səlahiyyətdə xidmət göstərməyə davam etdiyi illərin sayı artıq xidmət göstərilmiş illərin sayından az olmaqla yeddi ildir. Əgər müvafiq şəxs müştəri ictimai əhəmiyyətli qurum olduqda altı və ya daha artıq il ərzində əsas audit tərəfdaşı kimi audit müştərisi üçün xidmət göstərərsə, bu zaman tərəfdaş tapşırığın dəyişdirilməsindən əvvəl maksimum əlavə iki il ərzində həmin səlahiyyətdə xidmət göstərməyə davam edə bilər.

290.153 Firmanın ictimai əhəmiyyətli qurumun auditi zamanı əsas audit tərəfdaşı kimi xidmət göstərmək üçün zəruri bilik və təcrübəyə malik yalnız bir neçə nümayəndəsi olduqda, bu zaman əsas audit tərəfdaşlarının rotasiyası və ya dəyişikliyi müvafiq tədbir olmaya bilər. Əgər müvafiq yurisdiksiyada müstəqil tənzimləyici belə hallarda tərəfdaşın dəyişilməsindən azad edilməni təmin edərsə, bu zaman müvafiq şəxs həmin qaydalara əsasən yeddi ildən artıq əsas audit tərəfdaşı olaraq qala bilər, o şərtlə ki, müstəqil tənzimləyici müntəzəm olaraq yerinə yetirilən müstəqil xarici və ya kənar təhlil kimi tətbiq olunan alternativ tədbirləri təmin etmiş olsun.

Audit müştərisinə qeyri - əminliyi təmin edən xidmətlərin göstərilməsi

290.154 Firmalar ənənəvi olaraq audit müştərilərinə onların bacarıq və təcrübələrinə uyğun qeyri-əminliyi təmin edən bir sıra xidmətlər göstərirlər. Qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərin göstərilməsi firmanın və audit qrupu üzvlərinin müstəqilliyi üçün təhlükələr yaradır. Yaranan təhlükələr əsasən özünü qiymətləndirmə, şəxsi maraq və müdafiə təhlükələridir.

290.155 Biznesin inkişafı, maliyyə bazarlarının güclənməsi və informasiya texnologiyalarında dəyişikliklər audit müştərisinə göstərilə biləcək qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərin geniş və müfəssəl siyahısının hazırlanmasını mümkünsüz edir. Qeyri-əminliyi təmin edən xidmətlərə dair xüsusi təlimatlar bu Bölməyə daxil edilmədikdə, konseptual əsaslar xüsusi halları qiymətləndirən zaman tətbiq edilməlidir.

290.156 Firma audit müştərisi üçün qeyri -əminliyi təmin edən xidmətlərin göstərilməsi tapşırığını qəbul etməzdən əvvəl, həmin xidmətlərin göstərilməsinin müstəqillik üçün təhlükə yaradıb –yaratmayacağı müəyyənləşdirilməlidir. Qeyri-əminliyi təmin edən xüsusi xidmətlər nəticəsində yaranan hər hansı təhlükənin əhəmiyyətini qiymətləndirən zaman audit qrupunun qeyri-əminliyi təmin edən digər əlaqədar xidmətlərin göstərilməsi ilə yarandığına inandığı təhlükələrə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Əgər müvafiq tədbirlərin tətbiq edilməsi ilə lazımi səviyyəyə qədər azaldıla bilməyən təhlükələr yaranarsa, bu zaman qeyri- əminliyi təmin edən xidmətlər göstərilməməlidir.

290.157 Firma, audit müştərisinin aşağıdakı əlaqədar müəssisələrinə bu bölmədə digər şəkildə məhdudlaşdırılacaq qeyri-əminliyi təmin edən xidmətləri göstərə bilər:

- (a) Audit müştərisi olmayan, audit müştərisi üzərində birbaşa və ya dolaylı yolla nəzarətə malik olan müəssisə;
- (b) Audit müştərisi olmayan, müştəri üzrə birbaşa maddi marağı olan qurum, əgər həmin qurum müştəri üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olarsa və müştəri üzrə marağ həmin qurum üçün əhəmiyyətli olarsa; və ya
- (c) Audit müştərisi olmayan, audit müştərisi ilə ümumi nəzarət altında olan müəssisə.

Əgər bunlar əsaslı olarsa, bu zaman aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar: (a) xidmətlər özünütəhlil və ya özünüqiymətləndirmə təhlükəsi yaratmır, çünki xidmətlərin nəticələri audit prosedurlarından asılı olmayacaq və (b) həmin xidmətlərin göstərilməsi ilə yaranan hər hansı təhlükə müvafiq tədbirlərin görülməsi ilə qəbul edilən səviyyəyə qədər aradan qaldırıla və ya azaldıla bilər.

290.158 Audit sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlər, sifarişçi ictimai marağ kəsb edən müəssisəyə çevrilsə, təşkilatın müstəqilliyi ilə müqayisə edilmir:

- (a) Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan əvvəlki xidmətlər ictimai marağ kəsb edən müəssisələri olmayan audit sifarişçiləri ilə əlaqədar bu Bölmənin müddəalarına uyğun olduqda;
- (b) İctimai marağ kəsb edən müəssisələrin audit sifarişçiləri üçün bu Bölmə altında olan xidmətlərin sifarişçi ictimai əhəmiyyətli müəssisəyə çevrildikdən sonra mümkün qədər tez bir zamanda və ya əvvəl ləğv edilməsinə icazə verilmir; və
- (c) Xidmət nəticəsində müstəqillik üçün yaranan hər hansı bir təhlükəni ləğv etmək və ya onu qənaətbəxş səviyyəyə kimi azaltmaq lazım gəldikdə, təşkilat təminat tədbirlərini görür.

İdarəetmə öhdəlikləri

290.159 Müəssisə onun səhmdarlarının maraqları daxilində müəssisənin idarə edilməsi ilə bağlı bir sıra fəaliyyətlər həyata keçirir. Hər fəaliyyəti idarəetmə öhdəliyi olaraq qeyd etmək mümkün deyil. Bununla yanaşı, idarəetmə öhdəliklərinə müəssisəyə rəhbərlik və onu istiqamətləndirməyi əhatə etməklə, qərarların qəbulu, tətbiqi, kadr, maliyyə, fiziki və qeyri-maddi mənbələrin idarə edilməsi daxildir.

290.160 Fəaliyyətin idarəetmə öhdəliyi olub-olmaması bir sıra şərtlərdən asılıdır və qərarın yerinə yetirilməsini tələb edir. İdarəetmə öhdəliyi üçün ümumi olaraq nəzərdə tutulan fəaliyyət nümunələrinə aşağıdakılar daxildir:

- Siyasi və strateji istiqamətin tərtib edilməsi;

- Müəssisənin işçilərinin fəaliyyət üçün məsuliyyət və fəaliyyətin istiqamətləndirilməsi;
- Sövdələşmələrin qanuniləşdirilməsi;
- Təşkilatın və ya digər üçüncü şəxslərin tövsiyələrinin yerinə yetirilməsi barədə qərar qəbul edilməsi;
- Maliyyə hesabatlarının müvafiq əsaslarına uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının hazırlanması və düzgün təqdim edilməsi ilə bağlı məsuliyyət daşımaq; və
- Daxili nəzarətin tərtibatı, yerinə yetirilməsi və qorunub saxlanması ilə bağlı məsuliyyət daşımaq.

290.161 Adi və inzibati fəaliyyətlər və ya vacib hesab edilməyən digər hallar ümumiyyətlə idarəetmə öhdəliyi hesab edilmir. Məsələn, qanunla müəyyən edilmiş dövrüyyənin sistemləşdirilməsi üçün idarəetmə və ya nəzarət tarixlərinin təsdiqləndiyi əhəmiyyətsiz sövdələşmələr və bu tarixlər barədə audit sifarişçisinə məsləhət verilməsi idarəetmə öhdəliyi hesab edilmir. Bundan başqa, idarəçiliyə öz öhdəliyindən azad edilməsində məsləhət və tövsiyələrlə kömək etmək də idarəetmə öhdəliyi hesab edilmir.

290.162 Əgər təşkilat audit sifarişçisi üçün idarəetmə öhdəliyini qəbul edərsə, yaranmış təhlükələr o qədər ciddi olacaqdır ki, heç bir təminat tədbirləri bu təhlükələri qənaətbəxş səviyyəyə kimi azalda bilməyəcək. Məsələn, təşkilatın hansı tövsiyələrinin həyata keçirilməsi şəxsən baxış keçirilməsi və öz mənfəətini güdmək kimi təhlükələri yarada bilər. Bundan başqa, idarəetmə öhdəliyinin qəbul edilməsi tanışlıq təhlükəsi yaradır, çünki təşkilat idarəetmənin baxış və maraqları ilə çox sıx əlaqədardır. Bu səbəbdən də təşkilat audit sifarişçisi üçün idarəetmə öhdəliyini qəbul etməyəcəkdir.

290.163 Audit sifarişçisini əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərlə təmin edərkən idarəetmə öhdəliyinin qəbul edilməsi riskinin qarşısını almaq üçün təşkilat, idarəetmə üzvünün idarəçiliklə bağlı öhdəliyini yerinə yetirmək üçün mühüm qərarların və hökmlərin icrasında, xidmətlərin qiymətləndirilməsi nəticəsində ortaya çıxan fəaliyyətlərlə bağlı məsuliyyət daşımaq iqtidarında olmasını təmin etməlidir. Bu, diqqətsizlik ucbatından hər hansı bir mühüm qərarın və ya hökmün idarəetmə tərəfindən yerinə yetirilməsi zamanı firmanın riskini azaldır. Təşkilat sifarişçiyə obyektiv və şəffaf təhlil və nəticələrin təqdim edilməsi əsasında hökm və qərar vermək imkanı yaradır ki, bu da növbəti riskləri azaldır.

Mühasibat qeydlərinin və maliyyə hesabatlarının hazırlanması

Ümumi müddəalar

290.164 İdarəetmə müvafiq maliyyə qeydləri çərçivəsinə uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına və düzgün təqdim edilməsinə görə məsuliyyət daşıyır. Bu məsuliyyətə aşağıdakılar daxildir:

- Jurnal daxiletmələrinin yaradılması və ya dəyişdirilməsi, sövdələşmələrin təsnifləşdirilməsi hesabatının müəyyən edilməsi; və
- Sövdələşmələrdə ortaya çıxan sənədlərin mənbələrinin və ya əsl tarixinin elektron və ya digər üsullarla hazırlanması və dəyişdirilməsi (məs., satınalma göstərişləri, haqq-hesab cədvəli, qeydləri və müştəri sifarişləri).

290.165 Audit sifarişçisinin mühasibatlıq qeydləri və maliyyə hesabatlarının hazırlanması, təşkilatın maliyyə hesabatlarını yoxlaması nəticəsində şəxsən baxış təhlükəsinin yaranması kimi maliyyə və mühasibatlıq xidmətləri ilə təmin edilməsi.

290.166 Audit prosesi təşkilat və audit sifarişçisinin idarə edilməsi arasındakı dialoqu zəruri edir və buna aşağıda qeyd edilənlər daxildir:

- Mühasibat uçotu standartlarının və ya siyasətinin tətbiq edilməsi və maliyyə hesabatlarının tələblərinin açıqlanması;
- Maliyyə və mühasibat nəzarətinin uyğunluğu, aktivlərin və passivlərin dəqiq miqdarının müəyyən edilməsində istifadə olunan üsullar; və ya
- Müvafiq jurnal daxiletmələrinin təklif edilməsi;

Bu fəaliyyətlər audit prosesinin normal hissəsi kimi düşünülür və ümumiyyətlə müstəqilliyə təhlükələr yaratmır.

290.167. Eynilə, sifarişçi təşkilatdan maliyyə problemlərinin həll edilməsi və ya təhlil edilməsi, müntəzəm hesabatlar üçün məlumatın toplanması ilə bağlı texniki yardım tələb edə bilər. Bundan başqa, sifarişçi mövcud maliyyə hesabatlarının bir maliyyə hesabatı formasından digərinə çevrilməsi kimi maliyyə məsələləri ilə bağlı texniki məsləhətlər tələb edə bilər (məsələn, maliyyə hesabatları və ya müxtəlif maliyyə hesabatları əsasında sövdələşmələrin qrup şəklində razılaşdırılması Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarına əsasən təşkil edilir). Ümumiyyətlə bu cür xidmətlər sifarişçi üçün idarəetmə öhdəliyi qəbul etməyən təşkilatın müstəqilliyinə təhlükələr yaratmır.

İctimai maraq kəsb edən müəssisələr olmayan audit sifarişçiləri

290.168 Təşkilat ictimai maraq müəssisəsi olmayan audit sifarişçisini müntəzəm və mexaniki xüsusiyyəti olan, qənaətbəxş səviyyəyə kimi hər hansı özünəbəxış keçirmə təhlükəsinin mümkün qədər azaldılması ilə bağlı xidmətlərlə, mühasibatlıq qeydlərinin və maliyyə hesabatlarının hazırlanması xidmətləri ilə təmin edə bilər. Bu cür xidmətlərə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçinin dəqiq məlumatları əsasında haqq-hesab xidmətlərinin təmin edilməsi;
- Sifarişçinin müəyyən etdiyi və maliyyə təsnifatına uyğun olaraq təsdiq etdiyi sövdələşmələrin qeydiyyatı;
- Kodlaşdırılmış sövdələşmələrin ümumi hesabat kitabına köçürülməsi;
- Sifarişçinin təsdiqlədiyi daxilolmaların hesabat balansına köçürülməsi; və

- Hesabat balansındakı məlumatlar əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanması.

Bütün hallarda yaranmış hər hansı təhlükənin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi və lazım gəldikdə, təhlükənin məqbul səviyyəyə kimi azaldılması və ya qarşısının alınması üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Həyata keçirilməli olan bu xidmətlərin audit qrupunun üzvü olmayan fərdi bir şəxs tərəfindən təşkil edilməsi; və ya
- Əgər bu cür xidmətlər audit qrupunun üzvü tərəfindən həyata keçirilərsə, müvafiq yoxlama və işin həyata keçirilməsinə nəzarət etmək üçün audit qrupunun üzvü olmayan bir əməkdaş və ya heyət üzvünün rəhbərindən istifadə edilməlidir.

İctimai maraq kəsb edən müəssisələr olan audit sifarişçiləri

290.169 Fövqəladə hallar istisna olmaqla, təşkilat ictimai maraq kəsb edən müəssisə olan audit sifarişçisini mühasibat uçotu və mühasibat xidmətləri, haqq-hesab cədvəllərinin hazırlanması xidmətləri və maliyyə hesabatları əsasında formalaşan məlumatlar və ya təşkilatın təqdim etdiyi rəylər əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanması xidmətləri ilə təmin etməyəcəkdir.

290.170 290.169-cu bənd istisna olmaqla, təşkilat audit sifarişçisini, müntəzəm və ya mexaniki xüsusiyyətli bölmələri və ya münasib müəssisələri mühasibat uçotu və mühasibat xidmətləri, haqq-hesab cədvəllərinin hazırlanması xidmətləri və maliyyə hesabatlarının və ya digər maliyyə məlumatlarının hazırlanması xidmətləri ilə yalnız bir halda təmin edə bilər ki, bu xidmətləri təmin edən şəxs audit qrupunun üzvü olmasın, və:

- (a) Xidmətlərin təmin edildiyi bölmələr və ya əlaqədar müəssisələr firmanın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üçün tamamilə əhəmiyyətsiz olduqda; və ya
- (b) Bu məsələlərlə əlaqədar xidmətlər bölmənin və ya müvafiq müəssisənin maliyyə hesabatları üçün tamamilə əhəmiyyətsiz olduqda.

Fövqəladə vəziyyətlər

290.171 Audit sifarişçilərinə mühasibat uçotu və mühasibat xidmətləri ilə yalnız fövqəladə və qeyri-adi vəziyyətlərdə, audit sifarişçisinə digər düzəlişlərin edilməsi əlverişli olmayan hallarda təmin etməyə icazə verilir, əks halda bu Bölmə daxilində belə xidmətlərin təmin edilməsinə icazə verilmir. Bu, yalnız (a) o halda mümkündür ki, təşkilat sifarişçini vaxtında onun mühasibat uçotu qeydləri və maliyyə hesabatları ilə təmin edilməsinə köməklik göstərmək üçün sifarişçinin sistemləri və prosedurları barədə lazımı mənbələrə və biliklərə malik olsun, və (b) sifarişçi üçün mühüm çətinliklərlə nəticələnəcək təşkilatın xidmətləri təmin etmək bacarığının məhdudlaşdırılması kimi hallarda (məsələn, müntəzəm olaraq hesabat tələblərinin təmin edilməsi ilə nəticələnəcək uğursuzluq). Bu cür hallarda aşağıdakı şərtlər yerinə yetirilməlidir:

- (a) Xidmətləri təmin edən audit qrupunun üzvü olmamalıdır;
- (b) Xidmətlər yalnız qısa müddət ərzində təmin edilməlidir və təkrarlanması gözlənilmir; və
- (c) Vəziyyət idarəetmə qərarı ilə müzakirə edilir.

Qiymətləndirmə xidmətləri

Ümumi müddəalar

290.172 Qiymətləndirmə gələcək inkişafın ehtimal edilməsini, müvafiq metodologiyaların və texnikaların tətbiqini, aktiv, öhdəlik və ya biznes üçün dəqiq dəyərləri və onların həcmnin birgə hesablanmasını əhatə edir.

290.173 Audit sifarişçisi üçün qiymətləndirmə xidmətləri həyata keçirilərkən özünə baxış keçirilməsi təhlükəsi yarana bilər. İstənilən təhlükələrin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Qiymətləndirmənin maliyyə hesabatları üzrə əhəmiyyətli təsiri vardır.
- Qiymətləndirmə metodologiyasının və digər əhəmiyyətli məsələlər üzrə qərarların müəyyən edilməsi və təsdiqlənməsinə sifarişçilərin cəlb edilməsi.
- Yaradılmış metodologiyaların və peşəkar göstərişlərin mövcudluğu.
- Əsas məlumatın etibarlılığı və həcmi.
- Gələcək hadisələrin əhəmiyyəti istifadə edilmiş məbləğlərdə özünəməxsus əhəmiyyətli dəyişiklik yarada bilər.
- Maliyyə hesabatlarında açıqlamaların həcmi və dəqiqliyi.

Hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilir və təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün lazımı təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə daxildir:

- Qiymətləndirmə xidmətinin təmin edilməsi ilə məşğul olmayan şəxs audit yoxlaması və ya qiymətləndirmə fəaliyyətini həyata keçirir;
- Tənzimləmələrin nizama salınması zamanı şəxsi heyətin təmin etdiyi bu cür xidmətlər audit tapşırığında iştirak etmir.

290.174 Bəzi qiymətləndirmələrə subyektivliyin əhəmiyyətli dərəcəsi daxil deyildir.

Böyük ehtimalla bu, qanun və ya əsasnamə ilə yaradılmış əsas fərziyyələr, qanun və ya əsasnamə ilə ümumi şəkildə təyin edilmiş və ya qəbul edilmiş standartlar əsasında istifadə edilən texnika və metodologiyalar geniş şəkildə qəbul edilmişdir. Bu şərtlər daxilində iki və ya daha çox tərəfin həyata keçirdiyi qiymətləndirmənin nəticələrinin əhəmiyyətli dərəcədə fərqli olmaması ehtimal edilir.

290.175 Əgər təşkilatdan audit sifarişçisinə kömək etmək məqsədilə onun vergi öhdəliklərini və vergi planlaşdırma məqsədlərini qiymətləndirmə prosesini həyata

keçirmək tələb edilirsə və bu qiymətləndirmənin nəticələri maliyyə hesabatlarına birbaşa təsir etmirsə, 290.188-ci bənddə qeyd edilən qərarlar tətbiq ediləcəkdir.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olmayan audit sifarişçiləri

290.176 Audit sifarişçisi ictimai əhəmiyyətli qurum olmadıqda, qiymətləndirmə xidməti təşkilatın rəy bildirdiyi və obyektivlik dərəcəsinin əhəmiyyətli olduğu qiymətləndirmə üçün maliyyə hesabatları üzərində mühüm təsirə malikdir və heç bir təminat tədbirləri şəxsi maraq təhlükəsini məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Buna görə də firma audit sifarişçisinə belə bir qiymətləndirmə xidmətini təmin etmir.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olan audit sifarişçiləri

290.177 Əgər qiymətləndirmənin təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzərində ayrı-ayrılıqda və ya ümumilikdə əhəmiyyətli təsiri olarsa, onda təşkilat audit sifarişçisini qiymətləndirmə xidmətləri ilə təmin etməməlidir.

Vergiqoyma xidmətləri

290.178 Vergiqoyma xidmətləri geniş çeşiddə xidmətləri əhatə edir və bunlara aşağıdakılar daxildir:

- Vergi bəyannaməsinin hazırlanması;
- Maliyyə daxiletmələrinin hazırlanması məqsədilə verginin hesablanması;
- Vergi planlaşdırılması və digər vergi məsləhət xidmətləri; və
- Vergi mübahisələrinin həll edilməsinə köməklik göstərilməsi.

Təşkilat tərəfindən audit sifarişçisinə təmin edilən vergiqoyma xidmətləri geniş başlıqlar altında ayrı-ayrılıqda müraciət edilsə də, bu fəaliyyətlər təcrübədə bir-birilə sıx əlaqədardır.

290.179 Müəyyən vergiqoyma xidmətlərinin yerinə yetirilməsi özünə nəzarət və havadarlıq təhlükələri yaradır. İstənilən təhlükələrin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Vergi orqanlarını qiymətləndirmək, sözügedən vergi üzrə və həmin prosesdə firmanın rolunu təyin etmək üçün hansı sistemin olması;
- Müvafiq vergi rejiminin mürəkkəbliyi və onun tətbiqində lazımı qərarın dərəcəsi;
- Öhdəliyin xüsusi xarakteristikası; və
- Sifarişçinin işçilərinin vergi təcrübəsindəki səviyyəsi.

Vergi bəyannaməsinin hazırlanması

290.180 Vergi bəyannaməsinin hazırlanması xidmətlərinə sifarişçiyə onun vergi öhdəlikləri barədə kömək etmək üçün tələb edilən verginin məbləği (əsasən standartlaşdırılmış formada) daxil olmaqla məlumatların tamamlanması və tərtib

edilərək baxılmaq üçün müvafiq vergi orqanlarına təqdim edilməsi daxildir. Bu cür xidmətlərə həmçinin vergi bəyannaməsi ilə bağlı keçmiş sövdələşmələrin əməliyyatları barədə məsləhət almaq və audit sifarişçisi adından vergi orqanlarına tələb edilən əlavə məlumatların və təhlillərin cavablandırılması daxildir (tətbiq edilən yanaşma üçün texniki dəstək və izahatların təmin edilməsi də daxildir). Vergi bəyannaməsinin hazırlanması xidmətləri əsasən keçmiş məlumatlar, əvvəlki nümunələr və həyata keçirilmiş təcrübələr əsasında tərtib edilir və xüsusilə də bu keçmiş məlumatlar mövcud vergi qanunu daxilində təhlil və təqdimatlara əsasən hazırlanır. Daha sonra vergi bəyannaməsi istənilən yoxlama və təsdiqlənmə prosesi üçün müvafiq hesab edilən vergi orqanına təqdim edilir. Əgər idarəetmə bəyannaməsi ilə bağlı istənilən əhəmiyyətli qərarların öhdəliyini yerinə yetirərsə, bu cür xidmətlərin təmin edilməsi ümumiyyətlə müstəqillik üçün heç bir təhlükə yaratmır.

Maliyyə daxilolmalarının hazırlanması məqsədilə verginin hesablanması

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olmayan audit sifarişçiləri

290.181 Audit sifarişçisi üçün sonradan təşkilat tərəfindən yoxlanılacaq mühasibat uçotu daxilolmalarının hazırlanması məqsədilə hazırkı və müddəti uzadılmış vergi borclarının (və ya aktivlər) hesablanması hazırlanması özünə nəzarət təhlükəsi yaradır. Bu təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakı hallardan asılıdır:

- (a) Müvafiq vergi qanununun və nizamnaməsinin mürəkkəbliyi və onların tətbiqində lazımı qərarın dərəcəsi;
- (b) Sifarişçinin işçi heyətinin vergi təcrübəsindəki səviyyəsi;
- (c) Maliyyə hesabatlarında məbləğlərin əhəmiyyətliliyi.

Ehtiyac yaranarsa, təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Əgər xidmətlər audit qrupunun üzvü tərəfindən həyata keçirilərsə, vergi hesablamalarına baxış keçirmək üçün audit qrupunun üzvü olmayan müvafiq təcrübəyə sahib bir əməkdaş və ya heyət üzvünün rəhbərindən istifadə edilməlidir; və ya
- Kənar vergi peşəkarlarından bu xidmət üzrə məsləhətlər almaq.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar olan audit sifarişçiləri

290.182 Fövqəladə vəziyyətlər istisna olmaqla audit sifarişçiləri ictimai əhəmiyyətli qurumlar olduğu hallarda təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyətli olan mühasibat uçotu daxilolmalarının hazırlanması məqsədilə təşkilat hazırkı və müddəti uzadılmış vergi borclarının (və ya aktivlər) hesablanmasını hazırlamamalıdır.

290.183 Audit sifarişçisinə mühasibat uçotu daxilolmalarının hazırlanması məqsədilə hazırkı və müddəti uzadılmış vergi borclarının (və ya aktivlər) hesablanmasının hazırlanması yalnız fəvqəladə və qeyri-adi vəziyyətlərdə, audit sifarişçisinə digər düzəlişlərin edilməsində əlverişli olmayan hallarda təmin etməyə icazə verilir, əks halda bu bölmə daxilində bu cür xidmətlərin təmin edilməsinə icazə verilmir. Bu yalnız (a) o halda mümkündür ki, təşkilat sifarişçisini vaxtında onun hazırkı və müddəti uzadılmış vergi borclarının hesablanması barədə təmin edilməsinə köməklik göstərmək üçün sifarişçinin biznesi haqqında lazımı mənbələrə və biliklərə malik olduqda, və (b) sifarişçi üçün mühüm çətinliklərlə nəticələnəcək təşkilatın xidmətləri təmin etmək bacarığının məhdudlaşdırılması kimi hallarda (məsələn, müntəzəm olaraq hesabat tələblərinin təmin edilməsi ilə nəticələnəcək uğursuzluq). Bu cür hallarda aşağıdakı şərtlər yerinə yetirilməlidir:

- (a) Xidmətləri təmin edən audit qrupunun üzvü olmamalıdır;
- (b) Xidmətlər yalnız qısa müddət ərzində təmin edilməlidir və təkrarlanması gözlənilmir; və
- (c) Vəziyyət hökumətin qərarı ilə müzakirə edilir.

Vergi planlaşdırılması və digər vergi məsləhət xidmətləri

290.184 Vergi planlaşdırılması və ya digər vergi məsləhət xidmətləri səmərəli şəkildə işlərin necə təşkil edilməsi, yeni vergi qanunu və ya nizamnaməsinin tətbiq edilməsi barədə sifarişçiyə məsləhət vermək kimi geniş həcmli xidmətlərdən ibarətdir.

290.185 Məsləhət maliyyə hesabatlarında əks olunacaq məsələlərə təsir etdikdə özünə nəzarət təhlükəsi yarana bilər. Bu təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakı hallardan asılıdır:

- Subyektivlik dərəcəsi maliyyə hesabatlarında vergi məsləhəti üçün müvafiq əməliyyatın müəyyən edilməsini əhatə edir;
- Hansı dərəcədə vergi məsləhətinin nəticəsi maliyyə hesabatları üzərində əhəmiyyəti təsirə malik olacaqdır;
- Vergi məsləhətinin səmərəliliyi mühasibat uçotu əməliyyatından və ya maliyyə hesabatlarında təqdimatdan və mühasibat uçotu əməliyyatlarının uyğunluğunun və təqdimatının müvafiq maliyyə hesabatları çərçivəsində olub-olmamasından asılıdır;
- Sifarişçinin işçi heyətinin vergi təcrübəsindəki səviyyəsi;
- Məsləhətin hansı dərəcədə vergi qanunu və ya nizamnaməsi, digər nümunə və ya yaradılmış təcrübə ilə dəstəklənməsi; və
- Vergi əməliyyatı şəxsi idarəetmə ilə dəstəkləndikdə və ya əks halda maliyyə hesabatları hazırlanmamışdan əvvəl vergi orqanı tərəfindən borc ödənildikdə.

Məsələn, yaranmış təcrübə daxilində və digər nümunələrdə vergi orqanları tərəfindən dəstəklənən vergi planlaması və digər vergi məsləhət xidmətləri

vergi qanunvericiliyi əsasında üstünlük təşkil edir və bu ümumiyyətlə müstəqillik üçün heç bir təhlükə yaratmır.

290.186 Hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilir və təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün lazımı təminat tədbirləri görülməkdir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Vergi xidmətinin göstərilməsi ilə məşğul olmayan vergi peşəkarı audit qrupuna maliyyə hesabatı əməliyyatları ilə bağlı məsləhətlər verir;
- Kənar vergi peşəkarlarından həmin xidmətlər üzrə məsləhətlər almaq; və ya
- Vergi orqanlarından qabaqcadan icazə və tövsiyənin əldə edilməsi.

290.187 Vergi məsləhətinin səmərəliliyinin əsasən mühasibat uçotu əməliyyatlarından və ya maliyyə hesabatlarının təqdimatından asılı olduğu hallarda:

- (a) Audit qrupunun müvafiq maliyyə hesabatları çərçivəsində əlaqədar mühasibat uçotu əməliyyatları və ya təqdimatının uyğunluğu ilə bağlı əsaslandırılmış şübhələri var; və
- (b) Nəticə və ya vergi məsləhətinin nəticələri təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzərində əhəmiyyətli təsirə malik olacaqdır;

Özünə nəzarət təhlükəsi o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri bu təhlükəni məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Buna görə də təşkilat audit sifarişçisinə bu cür vergi məsləhətinin verilməsini təmin etməməlidir.

290.188 Audit sifarişçisini vergi xidmətləri ilə təmin edərkən təşkilat audit sifarişçisinə onun vergi hesabatı öhdəlikləri və ya vergi planlaşdırılması məqsədləri ilə bağlı kömək etmək üçün qiymətləndirmənin həyata keçirilməsini tələb edə bilər. Belə halda qiymətləndirmənin nəticəsi, maliyyə hesabatlarına birbaşa təsir göstərəcək və müvafiq hesab edilən qiymətləndirmə xidmətləri ilə bağlı müddəalar 290.172 və 290.177-ci bəndlərdə əhatə edilmişdir. Qiymətləndirmə yalnız vergi məqsədləri üçün həyata keçirildikdə və qiymətləndirmənin nəticəsi maliyyə hesabatlarına birbaşa təsir etmədikdə, (belə halda maliyyə hesabatları yalnız vergi ilə əlaqədar mühasibat uçotu daxil olmaları vasitəsilə təsirə məruz qala bilər) əgər bu cür təsir maliyyə hesabatları üzərində əhəmiyyətsiz olarsa və ya qiymətləndirmə vergi orqanı tərəfindən və ya oxşar orqan tərəfindən kənar baxışa məruz qalarsa, bu müstəqillik üçün təhlükə yarada bilər. Əgər qiymətləndirmə bu cür kənar baxışa məruz qalmazsa və onun təsiri maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyətli olarsa, təhlükənin dərəcəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Qiymətləndirmə metodologiyasından, digər oxşar və yerinə yetirilmiş təcrübələrdən, qiymətləndirməyə aid subyektivlik dərəcəsi vergi qanunu və ya nizamnaməsi ilə dəstəklənir.
- Əsas məlumatın dəqiqliyi və həcmindən.

Hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilir və təhlükəni aradan qaldırmaq və ya qənaətbəxş səviyyəyədək azaltmaq üçün lazımı təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməsi;
- Audit işinə və ya vergi xidmətlərinin nəticəsinə peşəkar baxış keçirilməsi; və ya
- Vergi orqanlarından qabaqcadan icazə və tövsiyələrin əldə edilməsi;

Vergi mübahisələrinin həll edilməsinə köməklik göstərilməsi.

290.189 Vergi orqanları sifarişçinin nəzərdə tutulan məsələ ilə bağlı arqumentlərini rədd etməsi barədə sifarişçiyə xəbər verdikdən sonra təşkilat audit sifarişçisinə vergi mübahisəsinin həll edilməsi təklifini irəli sürür və həm vergi orqanına, həm də sifarişçiyə bu məsələləri hakim kürsüsünə və ya məhkəməyə çıxarmazdan əvvəl formal məhkəmə araşdırmaları daxilində müəyyən etmək təklif edilir, bu kimi hallar havadarlıq və özünə nəzarət təhlükəsi yarada bilər. Təhlükənin dərəcəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Vergi mübahisəsi ilə bağlı məsələ barədə təşkilatın məsləhət verməsi;
- Təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzərində mübahisənin nəticəsinin hansı dərəcədə əhəmiyyətli təsirə malik olması;
- Məsələnin vergi qanunu və ya nizamnaməsi, digər nümunə və ya yaradılmış təcrübə ilə hansı dərəcədə dəstəklənməsi;
- Məhkəmə araşdırmalarının ictimaiyyətə açıq şəkildə həyata keçirilməsi; və
- Mübahisələrin həllində idarəetmənin oynadığı rol.

Yaranmış hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilir və təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün lazımı təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməsi;
- Vergi xidmətinin təmin edilməsi ilə məşğul olmayan vergi peşəkarının audit qrupuna xidmət və maliyyə hesabatı əməliyyatlarının gözdən keçirilməsi üçün məsləhət verməsi;
- Kənar vergi peşəkarlarından bu xidmət üzrə məsləhətlər alınması; və ya

290.190 Vergi qoyma xidmətləri audit sifarişçisi üçün ictimai tribunal və ya məhkəmə qarşısında vergi məsələsinin həllində havadarlıq fəaliyyətinə cəlb edilir və məbləğlər təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyətli təsirə malik olur və bunun nəticəsində yaranmış havadarlıq təhlükəsi o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbiri onun qarşısını ala və ya məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Buna görə də təşkilat audit sifarişçisi üçün bu cür xidmətlər həyata keçirməməlidir.

Müvafiq yurisdiksiya daxilində vergi araşdırmaları ilə bağlı məsələlərin müəyyən edilməsi üçün hansı orqan: “ictimai tribunal yoxsa məhkəmə” təsis edilməlidir.

290.191 Buna baxmayaraq, təşkilat ictimai tribunal və ya məhkəmə qarşısında baxılacaq məsələ ilə əlaqədar audit sifarişçisi üçün məsləhətçi (məsələn, məlumatlarla bağlı xüsusi tələblərin cavablandırılması, faktiki hesabların təmin edilməsi, həyata keçirilmiş işlərin təsdiq edilməsi və ya vergi məsələlərinin təhlil edilməsində sifarişçiyə köməklik göstərilməsi) rolunu davam etdirməsində heç bir maneə yoxdur.

Daxili audit xidmətləri

Ümumi müddəalar

290.192 Daxili audit fəaliyyətləri öz həcminə və məqsədlərinə görə geniş şəkildə fərqlənir və müəssisənin həcmindən və strukturundan, idarəetmə tələblərindən asılıdır və tətbiq edilmiş qərarlarla nəzarətdə saxlanılır. Daxili audit fəaliyyətlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Daxili idarəetməyə nəzarət edilməsi – baxış keçirilməsi, eyni zamanda əməliyyatlara və tövsiyə edilən təkmilləşdirmələrə nəzarət edilməsi;
- Maliyyə və əməliyyat məlumatlarının yoxlanılması – baxış keçirilməsi, maliyyə və əməliyyat prosesinin müəyyən edilməsi, ölçülməsi, təsnifləşdirilməsi və bu barədə məlumat verilməsi, fərdi məsələlərlə bağlı xüsusi araşdırmaların daxil olduğu sövdələşmələrlə, balans və prosedurlarla bağlı ətraflı yoxlamaların aparılması;
- Müəssisənin qeyri-maliyyə fəaliyyətlərinə daxil olan əməliyyat proseslərinin faydalılığı və səmərəliliyi, iqtisadiyyata baxış keçirilməsi;
- Qanunlara, qaydalara və digər kənar tələblərə, idarəetmə siyasətinə, direktivlərə və digər daxili tələblərə uyğun olaraq baxış keçirilməsi.

290.193 Daxili audit xidmətləri audit sifarişçisinə onların daxili audit fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsində kömək etməklə məşğul olur. Təşkilat ardıcıl kənar audit öz yoxlaması zamanı daxili audit fəaliyyətindən istifadə edərsə, daxili audit xidmətinin müddəaları audit sifarişçisi üçün özünəməxsus təhlükəsi yarada bilər. Fəaliyyətin bir hissəsinin əhəmiyyətli dərəcədə həyata keçirilməsi sifarişçinin daxili audit fəaliyyətlərini artırır və bu da təşkilatın şəxsi heyətinin idarəetmə məsuliyyətini öz üzərinə götürməsində daxili audit xidmətlərinin təmin edilməsinin əhəmiyyətini göstərir. Əgər təşkilatın heyəti idarəetmə məsuliyyətini öz üzərinə götürərsə, audit sifarişçisinə daxili audit xidmətləri təmin edildikdə yaranan təhlükə o qədər əhəmiyyəti ola bilər ki, heç bir təminat tədbiri təhlükəni məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Beləliklə, audit sifarişçisi daxili audit xidmətləri ilə təmin edilərkən təşkilatın heyəti idarəetmə məsuliyyətini öz üzərinə götürür.

290.194 İdarəetmə məsuliyyətini öz üzərinə götürərək daxili audit xidmətlərini əhatə edən nümunələrə aşağıdakılar daxildir:

- (a) Daxili audit siyasətinin və ya daxili audit fəaliyyətlərinin strateji istiqamətinin tənzimlənməsi;
- (b) Müəssisənin daxili audit işçilərinin fəaliyyətlərinə nəzarət etmə və məsuliyyətin öz üzərinə götürülməsi;
- (c) Daxili audit fəaliyyətləri nəticəsində hansı tövsiyələrin həyata keçirilməsinin qərarlaşdırılması;
- (d) Hökumətin nəzarət etdiyi idarəetmə adından daxili audit fəaliyyətlərinin nəticələri barədə hesabat verilməsi;
- (e) İşçilərin məlumatlara giriş imtiyazlarının dəyişikliklərinin təsdiqlənməsi və baxış keçirilməsi kimi daxili nəzarətin bir hissəsini formalaşdıran prosedurların həyata keçirilməsi;
- (f) Daxili nəzarətin təşkil edilməsi, həyata keçirilməsi və qorunub saxlanması üçün məsuliyyətin öz üzərinə götürülməsi; və
- (g) Firmadaxili audit işinin həcmünün müəyyən edilməsinə və (a)-(f)yarım bəndlərindəki məsələlərin birinin və ya bir neçəsinin yerinə yetirilməsinə və kənar mənbələrdən istifadə olunan daxili audit xidmətlərinin tam və ya əhəmiyyətli bir hissəsinin həyata keçirilməsinə cavabdehdir.

290.195 Əgər audit sifarişçisi razı olarsa, təşkilat idarəetmə məsuliyyətini qəbul etməkdən yayınmaq üçün audit sifarişçisini təkcə daxili audit xidmətləri ilə təmin edəcəkdir:

- (a) Əgər idarəetmə daxilində sifarişçi müvafiq və lazımı mənbələri müəyyən edir, hər zaman daxili audit fəaliyyətlərinə, daxili nəzarətin təşkil edilməsinə, həyata keçirilməsinə və qorunub saxlanmasına görə cavabdehlik daşıyır;
- (b) Sifarişçi idarəetməsi və ya hökumətin nəzarəti altında aparılan yoxlamalar daxili audit xidmətlərinin həcmi, riskini və müddətini qiymətləndirir;
- (c) Sifarişçi idarəetməsi daxili audit xidmətlərinin və onların həyata keçirilməsindən əldə edilən nəticələrin uyğunluğunu qiymətləndirir;
- (d) Sifarişçi idarəetməsi daxili audit xidmətlərindən əldə edilən nəticələrə əsasən yerinə yetirmə prosesini idarə etmək üçün hansı tövsiyələrin tətbiqini qiymətləndirir və müəyyən edir;
- (e) Sifarişçi idarəetməsi daxili audit xidmətlərindən əldə edilən nəticələrə əsasən əhəmiyyətli faktlar və tövsiyələr barədə hökumətə hesabat verir.

290.196 Təşkilat daxili audit funksiyası fəaliyyətindən istifadə etdikdə, ISAs (Şəxsi Əmanət Kassası) fəaliyyətin uyğunluğunu qiymətləndirmək üçün prosedurların həyata keçirilməsini tələb edir. Təşkilat audit sifarişçisi üçün daxili

audit xidmətlərinin təmin edilməsi ilə məşğul olmağı qəbul etdikdə və bu xidmətlərin nəticələri kənar audit prosesinin həyata keçirilməsində istifadə edildikdə, özünənəzarət təhlükəsi yaranır, bunun səbəbi isə təşkilatın üzvü olmayan fərdi şəxslər tərəfindən həyata keçirilən audit xidmətlərinin peşəkar skeptizminin eyni səviyyədə olmaması və ya audit qrupu tərəfindən daxili audit xidmətlərinin nəticələrindən müvafiq qiymətləndirmə aparılmadan istifadə edilməsidir. Təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Maliyyə hesabatları ilə əlaqədar hesabların əhəmiyyəti;
- Maliyyə hesabatları ilə əlaqədar səhv hesabatın təsdiqlənməsi riski; və
- Daxili audit xidməti üzərində qoyulacaq əminlik dərəcəsi;

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və ehtiyac olarsa təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirinə misal olaraq daxili audit xidmətinin həyata keçirilməsində audit qrupunun üzvü olmayan peşəkarlardan istifadə edilir.

İctimai maraq kəsb edən müəssisə olan audit sifarişçiləri

290.197 Audit sifarişçisi ictimai əhəmiyyətli qurum olduqda, təşkilat aşağıdakı hallarda daxili audit xidmətlərini təmin etməməlidir:

- (a) Maliyyə hesabatı üzrə daxili nəzarətin mühüm hissəsi;
- (b) Sifarişçinin mühasibat uçotu və ya təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üçün ayrı-ayrılıqda və ya ümumilikdə əhəmiyyətli olan məlumatları əmələ gətirən maliyyə mühasibatlıq sistemləri; və ya
- (c) Təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzrə ayrı-ayrılıqda və ya ümumilikdə əhəmiyyətli olan hesablar və ya açıqlamalar.

IT (İnformasiya texnologiyası)sistemləri xidmətləri

Ümumi müddəalar

290.198 İnformasiya texnologiyası (IT) sistemləri xidmətlərinə dizayn, aparat və proqram təminatının yerinə yetirilməsi daxildir. Sistem baza məlumatlarının toplanmasını, maliyyə hesabatları üzərində daxili nəzarətin bir hissəsinin formalaşdırılmasını, mühasibat uçotu qeydlərinə, maliyyə hesabatlarına və ya audit sifarişçinin mühasibat uçotu qeydləri ilə əlaqədar olmayan sistemlərin yaradılmasını, maliyyə məlumatları və maliyyə hesabatları üzrə daxili nəzarətin təşkil edilməsini əhatə edir. Xidmətlərin xüsusiyyətindən və IT sistemlərindən asılı olaraq, sistem xidmətlərinin təmin edilməsi özünə nəzarət təhlükəsi yarada bilər.

290.199 Təşkilat heyəti idarəetmə məsuliyyətini qəbul etmədiyi müddətdə aşağıdakı IT sistemləri xidmətlərinin müstəqillik üçün təhlükə yaratmadığı ehtimal edilir:

- (a) Maliyyə hesabatları üzərində daxili nəzarətlə əlaqədar olmayan IT sistemlərinin yaradılması və tətbiq edilməsi;

(b) IT sistemlərinin yaradılması və ya tətbiq edilməsi mühasibat uçotu qeydləri və ya maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli hissəsini formalaşdıran məlumatı əmələ gətirmir;

(c) İstifadəyə hazır ("off-the-shelf") mühasibat uçotu və maliyyə məlumatı hesabatlarının proqram təminatı ilə tətbiq edilməsi firma tərəfindən təkmilləşdirilməyibsə, sifarişçinin tələblərini ödəmək üçün xüsusiləşdirilmə tələb edilməsi əhəmiyyət kəsb etmir; və

(d) Digər xidmət təchizatçısı və ya sifarişçi tərəfindən yaradılan, tətbiq edilən və fəaliyyət göstərən sistemlə bağlı tövsiyələrin verilməsi və qiymətləndirilməsi.

İctimai əhəmiyyətli qurum olmayan audit sifarişçiləri

290.200 İctimai əhəmiyyətli qurum olmayan audit sifarişçisinin xidmətlərlə təmin edilməsi IT sistemlərinin yaradılması və tətbiqini əhatə etməklə: (a) maliyyə hesabatları üzərində daxili nəzarətin əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir və ya (b) sifarişçinin mühasibat uçotu qeydləri və ya təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları ilə bağlı məlumatları əmələ gətirir və özünənəzarət təhlükəsi yaradır.

290.201 Hətta müvafiq təminat tədbirləri tətbiq edilsə də, bu cür xidmətlərin yerinə yetirilməsi üçün özünənəzarət təhlükəsinin əhəmiyyəti çox böyükdür:

(a) Sifarişçi daxili nəzarət sisteminin yaradılması və nəzarətdə saxlanması üçün öhdəlik götürdüyünü təsdiq edir;

(b) Sifarişçi tərtibatın, aparat və ya proqram təminatı sisteminin tətbiq edilməsi ilə bağlı bütün idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi üçün səriştəli bir işçisinə və bəzən də əsas idarəetməyə səlahiyyət verir;

(c) Sifarişçi bütün idarəetmə qərarlarını tərtibat və tətbiq etmə prosesi çərçivəsində qəbul edir;

(d) Sifarişçi tərtibatın, sistemin tətbiq edilməsinin uyğunluğunu və nəticələrini qiymətləndirir; və

(e) Sifarişçi əməliyyat sisteminə (aparat və ya proqram təminatı) və ya məlumatların istifadəsinə və yaranmasına görə məsuliyyət daşıyır.

290.202 Audit yoxlamosunun bir hissəsi olan xüsusi audit sistemlərinin yerləşdirilməsində əminlik dərəcəsindən asılı olaraq əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin göstərilməsi yalnız audit qrupunun üzvü olmayan şəxs tərəfindən və ya təşkilatda müxtəlif məlumat xətləri olan şəxs tərəfindən təyin edilə bilər. Digər təhlükələrin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və ehtiyac olarsa təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Belə bir təminat tədbiri audit və ya əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan işlə əlaqədar professional mühasibat uçotu yoxlamosunda mövcuddur.

İctimai əhəmiyyətli qurum olan audit sifarişçiləri

290.203 Audit sifarişçisinin ictimai əhəmiyyətli qurum olduğu hallarda təşkilat IT sistemlərinin tərtibatını və tətbiqini əhatə edən xidmətləri təmin etmir, beləliklə (a) maliyyə hesabatları üzərində daxili nəzarətin əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir və ya (b) sifarişçinin mühasibat uçotu qeydlərinə və ya təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları ilə bağlı məlumatları əmələ gətirir.

İddiaya əsaslanan xidmətlər

290.204 İddiaya əsaslanan xidmətlərə ekspert, şahid kimi fəaliyyət göstərmək, iddia və ya digər hüquqi mübahisələrin nəticəsində alınmalı və ya ödənilməli olan məbləğlərin miqdarını və ya dəymiş zərəri təxmini hesablanmaq, idarəetmə və bərpaetmə ilə bağlı sənədləşdirmə işlərinə köməklik göstərmək daxildir. Bu xidmətlər özünənəzarət və ya havadarlıq təhlükələri yarada bilər.

290.205 Əgər təşkilat audit sifarişçisini iddiaya əsaslanan xidmətlərlə təmin edirsə və xidmət dəymiş zərərin və ya təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarına təsir edən digər məbləğlərin hesablanmasını əhatə edirsə, qiymətləndirmə xidmətləri 290.172 – 290.177-ci bəndlərdəki müddəalara əsasən yerinə yetirilməlidir. Digər iddiaya əsaslanan xidmətlər hər hansı bir əhəmiyyətli təhlükə yaradarsa, təhlükəni qiymətləndirmək və onu aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir.

Hüquqi xidmətlər

290.206 Bu bölmənin əsas məqsədi, istənilən hüquqi xidmətlərin həyata keçirilməsini müəyyən etməkdir. Bu prosesdə yurisdiksiya məhkəmələri qarşısında təcrübəsi olan və qəbul edilən, xüsusi hüquqi təlim keçmiş şəxslər tərəfindən hüquqi xidmətlərin həyata keçirilməsi və təmin edilməsi vacib hesab edilir. Həmin hüquqi xidmətlərə yurisdiksiya, əhatə dairəsi və müxtəlifliyindən asılı olaraq sifarişçi üçün nəzərdə tutulan müqavilənin dəstəklənməsi, iddia, birləşmə, hüquqi məsləhət və dəstəyin qəbul edilməsi, sifarişçinin daxili audit və hüquq departamentlərinə köməklik göstərilməsi kimi həm korporativ, həm də kommersiya xidmətləri daxildir. Müəssisəyə hüquqi xidmətlərin göstərilməsi audit sifarişçisi üçün həm özünənəzarət, həm də havadarlıq təhlükələri yarada bilər.

290.207 Sövdələşmənin həyata keçirilməsi (məsələn, müqavilənin dəstəklənməsi, hüquqi məsləhət, lazımı hüquqi səylərin göstərilməsi və yenidən qurulma) özünənəzarət keçirilməsi təhlükəsi yarada bilər. Təhlükənin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Xidmətin xüsusiyyəti;
- Xidmətin audit qrupunun üzvü tərəfindən təmin edilib-edilməməsi; və
- Sifarişçinin maliyyə hesabatları ilə əlaqədar istənilən məsələnin əhəmiyyəti.

Hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün lazımı təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Hüquqi xidmətlərin göstərilməsi ilə məşğul olmayan peşəkar audit qrupu hüquqi xidmətlərlə və istənilən maliyyə hesabatı əməliyyatları ilə bağlı məsləhətlər verir.

290.208 Təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzərində əhəmiyyətli təsiri olan məbləğlərlə bağlı yaranan mübahisələrin və ya iddiaların həllində audit sifarişçisi üçün müdafiəçi rolunda çıxış etmək havadarlıq və özünənəzarət təhlükələrini yarada bilər və bu təhlükələr o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbiri onu məqbul səviyyəyə qədər azalda bilməz. Buna görə də təşkilat audit sifarişçisi üçün belə növ xidmətləri həyata keçirməyəcəkdir.

290.209 Təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları üzərində əhəmiyyətli təsiri olmayan məbləğlərlə bağlı yaranan mübahisələrin və ya iddiaların həllində audit sifarişçisi üçün müdafiəçi rolunda çıxış etmək üçün təşkilat müraciət etdiyi zaman, təşkilat ilk əvvəl yaranmış havadarlıq və özünənəzarət təhlükələrinin əhəmiyyətini qiymətləndirməli və lazım gələrsə bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Hüquqi xidmətlərin təmin edilməsi ilə məşğul olmayan peşəkar audit qrupuna hüquqi xidmətlərlə və istənilən maliyyə hesabatı əməliyyatları ilə bağlı məsləhətlər verir;

290.210 Təşkilatın bir nümayəndəsinin və ya işçisinin audit sifarişçisinin hüquqi məsələləri üçün Baş Məsləhətçi təyin etməsi havadarlıq və özünə nəzarət təhlükələrini yarada bilər və bu təhlükələr o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri onu qənaətbəxş səviyyəyə qədər azalda bilməz. Baş Məsləhətçi şirkətin hüquqi məsələlər üzrə geniş öhdəlikləri olan baş idarəçi mövqeyidir və bu səbəbdən də firmanın heç bir üzvü audit sifarişçisi üçün bu cür təyinetməni qəbul etmir.

Yeni üzvlərin cəlb edilməsi xidmətləri

Ümumi müddəalar

290.211 Audit sifarişçisi üçün yeni üzvlərin cəlb edilməsi xidmətlərinin göstərilməsi, özünənəzarət, tanışlıq və ya hədə-qorxu təhlükəsi yarada bilər. Təhlükənin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Tələb edilən köməyin xüsusiyyəti; və
- Cəlb edilən şəxsin rolu.

Yaranmış istənilən təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat

tədbirləri görülməlidir. Bütün hallarda təşkilat sifarişçinin adından vasitəçi olaraq fəaliyyət göstərmək kimi idarəetmə məsuliyyətini öz üzərinə götürməməli və işə qəbul etmək qərarı sifarişçinin öz səlahiyyətində qalmalıdır.

Təşkilat əsasən bir neçə namizədin peşəkarlıq keyfiyyətlərini nəzərdən keçirmək və onların vəzifəyə uyğunluğu barədə məsləhətlər vermək kimi xidmətləri təmin edə bilər. Bundan başqa təşkilat namizədlərlə müsahibə keçirə və onların mühasibat uçotu, idarəetmə, nəzarət mövqeləri ilə bağlı səriştələri barədə məsləhət verə bilər.

İctimai əhəmiyyətli qurum olan audit sifarişçiləri

290.212 Müəssisənin direktor və ya məmurunun, ya da baş menecerinin təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatları və ya sifarişçinin mühasibat uçotu qeydlərinin hazırlanması üzərində əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmək hüququ olan şəxslərlə əlaqədar ictimai əhəmiyyətli audit sifarişçisinə təşkilat aşağıda qeyd edilən yeni üzvlərin cəlb edilməsi xidmətlərini göstərmir:

- Bu cür vəzifələr üçün namizədlərin araşdırılması və axtarılması; və
- Bu cür vəzifələr üçün nəzərdə tutulan namizədlərin fəaliyyətləri ilə əlaqədar yoxlamaların aparılması.

Korporativ maliyyə xidmətləri

290.213 Korporativ maliyyə xidmətlərinin təmin edilməsi aşağıdakı kimidir:

- Korporativ strategiyaların təkmilləşdirilməsində audit sifarişçisinə köməklik göstərilməsi;
- Audit sifarişçisi əldə etmək üçün mümkün hədəflərin müəyyən edilməsi;
- Sövdələşmələr üzrə tövsiyə verilməsi;
- Sövdələşmələri artırmaq üçün maliyyə yardımı edilməsi; və
- Strukturun müəyyən edilməsi üzrə tövsiyəsi.

Bu xidmətlər havadarlıq, özünənəzarət, şəxsən baxış keçirilməsi təhlükəsi yarada bilər. İstənilən təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Korporativ maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi ilə məşğul olmayan peşəkar audit qrupuna xidmət, istənilən maliyyə hesabatı və mühasibat uçotu əməliyyatlarının gözdən keçirilməsi ilə bağlı məsləhət verir;

290.214 Korporativ maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi, məsələn, korporativ maliyyə sövdələşməsinin strukturunun qurulması və təşkilat tərəfindən rəy bildirilmiş maliyyə hesabatlarına birbaşa təsir edən məbləğlərlə bağlı məsləhətlər özünənəzarət

təhlükəsi yarada bilər. Təhlükənin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Maliyyə hesabatlarında korporativ maliyyə məsləhətinin nəticəsi ilə bağlı müvafiq əməliyyatın müəyyən edilməsində subyektivlik dərəcəsi;
- Korporativ maliyyə məsləhətinin nəticəsinin hansı dərəcədə maliyyə hesabatlarındakı məbləğlərlə birbaşa təsiri və bu məbləğlərin hansı dərəcədə maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyətli olması; və
- Korporativ maliyyə məsləhətinin səmərəliliyi əsasən mühasibat uçotu əməliyyatından yaxud maliyyə hesabatlarındakı təqdimatdan asılı olub-olmaması, müvafiq maliyyə hesabatı çərçivəsində mühasibat uçotu əməliyyatının və ya təqdimatının uyğunluğu ilə bağlı şübhələrin olması ilə əlaqədardır.

İstənilən təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Bu xidmətləri həyata keçirmək üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir;
- Sifarişçi üçün korporativ maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi ilə məşğul olmayan peşəkar audit qrupuna xidmət göstərir, istənilən maliyyə hesabatı və mühasibat uçotu əməliyyatları ilə bağlı məsləhət verir;

290.215 Korporativ maliyyə məsləhətinin səmərəliliyi əsasən mühasibat uçotu əməliyyatından və maliyyə hesabatlarındakı təqdimatdan asılı olduqda:

- (a) Audit qrupunun əlaqədar mühasibat uçotu əməliyyatının və ya təqdimatının müvafiq maliyyə hesabatı çərçivəsinə uyğunluğu barədə məntiqəuyğun şübhəsi vardır; və
- (b) Korporativ maliyyə məsləhətinin nəticəsinin təşkilatın rəy bildirdiyi maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli təsiri vardır.

Özünənəzarət təhlükəsi o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri onu məqbul səviyyəyə qədər azalda bilməz, belə halda korporativ maliyyə məsləhəti göstərilməməlidir.

290.216 Audit sifarişçisinin səhmlərinin irəli təşviq edilməsi, razılıq əldə olunması və ya zəmanət verilməsi kimi korporativ maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi havadarlıq və özünənəzarət təhlükəsi yarada bilər və bu təhlükənin əhəmiyyəti o qədər güclü ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri bu təhlükəni məqbul səviyyəyə qədər azalda bilməz. Bununla əlaqədar olaraq təşkilat audit sifarişçisinə bu cür xidmətləri göstərməməlidir.

Xidmət haqları

Haqlar – nisbi ölçü

290.217 Audit sifarişçisinin ödədiyi haqlar auditorun rəy bildirdiyi təşkilatın ümumi haqlarının böyük bir qismini təmsil edir, həmin sifarişçidən və sifarişçini itirmək narahatlığı ilə bağlı asılılıq özünə nəzarət və qorxu təhlükəsi yaradır. Təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Təşkilatın əməliyyat strukturundan;
- Təşkilatın tanınmış və ya yeni olmasından; və
- Təşkilat üçün sifarişçinin keyfiyyət və ya kəmiyyət əhəmiyyətindən.

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçidən asılılığın azaldılması;
- Kənar keyfiyyətə nəzarət yoxlamaları; və ya
- Vacib audit qərarları ilə bağlı peşəkar tənzimləyici orqan və ya peşəkar mühasib kimi, üçüncü tərəflə məsləhətləşmək.

290.218 Fərdi tərəfdaşın sifarişçilərinin və ya firmanın fərdi ofisinin gəlirinin böyük bir qisminin audit sifarişçisi tərəfindən təmsil edilməsindən yaranan haqlar da özünənəzarət və hədə-qorxu təhlükəsi yarada bilər. Təhlükənin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Sifarişçinin tərəfdaş və ya ofis üçün keyfiyyət və ya kəmiyyətinin əhəmiyyəti;
- Ofisdə tərəfdaş və ya tərəfdaşların haqqı sifarişçidən alınan haqlardan hansı dərəcədə asılıdır.

Təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya qənaətbəxş səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçidən asılılığın azaldılması;
- İşə nəzarət etmək və ya digər lazımı məsləhətlər vermək üçün peşəkar mühasibin olması; və ya
- Fəaliyyətlə bağlı müntəzəm olaraq müstəqil daxili və kənar keyfiyyətə nəzarət yoxlamaları.

İctimai əhəmiyyətli qurum olan audit sifarişçiləri

290.219 İctimai əhəmiyyətli qurum olan audit sifarişçisi ardıcıl olaraq iki il sifarişçidən və onun əlaqədar olduğu təşkilatdan (mövzu ilə bağlı fikirlər 290.27-ci bənddə verilib) sifarişçinin maliyyə hesabatları üzrə əldə edilən ümumi haqqın 15%-

dən çoxunu təşkil edir. Əgər təşkilatın audit sifarişçisinin səlahiyyəti daxilində əldə etdiyi haqların ümumi məbləğinin 15%-dən artıq olduğu faktı aşkar etməli və aşağıda qeyd edilən hansı təminat tədbirlərini görməklə, təhlükəni məqbul səviyyəyədək azaltmaq barədə müzakirələr aparmalı və seçilmiş təminat tədbirləri görülməlidir:

- İkinci il üzrə maliyyə hesabatları ilə bağlı audit rəyinin verilməsindən əvvəl maliyyə hesabatları üzərində öz rəyini bildirən təşkilatın üzvü olmayan peşəkar mühasib keyfiyyət öhdəliyinə nəzarət etmək üçün yoxlamalar həyata keçirir, peşəkar tənzimləyici orqanın bu öhdəliklə bağlı həyata keçirdiyi yoxlama keyfiyyət öhdəliyinə nəzarət etmək üçün yoxlamalara (yoxlamadan əvvəl baxış keçirmə) ekvivalentlik təşkil edir; və ya
- İkinci ilin maliyyə hesabatı üzrə audit rəyindən sonra və üçüncü il maliyyə hesabatları üzrə audit rəyinin verilməsindən əvvəl maliyyə hesabatları üzərində öz rəyini bildirən təşkilatın üzvü olmayan peşəkar mühasib və ya peşəkar tənzimləyici orqan ikinci ilin audit yoxlamasını həyata keçirir və bu yoxlama keyfiyyət öhdəliyinə nəzarət etmək üçün yoxlamalara (yoxlamadan əvvəl baxış keçirmə) ekvivalentlik təşkil edir.

Ümumi haqlar əhəmiyyətli dərəcədə 15%-dən artıq olanda təşkilat yoxlamadan sonra hansı təhlükənin daha əhəmiyyəti olduğunu və məqbul səviyyəyə qədər onu azaltmağın yollarını müəyyən edir, buna görə də yoxlamadan əvvəl baxış keçirilməsi tələb edilir. Bu cür şərtlər daxilində yoxlamadan əvvəl baxış həyata keçirilir.

Bundan sonra haqlar hər il 15% artmağa davam etdikdə, idarəçilik tələblərinə əsasən müzakirə və açıqlamalar həyata keçirilməli və yuxarıda qeyd edilən təminat tədbirləri görülməlidir. Əgər haqlar əhəmiyyətli dərəcədə 15%-dən artıq olarsa, təşkilat yoxlamadan sonra hansı təhlükənin daha əhəmiyyətli olduğunu və məqbul səviyyəyə qədər onu azaltmağın yollarını müəyyən edir, buna görə də yoxlamadan əvvəl baxış keçirilməsi tələb edilir. Bu cür şərtlər daxilində yoxlamadan əvvəl baxış həyata keçirilir.

Müddəti keçmiş haqlar

290.220 Audit sifarişçisindən haqlar uzun müddət ödənilməmiş qalarsa, xüsusilə də növbəti ilin audit hesabatı verilməmişdən əvvəl əhəmiyyətli hissəsi ödənməzsə, bu, şəxsi maraq təhlükəsi yarada bilər. Ümumiyyətlə təşkilat belə audit hesabatı verilməmişdən əvvəl bu cür haqların ödənilməsinə tələb etməlidir. Əgər verilmiş hesabatdan sonra haqlar ödənilməzsə, istənilən təhlükənin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti dəyərləndirilməli və lazım gələrsə bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərini əlavə peşəkar mühasib həyata keçirir ki, bu şəxs audit yoxlamasında və işə baxış keçirilməsində iştirak etmir. Təşkilat müddəti keçmiş haqların sifarişçi üçün ekvivalent borc olub-olmamasını və müddəti keçmiş haqların əhəmiyyətini müəyyən edir, bu audit öhdəliyinin yenidən müəyyən edilməsi və ya davam etdirilməsi firma üçün müvafiq hesab edilir.

Şərti haqlar

290.221 Şərti haqlar qabaqcadan müəyyən edilən sövdələşmələrin nəticələri və təşkilat tərəfindən həyata keçirilən xidmətlərin nəticəsi əsasında hesablanan haqlardır. Məhkəmə və ya digər ictimai orqan tərəfindən yaradılan haqlar bu Bölmədə şərti haqlar hesab edilmir.

290.222 Şərti haqq təşkilat tərəfindən vasitəçi kimi birbaşa və ya dolayı yolla hesaba köçürülür və buna nəzərən audit öhdəliyi şəxsi maraqlarına təhlükə yaradır və bu təhlükə o qədər əhəmiyyətlidir ki, heç bir təminat tədbiri onu məqbul səviyyəyə kimi azalda bilmir. Buna görə də təşkilat belə haqq sövdələşməsinə daxil olmur.

290.223 Təşkilat tərəfindən şərti haqq birbaşa və ya vasitəçi tərəfindən dolayı şəkildə hesaba köçürülür və buna nəzərən audit sifarişçisinə təmin edilən əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmət şəxsi maraq təhlükəsi yaradır. Yaranmış təhlükənin ciddiliyi o qədər güclü olur ki, heç bir təminat tədbiri onu məqbul səviyyəyə kimi azalda bilmir:

- (a) Şərti haqq maliyyə hesabatları üzrə rəy bildirən təşkilat tərəfindən hesaba köçürülür və bu haqq təşkilat üçün əhəmiyyətlidir və ya əhəmiyyətli ola bilər;
- (b) Şərti haqq auditdə əhəmiyyətli tərəf kimi iştirak edən şəbəkəyə daxil olan təşkilat tərəfindən hesaba köçürülür və bu haqq təşkilat üçün əhəmiyyətlidir və ya əhəmiyyətli olduğu ehtimal edilir; və ya
- (c) Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətin nəticəsi, haqların məbləği və bununla yanaşı auditor yoxlaması ilə əlaqədar haqların məbləğinin maliyyə hesabatlarındakı əhəmiyyəti yeni qərardan asılıdır.

Buna görə də bu cür sövdələşmələr qəbul edilməlidir.

290.224 Audit sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmət üçün təşkilat tərəfindən hesaba köçürülən şərti haqların tənzimlənməsi, istənilən təhlükənin əhatə dairəsi və əhəmiyyəti aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Mümkün haqq məbləğlərinin həcmi;
- Müvafiq orqan şərti haqqı elə müəyyən etməlidir ki, buna əsasən də məsələnin nəticəsini müəyyən etmək mümkün olsun;
- Xidmətin xüsusiyyəti; və
- Maliyyə hesabatları üzrə hadisələrin və ya sövdələşmələrin təsiri.

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Müvafiq audit fəaliyyətinə nəzarət etmək və ya digər lazımı məsləhətlər vermək üçün peşəkar mühasibin olması; və ya

- əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətin həyata keçirilməsi üçün audit qrupunun üzvləri olmayan peşəkarlardan istifadə edilməlidir.

Kompensasiya və qiymətləndirmə siyasəti

290.225 Audit qrupunun üzvü əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin həmin audit sifarişçisinə göstərilməsi üçün qiymətləndirmə apardıqda və ya əvəzini ödədikdə şəxsi maraq təhlükəsi yarana bilər. Təhlükənin əhəmiyyəti aşağıdakılardan asılıdır:

- Bu cür xidmətlərin göstərilməsi əsasında fərdin əvəzini ödəmə və ya qiymətləndirmə fəaliyyətinin uyğunluğu;
- Audit qrupu üzərində fərdin rolu; və
- Həvəsləndirmə qərarları bu cür xidmətlərin göstərilməsindən asılıdır.

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və əgər təhlükə məqbul səviyyədə olmazsa, firma həmin fərdi şəxs üçün kompensasiya planını və ya qiymətləndirmə prosesini yenidən nəzərdən keçirməli, ya da təhlükəni məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Belə üzvləri audit qrupundan kənarlaşdırmaq; və ya
- Audit qrupunun üzvlərinin fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün peşəkar mühasibin olması.

290.226 Audit tərəfdaşı əsas audit sifarişçisini cəlb etdiyinə görə qiymətləndirilə və ya kompensasiya ala bilməz. Bu qayda təşkilatın əməkdaşları arasında gəlirin normal bölgüsünü qadağan etmək üçün nəzərdə tutulmamışdır.

Hədiyyələr və qonaqpərvərlik

290.227 Audit sifarişçisindən qəbul edilən hədiyyələr və qonaqpərvərlik şəxsi maraq və tanışlıq təhlükəsi yarada bilər. Əgər təşkilat və ya audit qrupunun üzvü hədiyyələr və qonaqpərvərlik qəbul edərsə, hətta dəyəri cüzi və ya əhəmiyyətli olmasa da, yaranmış təhlükənin əhəmiyyəti elə böyük ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri onu məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Nəticə etibarilə, təşkilat və audit qrupunun üzvü bu cür hədiyyələri və qonaqpərvərliyi qəbul etməməlidir.

Faktiki və ya hədəliyiçi iddialar

290.228 Təşkilat, audit qrupunun üzvləri və audit sifarişçisi arasında bənzər iddia baş verərsə və ya ortaya çıxdıqda, şəxsi maraq və hədə-qorxu təhlükəsi yaranır. Sifarişçinin idarəetmə heyəti və audit qrupunun üzvləri arasındakı əlaqə sifarişçinin biznes əməliyyatlarının bütün aspektlərinə nəzərən tam səmimiyyət və aşkarlıqla xarakterizə edilməlidir. Faktiki və ya gözlənilən iddia ilə bağlı firma və sifarişçinin idarəetmə heyəti əks mövqelər tutduğu halda bu, tam aşkarlığı əmələ gətirən idarəetməyə mənfi təsir göstərir, şəxsi maraq və hədə-qorxu təhlükəsi yaradır. Yaranmış təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- İddianın əhəmiyyəti; və
- İddianın ilkin audit tapşırığı ilə əlaqələndirilməsi.

Təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və lazım gələrsə, bu təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu cür təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- iddiaya cəlb edilən audit qrupunun üzvü fərd olduqda; audit qrupundan kənarlaşdırılması;
- Fəaliyyətə baxış keçirilməsi üçün peşəkar mütəxəssisin təyin edilməsi.

Əgər bu təminat tədbirləri təhlükələri məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməzsə, onda yeganə uyğun fəaliyyət audit qərarından imtina etməkdir.

290.229- 290.499-cu bəndlər bilərəkdən buraxılmışdır.

İstifadə və yayımla bağlı məhdudiyyətin daxil olduğu hesabatlar

Giriş

290.500 290-cı Bölmədəki müstəqillik tələbləri bütün audit tapşırıqlarına tətbiq edilir. Bununla yanaşı, audit qərarlarının əks olunduğu müəyyən şərtlərdə 290.501 və 290.502-ci bəndlərdə təsvir edilmiş şərtlər və istifadə və ya yayımla bağlı məhdudiyyətin daxil olduğu hesabatlar qarşılanmışdır, bu Bölmədəki müstəqillik tələbləri 290.505 və 290.514-cü bəndlərdə göstərildiyi kimi modifikasiya edilə bilər. Bu müddəalar xüsusi maliyyə hesabatlarının məqsədi üzrə yalnız audit qərarına müvafiqdir, (a) müvafiq maliyyə hesabatları çərçivəsinə uyğun olaraq bütün vacib aspektləri ilə maliyyə hesabatları müvafiq maliyyə qeydləri əsasında hazırlanır, düzgün şəkildə təqdim edilir, belə ki bu maliyyə hesabatları təqdim edilərkən maliyyə hesabatları daxilində bütün vacib aspektləri ilə onların dəqiqliyi nəzərə alınır, və (b) audit hesabatlarından istifadə və yayımla bağlı məhdudiyyətlər də daxildir. Audit qanun və ya nizamnamə ilə tələb olunan hallarda maliyyə hesabatlarına dəyişikliklər etməyə icazə vermir.

290.501 Əgər hesabatın nəzərdə tutulan istifadəçisi (a) hesabatın məqsədi və məhdudiyyəti ilə bağlı biliklərə sahib olarsa, və (b) dəyişdirilmiş müstəqillik tələblərinin tətbiq edilməsi ilə açıq-aydın razılaşırsa, 290-cı Bölmənin tələblərinə edilən modifikasiyalara icazə verilir. Qərarın əhatə dairəsi və xüsusiyyətlərinin yaradılmasında hesabatın məqsədi və məhdudiyyəti ilə bağlı biliklər nəzərdə tutulan istifadəçi üçün fəaliyyət göstərmək səlahiyyəti olan təmsilçisinin vasitəsilə və istifadəçinin birbaşa və ya dolaylı şəkildə iştirakı ilə əldə edilə bilər. Bu cür iştiraklar təşkilatın təyin edilmiş istifadəçi ilə müstəqillik məsələləri haqqında məlumat vermə qabiliyyətini artırır, bu cür məsələlərə müstəqilliyə təhlükə törədən şərtlərin qiymətləndirilməsi, ehtiyac olarsa, təhlükənin qarşısını almaq və ya onu məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün müvafiq təminat tədbirləri və tətbiq edilən dəyişdirilmiş müstəqillik tələbləri ilə bağlı razılığın əldə edilməsi daxildir.

290.502 Təşkilat təyin edilmiş istifadəçi ilə tətbiq edilən müstəqillik tələblərlə əlaqədar audit tapşırığının müddəalarına əsasən əlaqə yarada bilər (məsələn, tapşırıq məktubunda). Təyin edilmiş istifadəçilər istifadəçilər sinfidir (məsələn, borc verənlər borc sindikatını təşkil edir) və bu şəxslər eyni zamanda tapşırıq şərtlərinə əsasən xüsusilə də adları ilə müəyyən edilə bilmirlər, bu cür istifadəçilər nümayəndə tərəfindən razılaşdırılmış müstəqillik tələbləri barədə müvafiq məlumatlara sahib olmalıdırlar (məsələn, nümayəndə tərəfindən bütün müvafiq istifadəçilərə təşkilatın tapşırıq məktubu hazırlanır).

290.503 Əgər təşkilat eyni sifarişçi üçün istifadə və yayımla bağlı məhdudiyyətin daxil olmadığı audit hesabatı verərsə, 290.500 və 290.514-cü bəndlərin müddəaları audit tapşırığı ilə bağlı 290.1 və 290.228-ci bəndlərin müddəaları üzrə tədbirlər görmək üçün dəyişməlidir.

290.504 Yuxarıda qeyd edilən müvafiq şərtlər daxilində 290-cı Bölmənin tələblərinin icazə verilən modifikasiyaları 290.505 və 290.514-cü bəndlərdəki kimi təsvir edilmişdir. Digər bütün hallarda 290-cı Bölmənin müddələrinin uyğunluğu qəbul edilir.

İctimai əhəmiyyətli qurumlar

290.505 290.500 – 290.502-ci bəndlərdə qeyd edilmiş şərtlər ödənildikdə, ictimai əhəmiyyətli qurumlar üçün audit qərarının tətbiq edilməsi ilə bağlı 290.100 – 290.228-ci bəndlərə əlavə tələblər tətbiq etməyə ehtiyac qalmır.

Əlaqədar qurumlar

290.506 290.500 – 290.502-ci bəndlərdə qeyd edilmiş şərtlər yerinə yetirildikdə, audit sifarişçisi üçün məlumatlar onun əlaqədar olduğu qurumlara daxil edilmir. Bununla yanaşı, audit qrupu bilir və ya inanmaq üçün səbəbi vardır ki, sifarişçinin əlaqədar qurumla bağlı əlaqəsi və şərtləri firmanın qiymətləndirilməsinə və sifarişçinin müstəqilliyinə uyğundur, əlaqədar qurumla bağlı müstəqillik üçün yaranacaq təhlükələr audit qrupu tərəfindən müəyyən edilməli və ya qiymətləndirilməli və müvafiq təminat tədbirləri görülməlidir.

Şəbəkələr və şəbəkəyə daxil olan təşkilat

290.507 290.500 – 290.502-ci bəndlərindəki qeyd edilmiş şərtlər yerinə yetirildikdə, təşkilat üçün məlumatlar şəbəkəyə daxil olan təşkilata daxil edilmir. Bununla yanaşı, təşkilat bilir və ya inanmaq üçün səbəbi vardır ki, şəbəkəyə daxil olan təşkilatın istənilən maraq və əlaqələrindən təhlükələr yarana bilər, bunlara müstəqillik üçün təhlükələrin qiymətləndirilməsi daxildir.

Maliyyə maraqları, kreditlər və zəmanətlər, yaxın biznes əlaqələri, ailə və şəxsi əlaqələr

290.508 290.500 – 290.502-ci bəndlərdəki qeyd edilmiş şərtlər ödənildikdə, 290.102 – 290.143-cü bənddə qeyd edilən müvafiq müddəalar yalnız tapşırıq qrupunun üzvlərinə, onların ailə üzvlərinə və ən yaxın ailə üzvlərinə tətbiq edilməlidir.

290.509 Bundan başqa, maraqlar və əlaqələrin yaratdığı müstəqillik təhlükələrinin müəyyən edilməsi audit sifarişçisi ilə aşağıda qeyd edilən audit qrupunun üzvləri arasında 290.102 – 290.143 –cü bəndlərdə təsvir edilmişdir:

(a) Texniki və xüsusilə də sənaye məsələləri, sövdələşmələr və ya tədbirlərlə bağlı məsləhətləri verən şəxslər; və

(b) Keyfiyyət nəzarətin aparılması ilə bağlı tapşırığın həyata keçirilməsi də daxil olmaqla, keyfiyyət nəzarət tapşırığını təmin edən şəxslər.

Tapşırıq qrupunun inanması üçün səbəb vardır ki, təşkilat daxilində audit tapşırığının nəticələrinə birbaşa təsir edə bilən audit sifarişçisi və digərləri arasındakı əlaqə və maraqlar nəticəsində yaranmış istənilən təhlükənin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi yerinə yetirməlidir. Bu şəxslərə kompensasiya ödənilməsinə tövsiyə edən, idarəçiliklə bağlı birbaşa nəzarəti təmin edən və ya audit tapşırığının həyata keçirilməsinə nəzarət edən tərəfdaş kimi şəxslər daxildir (bütün ardıcıl səviyyələrlə yanaşı yuxarıda qeyd edilən tapşırıq tərəfdaşının vasitəçiliyi ilə təşkilatın baş və idarəedici tərəfdaşı (məsul icraedici və ya ekvivalent) kimi fərdi şəxs də daxildir).

290.510 Tapşırıq qrupunun inanması üçün səbəb vardır ki, 290.108 – 290.111 və 290.113 –

290.115 Bənd təsvir edildiyi kimi, fərdi şəxslər tərəfindən audit sifarişçisi üçün tətbiq olunmuş maliyyə maraqları ilə bağlı yaranmış istənilən təhlükənin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi yerinə yetirilməlidir.

290.511 Müstəqillik üçün təhlükə qənaətbəxş səviyyədə olmadıqda, təhlükənin qarşısını almaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir.

290.512 Təşkilatın maraqları üçün 290.106 və 290.115-ci bəndlərdə tətbiq edilən müddəalara əsasən, əgər təşkilatın audit sifarişçisi ilə bağlı birbaşa və ya dolaylı yolla ciddi əhəmiyyətli maliyyə marağı varsa, yaranmış şəxsi maraq təhlükəsi o qədər əhəmiyyətli ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri təhlükəni məqbul səviyyəyə kimi azalda bilməz. Buna görə də təşkilat bu cür maliyyə marağına sahib olmur.

Audit sifarişçisi tərəfindən iş götürülmə

290.513 290.132 – 290.136-cı bəndlərdə təsvir edildiyi kimi, məşğulluq əlaqələrindən yaranan təhlükənin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi yerinə yetirməlidir. Mövcud təhlükə qənaətbəxş səviyyədə olmadıqda, təhlükənin qarşısını almaq və ya məqbul səviyyəyə kimi azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Bu təminat tədbirləri üçün müvafiq olan nümunələr 290.134-cü bənddə qeyd edilmişdir.

Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin göstərilməsi

290.514 Təşkilat audit sifarişçisi üçün məhdud istifadə və yayım hesabatı məsələləri ilə bağlı tapşırıqları idarə edir və audit sifarişçisi üçün əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlər göstərir, 290.154 – 290.228 bəndlərin müddəaları 290.504 – 290.507-ci bəndlərə tabe olacaqdır.

BÖLMƏ 291

MÜSTƏQİLLİK – DİGƏR ZƏMANƏT QƏRARLARI

Mündəricat

	Bəndlər
Bölmənin strukturu	291.1
Konseptual prinsiplərlə müstəqilliyə yanaşma.....	291.4
Əminliyi təmin edən tapşırıqlar.....	291.12
Müddəalara əsaslanan tapşırıqlar	291.17
Birbaşa hesabatvermə tapşırıqları.....	291.20
İstifadəsinə və yayımına məhdudiyyət qoyulan hesabatlar.....	291.21
Çoxsaylı cavabdeh tərəflər	291.28
Sənədlər.....	291.29
Tapşırıq müddəti	291.30
Hazırkı bölmənin müddələrinin pozulması.....	291.33
Konseptual prinsiplərlə yanaşmanın müstəqilliyə tətbiqi.....	291.100
Maliyyə maraqları	291.104
Kredit və zəmanətlər	291.112
Biznes münasibətləri.....	291.118
Ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər.....	291.120
Əminliyi təmin edən tapşırıq sifarişçisi tərəfindən işə götürülmə	291.126
Tapşırıq sifarişçisində son dövrlərdə xidmət.....	291.130
Tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi kimi xidmət göstərmək.....	291.133
Yuxarı kateqoriyalı əməkdaşların tapşırıq sifarişçisi ilə uzunmüddətli münasibəti.....	291.137

Tapşırıq sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin göstərilməsi.....	291.138
Rəhbərliyin vəzifələri.....	291.141
Digər məsələlər.....	291.146
<i>Qonorar</i>	291.149
<i>Qonarar- Nisbi miqdar</i>	291.149
Qonarar-Gecikmiş.....	291.151
Şerti qonorar.....	291.152
Hədiyyələr və qonaqpərvərlik	291.156
Faktiki mülki iddia və ya mülki iddianın qaldırılması ilə hədələmə	291.157

Bölmənin strukturu

291.1. Hazırkı bölmədə əminliyi təmin edən, audit və ya təhliletmə olmayan tapşırıqların müstəqilliyinə qoyulan tələblərdən bəhs edilir. 290-cı Bölmədə isə audit və ya təhlil etmə tapşırıqlarının müstəqilliyinə qoyulan tələblərdən bəhs edilir. Müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəf həm də audit və ya təhlil etmə tapşırıqlarına cavabdeh tərəf olarsa, 290-cı Bölmədəki tələblər təşkilata, şəbəkəyə daxil olan təşkilatlara, audit və ya təhliletmə qrupunun üzvlərinə də şamil edilməlidir. Əminliyi təmin edən tapşırıqlarla bağlı müəyyən hallarda əminliyi təmin edən müstəqil rəyə, onun istifadəsinə və yayımına məhdudiyət daxil edildikdə və qoyulmuş müəyyən şərtlər təmin olunduqda, bu bölmədə müəyyənləşdirilmiş müstəqilliyə dair tələblərə 291.21-291.27-ci bəndlərdə göstərilmiş qaydada dəyişiklik edilə bilər.

291.2. Əminliyi təmin edən tapşırıqların məqsədi nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin müzakirə mövzusunun kriteriyaları üzrə qiymətləndirilməsinin və ya müəyyən edilməsinin nəticələri ilə bağlı etimad dərəcəsini artırmaqdır. Beynəlxalq Audit və Keyfiyyət Təminatı Standartları üzrə Şura (IAASB) tərəfindən hazırlanmış “Əminliyi təmin edən tapşırıqların yerinə yetirilməsinin beynəlxalq prinsipləri”ndə (Əminlik Prinsipləri) əminliyi təmin edən tapşırıqların komponent və vəzifələri göstərilmiş və Əminliyi Təmin Edən Tapşırıqlara dair Beynəlxalq Standartların (ISAE-lər) şamil edildiyi tapşırıqlar müəyyənləşdirilmişdir. Əminliyi təmin edən tapşırıqların komponent və vəzifələri ilə tanış olmaq üçün bax: Əminlik Prinsipləri.

291.3. Fundamental obyektivlik prinsipinə əməl edilməsi müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəflərdən asılı olmamağı tələb edir. Əminliyi təmin edən tapşırıqlara gəlincə, onlar ictimai maraq kəsb edir və buna görə də hazırkı Davranış Məcəlləsi tapşırıq qrupu üzvlərinin və təşkilatların müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəflərdən asılı olmamasını və təşkilatın əsaslı olaraq, şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilatın maraq və münasibətlərindən yarandığını hesab etdiyi istənilən təhlükələrin qiymətləndirilməsini tələb edir. Bundan başqa, tapşırıq qrupu, müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfin hər hansı bir əlaqədar iqtisadi subyektinin cəlb olunduğu hər hansı münasibətin və ya vəziyyətin təşkilatın həmin cavabdeh tərəfdən asılı olmamasının qiymətləndirilməsi üçün münasib olduğunu bilərsə və ya belə düşünmək üçün əsasla malik olarsa, müstəqillik üçün təhlükələrin müəyyənləşdirilməsinə və qiymətləndirilməsinə, həmçinin müvafiq təminat tədbirlərinin görülməsinə həmin əlaqəli iqtisadi subyekti də cəlb etməlidir.

Konseptual prinsiplərlə müstəqilliyə yanaşma

291.4. Hazırkı bölmənin məqsədi aşağıda təsvir edilmiş konseptual prinsiplərlə yanaşmanı müstəqilliyə nail olmaq və onu qoruyub saxlamaq məqsədilə tədbirlər görməkdə təşkilatlara və tapşırıq qruplarının üzvlərinə kömək etməkdir.

291.5. Müstəqillik məfhumu aşağıdakılardan ibarətdir:

a) Düşüncə müstəqilliyi

Peşəkar mühakimələri nüfuzdan salan təsirlərə məruz qalmadan fikir və ya rəy formalaşdırmağa və səmimiyyətlə hərəkət etməyə, habelə obyektivlik və peşəkar şəkkaklıq nümayiş etdirməyə imkan verən əhval-ruhiyyə.

b) Zahirən müstəqillik

Kifayət qədər əhəmiyyətli faktların və halların qarşısının alınmasından ibarətdir ki, bu zaman şüurlu və məlumatlı üçüncü tərəf bütün aidiyyəti məlumatlardan, o cümlədən tətbiq edilmiş hər hansı ehtiyat tədbirlərindən xəbərdar olaraq, təşkilatın və ya qrup üzvünün səmimiyyətinin, obyektivliyinin və ya peşəkar səriştəliliyinin etibardan düşməsi qənaətinə gəlmiş olur.

291.6. Konseptual prinsiplərlə yanaşma peşəkar mühasiblər tərəfindən aşağıdakı məqsədlərə tətbiq edilir:

a) Müstəqillik üçün təhlükələri müəyyənləşdirmək;

b) Müəyyənləşdirilmiş təhlükələrin əhəmiyyətliliyini qiymətləndirmək;

c) Təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tələb olunduğu halda təminat tədbirləri görmək.

Peşəkar mühasib müvafiq təminat tədbirlərinin olmadığını və ya onların təhlükələri aradan qaldırmaq, yaxud məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tətbiq edilməsinin mümkün olmadığını müəyyənləşdirərsə, həmin təhlükələri yaradan vəziyyəti və ya münasibəti aradan qaldırmalı və yaxud da əminliyi təmin edən tapşırıqlardan imtina etməli və ya onları dayandırmalıdır.

Peşəkar mühasiblər hazırkı konseptual prinsipləri tətbiq edən zaman peşəkar mühakimədən istifadə etməlidirlər.

291.7. Bir çox müxtəlif vəziyyətlər, yaxud müxtəlif vəziyyətlərin kombinasiyası müstəqillik üçün təhlükələrin qiymətləndirilməsi zamanı münasib ola bilər. Müstəqillik üçün təhlükələr yaradan hər bir vəziyyəti müəyyənləşdirmək və müvafiq təminat tədbirini dəqiqləşdirmək mümkünsüzdür. Buna görə də hazırkı Məcəllədə təşkilatların və tapşırıq qrupları üzvlərinin müstəqillik üçün təhlükələri müəyyənləşdirməsini, qiymətləndirməsini və aradan qaldırmasını tələb edən konseptual prinsiplər müəyyənləşdirilmişdir. Hazırkı konseptual prinsip yanaşması

ictimai-hüquqi praktikada peşəkar mühasiblərə bu Məcəllədəki etik davranış tələblərinə əməl etməkdə kömək edir. O, müstəqilliyə təhlükələr yaradan vəziyyətlərdəki bir çox dəyişmələri qaydaya salır və hər hansı bir vəziyyətin xüsusi olaraq qadağan edilmədiyi halda peşəkar mühasibin onun icazə verilən olduğu qənaətinə gəlməsinin qarşısını ala bilər.

291.8. 291.100-cü və əvvəlki bəndlərdə hazırkı konseptual prinsiplərlə yanaşmanın müstəqilliyə necə tətbiq edilməli olduğu təsvir edilmişdir. Bu bəndlərdə müstəqilliyə təhlükələr yaradan və ya yarada biləcək bütün vəziyyət və münasibətlərdən bəhs edilməmişdir.

291.9. Təşkilatlar hər hansı tapşırığı qəbul edib-etməməyi və ya davam etdirib-etdirməməyi, yaxud hər hansı bir konkret şəxsin tapşırıq qrupunun üzvü ola bilib-bilməyəcəyini qərarlaşdıran zaman müstəqillik üçün istənilən təhlükələri müəyyənləşdirməli və qiymətləndirməlidirlər. Həmin təhlükələr məqbul səviyyədə olmazsa, həmçinin hər hansı bir tapşırığı qəbul edib-etməmək və ya hər hansı bir konkret şəxsi tapşırıq qrupunun tərkibinə daxil edib-etməmək qərara alınarsa, təşkilat həmin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları məqbul səviyyədə azaltmaq üçün təminat tədbirlərinin mövcud olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Hər hansı bir tapşırığı davam etdirib-etdirməmək qərara alınarsa, təşkilat hər hansı mövcud təminat tədbirlərinin həmin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyədə azaltmaq üçün təsirli olaraq qalmaqda davam edib-etməyəcəyini, yaxud digər təminat tədbirlərinin görülməsinə və ya həmin tapşırığa xitam verilməsinə ehtiyac olub-olmayacağını müəyyənləşdirməlidir. Tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı təşkilatın diqqətini hər hansı bir təhlükə barədə yeni informasiya cəlb edərsə, təşkilat konseptual prinsiplərlə yanaşmaya uyğun olaraq həmin təhlükənin əhəmiyyətliliyini qiymətləndirməlidir.

291.10. Bu bölmənin bütün mətnində müstəqillik üçün təhlükələrin ciddiliyindən bəhs edilir. Hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyətliliyini qiymətləndirən zaman həm keyfiyyət, həm də kəmiyyətlə bağlı amillər nəzərə alınmalıdır.

291.11. Bu bölmənin əksər hissəsində təşkilat daxilindəki şəxslərin müstəqilliklə əlaqədar tədbirlərə görə konkret məsuliyyətindən bəhs edilməmişdir. Belə ki, məsuliyyət təşkilatın həcmindən, strukturundan və təşkilindən asılı olaraq fərqlənə bilər. Keyfiyyətə Nəzarət üzrə Beynəlxalq Standartlar (KNBS-lər) müvafiq etik standartların tələb etdiyi halda, təşkilatı müstəqilliyin qorunmasına dair kafi dərəcədə əmin etmək məqsədi ilə təşkilatın siyasət və prosedurlar hazırlamasını tələb edir.

Əminliyi təmin edən tapşırıqlar

291.12. Əminlik prinsiplərində ətraflı şəkildə izah edildiyi kimi, əminliyi təmin edən tapşırıqlar zamanı ictimai-hüquqi təcrübədə peşəkar mühasib nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin (cavabdeh tərəfdən başqa) qiymətləndirmənin və ya hər hansı bir

müzakirə mövzusunun meyarlar üzrə qiymətləndirilməsinin yekun nəticəsinə əminlik dərəcəsini artırmaq məqsədilə hazırlanmış rəy verir.

291.13. Hər hansı bir müzakirə mövzusunun qiymətləndirilməsinin və ya ölçülməsinin nəticələri həmin meyarların müzakirə mövzusunə tətbiq edilməsindən yaranan məlumatlardır. “Müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar” terminindən müzakirə mövzularının qiymətləndirilməsinin və ya müəyyən edilməsinin nəticələrini ifadə etmək üçün istifadə edilir. Məsələn, prinsiplərdə deyilir ki, daxili nəzarətin səmərəliliyininə dair əminlik (müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar) daxili nəzarətin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün daxili nəzarətə, hər hansı bir prosesə (müzakirə mövzusu) hansısa prinsiplərin, məsələn, COSO¹ və CoCo² meyarlarının tətbiq edilməsindən yararır.

291.14. Əminliyi təmin edən tapşırıqlar müddəalara əsaslanan tapşırıqlar və ya birbaşa hesabat vermə tapşırıqları ola bilər. Hər iki halda onlar üç müstəqil tərəfi əhatə edirlər: ictimai-hüquqi təcrübədə peşəkar mühasib; cavabdeh tərəf və nəzərdə tutulmuş istifadəçilər.

291.15. Müddəalara əsaslanan tapşırıqlarda qiymətləndirməni və ya müzakirə mövzusunun qiymətləndirilməsini cavabdeh tərəf həyata keçirir və müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar məsul tərəfin nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin istifadəsinə verdiyi müddəalar formasında olur.

291.16. Birbaşa hesabat vermə tapşırıqları zamanı ictimai-hüquqi təcrübədə peşəkar mühasib birbaşa müzakirə mövzusunun qiymətləndirilməsini və ya müəyyən edilməsini həyata keçirir, yaxud nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə təqdim edilməyən qiymətləndirməni və ya müəyyən edilməni həyata keçirmiş cavabdeh tərəfdən məlumat alır. Müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar əminliyi təmin edən hesabatda nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə verilir.

Müddəalara əsaslanan tapşırıqlar

291.17. Müddəalara əsaslanan tapşırıqlar zamanı tapşırıq qrupunun üzvləri və təşkilat müzakirə mövzusunə və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfdən asılı olmamalıdır. Belə müstəqillik tələbləri tapşırıq qrupunun üzvləri ilə aşağıdakılar arasında müəyyən münasibətləri qadağan edir: a) direktorlar və ya məsul şəxslər; b) təşkilat müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfin müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara əhəmiyyətli təsir edə biləcək vəzifədə işləyən əməkdaşları. Həmçinin müstəqillik üçün təhlükələrin təşkilat müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfin əminliyi təmin edən tapşırığın müzakirə mövzusunə əhəmiyyətli təsir göstərə biləcək əməkdaşları ilə münasibətlərdən yaranıb-yaranmaması

¹ «Daxili nəzarət – Kompleks Prinsiplər» Tredvey Komissiyasının Sponsor Təşkilatları Komitəsi.

² «Nəzarətin qiymətləndirilməsinə dair Təlimat – Kanada Diplomu Mühəsiblər İnstitutunun Nəzarət Şurasının CoCo Prinsipləri» Meyarları.

müəyyənləşdirilməlidir. Təşkilatın şəbəkəyə daxil olan təşkilatın³ maraq və münasibətlərindən yarandığını ehtimal etmək üçün əsasının olduğu bütün təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməlidir.

291.18. Müddəalara əsaslanan tapşırıqların əksəriyyətində cavabdeh tərəf həm müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara, həm də müzakirə mövzusunda cavabdehdir. Bununla belə, bəzi tapşırıqlarda cavabdeh tərəf müzakirə mövzusunda cavabdeh olmaya bilər. Məsələn, ətraf mühit məsələləri üzrə hər hansı bir məsləhətçinin hansısa şirkətin nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə yayımlama sahəsində dayanıqlılıq təcrübələrinə dair hazırlamış olduğu hesabatla dair əminliyi təmin edən tapşırığın yerinə yetirilməsinə ictimai-hüquqi təcrübədə peşəkar mühasib cəlb edilərsə, həmin məsləhətçi müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara, həmin şirkət isə müzakirə mövzusunda (dayanıqlılıq təcrübələri) cavabdeh tərəf olacaqdır.

291.19. Müddəalara əsaslanan tapşırıqlara cavabdeh tərəf müzakirə mövzusunda deyil, müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh olarsa, tapşırıq qrupunun üzvləri və təşkilat müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfdən (əminliyi təmin edən tapşırığın sifarişçisi) asılı olmamalıdır. Bundan başqa, təşkilatın əsaslı şəkildə tapşırıq qrupunun üzvü, təşkilat, şəbəkəyə daxil olan təşkilat və müzakirə mövzusunda cavabdeh tərəf arasındakı maraq və münasibətlərdən yarandığını ehtimal etdiyi bütün təhlükələr qiymətləndirilməlidir.

Birbaşa hesabatvermə tapşırıqları

291.20. Birbaşa hesabatvermə tapşırıqları zamanı tapşırıq qrupunun üzvləri və təşkilat əminliyi təmin edən tapşırığın sifarişçisindən (müzakirə mövzusunda məsul tərəf) asılı olmamalıdır. Təşkilatın əsaslı olaraq şəbəkəyə daxil olan təşkilatın maraq və münasibətlərindən yarandığını ehtimal etdiyi təhlükələr də qiymətləndirilməlidir.

İstifadəsinə və yayımına məhdudiyət qoyulan hesabatlar

291.21. Müəyyən hallarda, əminliyi təmin edən hesabatla onun istifadəsinə və yayımına dair məhdudiyət daxil edildikdə, həmçinin hazırkı bənddə və 291.22-ci bənddə göstərilmiş şərtlər gözlənilmədiyi halda, bu Bölmədəki müstəqilliyə dair tələblərə dəyişiklik edilə bilər. 291-ci Bölmənin tələblərinə dəyişiklik edilməsinə hesabatın nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri: a) hesabatın məqsədi, müzakirə mövzusu üzrə məlumatları və məhdudiyətləri barədə məlumatlı olduqda və b) məhdudiyətlərlə bağlı dəyişiklik edilmiş tələblərin tətbiqi ilə aşkar şəkildə razılaşdıqda yol verilir. Nəzərdə tutulmuş istifadəçilər hesabatın məqsədi, müzakirə mövzusu üzrə məlumatları və məhdudiyətləri ilə bağlı bilikləri tapşırığın xüsusiyyətinin və əhatə dairəsinin müəyyənləşdirilməsi zamanı birbaşa və ya dolaylı yolla (onların adından

³ Şəbəkəyə daxil olan təşkilatın nələrə təşkilatın olunduğuna dair qaydalarla tanış olmaq üçün 290.13-290.24-cü bəndlərə bax.

çıxış etmək səlahiyyəti olan nümayəndələri vasitəsilə iştirak etməklə) əldə edə bilirlər. Belə iştirak təşkilatın nəzərdə tutulmuş istifadəçilərlə müstəqillik məsələlərinə, o cümlədən müstəqilliyə təhlükələrin qiymətləndirilməsi üçün münasib olan vəziyyətlərə və təhlükələri aradan qaldırmaq və ya qəbul edilə biləcək səviyyəyə qədər azaltmaq üçün müvafiq təminatlarla dair əlaqə saxlamaq və onların müstəqillik tələblərinə ediləcək dəyişikliklər üçün razılığını əldə etmək imkanını genişləndirir.

291.22. Təşkilat əminliyi təmin edən tapşırıqın yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar tətbiq ediləcək müstəqilliyə dair tələblərlə bağlı nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə məlumat verməlidir (məsələn, məktub-sazişdə). Nəzərdə tutulmuş istifadəçilər adları tapşırıqın şərtlərinin hazırlandığı zaman konkret şəkildə müəyyənləşdirilə bilməyəcək istifadəçilər qrupu (məsələn, sindikatlaşdırılmış kredit tədbirində kreditorlar) olarsa, belə istifadəçilər nəticədə, nümayəndə (məsələn, təşkilatın tapşırıqla bağlı məktubu ilə bütün istifadəçilərin tanış olmasına imkan yaradan nümayəndə) tərəfindən müstəqilliyə dair razılaşdırılmış tələblərdən xəbərdar edilməlidirlər.

291.23. Təşkilat həmçinin eyni cavabdeh tərəf üçün istifadəsinə və yayımına məhdudiyyət qoyulmayan, əminliyi təmin edən hesabat hazırlayarsa, 291.25-291.27-ci bəndlərin və 291.1-291.157-ci bəndlərin müddələrinin həmin əminliyi təmin edən tapşırıqə şamil edilməsi tələbini dəyişdirməyəcəkdir. Təşkilat həmçinin audit hesabatı hazırlayarsa, orada istifadə və yayım məhdudiyyətinin qoyulub-qoyulmamasından asılı olmayaraq, 290-cı Bölmənin müddəaları eyni istifadəçi üçün həmin audit tapşırıqına şamil edilir.

291.24. 291.25-291.27-ci bəndlərdə 291-ci bölmənin tələblərinə yuxarıda müəyyənləşdirilmiş hallarda icazə verilən dəyişikliklərdən bəhs edilir. Digər bütün məsələlərdə 291-ci Bölmənin müddələrinə əməl olunması tələb edilir.

291.25. 291.21-291.22-ci bəndlərdə müəyyənləşdirilmiş şərtlər gözlənilməli halda, 291.104-291.132-ci bəndlərdə müəyyənləşdirilmiş müvafiq müddəalar tapşırıq qrupunun bütün üzvlərinə, həmçinin onların birinci dərəcəli və yaxın ailə üzvlərinə də şamil edilir. Bundan başqa, müstəqillik üçün təhlükələrin tapşırıqın sifarişçisi ilə tapşırıq qrupunun aşağıdakı digər üzvləri arasındakı maraq və münasibətlərdən yararlanıb-yaranmadığı müəyyənləşdirilməlidir:

a) Texniki və ya sənaye sahələri üçün xarakterik olan məsələlər, əqdlər və ya hadisələrlə əlaqədar məsləhətlər verən şəxslər;

b) Tapşırıq üzrə keyfiyyətə nəzarət edən, o cümlədən audit tapşırıqının keyfiyyətinə nəzarəti həyata keçirən şəxslər.

291.104-291.132-ci bəndlərdə müəyyənləşdirilmiş müddələrə istinad edilməklə, tapşırıq qrupunun tapşırıqın sifarişçisi ilə təşkilatın əminliyi təmin edən tapşırıqın yekun nəticəsinə birbaşa təsir göstərə biləcək digər məsul əməkdaşları, o cümlədən kompensasiyanı tövsiyə edən şəxslər, yaxud əminliyi təmin edən tapşırıqın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar tərəfdaş üzərində birbaşa nəzarəti, rəhbərliyi və ya digər

müşahidəni həyata keçirən şəxslər arasındakı maraq və münasibətlərdən yarandığını hesab etmək üçün əsasın olduğu təhlükələrin qiymətləndirilməsi də həyata keçirilməlidir.

291.26. Hətta 291.21-291.22-ci bəndlərdə müəyyənləşdirilmiş şərtlər gözlənilmədiyi halda belə, təşkilat birbaşa və ya dolaylı olmasından asılı olmayaraq, tapşırığın sifarişçisində əhəmiyyətli maliyyə marağına malik olarsa, yaranmış şəxsi maraq heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyə qədər azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Buna görə də təşkilat belə bir maliyyə marağına malik olmamalıdır. Bundan başqa, təşkilat hazırkı bölmənin 291.112-291.157-ci bəndlərində göstərilmiş digər müvafiq müddəalara da əməl etməlidir.

291.27. Təşkilatın əsaslı olaraq şəbəkəyə daxil olan təşkilatın maraq və münasibətlərindən yarandığını ehtimal etdiyi digər təhlükələr də qiymətləndirilməlidir.

Çoxsaylı cavabdeh tərəflər

291.28. Müddəalara əsaslanan və ya birbaşa hesabat vermə tapşırıqları olmasından asılı olmayaraq, əminliyi təmin edən müəyyən tapşırıqlarda bir neçə cavabdeh tərəf ola bilər. Hazırkı bölmənin müddəalarını belə tapşırıqlardakı cavabdeh tərəflərin hər birinə şamil etməyin zəruri olub-olmadığını müəyyənləşdirən zaman təşkilat onunla, yaxud tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü ilə konkret bir cavabdeh tərəf arasındakı hər hansı maraq və ya münasibətin müstəqilliyə müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar kontekstində əhəmiyyətsiz təhlükə yarada biləcəyini nəzərə ala bilər. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınmalıdır:

- Konkret cavabdeh tərəfin məsul olduğu müzakirə mövzusu üzrə məlumatların (və ya müzakirə mövzusunun) əhəmiyyəti;
- Tapşırıqla əlaqədar ictimai maraq dərəcəsi.

Təşkilat müstəqilliyə konkret bir cavabdeh tərəflə bu cür maraq və ya münasibətdən yaranan təhlükənin əhəmiyyətsiz ola biləcəyini müəyyənləşdirərsə, həmin cavabdeh tərəfə hazırkı bölmənin bütün müddəalarının şamil edilməsi tələb olunmaya bilər.

Sənədlər

291.29. Peşəkar mühasib müstəqilliklə bağlı tələblərə əməl etməsi ilə əlaqədar rəylərin hazırlanmasındakı mühakimələrinə dair dəlillər təqdim edir. Sənədlərin olmaması hər hansı bir təşkilatın konkret bir mövzunu nəzərə alıb-almamasının və ya onun müstəqil olub-olmamasının müəyyənləşdiricisi deyildir.

Peşəkar mühasib müstəqilliklə bağlı tələblərə əməl edilməsi ilə əlaqədar rəyləri və həmin rəyləri dəstəkləyən hər hansı müvafiq müzakirələrin mahiyyətini sənədləşdirməlidir. Buna görə də:

a) Hər hansı bir təhlükəni məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün təminat tədbirləri tələb edilərsə, peşəkar mühasib təhlükənin xarakterini və mövcud və ya həmin təhlükəni məqbul səviyyəyə qədər azaltmaq üçün tətbiq edilən təminat tədbirlərini sənədləşdirməlidir.

b) Hər hansı bir təhlükə təminat tədbirlərinin lazım gəlib-gəlmədiyini müəyyənləşdirmək üçün ciddi təhlil tələb edərsə və peşəkar mühasib təhlükənin məqbul səviyyədə olduğu üçün həmin təminatların olmadığı qənaətinə gələrsə o, təhlükənin xüsusiyyətini və həmin rəy üçün əsas səbəbləri sənədləşdirməlidir.

Tapşırıq müddəti

291.30. Tapşırıq sifarişçisindən asılı olmamaq həm tapşırıq müddətində, həm də müzakirə mövzusu üzrə məlumatların əhatə etdiyi dövrdə tələb edilir. Tapşırıq müddəti tapşırıq qrupunun əminliyi təmin edən tapşırıq çərçivəsində konkret tapşırıqla əlaqədar xidmətlər göstərməyə başladığı andan başlanır. Tapşırıq müddəti əminliyə dair hesabat hazırlandığı zaman başa çatır. Tapşırıq təkrarlanan xüsusiyyətli olduqda, o, aralarındakı peşəkar münasibət başa çatmış olan tərəflərdən birinin bildiriş verməsindən və ya əminliyi təmin edən yekun hesabatın hazırlanmasından sonra başa çatır.

291.31. Hər hansı bir iqtisadi subyekt təşkilat barəsində rəyini verdiyi müzakirə mövzusu üzrə məlumatların əhatə etdiyi müddətdə və ya həmin müddətdən sonra tapşırıq sifarişçisi olarsa, təşkilat müstəqilliyə təhlükələrin aşağıdakılardan yaranıb-yaranmadığını müəyyənləşdirməlidir:

a) Müzakirə mövzusu üzrə məlumatların əhatə etdiyi dövrdə və ya həmin dövrdən sonra, lakin əminliyi təmin edən tapşırıqdan əvvəl tapşırıq sifarişçisi ilə maliyyə və ya biznes münasibətləri; yaxud

b) Tapşırıq sifarişçisinə göstərilən əvvəlki xidmətlər.

291.32. Əgər müzakirə mövzusu üzrə məlumatların əhatə etdiyi müddətdə və ya həmin müddətdən sonra, lakin tapşırıq qrupunun əminlik tapşırığı ilə bağlı xidmətlər göstərməyə başlamasından əvvəl tapşırıq sifarişçisinə əminliyi təmin edən tapşırıqla bağlı olmayan hər hansı bir xidmət göstərilmişdirsə və əminliyi təmin edən tapşırıq müddətində həmin xidmətə icazə verilməyə bilərsə, təşkilat həmin xidmətin müstəqilliyə yaratdığı istənilən təhlükələri qiymətləndirməlidir. Hər hansı bir təhlükə məqbul səviyyədə deyilsə, əminliyi təmin edən tapşırıq yalnız o halda qəbul edilə bilər ki, hər hansı təhlükəni azaltmaq və ya məqbul səviyyədə azaltmaq üçün təminat tədbirləri tətbiq edilsin. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Tapşırıq qrupunun üzvləri sırasına əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar olmayan xidmət göstərən işçilərin daxil edilməməsi;
- Hər hansı bir peşəkar mühasibin əminliyi təmin edən tapşırıqla bağlı olan və olmayan işlərin müvafiq şəkildə qiymətləndirməsinin təmin edilməsi; və ya

- Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin nəticələrinin qiymətləndirməsi üçün başqa bir təşkilatın cəlb edilməsi, yaxud başqa bir təşkilatın əminliyin təmin edilməsi tapşırığı ilə əlaqədar olmayan xidmətlərə onu həmin xidmətə görə məsuliyyəti üzərinə götürməyə qadir etmək üçün tələb olunan səviyyəyədək təkrar yerinə yetirməsinin təmin edilməsi.

Bununla belə, əminliyi təmin edən tapşırıqla bağlı olmayan xidmətlər başa çatdırılmamış olarsa və əminliyi təmin edən həmin xidmətin başa çatdırılması və ya ona xitam verilməsi əlverişli olmazsa, əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar peşəkar xidmətlərin başlanmasından əvvəl təşkilat aşağıdakılardan məmnun qaldığı halda, yalnız əminliyi təmin edən tapşırığı qəbul edəcəkdir:

- a) Əminliyi təmin edən tapşırıqla bağlı olmayan, qısa müddətdə başa çatdırılmış xidmət; yaxud
- b) Sifarişçinin həmin xidməti qısa müddətdə başqa icraçıya ötürmək üçün tədbirlər mövcud olduqda.

Həmin xidmət müddətində tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri tətbiq edilməlidir. Bundan başqa, bu məsələ iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh şəxslərlə (qurumlarla) müzakirə edilməlidir.

Hazırkı bölmənin müddələrinin pozulması

291.33. Hazırkı bölmənin hər hansı bir müddəasının pozulması faktı müəyyənləşdirildiyi halda, təşkilat həmin pozuntuya səbəb olmuş maraq və ya münasibətə xitam verməli, onları aradan qaldırmalı və ya ləğv etməli, həmçinin həmin pozuntunun ciddilik dərəcəsinə və onun təşkilatın obyektivliyinə və əminliyi təmin edən hesabat hazırlamaq bacarığına təsirini qiymətləndirməlidir. Təşkilat həmin pozuntunun nəticələrini məqbul səviyyəyədək aradan qaldıran tədbirlər görülməsinin mümkün olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Bunu müəyyənləşdirən zaman təşkilat peşəkar mühakimə yürütməli və pozuntunun əhəmiyyətliliyini qiymətləndirən kafi əminliyi təmin edən və məlumatlı üçüncü tərəfin, həyata keçiriləcək tədbirin, həmin vaxt peşəkar mühasibin əldə edə biləcəyi bütün xarakterik faktların və halların təşkilatın obyektivliyinə onun əminliyə dair hesabat hazırlaya bilməyəcək şəkildə xələl gətirə biləcəyi qənaətinə gəlmə ehtimalının olub-olmadığını nəzərə almalıdır.

291.34. Təşkilat həmin pozuntunun nəticələrini məqbul səviyyəyədək aradan qaldırmaq üçün tədbir görülməsinin mümkün olmadığı qənaətinə gələrsə, mümkün qədər tez bir müddətdə onu cəlb etmiş tərəfi və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh şəxsləri (qurumları) müvafiq şəkildə məlumatlandırılmalı və əminliyi təmin edən tapşırıqda xitam verilməsi ilə əlaqədar müvafiq hüquqi və ya tənzimləyici tələblərə uyğun olaraq, əminliyi təmin edən tapşırıqlara xitam vermək üçün zəruri tədbirlər görməlidir.

291.35. Təşkilat həmin pozuntunun nəticələrini məqbul səviyyəyədək aradan qaldırmaq üçün tədbir görülməsinin mümkünlüyünü müəyyənləşdirərsə, həmin pozuntunu və həyata keçirdiyi tədbirləri müzakirə etməli, yaxud müvafiq olaraq, onu cəlb etmiş təşkilatın və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh şəxslərlə (qurumlarla) birgə həyata keçirməyi təklif etməlidir. Təşkilat tapşırıqın şərtlərini və pozuntunu nəzərə almaqla, həmin pozuntunu və təklif edilən tədbirləri vaxtaşırı olaraq müzakirə etməlidir.

291.36. Təşkilatı cəlb edən tərəf və ya rəhbərliyə məsul şəxslər müvafiq olduğu halda, həmin tədbirlərin pozuntunun nəticələrini məqbul səviyyəyədək aradan qaldırmadığına dair razılığa gələrlərsə, təşkilat əminliyi təmin edən tapşırıqda xitam vermək üçün belə tapşırıqlara xitam verilməsi ilə əlaqədar müvafiq hüquqi və ya tənzimləyici tələblərə uyğun olaraq həmin zəruri tədbirləri həyata keçirməlidir.

291.37. Təşkilat həmin pozuntunu, həyata keçirilmiş tədbirləri, qəbul edilmiş əsas qərarları və həmin təşkilatı cəlb etmiş tərəf və ya idarəetməyə məsul şəxslərlə (qurumlarla) müzakirə edilmiş bütün məsələləri sənədləşdirməlidir. Təşkilat əminliyi təmin edən tapşırıqda davam etdiyi halda, sənədləşdiriləcək məsələlərə həmçinin təşkilatın peşəkar mülahizəsinə əsasən obyektivliyə xələl gəlmədiyinə dair verdiyi qərar və həyata keçirilmiş tədbirlərin nə üçün pozuntunun nəticələrini təşkilatın əminliyə dair hesabat hazırlamağa imkan vermək üçün məqbul səviyyəyədək aradan qaldırmasının əsas səbəbləri daxil olacaqdır.

291.38-291.99-cu bəndlərin yeri bilərəkdən buraxılmışdır.

Konseptual prinsiplərlə yanaşmanın müstəqilliyə tətbiqi

291.100. 291.104-291.157-ci bəndlərdə müstəqilliyə təhlükə yaradan və ya yarada biləcək xarakterik vəziyyətlər və münasibətlər təsvir edilmişdir. Bu bəndlərdə potensial təhlükələr, həmçinin həmin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün münasib ola biləcək təminat formaları təsvir edilmiş və heç bir təminat tədbirinin həmin təhlükələri məqbul səviyyəyədək azalda bilməyəcəyi müəyyən vəziyyətlər müəyyənləşdirilmişdir. Bu bəndlərdə müstəqilliyə təhlükə yaradan və ya yarada biləcək vəziyyət və münasibətlərin hamısı göstərilmişdir. Təşkilat və tapşırıq qrupunun üzvləri oxşar, lakin fərqli vəziyyət və münasibətlərin mümkün nəticələrini qiymətləndirməli və 200.11-200.14-cü bəndlərdəki təminat tədbirləri də daxil olmaqla, müvafiq təminat tədbirlərinin müstəqilliyə təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün tələb olunduğu halda tətbiq edilməsinin mümkün olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidirlər.

291.101. Bu bəndlər konseptual prinsiplərlə yanaşmanın əminliyi təmin edən tapşırıqlara necə tətbiq edildiyini və 291.28-ci bəndlə (əminliyi təmin edən tapşırıqların əksəriyyətində bir cavabdeh tərəfin olduğunu və həmin cavabdeh tərəfin əminliyi təmin edən tapşırığın sifarişçisi olduğunu izah edir) əlaqəli şəkildə necə oxunmalı olduğunu əks etdirir. Lakin əminliyi təmin edən bəzi tapşırıqlarda iki və ya daha artıq cavabdeh tərəf vardır. Bəzi hallarda, təşkilatın əsaslı olaraq tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, özü, şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilat və müzakirə mövzusunda cavabdeh tərəf arasındakı maraq və münasibətlərdən yarandıqlarını hesab etdiyi təhlükələrin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir. İstifadəsinə və yayımına məhdudiyət qoyulan əminliyi təmin edən hesabatlar üçün bu bəndlər 291.21-291.27-ci bəndlər kontekstində oxunmalıdır.

291.102. 2005-01 sayılı şərhə bu Bölmədə müstəqilliyə qoyulan tələblərin əminliyi təmin edən tapşırıqlara tətbiqinə dair daha ətraflı məlumat verilmişdir.

291.103. 291.104-291.119-cü bəndlərdə maddi maraq, kredit və ya zəmanətin əhəmiyyəti, yaxud biznes münasibətlərinin vacibliyi barədə məlumat verilmişdir. Belə bir marağın hər hansı bir şəxs üçün əhəmiyyətli olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün həmin şəxsin ümumi xalis əmlakı və onun birinci dərəcəli ailə üzvləri nəzərə alın bilər.

Maliyyə maraqları

291.104. Tapşırıq sifarişçisində maliyyə marağına malik olmaq şəxsi maraq təhlükəsi yarada bilər. Yaranmış hər hansı təhlükənin mövcudluğu və əhəmiyyəti aşağıdakılardan asılıdır:

- a) Maliyyə marağına malik olan şəxsin rolu;
- b) Maliyyə marağının birbaşa və ya dolayı olması;
- c) Maliyyə marağının əhəmiyyətliyi.

291.105. Maliyyə maraqlarına hər hansı bir vasitəçi (məsələn, kollektiv investisiya vasitəsi, əmlak və ya öhdəlik) vasitəsi ilə malik olmaq mümkündür. Belə maliyyə maraqlarının birbaşa və ya dolayı olmasının müəyyənləşdirilməsi maliyyə maraqlarından faydalanan şəxsin investisiya vasitəsi üzərində sərəncam vermək və ya investisiya qərarlarına təsir etmək hüququnun olub-olmamasından asılıdır. Hazırkı Məcəlləyə əsasən, investisiya vasitəsi üzərində sərəncam vermək və ya investisiya qərarlarına təsir etmək hüququ mövcud olarsa, həmin maraq birbaşa maliyyə marağıdır. Digər tərəfdən, hazırkı Məcəlləyə əsasən, maliyyə maraqlarından faydalanan şəxsin investisiya vasitəsi üzərində sərəncam vermək və ya investisiya qərarlarına təsir etmək hüququ olmadıqda, həmin maraq dolayı maliyyə marağıdır.

291.106. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı ailə üzvü, yaxud təşkilat tapşırıq sifarişçisində birbaşa maliyyə marağına və ya əhəmiyyətli dolayı maliyyə marağına malik olarsa, yaranan şəxsi maraq təhlükəsi o dərəcədə ciddi ola bilər ki, heç bir təminat tədbirləri ilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməz. Buna görə də aşağıdakılardan heç birinin tapşırıq sifarişçisində birbaşa maliyyə marağına və ya əhəmiyyətli dolayı maliyyə marağına malik olmasına icazə verilmir: tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü; həmin şəxsin birinci dərəcəli ailə üzvü; və ya təşkilat.

291.107. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün, tapşırıq sifarişçisində birbaşa maliyyə marağına və ya əhəmiyyətli dolayı maliyyə marağına malik olduğundan xəbərdar olduğu yaxın ailə üzvü olarsa, şəxsi maraq təhlükəsi yaranacaqdır. Həmin təhlükənin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Tapşırıq qrupunun üzvü ilə onun yaxın ailə üzvü arasındakı münasibətin xüsusiyyəti;
- Həmin maliyyə marağının yaxın ailə üzvü üçün əhəmiyyəti.

Həmin təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və lazım gəldiyi halda, onu aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Yaxın ailə üzvünün mümkün qədər tez bir müddətdə həmin maliyyə marağına bütünlüklə son verməsi və ya qalan marağının maliyyə marağı olmaması üçün dolayı maliyyə marağının əhəmiyyətli bir hissəsinə xitam verməsi;

- Tapşırıq qrupunun həmin üzvünün işinin peşəkar bir mühasib tərəfindən qiymətləndirilməsinin təmin edilməsi; yaxud
- Həmin şəxsin tapşırıq qrupundan xaric edilməsi.

291.108. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü və ya təşkilat tapşırıq sifarişçisi üzərində sərəncam verilə biləcək hər hansı marağa malik olan iqtisadi bir subyektə birbaşa və ya əhəmiyyətli dolaylı maliyyə marağına malik olarsa və həmin sifarişçi iqtisadi subyekt üçün əhəmiyyətli olarsa, yaranan şəxsi marağ təhlükəsi heç bir təminat tədbirləri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Bu səbəbdən, aşağıdakılardan heç biri belə bir maliyyə marağına malik ola bilməz: tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü; həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü; təşkilat.

291.109. Hər hansı bir təşkilatın, tapşırıq qrupunun bir üzvünün, yaxud həmin şəxsin birinci dərəcəli ailə üzvünün tapşırıq sifarişçisində idarə heyəti üzvü kimi birbaşa maliyyə marağına və ya əhəmiyyətli dolaylı maliyyə marağına malik olması şəxsi marağ təhlükəsi yaradır. Aşağıdakılar olmadıqda, belə bir marağa malik olmağa icazə verilmir:

a) İdarə heyətinin üzvü, onun birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü və ya təşkilat konsernin benefisiarları olmadıqda;

b) Konsernin tapşırıq sifarişçisində olan marağı konsern üçün maddi əhəmiyyət kəsb etmədikdə;

c) Trest tapşırıq sifarişçisinə ciddi təsir göstərməyə qadir olmadıqda;

d) İdarə heyətinin üzvü, onun birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü və ya təşkilat tapşırıq sifarişçisində maliyyə marağını nəzərdə tutan hər hansı bir investisiya qərarına ciddi şəkildə təsir göstərə bilmədikdə.

291.110. Tapşırıq qrupunun üzvləri, aşağıdakılar da daxil olmaqla, digər şəxslərin tapşırıq sifarişçisindəki hər hansı məlum maliyyə maraqlarından yaranan şəxsi marağ təhlükəsinin olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidirlər:

- Təşkilatın yuxarıda qeyd edilənlərlə yanaşı, digər tərəfdaşları və peşəkar işçiləri, yaxud onların birinci dərəcəli ailə üzvləri;
- Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü ilə yaxın şəxsi münasibətlərə malik şəxslər.

Bu maraqların şəxsi marağ təhlükəsi yaradıb-yaratmaması aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Təşkilatın təşkilatı, iş və hesabatvermə strukturu;
- Həmin şəxslə tapşırıq qrupunun üzvü arasındakı münasibətlərin xüsusiyyəti.

Hər hansı bir təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün zəruri olduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Tapşırıq qrupu ilə şəxsi münasibəti olan qrup üzvünün həmin qrupdan çıxarılması;
- Tapşırıq qrupunun üzvünün əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar əhəmiyyətli qərar qəbul etmədən kənarlaşdırılması; və ya
- Tapşırıq qrupunun üzvünün işinin peşəkar bir mühasib tərəfindən qiymətləndirilməsinin təşkil edilməsi.

291.111. Hər hansı bir təşkilat, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü tapşırıq sifarişçisindən birbaşa maliyyə marağını və ya əhəmiyyətli dolay maliyyə marağını qəbul etdikdə (məsələn, miras, hədiyyə yolu ilə və ya hər hansı birləşmə nəticəsində) və hazırkı bölmədə belə marağa malik olmağa icazə verilmədikdə, o zaman:

a) Həmin maraq təşkilat tərəfindən qəbul edildiyi halda, maliyyə marağına dərhal xitam verilməli və ya dolay maliyyə marağının müvafiq məbləğinə xitam verilməlidir ki, qalan maraq maliyyə marağı olmasın; yaxud

b) Həmin maraq tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, yaxud həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü tərəfindən qəbul edildiyi halda, maliyyə marağını qəbul edən şəxs tərəfindən maliyyə marağına dərhal xitam verilməli və ya dolay maliyyə marağının müvafiq məbləğinə xitam verilməlidir ki, qalan maraq maliyyə marağı olmasın.

Kredit və zəmanətlər

291.112. Bank və ya oxşar qurum olan tapşırıq sifarişçisi tərəfindən tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünə, həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvünə və ya təşkilata verilən kredit və ya kredit zəmanəti müstəqilliyə təhlükə yarada bilər. Həmin kredit və ya zəmanət normal borcvermə prosedurlarına və şərtlərinə uyğun verilməzsə, heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldılması mümkün olmayacaq qədər ciddi şəxsi maraq təhlükəsi yarana bilər. Buna görə də tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü və ya təşkilatın heç birinin belə bir krediti və ya zəmanəti qəbul etməsinə icazə verilmir.

291.113. Bank və ya oxşar qurum olan tapşırıq sifarişçisi tərəfindən hər hansı bir təşkilata kredit normal borcvermə prosedurlarına və şərtlərinə uyğun verilsə və o, krediti qəbul edən tapşırıq sifarişçisi və ya təşkilat üçün əhəmiyyətli olarsa, şəxsi maraq təhlükəsini məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirlərinin görülməsi mümkün ola bilər. Belə bir təminat tədbirinə şəbəkəyə daxil olan və əminliyi təmin edən tapşırıq cəlb edilməmiş və ya krediti qəbul etməmiş şəbəkə

təşkilatından olan peşəkar mühasib tərəfindən həmin işin qiymətləndirilməsinin təmin edilməsi misal ola bilər.

291.114. Bank və ya oxşar qurum olan tapşırıq sifarişçisi tərəfindən tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünə və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvünə verilən kredit və ya kredit zəmanəti normal borcvermə prosedurlarına və şərtlərinə uyğun şəkildə verildiyi halda, müstəqilliyə təhlükə yaratmır. Belə kreditlərə misal olaraq ev girovunu, bank overdraftlarını, avtomobil kreditlərini və kredit kartı balanslarını göstərmək olar.

291.115. Təşkilat, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü bank və ya oxşar qurum olmayan tapşırıq sifarişçisindən kredit götürərsə və ya həmin sifarişçi tərəfindən borcvermə zəmanəti alarsa, həmin kredit və ya zəmanət təşkilat, yaxud tapşırıq qrupunun üzvü, onun birinci dərəcəli ailə üzvü və sifarişçi üçün əhəmiyyətsiz olmadığı halda, yaranan şəxsi maraq təhlükəsi heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər.

291.116. Eynilə, əgər təşkilat, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü hər hansı bir tapşırıq sifarişçisinə kredit və ya zəmanət verərsə, həmin kredit və ya zəmanət təşkilat, yaxud tapşırıq qrupunun üzvü, onun birinci dərəcəli ailə üzvü və sifarişçi üçün əhəmiyyətsiz olmadığı halda, yaranan şəxsi maraq təhlükəsi heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər.

291.117. Hər hansı bir təşkilat, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü bank, broker və ya oxşar qurum olan tapşırıq sifarişçisində depozitə və ya brokerlik hesabına malik olarsa, həmin depozit və ya hesab normal kommersion şərtlərinə uyğun şəkildə saxlanıldığı halda, müstəqilliyə heç bir təhlükə yaratmır.

Biznes münasibətləri

291.118. Hər hansı bir təşkilat, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü ilə tapşırıq sifarişçisi və ya onun rəhbərliyi arasında yaxın biznes münasibəti kommersion münasibətlərindən və ya birgə maliyyə marağından irəli gəlir və şəxsi mənfəət və ya hədə-qorxu təhlükələri yarada bilər. Belə münasibətlərə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Sifarişçi, yaxud sərəncam hüququ olan mülkiyyətçi, direktor, məsul şəxs və ya həmin sifarişçi üçün yuxarı rəhbərliyin funksiyalarını həyata keçirən digər şəxs ilə hər hansı bir birgə müəssisədə maliyyə marağına malik olmaq.
- Təşkilatın bir və ya daha artıq xidmət və ya məhsullarını sifarişçinin bir və ya daha artıq xidmət və ya məhsulu ilə kombinasiya etmək və onu,

qablaşdırmasında hər iki tərəfin adını göstərməklə bazara çıxarmaq üçün tədbirlər.

- Təşkilatın sifarişçinin məhsul və ya xidmətlərini distribusiyaya etmək və ya bazara çıxarmaq, yaxud sifarişçinin təşkilatın məhsul və ya xidmətlərini distribusiyaya etmək və ya bazara çıxarmaq üçün istifadə etdiyi distribusiyaya və ya marketing tədbirləri.

Hər hansı maliyyə marağının əhəmiyyətsiz olmadığı və biznes münasibətinin təşkilat və sifarişçi və ya onun rəhbərliyi üçün əhəmiyyətsiz olmadığı halda, yaranan təhlükə heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Buna görə də maliyyə marağı və biznes münasibəti əhəmiyyətsiz olmazsa, həmin biznes münasibətinə daxil olmağa icazə verilmir, yaxud o, əhəmiyyətsiz həddədək azaldılmalı və ya yekundırılmalıdır. Söhbət tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvündən gedərsə, hər hansı bu cür maliyyə marağı və həmin biznes münasibəti həmin üzv üçün əhəmiyyətsiz olmazsa, həmin şəxs tapşırıq qrupundan çıxarıla bilməz.

Biznes münasibəti tapşırıq qrupunun birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvü ilə tapşırıq sifarişçisi və ya onun rəhbərliyi arasında olarsa, hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyəti qiymətləndirilməli və tələb olunduğu halda, həmin təhlükəni azaltmaq və ya onu məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri həyata keçirilməlidir.

291.119. Təşkilatın, tapşırıq qrupunun bir üzvünün və ya həmin şəxsin birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvünün tapşırıq sifarişçisindən mallar və xidmətlər satın alması həmin kommersiya əməliyyatı biznesin gedişatına və bazar qaydalarına uyğun olarsa, ümumilikdə müstəqilliyə təhlükə yaratmır. Bununla belə, bu cür əməliyyatlar şəxsi maraq təhlükəsi yarada biləcək xüsusiyyətə və ya böyük məbləğə malik ola bilər. Hər hansı bir təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və həmin təhlükəni azaltmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri tətbiq olunmalıdır. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Əməliyyatın böyüklüyünün aradan qaldırılması və ya azaldılması; və ya
- Şəxsin tapşırıq qrupundan çıxarılması.

Ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər

291.120. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü ilə tapşırıq sifarişçisinin hər hansı bir direktoru, məsul şəxsi və ya müəyyən işçiləri (funksiyalarından asılı olaraq) arasında ailə münasibətləri və şəxsi münasibətlər şəxsi maraq, tanışlıq və ya hədə-qorxu təhlükələri yarada bilər. Təhlükələrin mövcudluğu və ciddiliyi bir sıra amillərdən, o cümlədən şəxsin tapşırıq qrupu qarşısında məsuliyyətindən, ailə üzvünün və ya digər şəxsin sifarişçi iqtisadi subyekt daxilindəki rolundan və münasibətin yaxınlığından asılıdır.

291.121. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün birinci dərəcəli digər bir üzvü:

a) Tapşırıq sifarişçisinin hər hansı bir direktoru və ya məsul şəxsi; yaxud

b) Əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlarına ciddi təsir göstərə biləcək vəzifədə olan, yaxud həmin tapşırıqın və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatların əhatə etdiyi dövrdə belə bir vəzifədə olmuş işçi olduqda, müstəqilliyə təhlükələri yalnız həmin şəxsi tapşırıq qrupundan xaric etməklə məqbul səviyyəyədək azaltmaq mümkündür. Həmin münasibətin yaxınlığı bu təhlükəni heç bir digər təminat tədbiri vasitəsilə azaltmağa imkan vermədiyi üçün belə bir münasibətə malik olan heç bir şəxsin tapşırıq qrupunun üzvü olmasına icazə verilmir.

291.122. Müstəqilliyə təhlükələr tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün birinci dərəcəli ailə üzvü tapşırıqın müzakirə mövzusunda ciddi təsir göstərə biləcəyi vəzifədə çalışdığı halda yaranır. Həmin təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Həmin birinci dərəcəli ailə üzvünün tutduğu vəzifə;
- Peşəkar işçinin tapşırıq qrupundakı funksiyası.

Həmin təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması tələb olunduğu halda, müvafiq təminat tədbirləri görülməlidir.

Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Şəxsin tapşırıq qrupundan çıxarılması; və ya
- Tapşırıq qrupunun vəzifələrinin həmin peşəkar işçinin birinci dərəcəli ailə üzvünün səlahiyyətində olan məsələlərlə məşğul ola bilməyəcək şəkildə qruplaşdırılması.

291.123. Müstəqilliyə təhlükələr tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün birinci dərəcəli ailə üzvü aşağıdakılardan biri olduqda yaranır:

- Tapşırıq sifarişçisinin hər hansı direktoru və ya məsul əməkdaşı; yaxud
- Əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlarına ciddi təsir göstərəcək vəzifədə olan hər hansı bir işçi.

Həmin təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Tapşırıq qrupunun üzvü ilə yaxın ailə üzvü arasındakı münasibətlərin xüsusiyyətləri;
- Yaxın ailə üzvünün tutduğu vəzifə;
- Peşəkar işçinin tapşırıq qrupundakı funksiyası.

Həmin təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri tətbiq edilməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Şəxsin tapşırıq qrupundan çıxarılması; və ya

- Tapşırıq qrupunun vəzifələrinin həmin peşəkar işçinin birinci dərəcəli ailə üzvünün səlahiyyətində olan məsələlərlə məşğul ola bilməyəcək şəkildə qruplaşdırılması.

291.124. Müstəqilliyə təhlükələr tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvü olmayan, lakin əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara ciddi təsir göstərəcək vəzifədə çalışan hər hansı bir direktor, məsul əməkdaş və ya işçi ilə yaxın münasibəti olduqda yaranır. Tapşırıq qrupunun belə bir münasibətə malik olan üzvü müstəqil siyasət və prosedurlara uyğun olaraq məsləhət almalıdır. Həmin təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Həmin şəxslə tapşırıq qrupunun üzvü arasındakı münasibətlərin xüsusiyyəti;
- Şəxsin sifarişçidə tutduğu vəzifə;
- Peşəkar əməkdaşın tapşırıq qrupundakı funksiyası.

Həmin təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri tətbiq edilməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Şəxsin tapşırıq qrupundan çıxarılması; və ya
- Tapşırıq qrupunun vəzifələrinin həmin peşəkar işçinin onunla yaxın münasibəti olan şəxsin səlahiyyətində olan məsələlərlə maraqlanmasına imkan verməyəcək şəkildə təşkil edilməsi.

291.125. Şəxsi maraq, tanışlıq və ya hədə-qorxu təhlükələri aşağıdakılar arasında şəxsi münasibətdən və ya ailə münasibətindən yarana bilər: a) təşkilatın tapşırıq qrupunun üzvü olmayan hər hansı bir tərəfdaşı və ya işçisi; b) tapşırıq sifarişçisinin hər hansı bir direktoru və ya məsul əməkdaşı, yaxud əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlarına ciddi təsir göstərəcək vəzifədə çalışan hər hansı bir işçi.

Hər hansı bir təhlükənin mövcudluğu və ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Təşkilatın tərəfdaşı və ya işçisi ilə direktor, məsul əməkdaş və ya sifarişçinin işçisi arasındakı münasibətlərin xüsusiyyəti;
- Təşkilatın tərəfdaşının və ya işçisinin tapşırıq qrupu ilə qarşılıqlı əlaqəsi;
- Tərəfdaşın və ya işçinin təşkilatdakı vəzifəsi;
- Şəxsin sifarişçi daxilindəki funksiyası.

Hər hansı bir təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb edildiyi halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Tərəfdaşın və ya işçinin əminliyi təmin edən tapşırıqda hər hansı potensial təsiri azaltmaq vəzifələrinin qruplaşdırılması; və ya
- Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı həyata keçirilmiş müvafiq işin peşəkar bir mühasib tərəfindən qiymətləndirilməsinin təşkili.

Əminliyi təmin edən tapşırıq sifarişçisi tərəfindən işə götürülmə

291.126. Tanışlıq və ya hədə-qorxu təhlükələri tapşırıq sifarişçisinin hər hansı bir direktoru və ya vəzifəli şəxsi, yaxud əminliyi təmin edən tapşırığın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara ciddi təsir göstərəcək vəzifədə çalışan hər hansı bir işçisi tapşırıq qrupunun üzvü və ya təşkilatın tərəfdaşı olduğu halda yarana bilər.

291.127. Tapşırıq qrupunun hər hansı bir keçmiş üzvü və ya təşkilatın tərəfdaşı belə bir vəzifədə olan tapşırıq sifarişçisi ilə bir araya gəlmişə, hər hansı tanışlıq və ya hədə-qorxu təhlükələrinin mövcudluğu və ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Şəxsin sifarişçidə tutmuş olduğu vəzifə;
- Şəxsin tapşırıq qrupu tərəfindən cəlb edilməsi;
- Şəxsin tapşırıq qrupunun və ya təşkilatın tərəfdaşının üzvü olduğu vaxtdan etibarən keçən müddət;
- Şəxsin tapşırıq qrupu və ya təşkilat daxilindəki əvvəlki vəzifəsi, məsələn, şəxsin sifarişçinin rəhbərliyi və ya idarəetməyə məsul əməkdaşları ilə müntəzəm əlaqə saxlanmasına cavabdeh olub-olmaması.

İstənilən halda, həmin şəxs təşkilatın biznes və ya peşə fəaliyyətlərində iştirak etməyi davam etdirə bilməz.

Yaranan təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onu aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri tətbiq edilməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş müstəqil tədbirlərə uyğun şəkildə həyata keçirilmədiyi təqdirdə, şəxsə təşkilatdan heç bir mənfəət və ya ödəniş almaq hüququnun verilməməsi üçün tədbirlər görmək.
- Şəxsə ödənilməli olan hər hansı bir məbləğin təşkilat üçün əhəmiyyətli dərəcədə olmaması üçün tədbirlər görmək;
- Əminliyi təmin edən tapşırıq üçün plan hazırlamaq;
- Sifarişçi ilə bir araya gəlmiş şəxslə bağlı kifayət qədər təcrübəsi olan tapşırıq qrupuna müvafiq şəxsləri təyin etmək; yaxud
- Tapşırıq qrupunun keçmiş üzvünün işini peşəkar bir mühasibin yoxlamasını təmin etmək.

291.128. Təşkilatın keçmiş bir tərəfdaşı təşkilatda belə bir vəzifəyə daxil olarsa, iqtisadi subyekt isə daha sonradan həmin təşkilatın tapşırıq sifarişçisinə çevrilərsə, müstəqilliyə hər hansı təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onları aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir.

291.129. Şəxsi marağ təhlükəsi tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün gələcəkdə nə zamansa sifarişçi ilə bir araya gələcəyini bilməsinə baxmayaraq, əminliyi təmin edən tapşırıqda iştirak etdiyi halda yararır. Müstəqil siyasət və prosedurlar tapşırıq qrupunun üzvlərinin sifarişçi ilə işəgötürmə danışıqlarına daxil olan zaman təşkilata məlumat vermələrini tələb edir. Belə bir məlumat alındıqda, təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Şəxsin tapşırıq qrupundan çıxarılması; və ya
- Qrupda olarkən həmin şəxs tərəfindən irəli sürülmüş hər hansı ciddi mühakimələrin qiymətləndirilməsi.

Tapşırıq sifarişçisində son dövrlərdə xidmət

291.130. Şəxsi marağ, özünə nəzarət və ya tanışlıq təhlükələri tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün tapşırıq sifarişçisinin yaxın vaxtlarda direktoru, vəzifəli şəxsi və ya işçisi kimi işlədiyi halda yarana bilər. Bu, məsələn, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün sifarişçi üçün işlədiyi zaman müzakirə mövzusu üzrə hazırladığı məlumatları qiymətləndirməli olduğu halda ola bilər.

291.131. Əminliyi təmin edən hesabatın əhatə etdiyi dövrdə tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi kimi işləmiş olarsa, yaxud əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara ciddi təsir göstərəcək vəzifədə işləmiş işçi olarsa, yaranan təhlükə heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Buna görə də belə şəxslərin tapşırıq qrupuna təyin edilmələrinə icazə verilmir.

291.132. Şəxsi marağ, özünə nəzarət və ya tanışlıq təhlükələri əminliyi təmin edən hesabatın əhatə etdiyi dövrdən əvvəl tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvünün tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi işləmiş olduğu və ya əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara ciddi təsir göstərə biləcək vəzifədə işləmiş işçi olduğu halda yarana bilər. Məsələn, belə təhlükələr şəxsin əvvəllər sifarişçi ilə əmək münasibətləri olan zaman qəbul etmiş olduğu hər hansı bir qərar və ya görmüş olduğu iş əminliyi təmin edən cari tapşırıqın tərkib hissəsi olan cari dövrdə qiymətləndiriləcəyi halda yarana bilər. Təhlükələrin mövcudluğu və ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Şəxsin sifarişçidə tutduğu vəzifə;
- Şəxsin sifarişçinin işini tərk etmiş olduğu vaxtdan etibarən keçən müddət;
- Peşəkar işçinin tapşırıq qrupunda funksiyası.

Təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə şəxsin tapşırıq

qrupunun tərkibində olan bir işçi kimi görmüş olduğu işin qiymətləndirilməsi misal ola bilər.

Tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi kimi xidmət göstərmək

291.133. Təşkilatın hər hansı bir tərəfdaşı və ya işçisi tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi işləyərsə, özünə nəzarət və şəxsi maraq təhlükələri heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Buna görə də heç bir tərəfdaşın və ya işçinin tapşırıq sifarişçisinin direktoru və ya vəzifəli şəxsi işləməsinə icazə verilmir.

291.134. Şirkətin katibi vəzifəsi müxtəlif yurisdiksiyalarda müxtəlif mənalara malikdir. Vəzifələr inzibati vəzifələrdən (məsələn, şəxsi heyətin idarə edilməsi və şirkətin sənəd və reyestrlərinin saxlanması) şirkətin qaydalara əməl edilməsini təmin etməsi və ya korporativ idarəetmə məsələlərinə dair məsləhətlər verməsi kimi müxtəlif funksiyalaradək dəyişə bilər. Ümumilikdə, bu vəzifəyə müəssisə ilə yaxın münasibət ehtiva edən vəzifə kimi baxılır.

291.135. Təşkilatın hər hansı bir tərəfdaşı və ya işçisi tapşırıq sifarişçisinin şirkət katibi vəzifəsində işləyərsə, şəxsi özünə nəzarət və havadarlıq təhlükələri yaranacaqdır. Bu təhlükələr heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. 291.133-cü bənddə nəzərdə tutulanlara baxmayaraq, yerli qanunvericilik, peşəkar qayda və adətlərin bu təcrübəyə xüsusi olaraq icazə verdiyi və rəhbərlik bütün müvafiq qərarları qəbul etdiyi halda, həmin vəzifə və fəaliyyətlər standart və inzibati xarakterli vəzifə və fəaliyyətlərlə (məsələn, protokol hazırlanması və qanunla icazə verilən dövrüyyə) məhdudlaşdırılacaqdır. Belə hallarda, təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir.

291.136. Şirkətin katibliyinin hər hansı bir funksiyasına dəstək göstərmək məqsədilə cari inzibati xidmətlərin göstərilməsi və ya şirkətin katibliyinin inzibati məsələləri ilə bağlı məsləhətlərin verilməsi sifarişçinin rəhbərliyi bütün müvafiq qərarları qəbul etdiyi halda, bir qayda olaraq müstəqilliyə təhlükələr yaratmır.

Yuxarı kateqoriyalı əməkdaşların tapşırıq sifarişçisi ilə uzunmüddətli münasibəti

291.137. Tanışlıq və şəxsi maraq təhlükələri uzunmüddət ərzində əminliyi təmin edən hər hansı bir tapşırıqda yuxarı kateqoriyalı eyni əməkdaşların əməyindən istifadə edilməsi nəticəsində yaranır. Həmin təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Şəxsin hansı müddət ərzində tapşırıq qrupunun üzvü olması;
- Şəxsin tapşırıq qrupundakı funksiyası;

- Təşkilatın strukturu;
- Əminliyi təmin edən tapşırığın xüsusiyyəti;
- Sifarişçinin rəhbər kadrlarının dəyişilib-dəyişilməməsi;
- Müzakirə mövzusu üzrə məlumatların xüsusiyyəti və ya mürəkkəbliyinin dəyişilib-dəyişilməməsi.

Həmin təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların azaldılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Tapşırıq qrupunun yuxarı kateqoriyalı əməkdaşlarının dəyişdirilməsi;
- Tapşırıq qrupunun üzvü olmamış bir peşəkar mühasib tərəfindən həmin yuxarı kateqoriyalı əməkdaşların işinin qiymətləndirilməsinin təşkil edilməsi; və ya
- Tapşırığın müntəzəm müstəqil daxili və ya kənar keyfiyyətə nəzarət üzrə təhlili.

Tapşırıq sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin göstərilməsi

291.138. Təşkilatlar ənənəvi olaraq öz tapşırıq sifarişçilərinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan, öz bacarıq və biliklərinə uyğun xidmətlər göstərmişlər. Lakin əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmətlərin göstərilməsi təşkilatın və ya tapşırıq qrupunun üzvlərinin müstəqilliyinə təhlükələr yarada bilər. Bu təhlükələr əksər vaxtlarda özünənəzarət, şəxsi maraq və havadarlıq təhlükələridir.

291.139. Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan hər hansı bir konkret xidmət bu bölməyə daxil edilmədiyi halda, konkret vəziyyətlərin qiymətləndirilməsi zamanı konseptual prinsiplər tətbiq ediləcəkdir.

291.140. Təşkilatın tapşırıq sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan hər hansı bir xidmət göstərməyi qəbul etməsindən əvvəl belə bir xidmətin göstərilməsinin müstəqilliyə hər hansı təhlükə yaradıb-yaratmayacağı müəyyənləşdirilməlidir. Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan konkret bir xidmətin yaratdığı hər hansı təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilərkən, tapşırıq qrupunun əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan digər əlaqədar xidmətlərin göstərilməsi nəticəsində yarandıqlarını ehtimal etməyə əsas olduğu təhlükələr nəzərə alınmalıdır. Təminat tədbirlərinin görülməsi vasitəsilə azaldılması mümkün olmayan hər hansı təhlükə yaradırsa, əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan həmin xidmət göstərilməməlidir.

Rəhbərliyin vəzifələri

291.141. Hər hansı bir iqtisadi subyektin rəhbərliyi həmin iqtisadi subyektin səhmdarlarının maraqlarının ən yaxşı şəkildə təmin edilməsi üçün müəssisənin idarə edilməsi zamanı bir çox fəaliyyətlər həyata keçirir. Rəhbərliyin funksiyası olan hər bir

fəaliyyəti dəqiqliklə təsvir etmək mümkün deyildir. Bununla belə, rəhbərliyin vəzifələrinə müəssisəyə rəhbərlik edilməsi və onun idarəçiliyi, o cümlədən kadr, maliyyə, fiziki və qeyri-maddi resursların əldə edilməsi, istifadəsi və onların üzərində sərəncam verilməsi ilə əlaqədar mühüm qərarların qəbul edilməsi daxildir.

291.142. Hər hansı bir fəaliyyətin rəhbərliyin vəzifəsi olub-olmaması şəraitdən asılı olaraq, mühakimə yürüdülməsini tələb edir. Bir qayda olaraq rəhbərliyin vəzifəsi kimi qəbul edilə biləcək fəaliyyətlərə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Siyasət və strateji istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi;
- Müəssisənin işçilərinin fəaliyyətlərinin idarə edilməsi və onlara görə məsuliyyət;
- Kommersiya əməliyyatlarına icazə verilməsi;
- Təşkilatın və ya digər üçüncü tərəflərin hansı tövsiyələrinin həyata keçirilməli olduğunun müəyyənləşdirilməsi;
- Daxili nəzarətin hazırlanması, tətbiqi və davam etdirilməsi üçün öhdəlik götürülməsi.

291.143. Cari və inzibati xarakter daşıyan, yaxud əhəmiyyətsiz məsələləri əhatə edən fəaliyyətlər, bir qayda olaraq, rəhbərliyin vəzifələri hesab edilmir. Məsələn, rəhbərliyin icazə verdiyi hər hansı bir əhəmiyyətsiz kommersiya əməliyyatının həyata keçirilməsi və ya qanunla müəyyənləşdirilən dövrüyyələr üçün tarixlərin monitorinq edilməsi və tapşırıq sifarişçisinə məsləhət görülməsi rəhbərliyin vəzifəsi hesab edilmir. Bundan başqa, rəhbərliyə öz vəzifələrini icra etməkdə kömək etmək üçün məsləhət və tövsiyələrin verilməsi rəhbərliyin vəzifəsi hesab edilmir.

291.144. Hər hansı bir tapşırıq sifarişçisi üçün rəhbərliyin vəzifəsinin təxmin edilməsi müstəqilliyə təhlükələr yarada bilər. Hər hansı bir təşkilat əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı xidmətin tərkib hissəsi kimi, rəhbərliyin hər hansı bir vəzifəsini təxmin edərsə, yaranacaq təhlükələr heç bir təminat tədbiri vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməyəcək dərəcədə ciddi ola bilər. Buna görə də hər hansı bir tapşırıq sifarişçisinə əminliyin təmin edilməsi xidmətlərinin göstərilməsi zamanı təşkilat rəhbərliyin hər hansı bir vəzifəsini əminliyin təmin edilməsi xidmətinin tərkib hissəsi hesab etməməlidir. Təşkilat rəhbərliyin hər hansı bir vəzifəsini tapşırıq sifarişçisinə göstərilən hər hansı digər xidmətlərin tərkib hissəsi hesab edərsə, o, həmin vəzifənin təşkilat tərəfindən yerinə yetirilən əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu, eləcə də müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar ilə əlaqədar olmamasını təmin etməlidir.

291.145. Rəhbərliyin əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar ilə əlaqədar məsuliyyətini üzərinə götürmə riskindən qaçmaq üçün təşkilatın rəhbərliyinin, özünün hər hansı bir üzvünün rəhbərliyin lazımi vəzifəsi olan əhəmiyyətli qərarlar qəbul etməyə, xidmətin nəticələrini qiymətləndirməyə və həmin xidmətin nəticələrindən irəli gələn, həyata keçiriləcək tədbirlərə görə məsuliyyəti qəbul etməyə məsul olmasından razı qalması təmin edilməlidir. Bu, təşkilatın təsadüfən rəhbərlik adından əhəmiyyətli mühakimələr irəli sürmə və ya qərarlar qəbul etmə riskini azaldır. Təşkilat sifarişçiyə məsələlərin obyektiv və şəffaf təhlilinə və təqdimatına əsaslanan qərarlar qəbul etmək imkanı verdiyi halda, bu risk daha da azaldılır.

Digər məsələlər

291.146. Təşkilat əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlarla əlaqədar qeyri-əminlik xidməti göstərsə, müstəqilliyə təhlükələr yarana bilər. Belə hallarda təşkilatın tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cəlb edilməsinin əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməli və məqbul səviyyədə olmayan hər hansı özünənəzarət təhlükələrinin təminat tədbirlərinin görülməsi vasitəsilə məqbul səviyyəyədək azaldıla bilməsinin mümkün olub-olmaması müəyyənləşdirilməlidir.

291.147. Təşkilat sonradan əminliyi təmin edən hər hansı bir tapşırıq üzrə müzakirə mövzusu üzrə məlumatların hazırlanmasına cəlb olunarsa, özünə nəzarət təhlükəsi yarana bilər. Məsələn, təşkilat, gələcək maliyyə informasiyaları hazırladığı və daha sonra həmin informasiyalara dair əminliyi təmin etdiyi halda, özünənəzarət təhlükəsi yarana bilər. Buna görə də təşkilat belə xidmətlərin təmin edilməsindən yaranan hər hansı özünənəzarət təhlükəsinin əhəmiyyətliyini qiymətləndirməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün tələb edildiyi halda, təminat tədbirləri görməlidir.

291.148. Hər hansı bir təşkilat əminliyi təmin edən tapşırıqın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlarının bir hissəsini təşkil edən qiymətləndirmə həyata keçirdiyi halda, hər hansı özünənəzarət təhlükəsinin əhəmiyyətliyini qiymətləndirməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyəyədək azaldılması tələb edildiyi halda, təminat tədbirləri görülməlidir.

Qonorar

Qonorar – Nisbi miqdar

291.149. Tapşırıq sifarişçisindən alınan qonorarin məbləği rəy verən təşkilatın ümumi qonorarinin böyük bir hissəsini təşkil edərsə, həmin sifarişçidən asılılıq və həmin müştərini itirməklə bağlı narahatlıq şəxsi maraq və ya hədə-qorxu təhlükəsi yaradır. Təhlükənin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Təşkilatın cari strukturu;
- Təşkilatın köklü və ya yeni olması;
- Sifarişçinin təşkilat üçün keyfiyyət və kəmiyyət baxımından əhəmiyyəti.

Təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- Sifarişçidən asılılığın azaldılması;
- Keyfiyyətə nəzarətin kənar qiymətləndirilməsi; və ya

- Əminliklə bağlı əsas qərarlara dair peşəkar tənzimləyici orqanla və ya peşəkar mühasiblə məsləhətləşmə.

291.150. Hər hansı bir tapşırıq sifarişçisindən alınan qonorar hər hansı bir fərdi tərəfdaşın müştərilərindən əldə edilən gəlirin böyük bir hissəsini təşkil etdiyi halda da şəxsi maraq və ya hədə-qorxu təhlükəsi yaranır. Həmin təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onun aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyədək azaldılması tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə bir təminat tədbirinə misal olaraq, tapşırıq qrupunun üzvü olmamış əlavə peşəkar mühasibin işinin yoxlanılmasını və ya tələb olunduğu halda, məsləhət verməsinin təşkil edilməsini göstərmək olar.

Qonorar – Gecikmiş

291.151. Tapşırıq sifarişçisindən alınmalı olan qonorar uzun müddət ödənilməmiş qalarsa, xüsusilə, əminliyə dair hesabatın (əgər varsa) hazırlanmasından əvvəl növbəti dövr üçün onun əhəmiyyətli bir hissəsi ödənilməzsə, şəxsi maraq təhlükəsi yarana bilər. Bir qayda olaraq, təşkilatın belə qonorarlardan hər hansı bu cür hesabatın hazırlanmasından əvvəl ödənilməsinə tələb edəcəyi gözlənilir. Qonorarlardan hesabatın hazırlanmasından sonra ödənilməmiş qalarsa, təhlükələrin mövcudluğu və ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların azaldılması və ya məqbul səviyyədək azaldılması üçün tələb edildiyi halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə misal olaraq, əminliyin təmin edilməsi tapşırığında iştirak etməmiş başqa bir peşəkar mühasibin məsləhət verməsini və ya həyata keçirilmiş işi yoxlamasını göstərmək olar. Təşkilat gecikmiş qonorarlardan sifarişçiyə verilən hər hansı kreditə ekvivalent kimi hesab edilməsinin mümkün olub-olmadığını və gecikmiş qonorarlardan əhəmiyyətli məbləğ təşkil etməsi ilə əlaqədar olaraq, təşkilat üçün əminliyi təmin edən tapşırığın təkrar təyin edilməsinin və ya davam etdirilməsinin münasib olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir.

Şərti qonorar

291.152. Şərti qonorar hər hansı bir əməliyyatın nəticəsi və ya təşkilat tərəfindən göstərilən xidmətlərin nəticəsi ilə əlaqədar əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş əsaslarla hesablanan qonorarlardır. Hazırkı bölmənin məqsədləri naminə, hər hansı məhkəmə və ya digər dövlət orqanı tərəfindən müəyyənləşdirildiyi halda, qonorarlardan şərti hesab edilmir.

291.153. Məsələn, hər hansı bir vasitəçi vasitəsilə hər hansı bir təşkilat tərəfindən əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar birbaşa və ya dolaylı yolla debetə daxil edilən şərti qonorar heç bir təminat tədbirinin məqbul səviyyədək azalda bilməyəcəyi qədər ciddi olan şəxsi maraq təhlükəsi yaradır. Buna görə də heç bir təşkilat bu cür qonorarlardan razılaşmasına daxil olmamalıdır.

291.154. Məsələn, hər hansı bir vasitəçi vasitəsilə hər hansı bir təşkilat tərəfindən tapşırıq sifarişçisinə göstərilən, əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar olmayan bir

xidmətlə bağlı birbaşa və ya dolayı yolla debetə daxil edilən şərti qonorar da şəxsi maraq təhlükəsi yarada bilər. Əminliyi təmin edən tapşırıqla əlaqədar olmayan həmin xidmətin nəticəsi və daha sonra həmin qonorarın məbləği əminliyi təmin edən tapşırığın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar üçün əhəmiyyətli olan hər hansı bir məsələ ilə əlaqədar gələcək və ya şərti bir qərardan asılı olarsa, heç bir təminat tədbiri həmin təhlükəni məqbul səviyyədək azalda bilməyəcəkdir. Buna görə də belə razılaşmalar qəbul edilməməlidir.

291.155. Tapşırıq sifarişçilərinə göstərilən, əminliyin təmin edilməsi ilə əlaqədar olmayan hər hansı bir xidmət üçün təşkilatlar tərəfindən qəbul edilən digər şərti qonorar razılaşmaları üçün təhlükələrin mövcudluğu və vacibliyi aşağıdakı amillərdən asılı olacaqdır:

- Mümkün qonorar məbləğlərinin dərəcəsi;
- Müvafiq dövlət orqanı tərəfindən şərti qonorarın müəyyənləşdirilməsi əsasında duran məsələnin nəticəsinin müəyyənləşdirilib-müəyyən edilib-edilməməsi;
- Xidmətin xüsusiyyəti;
- Hadisənin və ya əməliyyatın müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara təsiri.

Təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyədək azaldılması üçün tələb edildiyi halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakılar misal ola bilər:

- Peşəkar mühasib tərəfindən əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı müvafiq işin təhlili və ya tələb olunduğu halda, məsləhətlərin verilməsi; yaxud
- Əminliyin təmin edilməsi ilə bağlı olmayan xidmət göstərmək üçün tapşırıq qrupunun üzvü olmayan mütəxəssislərin əməyindən istifadə edilməsi.

Hədiyyələr və qonaqpərvərlik

291.156. Tapşırıq sifarişçisindən hədiyyələrin qəbul edilməsi və ya qonaqpərvərlik şəxsi maraq və tanışlıq təhlükələri yarada bilər. Hər hansı bir təşkilat və ya tapşırıq qrupunun üzvü hədiyyə qəbul edərsə və ya qonaqpərvərlik göstərərsə, onların dəyəri kiçik və əhəmiyyətsiz olmadığı təqdirdə, həmin təhlükələr təminat tədbirləri ilə məqbul səviyyədək azaldılması mümkün olmayacaq qədər ciddi ola bilər. Buna görə də təşkilat və ya tapşırıq qrupunun üzvü belə hədiyyə qəbul edə və ya qonaqpərvərlik göstərə bilməz.

Faktiki mülki iddia və ya mülki iddianın qaldırılması ilə hədələmə

291.157. Təşkilat və ya tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü ilə tapşırıq sifarişçisi arasında mülki iddia yaranarsa və ya belə iddianın yaranması ehtimalı ortaya çıxarsa, şəxsi maraq və hədə-qorxu təhlükələri yaranacaqdır. Sifarişçinin rəhbərliyi ilə tapşırıq

qrupunun üzvləri arasında münasibət tam səmimiyyət və sifarişçinin biznes əməliyyatlarının bütün aspektləri ilə əlaqədar tam açıqlama ilə xarakterizə olunmalıdır. Təşkilat və sifarişçinin rəhbərliyi faktiki mülki iddia və ya mülki iddianın qaldırılması ilə hədələmə nəticəsində çəkişmə tərəflərinə çevrilmişlərsə və bu rəhbərliyin tam açıqlamalar vermək istəyinə təsir edirsə, şəxsi maraq və hədə-qorxu təhlükələri yaranır. Bu təhlükələrin ciddiliyi aşağıdakı amillərdən asılıdır:

- Mülki iddianın əhəmiyyətliliyi;
- Mülki iddianın əminliyi təmin edən əvvəlki tapşırıqlarla əlaqəli olub-olmaması.

Təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və onların aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyədək azaldılması üçün tələb olunduğu halda, təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü mülki iddianın subyektlərindən biri olarsa, həmin şəxsin tapşırıq qrupundan xaric edilməsi; və ya
- Yerinə yetirilmiş işin peşəkar təhlilinin təşkili.

Belə təminat tədbirləri həmin təhlükələri məqbul səviyyədək azalda bilməzsə, yalnız mühasibin tapşırıq qrupundan kənarlaşdırma və ya tapşırıq qrupundan imtina edilməsi olacaqdır.

2005-01 sayılı Şərh (Məcəllənin şəffaflığını artırmaq üçün IESBA-nın layihəsindən irəli gələn dəyişikliklərə uyğunlaşdırılma məqsədilə 2009-cu ildə əlavə və dəyişikliklərə məruz qalmışdır)

291-ci Bölmənin maliyyə hesabatlarının audit tapşırığı olmayan əminliyi təmin edən tapşırıqlara tətbiqi

Hazırkı şərh 291-ci Bölmədə verilmiş müstəqillik tələblərinin maliyyə hesabatlarının audit tapşırığı olmayan əminliyi təmin edən tapşırıqlara tətbiqinə dair istiqamət verir.

Şərhin diqqət mərkəzində maliyyə hesabatlarının audit tapşırığı olmayan əminliyi təmin edən tapşırıqlar üçün xüsusi olan tətbiq məsələləri dayanır. 291-ci bölmədə əminliyi təmin edən bütün tapşırıqlar üçün müstəqilliyə dair tələblərin nəzərdən keçirilməsi ilə əlaqədar olan başqa məsələlər də qeyd edilmişdir. Məsələn, 291.3-cü bənddə deyilir ki, təşkilatın şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilatın maraq və münasibətlərindən yarandığını ehtimal etmək üçün əsasının olduğu təhlükələrin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir. Bölmədə həmçinin qeyd edilir ki, tapşırıq qrupunun müzakirə mövzusu və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh olan belə bir tərəfin əlaqədar iqtisadi subyektlərinin həmin cavabdeh tərəfin təşkilati müstəqilliyinin qiymətləndirilməsi üçün münasib olduğunu hesab etmək üçün əsası olarsa, müstəqilliyə təhlükələri qiymətləndirən və lazımi təminat tədbirlərini görən

zaman həmin əlaqədar iqtisadi subyekti cəlb etməlidir. Bu məsələlərə hazırkı şərhdə xüsusi olaraq toxunulmuşdur.

Beynəlxalq Audit və Keyfiyyət Təminatı Standartları üzrə Şura (IAASB) tərəfindən hazırlanmış “Əminliyi təmin edən tapşırıqların yerinə yetirilməsinin beynəlxalq prinsipləri”ndə də izah edildiyi kimi, əminliyi təmin edən tapşırıqlarda ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib cavabdeh tərəfdən başqa, nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin müzakirə mövzusunun meyarlar üzrə qiymətləndirilməsinin və ya müəyyən edilməsinin nəticələrinə dair əminlik dərəcəsini artırmaq üçün hazırlanmış rəy verir.

Müddəalara əsaslanan tapşırıqlar

Müddəalara əsaslanan tapşırıqlarda müzakirə mövzusunun qiymətləndirilməsini və ya müəyyən edilməsini cavabdeh tərəf həyata keçirir, müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar isə cavabdeh tərəfin nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin istifadəsinə təqdim edilən müddəalar formasında olur.

Müddəalara əsaslanan tapşırıqlarda müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh olan və müzakirə mövzusunə cavabdeh ola biləcək tərəfin müstəqil olması tələb edilir.

Müddəalara əsaslanan, cavabdeh tərəfin müzakirə mövzusunə deyil, müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh olduğu tapşırıqlarda cavabdeh tərəfin müstəqil olması tələb edilir. Bundan başqa, təşkilatın əsaslı olaraq, tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü, şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilat və müzakirə mövzusunə cavabdeh tərəf arasındakı maraq və münasibətlərdən yarandığını hesab etdiyi istənilən təhlükələrin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir.

Birbaşa hesabatvermə tapşırıqları

Birbaşa hesabatvermə tapşırıqlarında ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib müzakirə mövzusunun qiymətləndirilməsini və ya müəyyən edilməsini birbaşa həyata keçirir və ya nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin istifadəsinə təqdim edilməyən qiymətləndirmə və ya müəyyən edilməni həyata keçirmiş cavabdeh tərəfdən məlumatlar əldə edir. Müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə əminliyi təmin edən hesabatda təqdim edilir.

Birbaşa hesabatvermə tapşırıqlarında müzakirə mövzusunə cavabdeh tərəfin müstəqil olması tələb edilir.

Çoxsaylı cavabdeh tərəflər

İstər müddəalara əsaslanan tapşırıqlarda, istərsə də birbaşa hesabatvermə tapşırıqlarında bir neçə cavabdeh tərəf ola bilər. Məsələn, ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasiblərdən müstəqil qəzetlərin sayının aylıq nəşr statistikasına dair əminliyini ifadə etməsi xahiş edilə bilər. Bu tapşırıq müddəalara əsaslanan elə tapşırıq ola bilər ki, burada hər bir qəzet öz dövriyyəsini ölçür və həmin statistika nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə müddəa şəklində təqdim edilir. Əksinə, bu tapşırıq heç bir müddəanın olmadığı və qəzətlərdən yazılı məlumatların alındığı və ya alınmadığı birbaşa hesabatvermə tapşırığı da ola bilər.

Belə tapşırıqlarda təşkilat həmin müddəaların hər bir cavabdeh tərəfə tətbiq edilməsinin lazım gəlib-gəlmədiyini müəyyənləşdirən zaman özü ilə tapşırıq qrupunun hər hansı bir üzvü və ya konkret bir cavabdeh tərəf arasındakı hansısa maraq və ya münasibətin müstəqilliyə müzakirə mövzusu üzrə məlumatlar kontekstində əhəmiyyətsiz təhlükə yaratması ehtimalının olub-olmadığını nəzərə ala bilər. Bu zaman aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- a) Cavabdeh tərəfin cavabdeh olduğu müzakirə mövzusu üzrə məlumatların (və ya müzakirə mövzusunun) əhəmiyyəti;
- b) Tapşırıqla bağlı olan ictimai maraq dərəcəsi.

Təşkilat müstəqilliyə hər hansı bir cavabdeh tərəflə belə münasibətlərdən yaranmış təhlükənin əhəmiyyətsiz olub-olmayacağını müəyyənləşdirərsə, bu Bölmədəki bütün müddəaların cavabdeh tərəfə tətbiq edilməsi tələb olunmaya bilər.

Nümunə

Aşağıdakı nümunə 291-ci Bölmənin tətbiqini nümayiş etdirmək üçün hazırlanmışdır. Müzakirə mövzusunə və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəfin eyni zamanda təşkilatın və ya şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilatın maliyyə hesabatlarına cavabdeh tərəf olmaması nəzərdə tutulur.

Hər hansı bir təşkilat 10 müstəqil şirkətin sübuta yetirilmiş ümumi neft ehtiyatlarına dair əminliyini ifadə etməsi üçün cəlb edilmişdir. Hər bir təşkilat öz ehtiyatlarını (müzakirə mövzusu) müəyyənləşdirmək üçün coğrafi və mühəndis tədqiqatları həyata keçirmişdir. İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin həmin tapşırıq üçün münasib olduğunu hesab etdiyi meyarlar vardır ki, həmin meyarlar əsasında hansısa ehtiyat sübuta yetirilmiş hesab edilə bilər.

Hər bir şirkət üzrə 31 dekabr 20X0-ci ilə olan sübuta yetirilmiş ehtiyatlar aşağıdakı kimi olmuşdur:

	Sübuta yetirilmiş ehtiyatlar (Min barellə)
--	---

Şirkət 1	5200
Şirkət 2	2725
Şirkət 3	3260
Şirkət 4	15 000
Şirkət 5	6700
Şirkət 6	39 126
Şirkət 7	7345
Şirkət 8	8175
Şirkət 9	24 135
Şirkət 10	9635
Cəmi	104 301

Həmin tapşırıq fərqli şəkillərdə qruplaşdırıla bilər:

Müddəalara əsaslanan tapşırıqlar

A1 Hər bir şirkət öz ehtiyatlarını ölçür, təşkilatı və nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri hansısa müddə ilə təmin edir.

A2 Bu şirkətlərdən başqa, hər hansı bir iqtisadi subyekt həmin ehtiyatları ölçür və təşkilatı, eləcə də nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri hansısa müddə ilə təmin edir.

Birbaşa hesabatvermə tapşırıqları

D1 Hər bir şirkət ehtiyatları ölçür və təşkilata sübuta yetirilmiş ehtiyatların ölçülməsi üçün müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında onun ehtiyatlarını ölçən yazılı məlumat verir. Həmin məlumatlar nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin istifadəsinə təqdim edilmir.

D2 Təşkilat şirkətlərin bəzilərinin ehtiyatlarını birbaşa ölçür.

Yanaşmanın tətbiqi

A1 Hər bir şirkət öz ehtiyatlarını ölçür və təşkilata, eləcə də nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə hansısa müddə təqdim edir.

Bu tapşırıqda bir neçə məsul tərəf vardır (1-10-cu Şirkətlər). Müstəqilliyə dair tələblərin bütün şirkətlərə tətbiq edilməsinin lazım gəlib-gəlmədiyini müəyyənləşdirən zaman təşkilat hər hansı bir konkret şirkətlə hansısa maraq və ya münasibətin müstəqilliyə məqbul səviyyədə olmayan təhlükə yarada bilib-bilməyəcəyini nəzərə ala bilər. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınmalıdır:

- Şirkətin sübuta yetirilmiş ehtiyatlarının, barəsində məlumat verilmiş cəmi ehtiyatlarla əlaqədar əhəmiyyəti;
- Tapşırıqla bağlı olan ictimai maraq səviyyəsi (291.28-ci bənd).

Məsələn, Şirkət 8 cəmi ehtiyatların 0.17%-nə cavabdehdir. Buna görə də Şirkət 8-lə hər hansı biznes münasibəti və ya marağı ehtiyatların təqribən 37.5%-nə malik olan Şirkət 6 ilə olduğundan daha az təhlükə yarada bilər.

Tapşırıq qrupu və təşkilat müstəqilliyə dair tələblərin şamil edildiyi şirkətləri müəyyənləşdirən zaman, müzakirə mövzusunə və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəf hesab edilə biləcək cavabdeh tərəflərdən asılı olmamalıdır (291.28-ci bənd).

A2 Bu şirkətlərdən başqa, hər hansı bir iqtisadi subyekt ehtiyatları ölçür və təşkilatı, eləcə də nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri hansısa müddə ilə təmin edir.

Təşkilat ehtiyatları qiymətləndirən və təşkilatı, eləcə də nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri müddəalarla təmin edən iqtisadi subyektdən asılı olmamalıdır (291.19-cu bənd). Həmin iqtisadi subyekt müzakirə mövzusunə cavabdeh deyildir və buna görə də təşkilatın əsaslı olaraq müzakirə mövzusunə cavabdeh tərəflə maraqlardan (münasibətlərdən) yarandığını hesab etdiyi təhlükələrin qiymətləndirilməsi həyata keçirilməlidir (291.19-cu bənd). Hazırkı tapşırıqda müzakirə mövzusunə bir neçə cavabdeh tərəf vardır (1-10-cu Şirkətlər). Məsələn A1-də də bəhs edildiyi kimi, təşkilat hər hansı bir konkret şirkətlə maraq və ya münasibətin müstəqillik üçün məqbul səviyyədə olmayan təhlükə yaradıb-yaratmayacağını nəzərə ala bilər.

D1 Hər bir şirkət təşkilatı öz ehtiyatlarını sübuta yetirilmiş ehtiyatlar üçün müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında məlumatlarla təmin edir. Həmin məlumatlar nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin istifadəsinə təqdim edilmir.

Hazırkı tapşırıqda bir neçə cavabdeh tərəf vardır (Şirkət 1-10). Müstəqilliyə dair müddəaların bu şirkətlərin hamısına şamil edilməsinin lazım gəlib-gəlmədiyini müəyyənləşdirən zaman təşkilat konkret bir şirkətlə maraq və ya münasibətin müstəqillik üçün məqbul səviyyədə olmayan təhlükə yarada bilib-bilməyəcəyini nəzərə ala bilər. Bu zaman aşağıdakı amillər nəzərə alınır:

- Şirkətin sübuta yetirilmiş ehtiyatlarının barəsində məlumat verilən cəmi ehtiyatlarla əlaqədar əhəmiyyətliliyi;
- Tapşırıqla əlaqədar ictimai maraq səviyyəsi (291.28-ci bənd).

Məsələn, Şirkət 8 ehtiyatların 0,17%-nə cavabdeh olduğu üçün həmin şirkətlə biznes münasibəti və ya marağı ehtiyatların təqribən 37,5%-nə cavabdeh olan şirkət 6 ilə olan oxşar maraqla müqayisədə, daha az təhlükə yarada bilər.

Tapşırıq qrupu və təşkilat müstəqillik tələblərinin şamil edildiyi şirkətləri müəyyənləşdirən zaman, müzakirə mövzusunə və ya müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh tərəf hesab edilə biləcək tərəflərdən asılı olmamalıdır (291.28-ci bənd).

D2. Təşkilat həmin şirkətlərin bəzilərinin ehtiyatlarını birbaşa ölçür. Şamil edilmə D1-də göstərilənlə eynidir.

HİSSƏ C—BİZNES SAHƏSİNDƏ PEŞƏKAR MÜHASİBLƏR

	Səhifə
Bölmə 300 Giriş	133
Bölmə 310 Maraqların münaqişəsi	136
Bölmə 320 Məlumatların hazırlanması və verilməsi.....	139
Bölmə 330 Qənaətbəxş bilik və bacarıqla fəaliyyət göstərmə	140
Bölmə 340 Maliyyə maraqları, kompensasiya, maliyyə hesabatverməsi və qərar qəbuletmə ilə bağlı stimullar	141
Bölmə 350 Stimullar.....	143

BÖLMƏ 300

Giriş

300.1. Məcəllənin bu hissəsində A hissəsinə daxil edilmiş konseptual prinsiplərin müəyyən situasiyalarda biznes sahəsində peşəkar mühasiblərə necə şamil edildiyi təsvir edilir. Hazırkı hissədə biznes sahəsində peşəkar mühasiblərin rastlaşa biləcəkləri, əsas prinsiplərə əməl edilməsi üçün təhlükə yaradan və ya yarada biləcək vəziyyət və münasibətlərin hamısı təsvir edilməmişdir. Buna görə də biznes sahəsində peşəkar mühasiblərin belə vəziyyət və münasibətlərə qarşı sayıq olmaları təşviq edilir.

300.2. İnvestorlar, kreditorlar, işəgötürənlər və biznes icmasının digər sektorları, eləcə də hökumətlər və geniş ictimaiyyət hamısı biznes sahəsində peşəkar mühasiblərin işinə güvənə bilirlər. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər maliyyə məlumatlarının və digər məlumatların hazırlanmasına və verilməsinə təkbəşinə və ya birgə cavabdeh ola bilirlər. Bu məlumatlara həm onları işə götürən təşkilatlar, həm də üçüncü tərəflər güvənə bilirlər. Onlar səmərəli maliyyə idarəetməsinin təmin edilməsinə və bizneslə əlaqədar müxtəlif məsələlərə dair münasib məsləhətlər verilməsinə də cavabdeh ola bilirlər.

300.3. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər əmək haqqı alan işçi, tərəfdaş, direktor (icracı və ya qeyri-icracı), mülkiyyətçi-menecer, könüllülər, yaxud bir və ya daha artıq işəgötürən təşkilat üçün işləyən başqa şəxslər ola bilər. İşəgötürən təşkilatla münasibətin qanuni forması (əgər varsa) biznes sahəsində peşəkar mühasibə həvalə edilmiş etik funksiyalara dair heç bir münasibət bildirmir.

300.4. Biznes sahəsində peşəkar mühasib onu işə götürən təşkilatın hüquqi məqsədlərinə yardım etmək funksiyası daşıyır. Hazırkı Məcəllənin məqsədi biznes sahəsində peşəkar mühasibə bu vəzifəni lazımi şəkildə yerinə yetirməkdə mane olmaq deyil, əsas prinsiplərə əməl edilməsinə xələl gəlməsi ehtimalının mövcud olduğu vəziyyətlərə toxunmaqdır.

300.5. Biznes sahəsində peşəkar mühasib təşkilat daxilində rəhbər vəzifədə ola bilər. Onun vəzifəsi nə qədər çox olarsa, hadisələrə, təcrübə və münasibətlərə təsir göstərmək imkanı da daha çox olacaqdır. Buna görə də biznes sahəsində peşəkar mühasibin yuxarı rəhbərliyin etik davranışlara verdiyi əhəmiyyəti vurğulayan, etikaya əsaslanan mədəniyyəti təşviq edəcəyi gözlənilir.

300.6. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər bu peşənin tamlığına, obyektivliyinə və ya müsbət nüfuzuna xələl gətirən və ya gətirə biləcək heç bir biznes, peşə və ya fəaliyyətə qəsdən cəlb edilə bilməz və nəticədə, əsas prinsiplərə uyğun olmaya bilər.

300.7. Əsas prinsiplərə əməl edilməsinə çoxsaylı vəziyyət və münasibətlər potensial olaraq təhlükə yarada bilər. Təhlükələri aşağıdakı bir və ya daha çox kateqoriyaya daxil etmək olar:

- a) Şəxsi maraq
- b) Özünəməzarət
- c) Havadarlıq
- d) Tanışlıq
- e) Hədə-qorxu

Hazırkı Məcəllənin A Hissəsində bu təhlükələrdən bəhs edilmişdir.

300.8. Biznes sahəsində peşəkar mühasib üçün şəxsi maraq təhlükələri yarada biləcək təhlükələrə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- İşəgötürən təşkilatda maliyyə marağına malik olma və ya həmin təşkilatdan kredit və ya zəmanət almaq;
- İşəgötürən təşkilat tərəfindən təklif edilən stimullaşdırıcı kompensasiya tədbirlərində iştirak;
- Korporativ aktivlərdən qeyri-münasib istifadə;
- Əməyin təhlükəsizliyi barədə narahatlıq;
- İşəgötürən təşkilatdan kənar kommersiya xüsusiyyətli təzyiq.

300.9. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər üçün şəxsi maraq təhlükəsi yaranan vəziyyətlərə misal olaraq, əldə etmə qərarını dəstəkləmiş texniki-iqtisadi əsaslandırmanın həyata keçirilməsindən sonra biznesin kombinasiyası üçün münasib mühasibat tədbirlərinin müəyyənləşdirilməsini göstərmək olar.

300.10. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər öz işəgötürən təşkilatlarının qanuni məqsəd və vəzifələrinə yardım edən zaman həmin təşkilatların mövqeyinə imkan yarada bilərlər, bir şərtlə ki, hazırlanan heç bir hesabat saxta və ya yanıldıcı olmasın. Belə tədbirlər, bir qayda olaraq, havadarlıq təhlükəsi yarada bilməz.

300.11. Biznes sahəsində peşəkar mühasib üçün tanışlıq təhlükələri yarada biləcək vəziyyətlərə misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

- İqtisadi subyektin işə götürdüyü birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvləri iqtisadi subyektin maliyyə hesabatverməsinə təsir edən qərarlar verən zaman işəgötürən təşkilatın maliyyə hesabatverməsinə cavabdeh olmaq;
- Biznes qərarlarına təsir edən biznes əlaqələri ilə uzunmüddətli bağlılıq;
- Qiymət cüzi və olmadığı halda, hədiyyə və ya imtiyazlı münasibətin qəbul edilməsi.

300.12. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər üçün hədə-qorxu təhlükələri yarada biləcək vəziyyətlərə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Biznes sahəsində peşəkar mühasibin, yaxud yaxın və ya birinci dərəcəli ailə üzvünün hər hansı bir mühasibat prinsipinin və ya maliyyə məlumatlarının verilmə metodunun tətbiqi barədə fikir ayrılığı ilə əlaqədar işdən azad edilmə və ya başqası ilə əvəz edilmə təhlükəsi;
- Qərar qəbul etmə prosesinə (məsələn, müqavilələrin bağlanması və ya hər hansı bir mühasibat prinsipinin tətbiqi ilə bağlı) təsir göstərməyə cəhd edən aparıcı şəxslər.

300.13. Təhlükələri məqbul səviyyədək aradan qaldıra və ya azalda biləcək təminat tədbirləri iki geniş kateqoriyaya bölünür:

- a) Peşənin və ya qanunvericiliyin müəyyənləşdirdiyi təminat tədbirləri;
- b) İş mühitində təminat tədbirləri.

Peşənin və ya qanunvericiliyin müəyyənləşdirdiyi təminat tədbirlərinə misallar hazırkı Məcəllənin A Hissəsinin 100.14-cü bəndində ətraflı şəkildə təsvir edilmişdir.

300.14. İş mühitində təminat tədbirlərinə aşağıdakılar daxildir:

- İşəgötürən təşkilatın korporativ nəzarət sistemləri və ya digər nəzarət strukturları.
- İşəgötürən təşkilatın etik davranış proqramları.
- İşəgötürən təşkilatda mövcud olan, yüksək səviyyədə səriştəli işçilərin işə götürülməsinin əhəmiyyətini vurğulayan kadrların komplektləşdirilməsi prosedurları.
- Güclü daxili nəzarət.
- Münasib intizam prosesləri.
- Etik davranışın və işçilərin münasib şəkildə davranacağı gözləntisinin əhəmiyyətini vurğulayan liderlik.
- İşçinin fəaliyyətinin keyfiyyətini tətbiq və monitorinq etmək üçün siyasət və prosedurlar.
- İşəgötürən təşkilatın siyasət və prosedurları, o cümlədən onlara hər hansı dəyişikliklər, eləcə də belə siyasət və prosedurlara dair münasib təlim və təhsil barədə bütün işçilərə vaxtılı-vaxtında məlumat verilməsi.
- İşçilərə tənbeh cəzası verilməsindən qorxmadan onları narahat edən etik məsələlər barədə işəgötürən təşkilatın vəzifəli şəxslərinə məlumat verməsinə imkan yaradan və bunu təşviq edən siyasət və prosedurlar.
- Başqa bir münasib peşəkar mühasiblə məsləhətləşmə.

300.15. Biznes sahəsində peşəkar mühasib başqalarının qeyri-etik davranış və ya hərəkətlərinin işəgötürən təşkilat daxilində baş verməyə davam edəcəyini hesab etdiyi hallarda, hüquq məsləhəti almaq məsələsini nəzərdən keçirə bilər. Bütün mümkün təminat tədbirlərinin tükənmiş olduğu və təhlükələrin qənaətbəxş həddədək azaldılmasının mümkün olmadığı ekstremal vəziyyətlərdə biznes sahəsində peşəkar mühasib işəgötürən təşkilatdan çıxmağın münasib olduğu qənaətinə gələ bilər.

BÖLMƏ 310

Maraqların münaqişəsi

310.1. Biznes sahəsində peşəkar mühasib hər hansı bir peşəkar fəaliyyəti öz üzərinə götürən zaman maraqların münaqişəsi ilə qarşılaşa bilər. Maraqların münaqişəsi obyektivliyə təhlükə yaradır və digər əsas prinsiplər üçün təhlükələr yarada bilər. Belə təhlükələr aşağıdakı hallarda yarana bilər:

- Peşəkar mühasib konkret bir məsələ ilə bağlı maraqları bir-birinə zidd olan iki və ya daha artıq tərəf üçün həmin məsələ ilə əlaqədar peşəkar fəaliyyət həyata keçirdikdə; yaxud
- Peşəkar mühasibin konkret bir məsələ ilə bağlı maraqları və onun peşəkar bir fəaliyyət həyata keçirməyi öz üzərinə götürdüyü tərəfin həmin məsələ ilə əlaqədar maraqları toqquşduqda.

Hər hansı bir tərəfə işəgötürən təşkilat, satıcı, istehlakçı, borcverən, səhmdar və ya digər tərəf daxil ola bilər.

Peşəkar mühasib maraqların münaqişəsi hallarının peşəkar və ya işgüzar qərarlara xələl gətirməsinə imkan verməməlidir.

310.2. Maraqların münaqişəsinin meydana çıxma biləcəyi vəziyyətlərə aşağıdakılar misal ola bilər:

- İki işəgötürən təşkilatda rəhbər vəzifədə çalışma və həmin işəgötürən təşkilatların birindən peşəkar mühasibin digər işəgötürənin xeyrinə və ya zərərinə istifadə edə biləcəyi məxvi məlumatların əldə edilməsi.
Peşəkar mühasibi işə götürən hər hansı bir kommandit ortaqlığında hər iki tərəfə öz ortaqlıqlarına xitam verməkdə kömək etmək üçün onların hər biri üçün peşəkar fəaliyyətin həyata keçirilməsi.
- Peşəkar mühasibi işə götürən, iqtisadi subyektin öz rəhbərliyinin azad edilməsinə çalışan bəzi rəhbər şəxsləri üçün maliyyə məlumatlarının hazırlanması.
- Peşəkar mühasibin birinci dərəcəli ailə üzvü razılaşmadan maddi cəhətdən yararlanma biləcəyi halda, həmin mühasibi işə götürən təşkilat üçün satıcıların seçilməsinə cavabdehlik.

- Şirkət üzrə müəyyən investisiyaları təsdiq edən işəgötürən təşkilatların idarəetmə orqanlarında çalışma – bu şirkətlərdə həmin xarakterik investisiyalardan biri peşəkar mühasibin və ya onun birinci dərəcəli hər hansı bir ailə üzvünün fərdi investisiya portfelinin dəyərini artırır.

310.3. Maraqların münaqişəsini yarada biləcək maraq və münasibətlərin müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi, eləcə də təminat tədbirlərinin tətbiqi zamanı, tələb olunduğu halda, əsas prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün biznes sahəsində peşəkar mühasib peşəkar mühakimə yürütməli, şüurlu və məlumatlı üçüncü tərəfin həmin vaxt peşəkar mühasib üçün mümkün olan xarakterik fakt və vəziyyətləri qiymətləndirərək, qərar verə biləcəyi, əsas prinsiplərə xələl gətirə biləcək bütün maraq və münasibətlərə münasibətdə ehtiyatlı olmalıdır.

310.4. Maraqların münaqişəsini aradan qaldıran zaman biznes sahəsində peşəkar mühasibin təşkilatdan və ya başqalarından (məsələn, peşə təşkilatı, hüquq şurası və ya başqa bir peşəkar mühasib) məsləhət almağa çalışması təşviq edilir. Peşəkar mühasib işəgötürən təşkilat daxilində açıqlamalar edən və ya məlumatları paylaşan, eləcə də üçüncü tərəflərdən məsləhət almaq istəyən zaman fundamental prinsip olan məxvilik prinsipinə münasibətdə ehtiyatlı olmağa davam etməlidir.

310.5. Maraqların münaqişəsindən yaranan təhlükə qənaətbəxş həddə olmazsa, biznes sahəsində peşəkar mühasib həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Əgər təminat tədbirləri həmin təhlükəni məqbul səviyyəyədək azalda bilməzsə, peşəkar mühasib maraqların münaqişəsi ilə nəticələnə biləcək peşəkar fəaliyyəti həyata keçirməkdən və ya davam etdirməkdən imtina etməli, yaxud həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün müvafiq münasibətlərə və ya maraqlara xitam verməlidir.

310.6. Biznes sahəsində peşəkar mühasib maraqların münaqişəsinin mövcud olub-olmaması üçün əğlabatan addımlar atmalıdır:

- Cəlb edilmiş tərəflər arasındakı müvafiq maraq və münasibətlərin xüsusiyyəti;
- Fəaliyyətin xüsusiyyəti və onun müvafiq tərəflər üçün məqsədləri.

Fəaliyyətlərin, eləcə də müvafiq maraq və münasibətlərin xüsusiyyəti zamanla dəyişə bilər. Peşəkar mühasib maraqların münaqişəsini yarada biləcək vəziyyətlərin müəyyənləşdirilməsi məqsədləri üçün belə dəyişikliklərdə sayıq olmalıdır.

310.7. Maraqların münaqişəsi müəyyənləşdirilərsə, biznes sahəsində peşəkar mühasib aşağıdakıları qiymətləndirməlidir:

- Müvafiq maraq və ya münasibətlərin əhəmiyyətliliyini;
- Peşəkar fəaliyyətin və ya fəaliyyətlərin həyata keçirilməsindən yaranan təhlükələrin əhəmiyyətliliyini. Ümumilikdə, peşəkar fəaliyyətlə tərəflərin maraqlarının toqquşduğu məsələ arasındakı əlaqə nə qədər birbaşa olarsa, obyektivliyə və digər əsas prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükə bir o qədər ciddi olar.

310.8. Biznes sahəsində peşəkar mühasib tələb olunduğu halda, fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə maraqların münaqişəsindən yaranan təhlükələri aradan qaldırmaq və ya onları məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Maraqların münaqişəsini yaradan vəziyyətlərdən asılı olaraq, aşağıdakı təminat tədbirlərinin bir və ya daha çoxunun tətbiqi münasib ola bilər:

- Müəyyən funksiya və vəzifələrin strukturunun yenidən müəyyənləşdirilməsi və ya onların bölünməsi;
- Məsələn, icraçı və ya qeyri-icraçı direktorun nəzarəti altında müvafiq nəzarətin əldə edilməsi;
- Maraqların münaqişəsini yaradan məsələ ilə əlaqədar qərar qəbul etmə prosesindən uzaqlaşmaq;
- Üçüncü tərəflərlə (məsələn, peşə qurumu, hüquq şurası və ya digər peşəkar mühasib) məsləhətləşmə.

310.9. Bundan başqa, bir qayda olaraq, münaqişənin xüsusiyyətinin müvafiq tərəflərə, o cümlədən işəgötürən təşkilat daxilindəki müvafiq səviyyəyə açıqlanması və həmin təhlükəni məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri tələb edildiyi halda, biznes sahəsində peşəkar mühasibin peşəkar fəaliyyəti həyata keçirməsi üçün onların razılığının alınması zəruridir. Bəzi vəziyyətlərdə razılıq hər hansı bir tərəfin davranışı ilə nəzərdə tutula bilər. Burada peşəkar mühasib tərəflərin başlanğıcda mövcud olan vəziyyətlərdən xəbərdar olduqları və münaqişənin mövcudluğuna etiraz etmədikləri halda, maraqların münaqişəsini qəbul etdikləri qənaətinə gəlmək üçün kifayət qədər sübuta malik olmalıdır.

310.10. Açıqlama şifahidirsə, yaxud razılıq şifahi və ya ehtimal ediləndirsə, biznes sahəsində peşəkar mühasibin maraqların münaqişəsini yaradan vəziyyətlərin, təhlükələrin məqbul səviyyəyədək azaldılması üçün görülən təminat tədbirlərinin və əldə edilən razılıqların xüsusiyyətinin sənədləşdirilməsi təşviq edilir.

310.11. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər fundamental prinsiplərə əməl edilməsində digər təhlükələrlə üzləşə bilərlər. Bu, məsələn, maliyyə məlumatlarının hazırlanması və hesabat verilməsi zamanı işəgötürən təşkilatın daxilində başqaları tərəfindən güclü təzyiq, yaxud peşəkar mühasibin yaxın və ya birinci dərəcəli ailə üzvlərinin işəgötürən təşkilatla malik olduqları maliyyə, biznes münasibətləri və ya şəxsi münasibətlər nəticəsində baş verə bilər. Məcəllənin 320 və 340-cı Bölmələrində belə təhlükələrin tənzimlənməsinə dair təlimat verilmişdir.

BÖLMƏ 320

Məlumatların hazırlanması və verilməsi

320.1. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər tez-tez ictimaiyyətin istifadəsinə verilə biləcək, yaxud işəgötürən təşkilatın daxilində və xaricindəki başqaları tərəfindən istifadə edilən məlumatların hazırlanmasına və verilməsinə cəlb edirlər. Belə məlumatlara maliyyə və ya idarəetmə məlumatları (məsələn, proqnozlar və büdcələr, maliyyə hesabatları, rəhbərliyin müzakirə və təhlilləri, rəhbərliyin iqtisadi subyektin maliyyə hesabatlarının audit yoxlaması zamanı auditorlara təqdim etdiyi təmsilçilik məktubu) daxil ola bilər. Biznes sahəsində peşəkar mühasib belə məlumatları düzgün, doğru və uyğun şəkildə hazırlamalı və təqdim etməlidir ki, həmin məlumatlar öz kontekstində başa düşülsün.

320.2. İşəgötürən təşkilatın ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təsdiqinə cavabdeh olan biznes sahəsində peşəkar mühasib həmin maliyyə hesabatlarının müvafiq maliyyə hesabatverməsi standartlarına uyğun şəkildə təqdim edildiyindən məmnun qalmalıdır.

320.3. Biznes sahəsində peşəkar mühasib aşağıdakı qaydada cavabdeh olduğu informasiyaları saxlamaq üçün ağılabatan tədbirlər həyata keçirməlidir:

- a) Biznes əməliyyatlarının, aktivlərin və ya passivlərin həqiqi xüsusiyyətini aydın şəkildə təsvir etmək;
- b) Məlumatları vaxtlı-vaxtında və lazımı şəkildə şərh etmək və sənədləşdirmək;
- c) Bütün vacib məsələlərdə faktları düzgün və tam şəkildə təqdim etmək.

320.4. Fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükələr, məsələn, tamlıq, obyektivlik və ya peşəkarlıq və müvafiq yanaşma prinsiplərinə şəxsi maraq və ya hədə-qorxu təhlükələri o zaman yaranır ki, biznes sahəsində peşəkar mühasibə məlumatları yanlış şəkildə hazırlaması və verməsi, yaxud başqalarının fəaliyyətləri vasitəsilə yanlış məlumatlara şərik olması üçün təsir göstərilir (kənardan və ya şəxsi maraq imkanları vasitəsilə).

320.5. Belə təhlükələrin ciddiliyi təsir mənbəyi və işəgötürən təşkilat daxilindəki korporativ mədəniyyət kimi amillərdən asılı olacaqdır. Biznes sahəsində peşəkar mühasib peşəkar mühasiblərin üzərinə peşəkar münasibətlərdə və biznes münasibətlərində düzgün və vicdanlı olmaq öhdəliyi qoyan tamlıq prinsipinə münasibətdə ehtiyatlı olmalıdır. 340-cı bölmədəki təlimatlar təhlükələrin kompensasiya və stimullaşdırıcı tədbirlərdən yarandığı hallar üçün müvafiqdir.

320.6. Hər hansı bir təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və tələb olunduğu halda, həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə işəgötürən təşkilat daxilindəki vəzifəli şəxslər, audit komitəsi və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər (qurumlar), yaxud müvafiq bir peşə qurumla məsləhətləşmə daxildir.

320.7. Təhlükəni məqbul səviyyəyədək azaltmaq mümkün olmadıqda, biznes sahəsində peşəkar mühasib yanıldıcı olduğunu aşkara çıxardığı məlumatlarla əlaqəli olmaqdan və ya əlaqəli olaraq qalmaqdan imtina etməlidir. Biznes sahəsində peşəkar mühasib yanıldıcı məlumatlarla bilməyərəkdən əlaqəli ola bilər. Bundan xəbərdar olduqdan sonra peşəkar mühasib həmin məlumatlarla əlaqəli olmaqdan uzaqlaşmaq üçün tədbirlər görməlidir. Biznes sahəsində peşəkar mühasib təşkilat xaricindəki vəziyyətə dair məlumat vermə tələbinin mövcud olub-olmadığını müəyyənləşdirən zaman hüquqi məsləhət alma məsələsini nəzərdən keçirməlidir. Bundan başqa, o, peşəkar mühasib vəzifəsindən imtina edib-etməmək məsələsini də nəzərdən keçirə bilər.

BÖLMƏ 330

Qənaətbəxş bilik və bacarıqla fəaliyyət göstərmə

330.1. Peşəkarlıq və müvafiq yanaşma kimi fundamental prinsiplər biznes sahəsində peşəkar mühasibin yalnız ciddi vəzifələr həyata keçirməsini tələb edir. Bunun üçün biznes sahəsində peşəkar mühasib kifayət qədər xüsusi təlim keçməli və ya təcrübəyə malik olmalı, yaxud belə təlim və ya təcrübəni əldə etməlidir. Biznes sahəsində peşəkar mühasib məqsədli şəkildə işəgötürəni malik olduğu bacarıqlar və ya təcrübə səviyyəsindəki yanılmamalı, yaxud tələb edildiyi halda müvafiq ekspert məsləhətləri və kömək əldə etməyə çalışmalıdır.

330.2. Biznes sahəsində peşəkar mühasibin vəzifələri peşəkarlıq səviyyəsi və müvafiq yanaşma ilə yerinə yetirməsinə təhlükə yaradan vəziyyətlər aşağıdakıların mövcudluğu ilə bağlıdır:

- Müvafiq vəzifələri lazımi şəkildə yerinə yetirmək və ya başa çatdırmaq üçün vaxtın kifayət etməməsi;
- Həmin vəzifələrin lazımi şəkildə həyata keçirilməsi üçün məlumatların natamam, qeyri-məhdud və ya qeyri-adekvat olması;
- Qeyri-kafi təcrübə, təlim və (və ya) təhsil.
- Vəzifələrin lazımi şəkildə yerinə yetirilməsi üçün resursların qeyri-adekvat olması.

330.3. Təhlükənin ciddiliyi biznes sahəsində peşəkar mühasibin başqaları ilə işləmə dərəcəsi, biznes sahəsində əlaqədar vəzifə, işə tətbiq edilən nəzarət səviyyəsi və təhlil kimi amillərdən asılıdır. Təhlükənin ciddiliyi qiymətləndirilməli və tələb olunduğu halda, həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyədədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Belə təminat tədbirlərinə aşağıdakıları misal göstərmək olar:

- Əlavə məsləhət və təlimin əldə edilməsi;
- Müvafiq vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün lazımi vaxtın olmasının təmin edilməsi;
- Lazımi bilik və bacarıqlara malik şəxslərdən kömək əldə edilməsi;
- Münasib olduğu halda, aşağıdakılarla məsləhətləşmə:
 - Müstəqil ekspertlər; yaxud
 - Müvafiq peşə qurumu.

330.4. Təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyədədək azaltmaq mümkün olmadıqda, biznes sahəsində peşəkar mühasiblər baxılmaqda olan vəzifələri yerinə yetirməkdən imtina edib-etməməyi müəyyənləşdirməlidirlər. Biznes sahəsində peşəkar mühasib imtinanın münasib olduğunu müəyyənləşdirərsə, bunun səbəbi barəsində aydın şəkildə məlumat verilməlidir.

BÖLMƏ 340

Maliyyə maraqları, kompensasiya, maliyyə hesabatverməsi və qərar qəbuletmə ilə bağlı stimullar

340.1. Biznes sahəsində peşəkar mühasiblər kompensasiya və ya stimullaşdırıcı tədbirlərdən yaranan maraqlar da daxil olmaqla, maliyyə maraqlarına malik ola, yaxud birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvlərinin bəzi hallarda fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükələr yarada biləcək maliyyə maraqlarından xəbərdar ola bilərlər. Məsələn, obyektivlik və ya məxvilik üçün şəxsi maraq təhlükələri maddi maraq əldə etmək üçün qiymətlərlə bağlı həssas məlumatları idarə etmək üçün motiv və imkanların mövcudluğundan yarana bilər. Şəxsi maraq təhlükələri yarada biləcək vəziyyətlərə misal olaraq, biznes sahəsində peşəkar mühasibin, yaxud onun birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvü ilə bağlı aşağıdakı vəziyyətləri göstərmək olar:

- Onların işəgötürən təşkilatda birbaşa və ya dolaylı maliyyə marağına malik olması və həmin maliyyə marağının dəyərinə biznes sahəsində peşəkar mühasibin qəbul etdiyi qərarların birbaşa təsir göstərə bilməsi.
- Onların mənfəətlə əlaqədar bonus ala bilmək hüququ və həmin bonusun dəyərinə biznes sahəsində peşəkar mühasibin birbaşa təsir göstərə bilməsi.
- Onların işəgötürən təşkilatda birbaşa və ya dolaylı yolla bonuslardan müddəti uzadılmış pay hüquqlarına və ya pay imkanlarına malik olması. Həmin

bonusların dəyərində biznes sahəsində peşəkar mühasibin qərarları birbaşa təsir göstərə bilər.

- Onların fəaliyyət məqsədlərinə nail olmaq və ya işəgötürən təşkilatın səhmlərinin dəyərini maksimallaşdırma səylərinə dəstək göstərmək üçün stimullar təmin edən kompensasiya tədbirlərində başqa şəkildə iştirak etməsi (məsələn, yerinə yetirilmiş bəzi fəaliyyət şərtləri ilə bağlı olan uzunmüddətli stimullaşdırıcı planlarda iştirak vasitəsilə).
- Kompensasiya və ya stimullaşdırma tədbirlərindən yaranan şəxsi maraq təhlükələri işəgötürən təşkilatın eyni tədbirlərdə iştirak edən vəzifəli şəxsləri və ya onlar səviyyəsində olan vəzifəli şəxslər tərəfindən edilən təzyiqlə qarışıq ola bilər. Məsələn, belə tədbirlər çox vaxt müəyyən fəaliyyət meyarları gözlənilməli halda, işçiyə az xərc və ya heç bir xərc ödənmədən iştirakçıların işəgötürən təşkilatdakı səhmlərlə mükafatlandırılması. Bəzi hallarda həmin səhmlərin qiyməti biznes sahəsində peşəkar mühasibin baza maaşından əhəmiyyətli dərəcədə böyük ola bilər.

340.3. Biznes sahəsində peşəkar mühasib informasiyalardan sui-istifadə etməməli və ya məxvi informasiyalardan şəxsi marağı və ya başqalarının maddi marağı üçün istifadə etməməlidir. Biznes sahəsində peşəkar mühasib nə qədər yüksək vəzifə tutarsa, maliyyə hesabatverməsi və qərar qəbul etməyə təsir göstərmək bacarığı və imkanı, eləcə də vəzifəli şəxslərin və ya onlar səviyyəsində vəzifəli şəxslərin məlumatlardan sui-istifadə etmək üçün təzyiqləri də o qədər böyük olar. Biznes sahəsində peşəkar mühasib belə vəziyyətlərdə, bütün peşəkar mühasiblərin üzərinə peşəkar və biznes münasibətlərində dürüst və vicdanlı olma öhdəliyini qoyan tamlıq prinsipinə qarşı xüsusilə sayıq olmalıdır.

340.4. Maliyyə maraqlarından yaranan təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və tələb edildiyi halda, həmin təhlükəni aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyəyədək azaltmaq üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Biznes sahəsində peşəkar mühasib hər hansı bir təhlükənin əhəmiyyətliliyini qiymətləndirən və tətbiq ediləcək təminat tədbirlərini müəyyənləşdirən zaman həmin marağın xüsusiyyətini qiymətləndirməlidir. Bura həmin marağın əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi daxildir. Ciddi marağın nələrdən təşkil olunması ayrı-ayrı fərdi vəziyyətlərdən asılıdır. Belə təminat tədbirlərinə misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar:

- Yuxarı rəhbərliyin əmək haqqı dərəcəsini və ya formasını müəyyənləşdirmək üçün rəhbərlikdən asılı olmayan müstəqil bir komitəyə dair siyasət və prosedurlar.
- Bütün müvafiq maraqların, eləcə də hüquqların və ya müvafiq səhmlərlə ticarətin həyata keçirilməsi planlarının daxili qaydalara uyğun şəkildə işəgötürən təşkilatın idarə edilməsinə cavabdeh olan şəxslərə (qurumlara) açıqlanması.
- Müvafiq olduğu halda, işəgötürən təşkilat daxilində vəzifəli şəxslərlə məsləhətləşmə.

- Müvafiq olduğu halda, işəgötürən təşkilatın idarəçiliyinə məsul şəxslərlə (qurumlarla), yaxud müvafiq peşə qurumları ilə məsləhətləşmə.
- Daxili və kənar audit prosedurları.
- Etik məsələlərə və digər hüquqi məhdudiyyətlərə dair müasir təhsilə və potensial daxili ticarətə dair qaydalar.

BÖLMƏ 350

Şirnikləndirmə

Təkliflərin qəbul edilməsi

350.1. Biznes sahəsində peşəkar mühasibə, yaxud onun birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvünə şirnikləndirici təklif edilə bilər. Şirnikləndirmənin müxtəlif formaları ola bilər (o cümlədən hədiyyə, rüşvət, imtiyazlı münasibət, dostluq və loyallığa qeyri-münasib müraciət).

350.2. Şirnikləndirici təkliflər fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə təhlükələr yarada bilər. Biznes sahəsində peşəkar mühasibə, yaxud onun birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvünə şirnikləndirmə təklif edildiyi halda, situasiya qiymətləndirilməlidir. Obyektivlik və ya məxviliyə şəxsi maraq təhlükələri, hərəkət və ya qərarlara qeyri-münasib təsirə cəhd qeyri-qanuni və ya qeyri-düzgün davranışın təşviqi, yaxud məxvi məlumatların əldə edilməsi üçün şirnikləndirici təklif zamanı yaranır. Obyektivliyə və ya məxviliyə hədə-qorxu təhlükələri belə şirnikləndirmənin qəbul edildiyi və nəticədə həmin təklifin ictimailəşdirilməsi və biznes sahəsində peşəkar mühasibin, yaxud onun birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvünün nüfuzuna zərər vurulması təhlükələrinin ortaya çıxdığı zaman yaranır.

350.3. Təhlükələrin mövcudluğu və ciddiliyi təklifin xüsusiyyətindən, dəyərindən və onun arxasında dayanan niyyətdən asılıdır. Şüurlu və məlumatlı üçüncü tərəf bütün xarakterik faktları və vəziyyətləri qiymətləndirərək, şirnikləndirmənin əhəmiyyətsiz dərəcədə olduğunu və qeyri-etik davranışı təşviq etmək niyyətində olmadığını hesab edərsə, o zaman biznes sahəsində peşəkar mühasib həmin şirnikləndirici təklifin biznesin normal gedişatında edildiyi və ümumilikdə, fundamental prinsiplərə əməl edilməsinə heç bir ciddi təhlükənin olmadığı qənaətinə gələ bilər.

350.4. Təhlükələrin ciddiliyi qiymətləndirilməli və tələb olunduğu halda, onların aradan qaldırılması və ya məqbul səviyyədə azaldılması üçün təminat tədbirləri görülməlidir. Təminat tədbirlərinin tətbiqi vasitəsilə həmin təhlükələri aradan qaldırmaq və ya məqbul səviyyədə azaltmaq mümkün olmadığı halda, biznes sahəsində peşəkar mühasib həmin şirnikləndirməni qəbul etməməlidir. Fundamental prinsiplərə real və ya aşkar təhlükələr sadəcə hansısa şirnikləndirmənin qəbul edilməsindən deyil, bəzən sadəcə, həmin təklifin edilməsi faktından yaranarsa, əlavə təminat tədbirləri qəbul edilə bilər. Biznes sahəsində peşəkar mühasib belə

təkliflərdən yaranan təhlükələri qiymətləndirməli və aşağıdakı tədbirlərdən birini və ya daha çoxunu həyata keçirib-keçirməməyi müəyyənləşdirməlidir:

- a) Belə təkliflər edildiyi zaman dərhal rəhbərliyin yuxarı səviyyələrinə və ya işəgötürən təşkilatın idarə edilməsinə məsul şəxslərə (qurumlara) məlumat vermək;
- b) Təklifin üçüncü tərəflərinə məlumat vermək - məsələn, peşə qurumu və ya həmin şəxsin təklifi etmiş işəgötürəni; bununla belə, biznes sahəsində peşəkar mühasib belə bir addım atmazdan əvvəl hüquqi məsləhət əldə etməyə çalışa bilər;
- c) Birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvlərinə, məsələn, öz qulluq mövqeləri ilə əlaqədar, potensial olaraq şirnikləndirici təklif etməklə nəticələnə biləcək vəzifələrdə çalışdıqları halda, müvafiq təhlükə və təminat tədbirlərinə dair məsləhət verilməsi;
- d) Birinci dərəcəli və ya yaxın ailə üzvləri həmin təşkilatın rəqibləri və ya potensial təchizatçıları tərəfindən işə götürüldüyü halda, rəhbərliyin yuxarı səviyyələrinə və ya işəgötürən təşkilatın idarə edilməsinə məsul şəxslərə (qurumlara) məlumat vermək.

Təkliflərin edilməsi

350.5. Biznes sahəsində peşəkar mühasib elə bir situasiyada ola bilər ki, hər hansı bir şəxsin və ya təşkilatın qərarına və ya qərar qəbuletmə prosesinə təsir göstərmək və ya məxvi məlumatlar əldə etmək üçün onun şirnikləndirmə təklif etməsi gözlənilir və ya bunun üçün ona digər təzyiq edilir.

350.6. Belə təzyiq işəgötürən təşkilatın daxilindən (məsələn, hər hansı bir həmkar və ya vəzifəli şəxs tərəfindən) edilə bilər. O, həmçinin işəgötürən təşkilat üçün mənfəətli ola biləcək və biznes sahəsində peşəkar mühasibə yanlış təsir göstərə biləcək fəaliyyətlər və ya biznes qərarları təklif edən kənar bir şəxs və ya təşkilat tərəfindən edilə bilər.

350.7. Biznes sahəsində peşəkar mühasib hər hansı üçüncü tərəfin peşəkar mühakiməsinə qeyri-düzgün təsir göstərmək üçün şirnikləndirici təklif edə bilməz.

350.8. Qeyri-etik şirnikləndirmə üçün təzyiq işəgötürən təşkilatın daxilindən gələrsə, biznes sahəsində peşəkar mühasib hazırkı Məcəllənin A hissəsində müəyyənləşdirilmiş etik münaqişələrin həlli ilə əlaqədar prinsip və qaydalara riayət etməlidir.

ANLAYIŞLAR

Peşəkar mühasiblər üçün hazırkı Etika Məcəlləsindəki ifadələr aşağıdakı mənalara malikdir:

Qənaətbəxş hədd – şüurlu və məlumatlı bir üçüncü tərəfin həmin vaxt peşəkar mühasibə təqdim edilən bütün xarakterik faktları və şərtləri qiymətləndirməklə, fundamental prinsiplərə xələl gəlmədiyi qənaətinə gəlməsinin ehtimal edildiyi hədddir.

Reklamətmə - İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasibin peşəkar biznesi satın almaq məqsədi ilə təqdim etdiyi xidmətlər və ya bacarıqlarla əlaqədar ictimaiyyətə məlumat verməsidir.

Cavabdeh tərəf – aşağıdakılara cavabdeh şəxs (şəxslər):

- a) Birbaşa hesabatvermə tapşırığında müzakirə mövzusunə; və ya
- b) Müddəalara əsaslanan tapşırıqda müzakirə mövzusu üzrə məlumatlara cavabdeh olan və müzakirə mövzusunə cavabdeh ola biləcək şəxsdir (şəxslərdir).

Əminliyi təmin edən tapşırıq – Elə bir tapşırıqdır ki, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib müzakirə mövzusunun kriteriyalar üzrə qiymətləndirilməsinin və ya müəyyən edilməsinin nəticələri ilə bağlı cavabdeh tərəfdən başqa, nəzərdə tutulmuş digər istifadəçilərin etimad dərəcəsini artırmaq üçün hazırlanmış rəyi ifadə edir.

Tapşırıq qrupu – a) Əminliyi təmin edən tapşırıq üzrə qrupun bütün üzvləri;

b) Təşkilat daxilində, əminliyi təmin edən tapşırığın nəticəsinə birbaşa təsir edə bilən bütün digər şəxslər, o cümlədən aşağıdakılar:

- 1) Əminliyi təmin edən tapşırığın kompensasiyasını tövsiyə edən və ya əminliyi təmin edən tapşırığın yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar həmin tapşırıq üzrə tərəfdaşa birbaşa nəzarəti, onun idarə edilməsini və müşahidəsini təmin edən şəxslər (qurumlar);
- 2) Texniki və ya sənaye sahələri üçün xarakterik məsələlər, əminliyi təmin edən tapşırıq üzrə əməliyyatlar və ya tədbirlərlə əlaqədar məsləhət verən şəxslər;
- 3) Əminliyi təmin edən tapşırıq üzrə keyfiyyətə nəzarəti təmin edən, o cümlədən keyfiyyətə nəzarətin təhlilini həyata keçirən şəxslər.

Auditor yoxlamasının sifarişçisi – təşkilatın audit tapşırığının subyekti olan iqtisadi subyektdir. Auditor yoxlamasının sifarişçisi siyahıya daxil edilmiş olarsa, hər zaman

öz əlaqədar iqtisadi subyektlərini cəlb edəcəkdir. Auditor yoxlamasının sifarişçisi siyahıya daxil edilməmiş olarsa, birbaşa və ya dolayı yolla öz nəzarəti altında olan iqtisadi subyektləri cəlb edəcəkdir.

Audit tapşırığı – əminliyi təmin edən elə ağlabatan tapşırıqdır ki, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib maliyyə hesabatlarının bütün əhəmiyyətli cəhətlərdən müvafiq maliyyə hesabatverməsi prinsiplərinə uyğun şəkildə hazırlanıb-hazırlanmadığına (məsələn, Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun həyata keçirilmiş tapşırıq) dair rəy verir (və ya bütün əhəmiyyətli cəhətlərdən onların düzgün şəkildə təqdim edilib-edilmədiyinə dair həqiqi və düzgün rəy verir). Bura qanunvericiliklə tələb edilən və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş auditor yoxlaması daxildir.

Audit qrupu:

a) Audit tapşırığı üzrə qrupun bütün üzvləri;

b) Təşkilatın daxilində audit tapşırığının nəticəsinə birbaşa təsir göstərə biləcək bütün digər şəxslər, o cümlədən aşağıdakılar:

1) Audit tapşırığının kompensasiyasını tövsiyə edən və ya audit tapşırığının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar həmin tapşırıq üzrə tərəfdaşa birbaşa nəzarəti, onun idarə edilməsini və müşahidəsini təmin edən şəxslər (qurumlar), o cümlədən təşkilatın baş tərəfdaşı (baş direktor və ya ona ekvivalent şəxs) olan şəxs vasitəsilə ardıcıl olaraq audit tapşırığı üzrə tərəfdaşdan yuxarı səviyyələrdəki şəxslərin hamısı;

2) Texniki və ya sənaye sahələri üçün xarakterik məsələlər, audit tapşırığı üzrə əməliyyatlar və ya tədbirlərlə əlaqədar məsləhət təmin edən şəxslər;

3) Audit tapşırığı üzrə keyfiyyətə nəzarəti təmin edən, o cümlədən tapşırıq üzrə keyfiyyətə nəzarətin təhlilini həyata keçirən şəxslər.

c) Şəbəkəyə daxil olan təşkilatda audit tapşırığının nəticələrinə birbaşa təsir etmək imkanına malik bütün şəxslər (qurumlar).

Yaxın ailə - birinci dərəcəli ailə üzvü olmayan valideyn, uşaq və ya bacı-qardaş.

Şərti qonorar – hər hansı bir əməliyyatın nəticələri və ya təşkilat tərəfindən həyata keçirilən xidmətlərin nəticələri ilə əlaqədar əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş əsasla hesablanan qonorar. Məhkəmə və ya digər dövlət orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilən haqlar şərti qonorar hesab edilmir.

Birbaşa maliyyə marağı aşağıda təsvir edilmiş maliyyə maraqlarıdır:

a) Birbaşa və ya hər hansı bir şəxsin və ya iqtisadi subyektin (o cümlədən başqaları tərəfindən istəyə bağlı olaraq idarə edilənlər daxil olmaqla) nəzarəti altında mövcud olan maraq; yaxud

b) Kollektiv investisiya vasitəsi, əmlak, borc və ya şəxsin, iqtisadi subyektin nəzarəti altında olan digər vasitəçi və ya investisiya qərarlarına təsir etmək bacarığı vasitəsilə mənfəətli şəkildə mövcud olan maraq.

Direktor və ya vəzifəli şəxs – müxtəlif yurisdiksiyalarda necə adlandırılmasından asılı olmayaraq, hər hansı bir iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cəlb edilmiş və ya ekvivalent vəzifədə fəaliyyət göstərən şəxslərdir (qurumlardır).

Tapşırıq üzrə tərəfdaş – təşkilatda tapşırığa və onun yerinə yetirilməsinə, həmçinin təşkilatın adından hazırlanan hesabatı cavabdeh olan və tələb edildiyi halda, peşəkar, qanuni və ya tənzimləyici orqandan müvafiq səlahiyyət əldə etmiş tərəfdaş və ya digər şəxsdir.

Tapşırığın keyfiyyətinə nəzarətin təhlili – Tapşırıq qrupunun qəbul etdiyi əhəmiyyətli qərarların və onun hesabatın hazırlanması zamanı hazırladığı nəticələrin obyektiv qiymətləndirilməsini təmin etmək üçün hesabat hazırlanan zaman və ya ondan əvvəl təyin edilən prosesdir.

Tapşırıq qrupu * - Tapşırığı yerinə yetirən bütün tərəfdaşlar və işçilər, eləcə də tapşırığa dair əminlik prosedurlarını yerinə yetirən təşkilatın və ya şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilatın cəlb etdiyi şəxslərdir. Bura təşkilatın və ya şəbəkəyə daxil olan təşkilatın cəlb etdiyi kənar ekspertlər daxil deyildir.

Bu anlayış 15 dekabr 2014-cü il tarixindən əvvəl başa çatan dövrlər üzrə maliyyə hesabatlarının auditor yoxlamalarına şamil edilir.

Tapşırıq qrupu † - Tapşırığı yerinə yetirən bütün tərəfdaşlar və işçilər, eləcə də tapşırıq üzrə əminlik prosedurlarını yerinə yetirən təşkilat və ya şəbəkəyə daxil olan hər hansı bir təşkilat tərəfindən cəlb edilmiş şəxslərdir. Bura təşkilatın və ya şəbəkəyə daxil olan təşkilatın cəlb etdiyi kənar ekspertlər daxil deyildir.

“Tapşırıq qrupu” termininə cavabdeh tərəfin daxili audit funksiyası çərçivəsində, kənar auditor *daxili auditorların əməyindən istifadə edilməsi* adlı 610 sayılı BAS-ın (2013-cü ildə əlavə və dəyişiklik edilmişdir) tələblərinə əməl etdiyi halda audit tapşırığına birbaşa kömək edən şəxslər də daxil deyildir.

Bu anlayış 15 dekabr 2014-cü il tarixində və ya ondan sonra başa çatan dövrlər üzrə maliyyə hesabatlarının auditor yoxlamalarına şamil edilir. Erkən qəbul edilməsinə icazə verilir.

Mövcud mühasib – Hazırda audit tapşırığını yerinə yetirən və ya müştərilərə mühasibat, vergi işi, konsaltinq və ya oxşar peşəkar xidmətlər göstərən ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasibdir.

Kənar ekspert – Mühasibat və ya audit işi sahələrindən başqa, digər bir sahədə bacarıqlara, bilik və təcrübəyə malik olan, həmin sahədəki əməyindən peşəkar mühasibə kafi audit sübutunun əldə edilməsində kömək üçün istifadə edilən hər hansı bir şəxs (müvəqqəti heyət də daxil olmaqla peşəkar heyətin, təşkilatın və ya şəbəkəyə daxil olan təşkilatın tərəfdaşı və ya üzvü olmayan şəxs) və ya təşkilatdır.

Maliyyə marağı – Hər hansı bir iqtisadi subyektin səhm və ya digər qiymətli kağızlarında, borc iltizamında, kreditində və ya digər borc alətində hər hansı marağ, o

cümlədən belə bir marağı və ya belə maraqla birbaşa əlaqədar yardımçı təminatları əldə etmək hüquqları və vəzifələridir.

Maliyyə hesabatları – Maliyyə hesabatverməsi prinsiplərinə uyğun olaraq, müəyyən edilmiş vaxtda hər hansı bir müəssisənin iqtisadi resurslarına və ya öhdəliklərinə, yaxud oradakı dəyişikliklərə dair müəyyən dövr üzrə məlumat vermək üçün nəzərdə tutulan tarixi maliyyə məlumatlarının, o cümlədən əlaqədar qeydlərin təsnifləşdirilmiş təmsilçiliyidir. Əlaqədar qeydlər, bir qayda olaraq, əhəmiyyətli mühasibat siyasətindən və digər izahedici məlumatlardan ibarət olur. Bu termin maliyyə hesabatlarının tam dəsti ilə əlaqədar ola bilər. Lakin o həmçinin vahid maliyyə hesabatına, məsələn, balans hesabatına, yaxud gəlir və xərclər bəyannaməsinə və əlaqədar izahedici qeydlərə istinad edə bilər.

Təşkilatın barəsində rəy verdiyi maliyyə hesabatları – Vahid iqtisadi subyekt olduğu halda, həmin iqtisadi subyektin maliyyə hesabatlarıdır. İcmal maliyyə hesabatları olduğu zaman həmçinin qrup maliyyə hesabatlarına, icmal maliyyə hesabatlarına istinad edir.

‡ 610 sayılı BAS (2013-cü ildə əlavə və dəyişikliklər edilmişdir) birbaşa köməkdən istifadə hədlərini müəyyənləşdirir. O həmçinin qanunvericiliklə kənar auditorun daxili auditorlardan birbaşa kömək almasının qadağan edilməsinin mümkünlüyünü qəbul edir. Buna görə də birbaşa köməkdən istifadəyə icazə verilən hallarla məhdudlaşdırılır.

Təşkilat

- a) Praktik fəaliyyətlə məşğul olan tək şəxs, kommandit ortaqlığı və ya peşəkar mühasiblərin korporasiyasıdır;
- b) Mülkiyyət, idarəetmə və ya digər vasitələrlə belə tərəflərə nəzarət edən hər hansı iqtisadi subyektdir;
- c) Mülkiyyət, idarəetmə və ya digər vasitələrlə belə tərəflərin nəzarət etdiyi hər hansı iqtisadi subyektdir.

Tarixi maliyyə məlumatları – Maliyyə terminlərində konkret bir iqtisadi subyektlə əlaqədar ifadə edilən, əsasən həmin iqtisadi subyektin mühasibat sistemindən yaranan, keçmiş dövrlərdə baş verən iqtisadi hadisələrə və ya keçmişdə müəyyənləşdirilmiş müddətdə iqtisadi vəziyyətlərə dair məlumatlardır.

Birinci dərəcəli ailə - Ər\arvad (və ya onlara ekvivalent), yaxud himayədə olan şəxsdir.

Müstəqillik – a) Düşüncə müstəqilliyi – Peşəkar mühakimələri nüfuzdan salan təsirlərə məruz qalmadan fikir və ya rəy formalaşdırmağa və səmimiyyətlə hərəkət

etməyə, habelə obyektivlik və peşəkarlıq nümayiş etdirməyə imkan verən əhval-ruhiyyədir.

b) Zahirən müstəqillik – Kifayət qədər əhəmiyyətli faktların və halların qarşısının alınmasından ibarətdir ki, bu zaman şüurlu və məlumatlı üçüncü tərəf bütün aidiyyəti məlumatlardan, o cümlədən tətbiq edilmiş hər hansı ehtiyat tədbirlərindən xəbərdar olaraq təşkilatın və ya qrup üzvünün səmimiliyinin, obyektivliyinin və ya peşəkarlığının etibardan düşməsi qənaətinə gəlmiş olur.

Dolayı maliyyə marağı – Kollektiv investisiya vasitəsi, əmlak, borc, yaxud şəxsin və ya iqtisadi subyektin investisiya qərarlarına təsir etmək üçün üzərində heç bir nəzarətinin olmadığı digər vasitə ilə mənfəət əldə etmək üçün mövcud olan maliyyə marağıdır.

Əsas audit tərəfdaşı – Tapşırıq üzrə tərəfdaş, tapşırığın keyfiyyətinə nəzarətin təhlilinə cavabdeh olan şəxs və təşkilatın barəsində rəy verəcəyi maliyyə hesabatlarının auditini ilə əlaqədar əhəmiyyətli məsələlərə dair əsas qərarları qəbul edən tapşırıq qrupundakı digər audit tərəfdaşlarıdır (əgər varsa). Vəziyyətdən və şəxsin auditor yoxlamasındakı rolundan asılı olaraq, “digər audit tərəfdaşları”na, məsələn, əhəmiyyətli tabe təşkilatlara və ya struktur bölmələrinə cavabdeh olan audit tərəfdaşları daxil ola bilər.

Siyahıya daxil edilmiş iqtisadi subyekt – Səhmləri, ehtiyatları və ya borcları təsdiq edilmiş bir fond birjasında qiymətləndirilmiş və ya siyahıya alınmış, yaxud tanınmış bir fond birjasının və ya digər ekvivalent orqanın qaydalarına uyğun olaraq bazara çıxarılmış iqtisadi subyektdir.

Şəbəkə - Daha böyük struktur:

- a) Məqsədi əməkdaşlıq etmək olan;
- b) Məqsədi aydın şəkildə mənfəətin və ya xərclərin bölüşdürülməsindən və ya səhmlərə ümumi mülkiyyətdən, nəzarət və idarəetmədən, keyfiyyətə nəzarətə dair ümumi siyasət və prosedurlardan, ümumi biznes strategiyasından, ümumi əmtəə nişanından istifadədən, yaxud peşəkar resursların əhəmiyyətli hissəsindən ibarətdir.

Şəbəkəyə daxil olan təşkilat – Şəbəkəyə aid olan təşkilat və ya iqtisadi subyektdir.

Ofis – Coğrafi və ya təcrübə istiqamətləri üzrə təşkil olunmuş ayrıca bir alt qrupdur.

Peşəkar mühasib – Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının (BMF) üzv orqanının üzvü olan şəxsdir.

Biznes sahəsində peşəkar mühasib – Kommersiya, sənaye, xidmət, dövlət sektoru, təhsil, qeyri-kommersiya sektoru, tənzimləyici orqanlar və peşə qurumları kimi sahələrdə işəgötürülən, yaxud icraçı və ya qeyri-icraçı funksiyasında cəlb edilən

peşəkar mühasib, yaxud belə iqtisadi subyektlər tərəfindən işəgötürülən peşəkar mühasibdir.

İctimai sektorda çalışan peşəkar mühasib – Funksional təsnifatından (məsələn, audit, vergi və ya konsaltinq) asılı olmayaraq, hər hansı bir iqtisadi subyektə peşəkar xidmətlər göstərən peşəkar mühasibdir. Bu termindən həmçinin ictimai-hüquqi praktikada peşəkar mühasiblərin təşkilatına istinad etmək üçün istifadə edilir.

Peşəkar fəaliyyət – Peşəkar bir mühasib tərəfindən həyata keçirilən, mühasibat işi sahəsində və ya əlaqədar bacarıqlar tələb edən fəaliyyət, o cümlədən mühasibat, audit, vergi işi, rəhbərlik üçün konsaltinq və maliyyə idarəçiliyidir.

Peşəkar xidmətlər – Sifarişçilər üçün həyata keçirilən peşəkar fəaliyyətlərdir.

Əlaqədar müəssisə - Sifarişçi ilə aşağıdakı münasibətlərdən hər hansı birinə malik olan iqtisadi subyekt:

- a) Sifarişçi iqtisadi subyekt üçün əhəmiyyətlidirsə, həmin sifarişçi üzərində birbaşa və ya dolayı yolla nəzarətə malik olan iqtisadi subyektidir;
- b) İqtisadi subyekt sifarişçiyə əhəmiyyətli təsirə malik olduqda və həmin sifarişçidə maraq iqtisadi subyekt üçün əhəmiyyətli olduqda, həmin sifarişçidə birbaşa maliyyə marağına malik iqtisadi subyekt;
- c) Sifarişçinin birbaşa və ya dolayı yolla nəzarət etdiyi iqtisadi subyekt;
- d) Yuxarıdakı “c” bəndinə uyğun olaraq, sifarişçinin və ya həmin sifarişçi ilə əlaqədar iqtisadi subyektin birbaşa maliyyə marağına malik olduğu iqtisadi subyekt. Belə maliyyə marağı ona həmin iqtisadi subyektə ciddi təsir imkanı verir və sifarişçi və onun “c” bəndində göstərilmiş əlaqədar iqtisadi subyektini üçün əhəmiyyətli.
- e) Sifarişçinin ümumi nəzarəti altında olan iqtisadi subyekt (törəmə müəssisə), bir şərtlə ki, törəmə müəssisə və sifarişçi hər ikisi onlara nəzarət edən iqtisadi subyekt üçün əhəmiyyətli olsun.

Təhlil tapşırığına cavabdeh tərəf – Təşkilat barəsində təhlil tapşırığını həyata keçirdiyi iqtisadi subyektidir.

Təhlil tapşırığı – Təhlil tapşırıqlarına dair Beynəlxalq standartlara və ya ekvivalent standartlara uyğun olaraq həyata keçirilən elə tapşırıqdır ki, bu zaman ictimai sektorda çalışan peşəkar mühasib hər hansı bir auditor yoxlamasında tələb edilə biləcək bütün sübutları təmin etməyən prosedurlar əsasında, mühasibin bütün əhəmiyyətli cəhətlərdən müvafiq maliyyə hesabatverməsi prinsiplərinə uyğun olaraq hazırlanmadığını hesab etməsinə səbəb olan hər hansı bir məsələnin auditorun diqqətinə çatıb-çatmadığına dair rəy verir.

Tapşırıq qrupu:

- a) Təhlil tapşırığı üzrə tapşırıq qrupunun bütün üzvləri;

b) Təşkilatın daxilində təhlil tapşırığının nəticələrinə birbaşa təsir göstərmək imkanına malik olan bütün digər şəxslər, o cümlədən:

1) Təhlil tapşırığının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar tapşırığın kommandit ortağına kompensasiya ödənilməsinə tövsiyə edən, yaxud ona birbaşa nəzarəti, onun idarəçiliyini və ya digər nəzarəti təmin edən şəxslər, o cümlədən Təşkilatın Baş Kommandit Ortağı (Baş direktor və ya ona ekvivalent şəxs) olan şəxs vasitəsilə ardıcıl olaraq audit tapşırığı üzrə kommandit ortağından yuxarı səviyyələrdəki şəxslərin hamısı;

2) Texniki və ya sənaye sahələri üçün xarakterik məsələlər, təhlil tapşırığı üzrə əməliyyatlar və ya tədbirlərlə əlaqədar məsləhət verən şəxslər;

3) Təhlil tapşırığı üzrə keyfiyyətə nəzarəti təmin edən, o cümlədən tapşırıq üzrə keyfiyyətə nəzarətin təhlilini həyata keçirən şəxslər.

c) Şəbəkəyə daxil olan təşkilatda təhlil tapşırığının nəticələrinə birbaşa təsir etmək imkanına malik bütün şəxslər.

Xüsusi təyinatlı maliyyə hesabatları – Müəyyənləşdirilmiş istifadəçilərin maliyyə məlumatlarına olan tələbatını ödəmək üçün maliyyə hesabatverməsi prinsiplərinə uyğun olaraq hazırlanmış maliyyə hesabatlarıdır.

İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər (qurumlar) – İqtisadi subyektin strateji istiqamətinə və məsuliyyəti ilə bağlı vəzifələrinə nəzarət etməyə cavabdeh olan şəxs(lər) və ya təşkilat(lar)dır, (məsələn, korporasiya). Bura maliyyə hesabatverməsi prosesinə nəzarət daxildir.

Bəzi yurisdiksiyalarda fəaliyyət göstərən, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan müəyyən iqtisadi subyektlər rəhbər işçilər (məsələn, dövlət sektoruna və ya özəl sektora aid iqtisadi subyektin idarə heyətinin icraçı üzvləri, yaxud mülkiyyətçi-menecer) cəlb edə bilərlər.

Qüvvəyə minmə tarixi

15 dekabr 2014-cü il tarixində və ya ondan sonra başa çatan müddətlər üçün maliyyə hesabatlarının auditor yoxlamasına şamil edilən, əlavə və dəyişikliklərə məruz qalmış “tapşırıq qrupu” termini ilə yanaşı, hazırkı Məcəllə də hazırda qüvvədədir.